

НЕГОТИН
Археолошка грађа Србије
VIII

Aleksandar Bulatović
Aleksandar Kapuran
Gordan Janjić

NEGOTIN

Cultural Stratigraphy of Prehistoric Archaeological
Sites in Negotinska Krajina

Belgrade – Negotin
2013

Александар Булатовић
Александар Капуран
Гордан Јањић

НЕГОТИН

Културна стратиграфија праисторијских
локалитета Неготинске Крајине

Београд-Неготин
2013

Издавачи

Археолошки институт, Београд
Музеј Крајине, Неготин

Одговорни уредници

Славиша Перић
Гордан Јањић

Редактор

Милорад Стојић

Рецензенти

Растко Васић
Стефан Александров

Лектура

Варија Нешић

Превод

Владимир Радоњић

Илустрације и фотографије

Александар Капуран
Александар Булатовић
Станко Костић
Архива Музеја Крајине, Неготин

Дизајн

Војислав Филиповић

Штампа

Галаксија, Ниш

Тираж

500

Илустрација на корици

Некропола Песак у Корбову,
ритуална посуда у облику птице

Published by

Archaeological institute, Belgrade
The Museum of Krajina, Negotin

Editors

Slaviša Perić
Gordan Janjić

Editor

Milorad Stojić

Rewieved by

Rastko Vasić
Stefan Alexandrov

Proof-reading

Varija Nešić

Translated by

Vladimir Radonjić

Illustrations and photographs

Aleksandar Kapuran
Aleksandar Bulatović
Stanko Kostić
The Museum of Krajina archive

Design

Vojislav Filipović

Printed by

Galaksija, Niš

Printed in

500

Cover illustration

Korbovo – Pesak necropolis,
ritual bird-shaped vessel

Монографија је штампана финансијским средствима Министарства културе Републике Србије и Музеја Крајине у Неготину.

Књига је резултат научноистраживачког пројекта *Археологија Србије: културни идентитет, интеграциони фактори, технолошки процеси и улога централног Балкана у развоју европске праисторије бр. 177020*

The monograph is published thanks to the financial support of the Serbian Republic Ministry of Culture and the Museum of Krajina, Negotin, as a result of Project *Arheologija Srbije: kulturni identitet, integracioni faktori, tehnološki procesi i uloga centralnog Balkana u razvoju evropske praistorije br. 177020*

САДРЖАЈ

Увод.....	7
Историјат археолошких истраживања праисторијских налазишта на подручју Неготинске Крајине.....	9
Геоморфолошке одлике, рељеф и клима источне Србије.....	15
Каталог налазишта и археолошке грађе.....	59
Закључак.....	189
Negotin - Cultural Stratigraphy of Prehistoric Archaeological Sites in Negotinska Krajina.....	195
Библиографија / Bibliography.....	221

УВОД

Историјат Музеја Крајине у Неготину

Археологију неготинског краја обележио је оснивач српске модерне археологије проф. Милоје Васић, који је 1892. године постао суплент неготинске гимназије и у њој је затекао „археолошку збирку“. Касније је посао прикупљања археолошких предмета за збирку музеја преузео проф. Владимир Фјукс (*Vladimir Fewkes*), чије се име најчешће помиње у првим инвентарским књигама 30-их година XX века.

Музеј Крајине је основан 21. септембра 1933. године, у време када су такве установе у Србији биле малобројне. У почетку је назван Градски музеј „Хајдук Вељко“, будући да је повод за оснивање била прослава 100 година ослобођења од Турака и том приликом је била организована и изложба под називом „Старине Крајине“. Школски надзорник у пензији, Милан Ј. Радојевић, банкар Светислав Стефановић и професор Учитељске школе Стојан Младеновић су тада саставили Правила музејског друштва, која су достављена бану Моравске бановине на одобрење и потврду.

„Бан Моравске бановине у Нишу, актом бр. II 3322, од 16. фебруара 1934. године потврдио је Правила музејског друштва у Неготину, као и оснивање музеја“ (податак из *Летописа музеја*, сл. 7). Из ових правила види се где ће бити и како ће се звати музеј, шта ће му бити задаци, која ће одељења имати, како ће се издржавати и др. Већ 1936. године музеј је смештен у стару турску зграду, где је била финансијска управа (такође податак из *Летописа музеја*), а следеће 1937. године музеј има три уређене изложбене просторије, а као његов руководиоца помиње се проф. Стојан Младеновић. Пошто је музеј у то време поред одељења за археологију, етнологију и књижевност, имао и јестаственичко (природњачко) одељење, већ 1939. године има и хонорарног препаратора који препарира ретке примерке птица и животиња из неготинског рита. Те 1939. године музеј има и прве инвентарске књиге у којима су инвентарисани: 91 стара књига, 779 комада разног новца, 415 музејских предмета, 41 комад разних медаља, разна акта, новине из Крајине и леци. Ови инвентари уништени су у току II светског рата. У периоду од оснивања до

1941. године музеј формира своје збирке путем поклона и откупа, а бави се и регистровањем археолошких локалитета у Крајини.

Те предратне године су биле и године када својим тестаментима двојица оснивача, Петар Типа и Милан Радојевић, Градском музеју „Хајдук Вељко“ остављају своје куће и тиме постају „Велики дародавци“ музеја. Године 1977. родитељи народног хероја Момчила Ранковића, Ката и Илија Ранковић из села Рајац, чине исто.

У периоду од 1941. до 1945. године музеј није радио, а захваљујући месту на којем се налазила зграда, окупатори нису значајније оштетили збирке. Убрзо, 1952. године, музеј се сели у зграду у којој се и данас налази.

Неготински музеј био је активно укључен у припрему заштитних археолошких радова на истраживању локалитета угрожених изградњом хидроелектране Ђердап II. Том приликом се истакао директор музеја Миодраг Лекић, који је био и члан преговарачке комисије са румунском делегацијом.

У Музеју Крајине су од Другог светског рата до данас радили следећи археолози:

- Сава Радовац 1956 – 1957;
- Илија Јанковић 1957 – 1961;
- Мирјана Гавровић - Сретеновић 1965 – ?;
- Зденко Жеравица 1970 – 1971;
- Ђорђе Јанковић 1971 – 1977;
- Милица Јанковић 1973 – 1977;
- Нина Илић 1978 – 1979;
- Ђоко Јовановић 1979 – 2000;
- Гордан Јањић од 1989;
- Игор Јонић 2009.

ИСТОРИЈАТ АРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА ПРАИСТОРИЈСКИХ НАЛАЗИШТА НА ПОДРУЧЈУ НЕГОТИНСКЕ КРАЈИНЕ

Предисторија археолошких истраживања у Неготинској Крајини сеже у средину XIX века, када се појављују први записи путописца Феликса Каница о старинама у долини Тимока.¹ Новије и за археологију битне информације тесно су повезане са индустријализацијом рударства Кнежевине Србије током друге половине XIX века. Захваљујући радовима Феликса Хофмана, Јована Жујовића

и Димитрија Антула,² започело се са бележењем и идентификацијом рудних окана, шљакишта, као и археолошких налазишта везаних за античко и средњевековно рударство и металургију. Феликс Каниц је такође оставио доста информација о археолошким споменицима на територији Неготинске Крајине, нарочито оним из античког периода, на које је наилазио током својих пропутовања дуж обала Дунава и Тимока.³ Једини податак о праисторијским налазима говори о једној бакарној секири коју је Каниц видео у збирци

Неготинске гимназије, а која потиче из Слатине.⁴ Доајен српске археологије, Милоје М. Васић, своју каријеру је започео управо као професор класичних наука и латинског језика у Неготинској гимназији крајем XIX века, пре но што га је М. Валтровић изабрао за свог сарадника у Народном музеју у Београду.⁵ Он је том приликом успео да прикупи неке епиграфске споменике и римске стеле, што је представљало први корак

Сл. 1. Корбово-Песак, некропола

Fig. 1 Korbovo – Pesak necropolis

¹ Каниц 1985: 432-480.

² Вуксан 2004: 21-27.

³ Каниц 1985: 432-480.

⁴ Гарашанин, Гарашанин 1951.

⁵ Срејовић 1984: 25-28.

Сл. 2. Корбово-Песак, некропола

Fig. 2 Korbovo – Pesak necropolis

Сл. 3. Кладово-Бродоимпекс, некропола

Fig. 3 Kladovo – Brodoimpeks necropolis

литетима Гламија и Песак у околини Корбова на десној обали Дунава (сл. 1, 2). Руководилац истраживања на Гламији био је Душан Крстић, кустос Народног музеја у Београду, а некрополу Песак истраживали су Драго-

ка настанку археолошке збирке музеја основаног тек око пола века касније.⁶ Потом, 1907. године Васић се враћа на ове просторе проучавајући културу Жуто брдо, бележи насеља и некрополе које су се низале на простору десне обале Дунава, од Голупца до Прахова.⁷ Резултати ових истраживања публиковани су у *Старинару* за 1910. годину и том приликом је територија Неготинске Крајине први пут убројана у научну археолошку литературу.⁸ У новијој историји након Другог светског рата, односно 60-их година прошлог века истраживања су текла у три фазе. Прву фазу обележила су истраживања у горњем току Тимока и околини Неготина, у другој фази следе истраживања око рудоносних области Бора, Злота и Клокочевца, док је трећу фазу обележило истраживање Ђердапа у другој половини 60-их и првој половини 80-их година прошлог века.⁹

Прва систематска археолошка истраживања у околини Неготина започела су 1954, а затим и 1960. године, када су истраживане велике некрополе касног бронзаног доба на лока-

⁶ Информација добијена у Музеју Крајине.

⁷ Васић 1912: 1-16.

⁸ *Ibid.*

⁹ Тастић 2004: 59.

слав Срејовић, Александрина Цермановић и Загорка Летица са Филозофског факултета у Београду.¹⁰ Познато је и да су 1957. године изведена истраживања праисторијских хумки у Бруснику, којима је руководио Р. Галовић (сл. 4).¹¹ Приближно у исто време, почетком 60-их година, настављена је веома успешна сарадња између Музеја Крајине и Археолошког института у Београду.¹² Истраживањима је обухваћено неколико претежно енеолитских градинских насеља, као што су Смедовац (сл. 5), Ковилово и Вељково, у којима је поред Војислава Трбуховића учествовала и кустос музеја у Бору, Љубинка Вуковић.¹³ Велико праисторијско насеље истраживано је на простору данашње фабрике *Бродоимпекс* код Кладова, где је античка некропола била укопана у стамбене хоризонте вишеслојног праисторијског насеља на обали Дунава (сл. 3).¹⁴ Почетком 70-их изведено је археолошко истраживање праисторијског насеља у Љубичевцу од стране З. Жеравице, који је тада радио као кустос у Музеју Крајине.¹⁵

Долазак Ђорђа Јанковића и Милице Јанковић у Музеј Крајине почетком 70-их година обележио је нови период истраживања праисторијских и античких локалитета, када се интензивнијим темпом наставља са ископавањима и рекогносцирањима. Њих двоје су заслужни за ново покретање археолошких истраживања, не само праисторијских, већ и

Сл. 4. Брусник, некропола под хумкама

Fig. 4 Brusnik – Burial mound necropolis

Сл. 5. Смедовац, лок. Грабар-Сврачар, праисторијско насеље

Fig. 5 Smedovac, Grabar – Svračar site, prehistoric settlement

¹⁰ Срејовић, 1960: 47-64; Цермановић-Кузмановић, 1960: 185-191; Летица 1975: 163-174; Крстић 1982: 19-30; Крстић 2003.

¹¹ Галовић 1961: 238-239.

¹² Трбуховић 1968.

¹³ Трбуховић и Вуковић 1966: 97-105.

¹⁴ Љекић 1963: 115-116.

¹⁵ Žeravica 1970: 30-31.

античких и средњевековних локалитета, а обавили су велике заштитне радове на истраживањима вишеслојних локалитета Мокрањске стене-каменолом (сл. 6), Идеће и Фабрике суперфосфата у Прахову, као и систематско рекогносцирање шире околине Неготина.¹⁶ Велики заштитни археолошки радови на југословенској обали Дунава за потребе изградње бране Ђердап I, који су трајали од 1965. до 1970. године, доводе, између осталог, до открића више праисторијских локалитета у горњој клисури.¹⁷

Сл. 6. Мокрањске стене-Каменолом

Fig. 6 Mokranjske stene – Kamenolom site

Поред епохалних налаза мезолитске културе на Лепенском Виру, Падини, Хајдучкој воденици, Власцу и Кули у Михаиловцу, као резултате истраживања металних доба требало би поменути гроб културног комплекса Бубањ-Салкуца-Криводол на Лепенском Виру¹⁸, затим гроб културне групе Коцофени на Падини,¹⁹ некрополу из касног бронзаног доба на Великом Градцу (непубликовано), као и сухозидом утврђено насеље у Пецкој бари.²⁰ Међу случајним налазима који су доспели у збирку музеја Крајине најпре треба поменути оставе из Тополнице, Алуна, Уровице и Брзе Паланке из позног бронзаног и старијег гвозденог доба.²¹

Након кратке паузе настављају се заштитни радови на изградњи електране Ђердап II, испрва обимним рекогносцирањима, а касније и систематским археолошким ископавањима подручја од Кладова на северу, преко области Кључ, до Прахова на југу, када је истражено више насеља из периода металног доба.²² Ова заштитна истраживања су поред осталог, довела до открића јединог локалитета винчанске културе у овом региону у Збрадили код Корбова.²³ Требало би нарочито нагласити да је у околини села Вајуга на локалитету Песак откривена и у потпуности истражена једина некропола из периода Калакача групе, односно

¹⁶ Janković, Janković 1973; *idem* 1974; *idem* 1975; Vuković 1962.

¹⁷ Бошковић 1984: 9-27; Јовановић 1971.

¹⁸ Летица 1971: 119-124.

¹⁹ Јовановић 1974: 11.

²⁰ Janković 1969: 101; Јовановић 1971: 32; Минић, Ерцеговић-Павловић 1982-1983: 301.

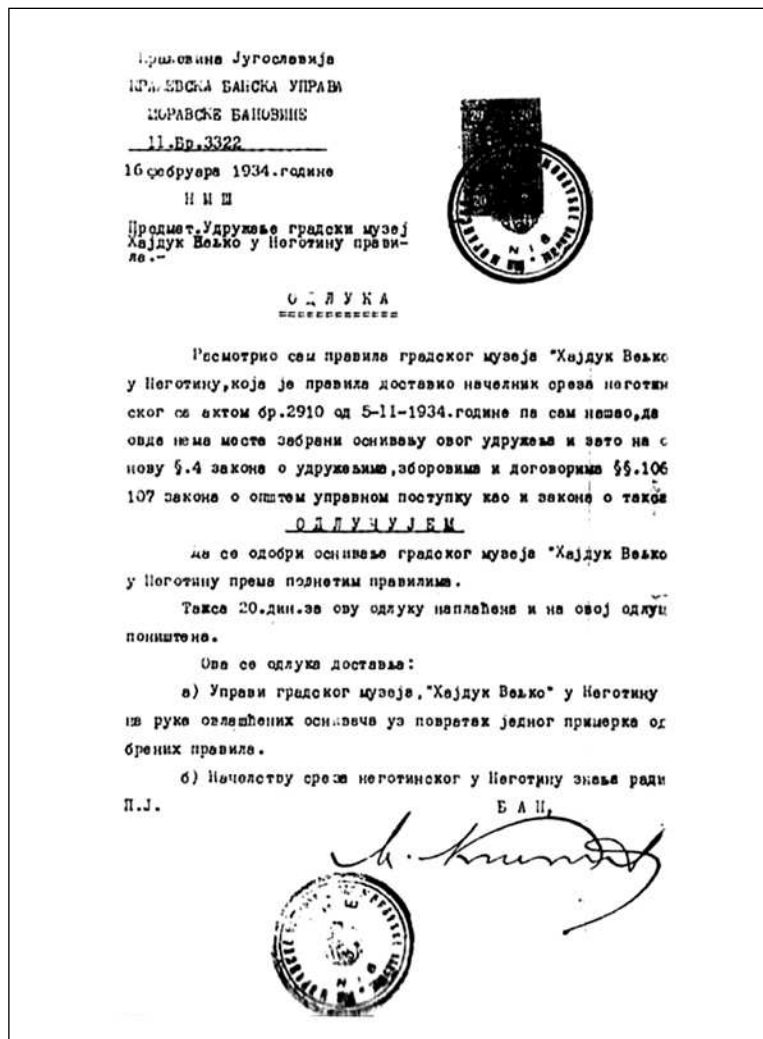
²¹ Срејовић 1975; *ibid* 1975 a; *ibid* 1975 b.

²² Vasić, Janković 1971; Janković, Janković 1973; Бошковић, Јовановић 1992.

²³ Babović 1986.

ране Басараби групе на тлу североисточне Србије.²⁴ Након тога су једина истраживања из периода праисторије изведена ради утврђивања тачне позиције гроба из Чубре од стране Ђ. Јовановића, на потесу Чубарско брдо. Деведестих година прошлог века је потенцијал истраживања усмерен на ископавања меморијалног царског комплекса на Шаркамену. Прва истраживања праисторијских локалитета у 21. веку су концентрисана ка сондажним рекогносцирањима мезолитских локалитета у залеђу Ђердапа, која финансира Универзитет Лестер у Канзасу и којима руководе проф. И. Радовановић са америчке и проф. Д. Михаиловић са српске стране. Захваљујући овим рекогносцирањима која и даље трају, верујемо да ће слика о културним кретањима током праисторије на тлу Неготинске Крајине бити много богатија него до сада.

²⁴ Popović, Vukmanović 1998.

Сл. 7. Одлука о оснивању музеја "Хајдук Вељко"

Fig. 7 Decision on Founding of "Hajduk Veljko" Museum

ГЕОМОРФОЛОШКЕ ОДЛИКЕ, РЕЉЕФ И КЛИМА ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

Геоморфологија

Особине рељефа североисточне Србије одређене су њеним положајем на самом крају масива Јужних Карпата, који уједно дели панонски од румунско-понтског равничарског басена. Изглед рељефа сврстава овај регион у планинско-котлинску област која се састоји од карпатског (северног) и балканског (јужног) дела, одељених линијом Ртањ – Књажевац.²⁵ У зависности од аутора, геолози ову територију називају разним именима: „еруптивна зона“, „тектонски ров источне Србије“, „тимочко-средњогорска зона“, итд. Ова област је најпознатија као Неготинска Крајина и географски заузима средишњи део Карпато-балканида. Током горње креде, вишефазна вулканска активност створила је греду Планиница-Гамзиград-Рготски камен-Глоговица. У овој структури апсолутно доминирају вулканокласти, док би од вулканита требало навести карактеристични *Тимацит*. Смењивање котлина и долина са планинским узвишењима чине да рељеф источне Србије највише личи на „шаховску таблу“. Планине су углавном ниже и средње висине, осим Старе планине која се сврстава у високе. Вулкански рељеф је представљен бројним купастим узвишењима различитих висина од 200 до 800 m, која, гледајући из даљине, подсећају на заталасану морску површину испресецану бројним водотоковима. Планине, које чине око 80% територије, припадају балканском или карпатском систему. За балканске је карактеристично да су претежно младе венчане планине отвореног типа, а њихови венци се простиру правилно без икаквог гранања. Стара планина се простира у правцу североисток–југозапад и највећим делом је изграђена од црвених пермских пешчара и кречњака, а местимично се јављају палеозојски шкриљци и гранит. Планине карпатског система припадају типу затворених планина, веома су непроходне и рељеф им је изломљен (Дели Јован, сл. 9). У Неготинској Крајини су честе и разноврсне појаве карбонатних

²⁵ За ово поглавље коришћена је следећа литература: Јовић 1997; Петровић 1970; Николић 1993; Драгишић 1992; Симић 1969; Вуксан 2004; Нешић 2003; Ђукановић 1969; Дукић 1975; Дукић 1983; Урошевић 1983; Протић et al 2005; Цвијић 1989; Цвијић 1991; Gavrilović 1970; Петровић, 1976.

кречњачких стена и крашког рељефа, који се протежу од Ђердапа на северу до мокрањских стена на југу. За ове геоморфолошке структуре су карактеристичне површинске карстне појаве као вртаче, увале и понори, у којима се филтрирају воде из атмосферских талоба. Овакве структуре погодују стварању великог броја пећина, окапина и прераста у речним клисурама. Гледано на њихов број, у Европи готово да нема области исте површине са толиким бројем пећина. За праисторијску археологију су најзанимљивије клисуре Сиколске реке (сл. 10), Вратне (сл. 11) и Урковице.

Сл. 8. Неготинска котлина

Fig. 8 Negotinska kotlina

Требало би поменути да су златоносни наноси, који су могли бити коришћени и у прошлости, констатовани у околини села Брусник, Шарбановац, Сумраковац, затим на потесу од Рготине до Зајечара и Вржогрнаца и на средњем Тимоку од Минићева до Грљана. Ови златоносни депозити потичу од тимочког андезитског масива и талобе се у равницама око Тимока, као и у околини Беле Реке која је детаљно геолошки рекогносцирана од 1904. до 1906. године. Златни депозити констатовани су и на југоистоку планине Дели Јован у атарима села Салаша, Вратарнице и Глоговице.²⁶ Као контраст крашком подручју на северу и истоку ове регије налази се еолски рељеф нарочито карактеристичан око обала Дунава код Кључа. Тај предео обода Влашко-понтског басена карактеристичан је и по пешчарама. Ту су Кладовска, Радужевацка и Неготинска пешчара. У њима су некада постојале праве пешчане дине, које се данас претежно налазе под шумским покривачем. Еолски рељеф изградили су и модификовали ветрови. Међутим, за нас би могла бити корисна чињеница да је пешчани

²⁶ Симић 1969: 17.

лес са појавама дина и заталасаним рељефом настао у једном сушнијем периоду него што је данашњи, а припадао је холоцену. Око Неготина, такође, постоји и земљиште типа ритска црница или ливадско земљиште, које је погодно за обраду, а формирано је високим нивоом подземних вода. За подручје Кључа карактеристична је и местимична појава чернозема источно од Кладова и у Радујевцу. Обале Тимока карактеришу наноси алувијалног земљишта. Ове алувијалне равни на појединим деловима имају ширину 2 до 3 km, осим на делу саставка Црног Тимока и Белог Тимока. Сама врста земљишта мења се у зависности од стенске подлоге,

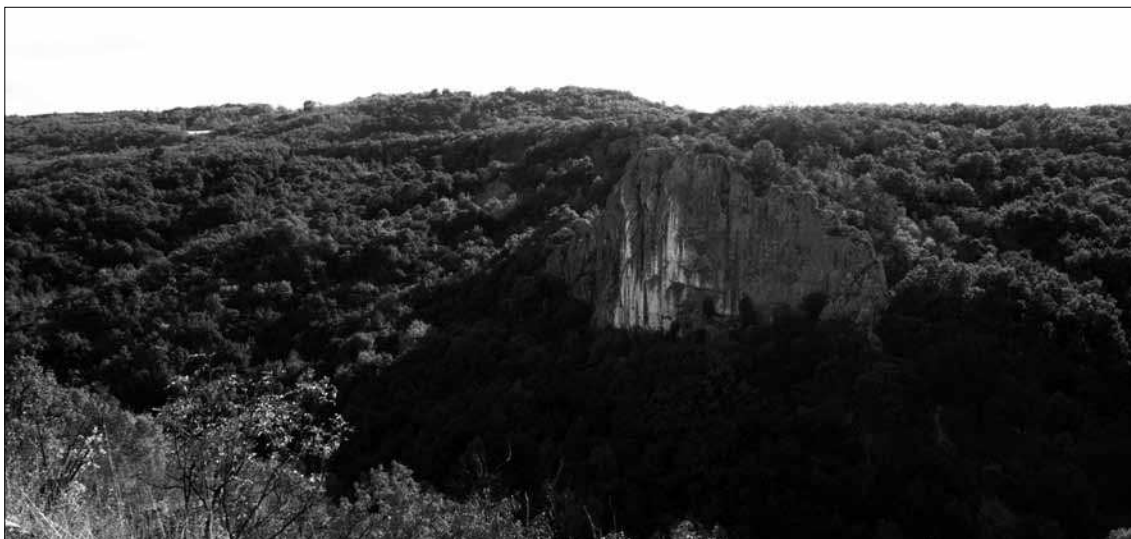
Сл. 9. Дели Јован

Fig. 9 Deli Jovan mountain

а креће се од смонице до ливадског земљишта. За област Кључа карактеристичан је еолски рељеф, нарочито у пределима око Кладова, Радујевца, Кобишнице и Неготина (сл. 8). Пешчане наслаге, нарочито живи песак, такође су карактеристичне и за излазни део Ђердапа, где их је Дунав депоновао заједно са наслагама муља. Ове наслаге често се налазе у комбинацији са земљиштем типа вертисол. На највећем делу вертикале од Мироча до Неготина, који лежи на подлози од кречњака, налази се земљиште типа лувисол (смеђе земљиште). Њега представља добро дренаирано вишеслојно земљиште настало атмосферским утицајима мрза и кише на глину. У комбинацији са кречњаком постаје доста слано и највише погодује расту ниских шума, али на усталасаном рељефу погодно је и за пољопривреду и виноградарство. За сада не постоји систематизована палеоботаничка студија о изгледу вегетационог покривача на простору североисточне Србије. Једина озбиљнија студија која се бавила флором далеких геолошких периода, настаје приликом проучавања наслага угља (нпр. у Боговини). У геолошким студијама о мразним облицима у рељефу

на територији јужних Карпата дошло се до закључка да је линија мразних утицаја могла да иде доста високо, изнад 1900 m, као на Старој планини. Испод ње се налазе солифлукционе структуре са шумама, које су покривале велика пространства слива два Тимока.

На прелазу из плеистоцена у холоцен појас око великих река био је вероватно покривен флувијално нанешеним черноземом, изван којег су расле густе храстове и јовове шуме. У ближој прошлости забележено је да су пределе око Тимока покривале храстове шуме, које су данас искрчене и једино се могу видети у заштићеним енклавама. Током суббореала ове шуме почеле су да се крче због недостатка пољопривредног земљишта, што се наставило све до XIX века н.е. Развоју пољопривреде погодовало је смеђе земљиште, које има хумусни слој на површини. Ве-

Сл. 10. Кањон Сиколске реке

Fig. 10 Sikolska reka gorge

роватно је и да су пашњаци заузимали добар део вегетационог покривача, али се то могло и мењати у зависности од климатских промена у региону. Међутим, изглед вегетационог покривача промењен је антропогеним фактором. Још од раног неолита човек почиње да крчи шуме ради потраге за обрадивим земљиштем, а сматра се да је ова активност била најинтензивнија у бронзано доба. Данас се сматра да је примитивна земљорадња у комбинацији са подлогама које су водонепропусне успела да осиромаше велике површине које покрива плодни чернозем. Каснији развој металуршких активности допринео је даљем уништавању шума и оно траје до данас.

Речни токови

Северну границу Тимочке Крајине чини десна обала Дунава. Подунавље и Поморавље се иначе веома разликују од осталих важних река и њихових сливова у западној, средњој и јужној Европи. Према Херодоту, грчком историографу из V века пре нове ере, Дунаву су име вероватно дали Келти, на чијем је језику *Danuv* значило река. Грци га називају *Ister*, а Римљани *Danuvius*. Вероватно најлепши део његовог тока је Ђердапска клисура, дуга 118 km, која се састоји из више делова, односно четири сутеске и три котлине. У котлинама је река створила погодно тло за њиве и баште, док су речне терасе погодовале развоју воћарства. На овим терасама су се од ране праисторије формирала бројна насеља. Због неуједначених падова воде уздужни профил Ђердапа је имао изглед степеница. Из њега су приликом ниског водостаја штрчале стене. Вртложна ерозија је између њих усекла „казане“ са снажним вртлозима.²⁷ Од Турну Северина-Дробете почиње доњи ток Дунава. У доњем току Дунав постаје све изразитија низијска река са великом количином муља, греда, дина и ада.

Басен Тимока представља главну конвергентно-дивергентну комуникацију кроз подручје североисточне Србије. Име Тимок настало је од *Timacum*, како су га називали Римљани. У ширем смислу он обухвата територију која се на северу простире све до обала Дунава, источну границу представља доњи ток Великог Тимока и државна граница са Бугарском (закључно са планинским врхом Миџор на Старој планини), на југу границу тимочког басена чини развође Трговишког и Сврљишког Тимока и Нишаве са својим притокама, док је западна граница замишљена линија преко Кучаја, Црног врха, Стола, Дели Јована и Мироча, све до Дунава на месту Казан (Велики Штрбац). Дужина Тимока, укључујући Бели Тимок и Сврљишки Тимок износи 182,2 km, док је укупна површина слива 4.630 km². Слив Тимока изложен је јаком утицају бујичних река, речица и вододерина. Укупна површина тимочког басена је око 620.000 ha. Најшире речне долине Великог Тимока налазе се на неколико места - између Вратарничке клисуре и Зајечара све до Вражогрначке реке, као и у области Браћевца до ушћа у Дунав. У долини Црног Тимока налази се гранично подручје између два планинска система, балканског и карпатског. Из овог разлога воде Тимока извиру у планинама балканског система, а пре самог уливања у Дунав протичу кроз карпатски систем. Велики Тимок и лева обала Црног Тимока теку кроз карпатски систем, а Трговишки Тимок, Сврљишки Тимок, Бели Тимок, као и десна обала Црног Тимока, напајају своја корита водом из балканског система.

²⁷ Госпођин вир (82 m) представљао је највећу речну дубину у Европи.

Клима

Басен Тимока гравитира ка северу, тако да је под утицајем континенталне климе Панонске низије. Са јужне и источне стране окружен је високим планинским венцима, док је са западне високим и средње високим планинама.

Климатски услови североисточне Србије одређени су географском ширином, изгледом рељефа и кретањем ваздушних маса. На климу северног Балкана највећи утицај имају ваздушне масе које долазе са Атлантског океана и нешто мање са Црног мора. Због тога клима у овом региону нема исте карактеристике као остали предели у Србији. Пресудан је утицај масива Карпата на северу, Хомољских планина на западу, као и отвореност према Влашкој низији, преко које продиру хладне и суве континенталне ваздушне масе из југоисточне Европе. Климату такође карактеришу веома топла лета и хладне зиме. Падавине показују модификовани континентални климатски режим са максимумом у пролећним месецима и секундарним максимумом у јесењим месецима и почетком зиме.

Сл. 11. Кањон реке Вратне, Велики мост

Fig. 11 Vratna river gorge, Veliki most

Североисточни део Тимочке Крајине усмерен је ка Влашко-пontiјском басену и тако подређен континенталној клими, док је на планинама заступљена типична планинска клима. Висинске разлике утичу и на појаву климатских зона у распону од благе континенталне у котлинама, до алпске климе на планинским врховима. Главна особина климе Тимочке Крајине јесте јесен топлија од пролећа. Јануар је најхладнији, а јули најтоплији месец на читавој територији источне Србије, што важи и за неготински регион. Карактеристично је смењивање жарких и топлих лета са хладним зимама. На ниске температуре забележене у зимским месецима највећи утицај имају хладне континенталне ваздушне масе из источне Европе. Честа појава јесу и ниске температуре (први мразеви јављају се у септембру, а позни у мају), које се не јављају једино у летњим месецима. Основна карактеристика климе Тимочке Крајине јесу нагли

прелази из лета у зиму и обратно. Средња годишња температура ваздуха на поднебљу Зајечара и околине износи 10,6°C. У најхладнијим зимским месецима релативна влажност ваздуха је највећа, док је у најтоплијим летњим месецима најмања. Релативна влажност ваздуха је доста изражена у читавој Тимочној Крајини. Влагом најзасићенији месеци су новембар и децембар, док је најмања вредност забележена у јулу и августу. Тимочка Крајина спада у поднебља умерене влажности. Карактеристику за зимски период представља лед, који се редовно појављује у Ђердапској клисури на сужењима као што су казани, достижући и до 12 m дебљине.

Овај део источне Србије одликује се релативно малом облачношћу (најмања је у августу, а највећа у новембру). Ведрих дана има просечно годишње 19,6%, а облачних 31,1%. Из ових података следи да је највећи број дана у години са умереном облачношћу. Што се тиче дневног тока облачности, најмању средњу облачност имају јутарњи и вечерњи часови у летњим месецима. Најсунчанији месец је јули, а најмање осунчавање има децембар. Магла се најчешће јавља у јануару, октобру и децембру, док се од априла до септембра изузетно ретко јавља.

Што се тиче падавина, долина Тимока представља област са мало падавина (око 650 mm).

За Тимочку Крајину карактеристичан је и ветар Горњак, који дува са Карпата у супротном правцу од Кошаве, односно од СЗ ка ЈИ. Најинтензивнији је у јулу, када уз слабе падавине изазива најсушније и најтоплије климатске услове у пределима око Неготина.

КУЛТУРНА СТРАТИГРАФИЈА ПРАИСТОРИЈСКИХ ЛОКАЛИТЕТА У НЕГОТИНСКОЈ КРАЈИНИ

До сада није утврђено којем антрополошком типу су припадали најстарији становници североисточне Србије, као ни у којем су се тачно периоду они могли појавити на овим просторима, али је рекогносцирањима и мањим археолошким ископавањима у последње две деценије потврђено присуство палеолитских и мезолитских популација у пећинама клисура Трговишког Тимока, Моравице, Нишаве и, наравно, Ђердапа.²⁸

Мезолит

Најважнији мезолитски локалитети на централном Балкану концентрисани су уз леву и десну обалу Ђердапске клисуре, као група насеља полуседентарних и седентарних ловаца-сакупљача и риболоваца културе Лепенског Вира, који су ове области насељавали у VIII и VII миленијуму пре н.е.²⁹ Међу значајније локалитете културе Лепенског Вира у области Кључа, тј. на територији Неготинске Крајине, убрајају се Велесница и Кула у Михаиловцу, који представљају најисточнија налазишта овог мезолитског културног круга.³⁰ Претпоставља се да су током бореала, у време климатског оптимума мезолитске популације напуштале своја тешко приступачна пећинска станишта и постепено прихватала неолитизацију, што је много векова касније довело до тога да се на новим, погоднијим локацијама организује производња хране и култивација биљних и доместикација животињских врста.

Старији и средњи неолит

Мада су становници горњег Ђердапа за собом оставили импозантне трагове материјалне и духовне културе, они се у суштини нису нео-

²⁸ Радовановић 1997; Михаиловић, Ђуричић и Калуђеровић 1997; Михаиловић 2008.

²⁹ Радовановић 1997: 55-56.

³⁰ Vasić 1986; *idem* 2007; Сладић 1984.

литизовали до свог нестанка.³¹ Борислав Јовановић сматра да ловачке заједнице у горњем Ђердапу ступају у контакт са ранонеолитским популацијама из Кључа и Олтеније приближно на простору око Хајдучке воденице.³² Међу локалитете старијег неолита (протостарчева) и средњег неолита који припадају Старчево-Кереш-Криш културном комплексу у Неготинској Крајини спадају Бољетин, *Бродоремонт* у Кладову,³³ Грабовица, Маричевић, између Кладова и Фетислама, Мала Врбица-Јерман,³⁴ Школска градина у Корбову, Велесница,³⁵ Књепиште,³⁶ Ушће каменичког потока,³⁷ Идеће³⁸ и *Фабрика суперфосфата* и Поред железничке пруге

Сл. 12. Камене алатке из неолита

Fig. 12 Neolithic stone tools

у Прахову,³⁹ Мокрањске стене-каменолом⁴⁰ и Тамнич (карта 1). Сви ови локалитети, осим Мокрањских стена и Тамнича налазе се на самој обали Дунава. Велики проблем представља мали проценат систематски истраживаних локалитета из старијег неолита, а самим тим и недостатак кључних информација којима би се потврдио пољопривредни карактер ових заједница. На целом подручју Неготинске Крајине не постоје налази сликане старчевачке керамике. Керамичка продукција својим стилско-типолошким карактеристикама највише подсећа на керамику са локалитета који су се налазили у горњем Ђердапу,

као што су Лепенски Вир, Падина и Стубица. Ово можда указује да су ове популације и даље веома зависиле од лова и риболова. Нешто другачија ситуација је присутна у сливовима Црног Тимока и Белог Тимока, где су насеља првих пољопривредника позиционирана како на речним терасама, где је близина воде условљавала узгој биљних култура, тако и на узвишењима са којих се пружао добар преглед терена. За њих се донекле може сматрати да су имала комбиновани аграрно-сточарски ка-

³¹ Radovanović 2006: 75.

³² Jovanović 2008: 308.

³³ Lekić 1963. Изнад насеља старијег неолита током периода антике настала је римска некропола. Старчевачки налази су прикупљени приликом заштитних истраживања за потребе експлоатације песка.

³⁴ Vasić, Janković 1971: 108.

³⁵ *Ibid* 110.

³⁶ Stanković 1986.

³⁷ *Idem* 1986a; Васић, Vasić, Janković 1971: 111.

³⁸ Vuković 1962.

³⁹ Janković, Janković 1975.

⁴⁰ Janković, Janković 1978.

рактер, на шта је могуће да указују налази коштаних мотика из Кучева у околини Бора.⁴¹ Налазима који карактеришу духовни живот старчевачке културне групе праисторијске збирке Музеја Крајине припада глава стубасте антропоморфне фигурине из Тамнича, док керамичку продукцију најбоље илуструје монументални лоптасти лонац са прилепцима у виду лучних низова (сл. 23), као и бројни фрагменти коничних здела на правоугаоној стопи, кремених ножева и глчаних камених секира (сл. 12).

Млађи неолит и рано бакарно доба

Приликом анализе културне стратиграфије праисторије на територији североисточне Србије констатована је само једна мања област у којој су се налазила насеља винчанске културе (Збрадила, Песак и Фунд у Корбову) (карта 2).⁴² Тај податак не изненађује с обзиром на чињеницу да је на целокупном простору Тимочке Крајине забележено свега неколико мањих насеља винчанске културе.⁴³ Поменута насеља у Неготинској Крајини хронолошки се могу одредити у последњу фазу винчанске културе, која према новијим тумачењима припада епохи раног бакарног доба. Недостатак локалитета са траговима винчанске културе засењује откриће једног од два најстарија рудника бакра на тлу Европе. Локалитет Дневни коп у Рудној Глави дао је српској и европској науци једно од највреднијих открића повезаних са настанком и развојем древног рударства и металургије.⁴⁴ Рудна Глава је дала кључна објашњења везана за праисторијске рударско-технолошке процесе, типологију и функцију камених и коштаних алатки које су се користиле приликом рударских активности, што је посредно довело до открића и других рудних окана првенствено на територији Бора и Мајданпека, али и у осталим деловима Србије. Са овог веома битног локалитета у оквиру винчанског света у музеју Крајине у Неготину налази се зооморфни жртвеник (или рударска лампа?) са представама две главе јелена (сл. 24).⁴⁵ Најновија *AMS* датовања стављају овај праисторијски рудник у хронолошке

Сл. 13. Винчанска антропоморфна фигурина из Корбова

Fig. 13 Vinča anthropomorphic figurine from Korbovo

⁴¹ Капуран, Булатовић и Јанковић 2010: 24.

⁴² Babović 1986.

⁴³ Осим информација из стручне литературе А. Капуран и А. Булатовић обавили су аутопсију комплетне праисторијске грађе из музеја у Неготину, Бору, Зајечару и Књажевцу.

⁴⁴ Јовановић 1971: 18.

⁴⁵ Вуковић 1966: 58-59.

оквире фазе између 5400/5350. и 4650. године пре н.е.⁴⁶ Позновинчанска насеља су углавном телског типа, а позиционирана су у регионима у којима се претежно налази обрадиво земљиште и која су могла да прехранују већи број становника. Примери оваквих насеља бројни су у подручјима Подунавља, Посавине и Поморавља, где су геоморфолошки услови и добра наводњеност земљишта погодвали стварању насеља са великим бројем житеља. Ове популације су имале све погодности за обрађивање плодне области долина великих река. Анализирајући рељеф североисточне Србије очекивало би се да је простор од Кључа до ушћа Тимока у Дунав најпогоднији за комбиновану привреду која укључује и пољопривреду и сточарство. Међутим, еолско порекло пешчаних и лесних греда, као и честа изливања или промене корита ове велике реке, очигледно нису погодвали настанку насеља са великим бројем становника. Изгледа да је једино речна тераса на десној обали Дунава у околини Корбова имала све битне услове за настанак насеља винчанске културе. Једини налаз антропоморфне пластике из позне фазе винчанске културе, који се налази у Музеју Крајине, потиче са локалитета Песак у Корбову. Реч је о седећој фигурици са петоугаоним лицем и рукама спуштеним на бокове (сл. 13).

Старије, развијено и позно бакарно доба

Бакарно доба североисточне Србије карактеришу три фазе: у прву спадају налазишта на Рудној Глави и Збрадили код Корбова;⁴⁷ другу представља културни комплекс Бубањ-Салкуца-Криводол; док су за трећу фазу карактеристична налазишта културне групе Коцофени-Костолац.⁴⁸ Будући да је рано бакарно доба представљала финална фаза винчанске културе, старије бакарно доба на територији Балкана обележио је културни комплекс Бубањ-Салкуца-Криводол, током којег је насељена већа територија Неготинске Крајине.⁴⁹ Носиоци овог „балканског културног комплекса“, који поред Србије и Косова обухвата Бугарску, Румунију, Пелагонију и део Егеје, на простору североисточне Србије насељавају десну обалу Дунава.⁵⁰ Међутим, тај комплекс се ширио сливовима Црног Тимока, Белог Тимока и Великог Тимока и на територију у њиховом залеђу. Судећи према топографским карактеристикама, насеља овог културног комплекса су разноврсна, пећинска, висинска или се налазе у

⁴⁶ Borić 2009: 205-206.

⁴⁷ Jovanović 1971: 18; Babović 1986.

⁴⁸ Tasić 2004: 61-63.

⁴⁹ Tasić 1979a; Tasić 1982; Tasić 1983; Tasić 1995; Tasić 1997; Tasić 2004; Jevtić 1987; Трбуховић и Вуковић 1967; Јовановић 1987; Јовановић 1999.

⁵⁰ Tasić 1982: 28; Jevtić 1987.

оквиру речних долина, односно на речним терасама. Честа је појава да носици тог културног комплекса формирају насеља градинског типа, која су позиционирана на најпогоднијим местима за одбрану (Мокрањске стене, Смедовац, Ковилово и Капу Ђајулуј).⁵¹

Сл. 14. Зооморфни жртвеник и антропоморфна фигурина из старијег енеолита

Fig. 14 Altar and anthropomorphic figurine from the early Aeneolithic

На основу резултата истраживања неколико локалитета у Неготинској Крајини В. Трбуховић и Љ. Вуковић су изнели своје констатације о веома занимљивим урбанистичким карактеристикама насеља Ћетаћевркаљ у Ковиловоу и Грабар-сврачар у Смедовцу (сл. 5).⁵² Та два локалитета налазе се на самом источном рубу Влашке низије изнад десне обале Тимока. Најзанимљивији налази са ових локалитета јесу предмети везани за духовни живот заједница старијег енеолита, а представљају их фрагментоване антропоморфне фигурине са пренаглашеним глутејима и зооморфни жртвеник у облику говечета са шупљим леђима (сл. 14). Колико су биле јаке етно-културне везе заједница тог комплекса говори податак да су скоро идентичне фигурине и жртвеници евидентирани на простору од Пелагоније до Мунтеније и западне Бугарске.⁵³ Порекло тог комплекса, осим у традицији локалних културних група свакако би требало тражити на простору раноенеолитске културне групе Гумелница на

⁵¹ Капуран 2011.

⁵² Трбуховић, Вуковић 1967.

⁵³ Перник 1981: обр. 5/1, 2, обр. 16/9; Mantu et al 1997: 52, 226-228; Todorova 2003: 317, fig. 7, 8; Колишткоска-Настева 2005: инв. бр. 89-94.

доњем Дунаву, односно у Кукутени-Трипоље културном комплексу на северозападној обали Црног Мора и у њеном залеђу.

За ову културну манифестацију карактеристичну керамичку продукцију представљају пехари са две дршке⁵⁴ и амфоре цилиндричног врата украшене импресо техником (сл. 25). Метални налази заступљени су са неколико бакарних крстастих секира, као што је она из оставе у Шаркамену, која је, као и многе друге, доспела у музеј као случајан налаз (сл. 15).⁵⁵ Некрополе из периода старијег бакарног доба за сада нису констатоване на територији Неготинске Крајине. Постоји само један усамљени скелетни гроб откривен на Лепенском Виру, који је уједно једини налаз из тог периода на овом локалитету.⁵⁶ У гробу се налазила богато украшена керамичка посуда која стилско-типолошки припада културном комплексу Бубањ-Салкуца-Криводол. Ослањајући се на најновије датуме, Ј. Бојацијев сматра да Бубањ-Салкуца-Криводол културни комплекс почиње око 4600/4550. и завршава се 4100/3800. године пре н.е.⁵⁷ У локалитете старијег енеолита у Неготинској Крајини убрајају се: Вељково-Капу Ђалулуј, Велики Градац, Ћетаће-вркаљ, Грабовица-Брзи прун, Кладово-Бродоимпекс-некропола, Корбово-Фунд, Мокрањске стене-каменолом, Мокрањске стене-поткапина, Идеће, Прахово-Фабрика суперфосфата, Рогљево, Смедовац-Грабар-сврачар, Србово, Тамнич-Железничка станица и Шаркамен-Дуге ливаде (карта 3).

Продором степских култура Чернавода III-Болераз започиње нова етапа у историји бакарног доба југоистока Европе.⁵⁸ Овај продор се десио кроз Подунавље и сматра се почетком индоевропеизације Карпатског басена, али је он само окрзнуо територију североисточне Србије, тј. њене северне области на десној обали Дунава.⁵⁹ Током друге половине IV миленијума, вероватно под притиском степских племена, започиње насељавање носилаца Коцофени културе из Трансилваније на територију североисточне Србије.⁶⁰ Ова културна група је обухватала огроман простор Трансилваније, Баната, Олтеније и дела Мунтеније.⁶¹ На територију Неготинске Крајине се шири из подручја Ђердапа, до Пожаревца на запад и уз Тимок даље на југ до Нишког поља.⁶² До симбиозе Коцофени културне групе са костолачком културном групом долази управо на територији североисточне Србије.⁶³ На локалитетима у рубним областима Неготинске Крајине, судећи према орнаменталним техникама, могуће је издвојити

⁵⁴ Трбуховић, Вуковић 1967: 99-100.

⁵⁵ Јовановић 1971; Stanojević 1984-1986: 12-13, сл. 5.

⁵⁶ Летица 1971.

⁵⁷ Војадџијев 1995: 173.

⁵⁸ Тасић 1983: 18.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Војадџијев 1998: 360.

⁶¹ Roman 1976: 70.

⁶² Гарашанин, Ђурић 1983: 14.

⁶³ Tasić 1982: 27; Тасић 1990: 12.

две фазе те групе: рану, у којој доминирају орнаменти у виду урезаних линија и сочивастих аплика карактеристичних за Коцофени групу; каснија фаза, у којој се овај стил меша са техником браздастог убадања (*Furchenstich*).⁶⁴

Што се тиче насеља која формирају носиоци културног круга Коцофени-Костолац, констатован је велики број пећинских, а мањи број насеља на речним терасама. Међутим, последњих деценија откривен је већи број насеља организованих на необичајен начин - смештених на тешко приступачним и веома стрмим стеновитим врховима брда или узвишења на ободима кањона, високо изнад водених токова. У тим насељима куће се подижу на вештачки нивелисаним платформама у кречњачкој стени, формираним у виду тераса. Такав је случај и са локалитетима Велики мост у Вратни и Каменолом у Мокрању.

Према П. Роману и Н. Тасићу, економија тих заједница имала је претежно трансхумантни, сточарско-номадски карактер.⁶⁵ Међутим, новија истраживања показују да је културни слој на неким локалитетима дебљине од једног до три метра (Капетанова пећина код Мајданпека, Мокрањске стене-поткапина код Неготина). Таква стратиграфија захтева извесне корекције увреженог мишљења да су носиоци културне групе Коцофени-Костолац били условљени својим сточарско-номадским кретањима, па су живели у насељима краткотрајног карактера. Циклично кретање од висинских предела у топлим периодима до низијских подручја у хладним периодима године, сигурно је имало за последицу подизање већег броја насеља која су такође могла бити сезонски коришћена. Само на тај начин могуће је формирање толико моћних културних слојева, мада недостатак апсолутних датума спречава хронолошку детерминацију културних слојева из тих насеља. Вероватно је да су се ови културни слојеви формирали током многобројних цикланих враћања на позиције „сабирних центара“ номадских сточара, који су наставили живот на истим традицијама све до средњег бронзаног доба. Новија истраживања показују да је крајем IV миленијума и у првој половини III миленијума пре н.е. дошло до еколошког колапса изазваног повећањем просечне годишње температуре и

Сл. 15. Бакарне секире из енеолита

Fig. 15 Aeneolithic copper axes

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Тасић 1976: 107; Роман: 1976.

смањеним обимом падавина.⁶⁶ Та појава је условила настанак климатских услова сличних оним у пустињским областима, па се претпоставља да је једино узгојем коза и оваца и перманентним миграцијама из виших у ниже пределе било могуће обезбедити опстанак заједница. Лоши услови за живот условили су такав начин економије (номадско сточарство) и инфериорну материјалну културу позног енеолита и раног бронзаног доба, која је трајала до настанка повољнијих климатских услова, средином II миленијума пре н.е. Некрополе из финалне фазе бакарног доба у овом делу Србије нису евидентирани, а једини откривен гроб који сигурно припада групи Коцофени-Костолац констатован је на локалитету Падина у Ђердапу.⁶⁷ Наиме, реч је о гробу спаљеног покојника са остацима инцинерације у керамичкој посуди поклопљеној другом посудом. У овом периоду, међутим, постоји обичај сахрањивања испод земљаних хумки, које су у великом броју евидентирани и истражене на територији северне Бугарске и јужне Румуније. На локалитету Лалуњ у Мокрању констатовано је веће кружно узвишење пречника око 30 m и висине приближно 2 m, на чијој површини су нађени налази из енеолитског периода.⁶⁸ По свој прилици реч је о тумулу, али то ће се са сигурношћу знати након археолошких истраживања која су у припреми. Хронолошки оквир Коцофени-Костолац групе у Подунављу и шире може се одредити само посредно јер са ових локалитета недостају C₁₄ датуми. Према Ј. Бојаџијеву, фазе II-III Коцофени групе (4400-4300. б.р.) могу се одредити приближно истовремено када и Костолац група (4500-4100. б.р.), па се, претпостављајући да Костолац-Коцофени група настаје бар неко време након формирања косточачке групе, може закључити да Коцофени-Костолац група егзистира крајем IV и у првој половини III миленијума пре н.е, мада је могуће да се у појединим регијама она и дуже задржала.⁶⁹

Локалитети Коцофени-Костолац културне групе јесу: Брусник-Главица, Велесница, Капу Ђалулуј, Брзи прун, Госпођин вир, Велики Градац, Вратна-Мост, *Бродоимпекс*-некропола, Доње Буторке, Мала Врбица-500 m од села, Ћетаће-вркаљ, Збрадила, Збрадила-фунд, Корбово-Обала, Трајанов мост, Кусјак-Вркаљ, Љубичевац-Обала, Љубичевац-Острво, Ушће Јакомирског потока, Мокрањске стене-каменолом, Мокрањске стене-поткапина, Лалуњ, Поповица-Велико брдо, Идеће, Сиколe, Ушће Слатинске реке, Грабар-сврачар и Смиљкова главица (карта 4). Карактеристична керамичка продукција позног енеолита представљена је једном посудом са Корбова благе S профилације украшене урезивањем и линцен (сочивастим) апликама (сл. 26а).⁷⁰ Друга посуда, откривена на

⁶⁶ Тодорова 2009.

⁶⁷ Јовановић 1974: 18.

⁶⁸ Локалитет су открили аутори ове књиге приликом рекогносцирања 2010. године.

⁶⁹ Војадџијев 1995: 175, 178; Војадџијев 1998: 350, 357-358.

⁷⁰ Летица 1975: T.VIII.

локалитету Ковилово, припада типу полулоптастих лонаца са три пластична вертикална ребра која се спуштају од обода према дну посуде (сл. 266).⁷¹

Бронзано доба

Према новијим датумима бронзаног доба за Европу, рано бронзано доба траје од 2300/2200. год. пре н.е, средње бронзано доба траје од 1900. до 1600. године пре н.е., а позно од 1600/1500. до 1300. године пре н.е.⁷² Ф. Гогалтан се генерално слаже са том хронологијом, али сматра да је средње бронзано доба трајало од 2000. до 1450. године пре н.е.⁷³ Из раног бронзаног доба, односно позног енеолита, у Неготинској Крајини једино потичу метална секира из Бољетина и неколико посуда из Велеснице (Т. IX/18-20). Секира из Бољетина начињена је од арсенске бронзе и представља један од најстаријих бронзаних налаза на централном Балкану (процент арсена је око 3,5%).⁷⁴ Овај тип секире (тип Козарац) евидентиран је и у Бугарској, затим у Румунији и на западном Балкану, али се чини да би секиру из Бољетина најпре требало повезати са носиоцима Коцофени-Костолац групе или евентуално Глина III-Шнекенберг групе, јер је тај тип арсенских секира карактеристичан за Трансилванију и румунски део Баната, док су примерци са Балкана углавном израђени од бакра.⁷⁵ За анализу културне стратиграфије металног доба у североисточној Србији веома је важно нагласити да су се током Суббореала (3800-1000. или 3000-500. године пре н.е.) климатски услови променили у односу на претходни период Атлантик, односно да су се температуре повећале са тенденцијом оштрих промена у кишне периоде.⁷⁶ Ово је веома снажно утицало на развој пољопривреде, а јављају се и прва запрежна кола, која олакшавају транспорт, трговину и комуникацију уопште. Иновације у технологији пољопривредне производње, већа мобилност заједница добијена коришћењем запреге и бављење номадским сточарством на просторима слива Тимока и суседних области доводе до симбиозе две истовремене културне групе, ватинске и Вербичоара групе, а крајем средњег и почетком позног бронзаног доба и парафинске групе.⁷⁷ Ту симбиозу су Д. Срејовић и М. Лазивић окарактерисали као

⁷¹ Трбуховић и Вуковић 1967: TVII.

⁷² Kristiansen and Larsson 2005.

⁷³ Gogátlan 1998.

⁷⁴ Јовановић 1971: T.VII/7; Станојевић 1984-86: 11, S1 4; Pernicka at all 1993.

⁷⁵ Černih 1978: 146; Vulpe 1970: 40; Žeravica 1993: 30. Пошто су у овом региону констатовани бројни локалитети Коцофени-Костолац групе, а налази са стилско-типолошким особинама Глина III-Шнекенберг групе нису евидентирани, секира највероватније припада носиоцима Коцофени-Костолац групе.

⁷⁶ Bankoff and Greenfield 1984: 14.

⁷⁷ Капуран 2010.

гамзиградску културу карактеристичну за територију источне Србије,⁷⁸ али се већи број стручњака слаже да је реч о локалној варијанти Вербицоара групе (средње бронзано доба), а затим параћинске групе (позно бронзано доба) и да нема аргумената за дефинисање нове културне манифестације.⁷⁹

У Неготинској Крајини средње и позно бронзано доба обележиле су Вербицоара група и група Жуто брдо-Гирла Маре. Број насеља која припадају периоду средњег, односно позног бронзаног доба, вишеструко се увећава у односу на претходне епохе, а према топографији њихов карактер варира од равничарских, преко висинских, до градинских насеља. Некрополе из тог периода показују да је и демографска слика бележила убрзани раст. Насељима у Неготинској Крајини чија материјална култура садржи елементе Вербицоара групе припадају: Брза Паланка, локалитет Обала код цркве, Велесница, Госпођин вир, Јерман, Тамнич-Железничка станица, Ртково-Гламеја,⁸⁰ Рогљево-Јарак, Корбово-Песак, Фабрика суперфосфата у Прахову,⁸¹ Мокрањске стене-поткапина, Мокрањске стене-каменолом,⁸² Мокрање-Стари салаш, Кусјак,⁸³ Љубичевац-Обала,⁸⁴ Корбово-Обала,⁸⁵ Штубик-Селиште, Фетислам и Доње Буторке.⁸⁶ На формирање групе Жуто брдо-Гирла Маре снажно је утицала група Витенберг из Трансилваније, чији су носиоци у једном тренутку, вероватно под притиском носилаца хигелгребер културних група, кренуле на југ према Дунаву. То кретање се одразило и на насеља Вербицоара групе у Олтенији, чији се број током фазе II знатно смањује, а од тог времена мотиви спирале и меандра, који су карактеристични за Витенберг културу јављају се и на керамици Вербицоара групе.⁸⁷ Блиске везе између културних група Витенберг, Жуто брдо-Гирла Маре и Вербицоара представља и мотив везаних меандара, који је нешто млађи од мотива спирале, а заједнички је за ове групе.⁸⁸

Иако нема релевантних апсолутних датума који би били од велике помоћи приликом хронолошког опредељења ових манифестација из периода средњег/позног бронзаног доба на простору Неготинске Крајине, извесно је да су се носиоци културног комплекса Жуто брдо-Гирла Маре зауставили негде на десној обали Дунава, у Ђердапу и Кључу.⁸⁹ Чини се да они нису имали интереса да се одвоје даље од обала ове реке, о

⁷⁸ Срејовић и Лазић 1997; Лазић 1998; Лазић 2010.

⁷⁹ Јовановић 1999: 71; Тасић 2003: 98; Капуран 2010: 59-60; Булатовић, Станковски 2012: 361-363.

⁸⁰ Васић, Јовановић 1971:109.

⁸¹ Јанковић, Јанковић 1976.

⁸² *Idem* 1978.

⁸³ Васић, Јовановић 1971: 112.

⁸⁴ Васић 1972.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ Булатовић, Станковски 2012: 357, нап. 541.

⁸⁸ Boroffka 1994: 288-290, Typentaf. 16, 22, 66, Taf. 13.

⁸⁹ Васић 1912; Јевтић, Вукомановић 1996.

чему сведочи недостатак њихових насеља у залеђу Ђердапа. Због малог процента истражености локалитета и стамбених објеката изграђених од трошног материјала, данас не постоје поуздани подаци о карактеру економије ове популације.

Сл. 16. Пираунос, постамент за урну и здела из позног бронзаног доба

Fig. 16 Pyraunos, urn base and ceramic bowl from the late Bronze Age

Мада им се керамичка продукција стилско-типолошки веома разликује, заједничка карактеристика тих истовремених културних група у Неготинској Крајини и централном и јужном делу источне Србије јесте ритуал сахрањивања, кремација у некрополама без хумки (*Urnenfelder*), што их сврстава у заједнички културни круг средњег, односно позног бронзаног доба Подунавља и Поморавља. Према резултатима истраживања некропола у залеђу Ђердапа, као што су Магура (код Зајечара),⁹⁰ Трњане⁹¹ и Борско језеро (код Бора),⁹² констатован је погребни ритуал који се састојао од камених кружних погребних конструкција у које се полажу урне са остацима спаљених покојника. Погребне урне су у изузетно ретким случајевима украшене, а и у самим гробовима погребни дарови су малобројни. На некрополи у Трњанима и на Борском језеру и у урнама и каменим конструкцијама око њих откривена је велика количина бронзане згуре, што уз чињеницу да се налазе у региону са великим бројем рудника бакра указује на могућност да су се те заједнице бавиле и рударством.⁹³ За разлику од некропола из околине Зајечара и Бора, на некрополама популација културног комплекса Жуто брдо-Гирла Маре нису констатоване кружне камене конструкције, урне се полажу директно у земљу, али су зато богато орнаментисане и имају више погребних прилога.⁹⁴ Лепота орнаменталних детаља на керамици инспирисала је М. М. Васића да истражује локалитете ове културе на потезу од Београда

⁹⁰ Лазић 2010; Срејовић, Лазић 1997.

⁹¹ Jovanović, Janković 1987-1990; *idem* 1996.

⁹² Lazić 1998; Kapuran 2011a.

⁹³ Jovanović, Janković 1987-1990; *idem* 1996.

⁹⁴ Крстић 1983.

до Прахова.⁹⁵ Најзначајнији локалитети ове културне групе на територији Неготинске Крајине јесу некрополе Гламија⁹⁶ и Песак у Корбову.⁹⁷ На њима је откривен велики број урни у којима су у појединим случајевима налазили остаци и до три спаљена покојника. Пример гроба 24 на некрополи Гламија, са великим бројем прилога и њиховом разноврсношћу најбоље показује однос према загробном животу покојника.⁹⁸ Овде су се у два случаја заједно са урнама полагале и ритуалне вазе у облику птица и антропоморфне фигурине, такође богато орнаментисане (сл. 28). Поједини аутори овај ритуал везују и за мит о хиперборејском Аполону, на који се вероватно односила фигурална представа „дупљајских колица“,⁹⁹ али и још неких представа из богатог корпуса жутобрдске фигуралне пластике. Најзначајнији локалитети са налазима групе Жуто брдо-Гирла Маре, осим некропола Гламија и Песак јесу: Егета, Велесница, Кладово-Бродоимпекс, Фетислам, Мала Врбица-Курвин град, Збрадила-фунд, Корбово-Обала, Корбово-Песак, Корбово-Хлебна пећ, Корбово, локалитет Школска градина, Кусјак-Вркаљ, Љубичевац-Гламеја, Љубичевац-Обала, Љубичевац-Острво, Љубичевац-Село, Милутиновац-Поток, Фабрика суперфосфата, Рогљево-Јарак (карта 5).

Културној групи Жуто брдо-Гирла Маре припада неколико карактеристичних урни са богатом орнаментиком изведеном урезивањем, утискивањем и белом инкрустацијом, које су део сталне поставке Музеја Крајине (сл. 27). Најчешћи мотиви на керамици те групе јесу концентрични кругови, гирланде, спирале, меандри и други орнаменти (сл. 16в). Предмети култне намене су такође заступљени у виду ритона у облику птице (сл. 28б), бика (сл. 28г), антропоморфних фигурина (сл. 28а и в). Један од најрепрезентативнијих налаза из овог периода јесте богато орнаментисано монументално постоље за урне са локалитета Љубичевац (сл. 16б). Једини карактеристичан матални налаз из средњег бронзаног доба представља ливена бакарна секира типа Патулеле, која је случајни налаз из Уровице, без ближег археолошког контекста.¹⁰⁰ Налази чунасте посуде (фишбуте) и биконичне амфоре са разгнутим ободом могу се директно везати за утицај културних група Ватин, односно Вербичоара.

Из позног бронзаног доба (XIII век пре н.е. – *Br D*) потиче остава бронзаних предмета из Тополнице (сл. 29).¹⁰¹

⁹⁵ Васић 1912.

⁹⁶ Крстић 2003.

⁹⁷ Летица 1975.

⁹⁸ Крстић 1983: Sl a-b; *idem* 2003.

⁹⁹ Garašanin 1983: 532.

¹⁰⁰ Јовановић 1971: Т: VII/7; Станојевић 1984-86, S1 10; Pernicka at all. 1993.

¹⁰¹ Срејовић 1975: 96. и даље; Vasić 2003: 57.

Прелазни период из бронзаног у гвоздено доба

Највише података о насељавању североисточне Србије током старијег гвозденог доба дала су заштитна истраживања пре изградње акумулационих језера Ђердап I и II. Као што је био случај и за старије периоде, ситуација у залеђу Ђердапа није одговарала дешавањима на дунавској обали. Исто тако постојао је извесни дисконтинуитет у откривеним насељима и броју остава металних предмета, којих је у овоме делу Србије откривено четири. Оне су, судећи према местима где су откривене, широко распрострањене унутар дунавског залеђа. Реч је о оставама бронзаних предмета из Алуна,¹⁰² Уровице¹⁰³ и Лескова,¹⁰⁴ које су хронолошки опредељене у период XI-IX века пре н. е., односно На А2/В1-В2. Судећи према стилско-типолошким карактеристикама налаза и хронологије, ове оставе припадају периоду продора Гава културне групе у Подунавље, која је и археолошким истраживањима потврђена на некрополи Вајуга-Песак¹⁰⁵ и на Ливадама у Малој Врбици (карта 6).¹⁰⁶ Присуство остава и њихова хронолошка припадност указују на могућност да се и овај регион укључи у територију хоризонта остава тзв. „комплекса На А2“, чија матична територија обухвата Срем, Славонију, Банат и Трансилванију.¹⁰⁷ Тим налазима хронолошки одговарају две бронзане игле из Злотске пећине и два ножа, који се могу датовати у период На А1.¹⁰⁸ Интересантно је виђење Р. Васића који претпоставља да је повећан број остава бронзаних предмета повезан са природном катастрофом изазваном ерупцијом вулкана Хекла на Исланду.¹⁰⁹ Он сматра да су ове оставе имале вотиван карактер, тј. да су биле намењене боговима да би се ублажио њихов гнев.¹¹⁰ Ову претпоставку донекле потврђују извесна истраживања ледене коре на Исланду. У сваком случају она представља занимљиво виђење митологије ратничких народа који су се у овом периоду нашли на обалама Дунава и у његовом залеђу. Оставе из Тополнице, Алуна и Брзе Палан-

Сл. 17. Бронзани торквес, Алун

Fig. 17 Bronze torques, Alun

¹⁰² Срејовић 1975.

¹⁰³ Срејовић 1975а.

¹⁰⁴ Тодоровић 1975.

¹⁰⁵ Поповић, Vukomanović 1998: 105.

¹⁰⁶ Vukomanović, Поповић 1986.

¹⁰⁷ Тасић 1983: 105-106.

¹⁰⁸ Јевтић 2004: сл. 71.

¹⁰⁹ Васић 1998: 192-193.

¹¹⁰ *Ibid.*

ке¹¹¹ показују наоружање једног ратнички устројеног друштва. Мачеви, копља, секире и бодежи представљају врхунац технолошког развоја металургије бронзе крајем II миленијума и у прелазном периоду из другог у први миленијум пре н.е. Карактеристичне налазе из Алунске оставе представљају посуде од бакарног лима, секире келтови, копља, торкве-

Сл. 18. Налази из праисторијских гробова на локалитету Велики Градац

Fig. 18 Artifacts from prehistoric graves on Veliki Gradac site

си повијених крајева (сл. 17) и гривне са преклопљеним крајевима (сл. 19).¹¹² Из Тополнице су карактеристични налази орнаментисаних гривни отворених крајева, штитника за руку, мачева са језичком и игле са биконичном главом (сл. 29).¹¹³ Из Уровичке оставе најбројнији су налази секира-келтова и једне секире са крилцима (сл. 30).¹¹⁴ Увидом у праисторијску грађу из депоа Музеја Крајине откривени су налази из до сада необјављене некрополе из прелазног периода у гвоздено доба. Наиме, приликом аутопсије налаза откривених истраживањима античког каструма Велики Градац, констатовани су налази из три необјављена праисторијска гроба, у којима су се налазили прилози у виду керамичких посуда (сл. 18). Стилско-типолошке карактеристике керамичких посуда указују да су гробови највероватније припадали периоду Гава културне групе. Посебан проблем представља и недостатак пропратне теренске документације, као и чињеница да овај налаз никада није поменут у извештајима са истраживања Великог Градца. Једини доступни подаци указују само на секторе у којима су ови налази откривени.

¹¹¹ Јовановић 1975; Срејовић 1975; Срејовић 1975а.

¹¹² Срејовић 1975.

¹¹³ Јовановић 1972: Т.I; Т.IV.

¹¹⁴ Срејовић 1969.

Старије гвоздено доба

Почетак експлоатације и металургија гвожђа на нашим простори-ма везују се за I миленијум пре н. е., док на територији Европе тај процес започиње раније, већ крајем II миленијума пре н. е.¹¹⁵ За сада је потврђено да је до ширења металургије гвожђа на оси Балкан-Скандинавија дошло око 1000. године пре н.е.¹¹⁶ На подручју Србије до сада није потврђена фаза ране металургије гвожђа током систематских истраживања насеља овог периода. За разлику од претходног транзиционог периода из бронзаног у гвоздено доба, на територији Неготинске Крајине број налазишта из старијег гвозденог доба знатно је већи. Културне одлике материјалне културе овог периода одговарају пребасараби хоризонту или Калакача-Босут културном комплексу, који је карактеристичан за територију Влашке низије, као и гранични појас између јужних Карпата и Паноније. Налаза тог комплекса има и на северу Бугарске, али су малобројни.¹¹⁷ Постоје извесне индикације да је на простору горње клисуре, између Кожице и ушћа Поречке реке, дошло до контаката културних група Калакача и Инсула Банулуи, што је могло утицати на генезу, а затим и развој културе старијег гвозденог доба на овој територији.¹¹⁸ Насеља становника старијег гвозденог доба су пространа, најчешће се налазе на речним терасама и тесно су повезана са воденим токовима или снажним изворима воде.¹¹⁹ Градинска насеља позиционирана су на стратешки добро изабраним локацијама са којих се лакше контролишу комуникациони правци. Трагови фортификација за сада су потврђени само на локалитетима Пецка бара,¹²⁰ Кузњица¹²¹ и Мокрањске стене-каменолом,¹²² мада неки аутори сматрају да су насеља заправо представљала мања пољска утврђења у која се становништво из оближњих отворених насеља са стоком склањало у случају опасности.¹²³ Североисточно од Неготина на локалитету Видровац код села Пауновац констатовано је насеље из ста-

Сл. 19. Бронзана наруквица, Алун

Fig. 19 Bronze bracelet, Alun

¹¹⁵ Vasić 1997a: 344

¹¹⁶ Pleiner 2000.

¹¹⁷ Jevtić 1992.

¹¹⁸ Вукмановић 1990: 44.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Janković 1969: 101-102.

¹²¹ Jovanović 1972.

¹²² Janković, Janković 1976.

¹²³ Medović 1986.

ријег гвозденог доба, које према својим топографским карактеристикама има елементе висинско-градинског насеобинског комплекса. И даље се користе пећинска склоништа као што су Злотска пећина, Пешћера Маре и Пећина изнад Трајанове табле.¹²⁴ Најбоље истражен локалитет из тог периода јесте Злотска пећина, у којој је период старијег гвозденог доба хронолошки одређен у 7. и 6. век пре н.е.¹²⁵ За сада једина позната основа надземног стамбеног објекта откривена је на локалитету Инсула Банулуи, у виду конструкције неправилне квадратне основе заобљених рубова са централним стубом - носачем кровне конструкције.¹²⁶ Равничарским насељима у околини Неготина припадају локалитети Црква св. Петра и Павла у Кобишници, Циглана код железничке станице у Кобишници, Србово и Фабрика суперфосфата у Прахову. Приликом рекогносцирања околине Неготина М. и Ђ. Јанковић наводе још неколико локалитета који припадају овом периоду,¹²⁷ тако да их је вероватно било више него што је презентовано.

Р. Васић сматра да се гвоздено доба источне Србије састоји из три хоризонта (фазе), у којима је први представљен керамиком Калакача-Басараби група (комбинација канелура и S мотива са белом инкрустацијом); други хоризонт представљају имитације керамике Басараби групе (сл. 20) и налази фибула, игала и појаса из Злотске пећине; а трећи хоризонт (уједно и најсиромашнији) чине налази који се везују за Фериђиле групу у Олтенији.¹²⁸ М. Јевтић мисли да се подела Басараби групе на територији источне Србије може одредити у три етапе: Басараби I, 850-750. године пре н.е. (Инсула Банулуи група); Басараби II, 750-650. године пре н.е. (Вајуга, Молдова, Црвена ливада, Софронијево); Басараби III, 650-550. године пре н.е. (хоризонт злотске групе и Фериђиле групе).¹²⁹ Највећи број насеља у североисточној Србији, тј. залеђу Дунава припадао би позној Калакача групи, односно раној Басараби групи,¹³⁰ која је по свему судећи настала на просторима Олтеније и северозападне Бугарске.¹³¹

Налазишта старијег гвозденог доба на територији Музеја Крајине претежно су позиционирана на подручју Кључа и око ушћа Тимока у Дунав, око Прахова и Кобишнице.¹³²

На територији Неготинске Крајине истражена је само једна некропола старијег гвозденог доба на локалитету Песак у Вајуги. Гробове су чиниле камене платформе на којима су полагани испружени покојници,

¹²⁴ Tasić 1969; Капуран, Борић и Јевтић 2007.

¹²⁵ Јевтић 2004: 145.

¹²⁶ Вукмановић 1990: 44.

¹²⁷ Јанковић, Јанковић 1973.

¹²⁸ Васић 1997: 95.

¹²⁹ Јевтић 1992.

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ Вукмановић 1990: 44.

¹³² Vasić, Јанковић 1971; Јанковић, Јанковић 1973; Капуран 2011: Карта 5.

са великим бројем прилога за загробни живот.¹³³ Није још познато да ли је промена сакралног ритуала (инхумација уместо инцинерације) била условљена променама етничког састава становништва.¹³⁴ Судаћи по налазима прилога, може се претпоставити да су појединци били богатији од других, као што сликовито показује гроб 17 у Вајуги.¹³⁵ Обичај по којем су покојници били сахрањивани у опруженом положају у смеру исток-запад са главом на истоку, под ниским заравњеним тумулима (од три до једног покојника у тумулу) може да указује на извесну кохезију која је владала унутар заједнице.¹³⁶ За боље разумевање религиозних веровања популација старијег гвозденог доба на територији Неготинске Крајине требало би усмерити пажњу на резултате истраживања жртвених конструкција – кенотафа, откривених у последњих неколико година на планини Мироч.¹³⁷ Локалитети који припадају периоду старијег гвозденог доба на територији Неготинске Крајине јесу: Егета, Буковче, Велесница, Госпођин вир, Грабовица-Обала, Доње Буторке, Фетислам, Јерман, Мала Врбица-500 m од села, Кобишница-Циглана код Железничке станице, Кобишница-Црква св. Петра и Павла, Кобишница-Огоаре-ђал Балеј, Корбово-Збрадила и Збрадила-фунд, Вркаљ, Грле и Мотел у Кусјаку, Љубичевац-Гламеја, Милошево, локалитет Државна башта, Милутиновац-Ушће Јакомирског потока, Мокрање-Железничка станица, Мокрање-Мокрањске стене-поткапина, Мокрањске стене-каменолом, Падучеј, Пауновац-Видровац, Поречка река, Идеће, Фабрика суперфосфата и Ушће Слатинске реке (карта 7).

Злотска група представља финалну културну манифестацију старијег гвозденог доба на територији источне Србије. Ову културну групу први је дефинисао Р. Васић, првенствено на основу богатих металних налаза из Злотске пећине, да би се временом број налаза (углавном металних) те културне групе увећавао.¹³⁸ Хронолошки распон обухватао би период од средине VI до средине IV века пре н.е., а карактеришу га гласиначки и скитски стилско-типолошки елементи. Осим њих, могу се препознати и утицаји из

Сл. 20. Керамичка посуда из старијег гвозденог доба

Fig. 20 Iron age ceramic pot

¹³³ Popović, Vukmanović 1998.

¹³⁴ Вукмановић 1990: 49.

¹³⁵ Popović, Vukmanović 1998: 26, fig. 21.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ Јевтић 2006.

¹³⁸ Vasić 1977: 19-20; idem 1997; Јевтић 2004:

суседне Олтеније, нарочито Фериђиле групе.¹³⁹ Носиоци злотске групе би се могли етно-културно дефинисати као Трибали, који у то време према античким историјским изворима настањују територију између Мораве и Искера.¹⁴⁰ Керамички материјал који одговара тој групи није лако идентификовати, а осим у Злотској пећини може се препознати и на Ромулијани, у Ргошту, Кузњици,¹⁴¹ Ружењки¹⁴² и у Биљевини.¹⁴³ Тако мали број локалитета није довољан за јасније дефинисање територијалне распрострањености злотске групе, али се надамо да ће будућа истраживања пружити више елемената за прецизније дефинисање њене материјалне културе, као и дистрибуције насеља те групе. За ову културу такође се могу везати и култна места откривена на Михаиловом понору на Мирочу, где се традиција „светих гајева“ у континуитету наставила од позног бронзаног до краја старијег гвозденог доба.¹⁴⁴ Локалитети који припадају финалној фази старијег гвозденог доба или злотској групи су: Брза Паланка-Обала код цркве и Јужно од цркве, Буковче-Селиште, Доње Буторке, Грабовица-Узводно од карауле, Јерман, Кусјак, Мокрање-Стари салаш, Мокрањске стене-каменолом, Мокрањске стене-поткапина, Тамнич-лок. Каменац, Ушће Слатинске реке и Велесница (карта 7).

У поставци Музеја Крајине период гвозденог доба представљају налази из бољетинске оставе и једна фибула са ногом у облику беотског штита са непознатог налазишта (сл. 31).

Млађе гвоздено доба (латенски период)

Млађе гвоздено доба или латенски период почиње доласком Источних Келта на територију Србије у другој половини IV века пре н.е и траје до римских освајања у I веку н.е. Тај период се етнички везује за Келте, али и за Скордиске и Дачане, који су живели на територији источне Србије у I веку пре н.е.¹⁴⁵ Први трагови њиховог присуства на територији источне Србије јављају се прилично касно у односу на њихову појаву на Балкану, што се може објаснити њиховим сукобима са Трибалима.¹⁴⁶ Простор слива реке Тимок вероватно је у то време био веома слабо насељен. Највећи број келтских налаза у Неготинској Крајини датује се у I век пре н.е., а они углавном припадају Скордисцима.¹⁴⁷ Малобројна

¹³⁹ Васић 1997; Јевтић 1992: 163.

¹⁴⁰ Parazogulu 2007: 48. Оригинални податак је Херодот преузео од Хекатеја.

¹⁴¹ Капуран 2008; *idem* 2011; Стојић, Илијић 2011.

¹⁴² Јевтић 1984.

¹⁴³ Vasić 1972: 36.

¹⁴⁴ Јевтић 2006.

¹⁴⁵ Стојић, Јацановић, 2008: 59.

¹⁴⁶ Поповић, Сладић 1997: 109.

¹⁴⁷ *Ibid.*

насеља налазе се на речним терасама у непосредној близини воде, као што је случај са неколико локалитета у области Кључа. Најстарија насеља која су евидентирана изван речних долина, настају на обронцима Хомољских планина. Бројније присуство Келта на овој територији видно је од II века пре н.е., на шта указују налазишта где је откривен аутохтони ковани варварски новац, као што су Јабуковац (сл. 32), Чубра, Слатинска Река, Љубичевац, Вајуга, Ајмана-Мала Врбица и Дебелица. У овоме периоду јављају се драхме Аполоније и Дирахциона, које циркулишу на подручју Крајине, од Кључа до Књажевца. Од локалитета из тог периода интензивније су археолошки истражени једино некропола у Малој Врбици на обали Дунава¹⁴⁸ и насеље на Великом острву.¹⁴⁹ Најзначајнији налази млађег гвозденог доба са ове територије припадају примерцима оружја, керамике и новца са некрополе у Малој Врбици. Један од најзанимљивијих и најсликовитијих налаза је келтски ратнички гроб из Чубре, у којем је откривен криви нож, појасна гарнитура, копље, мач и фибула (сл. 33).¹⁵⁰ Тај период илуструју и лучна фибула са посувраћеном ногом са непознатог налазишта из периода раног латена, као и налаз типичног сегментног келтског металног појаса са подручја Пецке баре. Током 2011. године извршена су сондажна рекогносцирања у непосредном залеђу локалитета Каменолом на Мокрањским стенама, на локалитету Мокрањске стене–поткапина,¹⁵¹ где је откривен гроб детета из млађег гвозденог доба.¹⁵² Дете старости око 18 месеци сахрањено је у раци овалног облика, а тело је покривено великим фрагментом латенског питоса и наопако окренутом фрутијером. Поред покојника било је похрањено укупно 6 посуда различитих димензија, од којих су неке вероватно биле и ритуално разбијене (сл. 22а). На неким од посуда препознају се утицаји културне традиције са краја старијег гвозденог доба, док друге припадају налазима типичне дачке провијенције. Гроб је био прекривен танким плаштом у виду набацаног камења, у којем су откривени фрагменти

Сл. 21. Посуда из млађег гвозденог доба, околина Бољетина

Fig. 21 Late Iron age pot from vicinity of Boljetin

¹⁴⁸ Stalio 1986.

¹⁴⁹ Поповић, Мркобрад 1984.

¹⁵⁰ Ђ. Јовановић 1987.

¹⁵¹ Рекогносцирањем које се одвијало у оквиру пројекта „Settlement and costal/inland interaction in the Iron Gates“ руководила је проф. Ивана Радовановић са Универзитета у Канзасу заједно са проф. Душаном Михаиловићем са Филозофског факултета у Београду и Музејом Крајине у Неготину.

¹⁵² Поповић, Каруран 2011.

две гвоздене фибуле које би могле припадати злотској групи. Најзанимљивији налаз из каменог плашта представља минђуша од пуног злата, пресавијених крајева која се завршава дискоидним проширењима налик главици ексера (сл. 22б). Минђуше овог типа могу се датовати у период На С будући да су сличне минђуше (али од бронзе) нађене на некрополи Фериђиле у истом контексту, у каменом плашту изнад гроба.¹⁵³ Овај изузетно редак налаз скелетног гроба, и то детета, са веома богатим прилозима неуобичајен је за латенски период на подручју југоисточне Европе. То се може тумачити јаким традицијама аутохтоних племена, вероватно Трибала или северозападних Трачана, који ступајући у политички савез са Скордисцима прихватају и њихову материјалну културу, али при том задржавају локалне обичаје укључујући и погребне ритуале.

Сл. 22. Керамичке посуде и минђуша из гроба на Мокрањским стенама

Fig. 22 Ceramic bowls and earring from the infant grave on Mokranjske stene site

Локалитети који припадају млађем гвозденом добу–латенском периоду на територији Неготинске Крајине су: Велесница, Егета, Брза Паланка-Код цркве, Брза Паланка-Јужно од цркве, Буковче, Грабовица-Обала, Доње Буторке, Јабуковац, Фетислам, Јерман, Мала Врбица, Пантелејева крушка, Ковилово-Вркаљ, Корбово-Фунд, Корбово-Обала, Корбово-Хлебна пећ, Корбово-Школска градина, Трајанов мост, Вркаљ-Ћетаће, Кусјак-Грле, Кусјак-Мотел, Љубичевац-Обала, Милошево-Државна башта, Поток између Милутиновца и Вајуге, Мокрањске стене-каменолом, Мокрањске стене-поткапина, Ушће Јакомирског потока, Идеће и Фабрика суперфосфата (карта 8).

¹⁵³ Vulpe 1967: Pl. XXIV/2.

Неки аутори везују остатке латенске материјалне културе у Тимочкој регији за келтско племе Пикензе, које чини мешавина Скордиска и дачког становништва.¹⁵⁴ Примећује се да је од I века пре н.е. на локалитетима у источној Србији керамички материјал карактеристичан за Келте помешан са дачким елементима. Та појава може се везати за губитак самосталности Скордиска након римских освајања.¹⁵⁵ Налазима дачке провинијенције, који су откривени у оквиру латенских насеља из I века пре н.е., у збирци Музеја Крајине у Неготину припадају ситуласти лонци украшени дугметастим дршкама и пластичним гирландама, а најиндикативније налазе представљају тзв. дачке шоље (Т. LXIX/35, Т. LXVIII/25). Почетком I века и ова територија, као и простор целе Србије падају под власт Рима, чиме се завршава период праисторије. Ова територија ће, међутим, захваљујући својој геостратешкој позицији имати велики значај и током наредних неколико векова римске доминације.

---

¹⁵⁴ Сладић 2005: 220

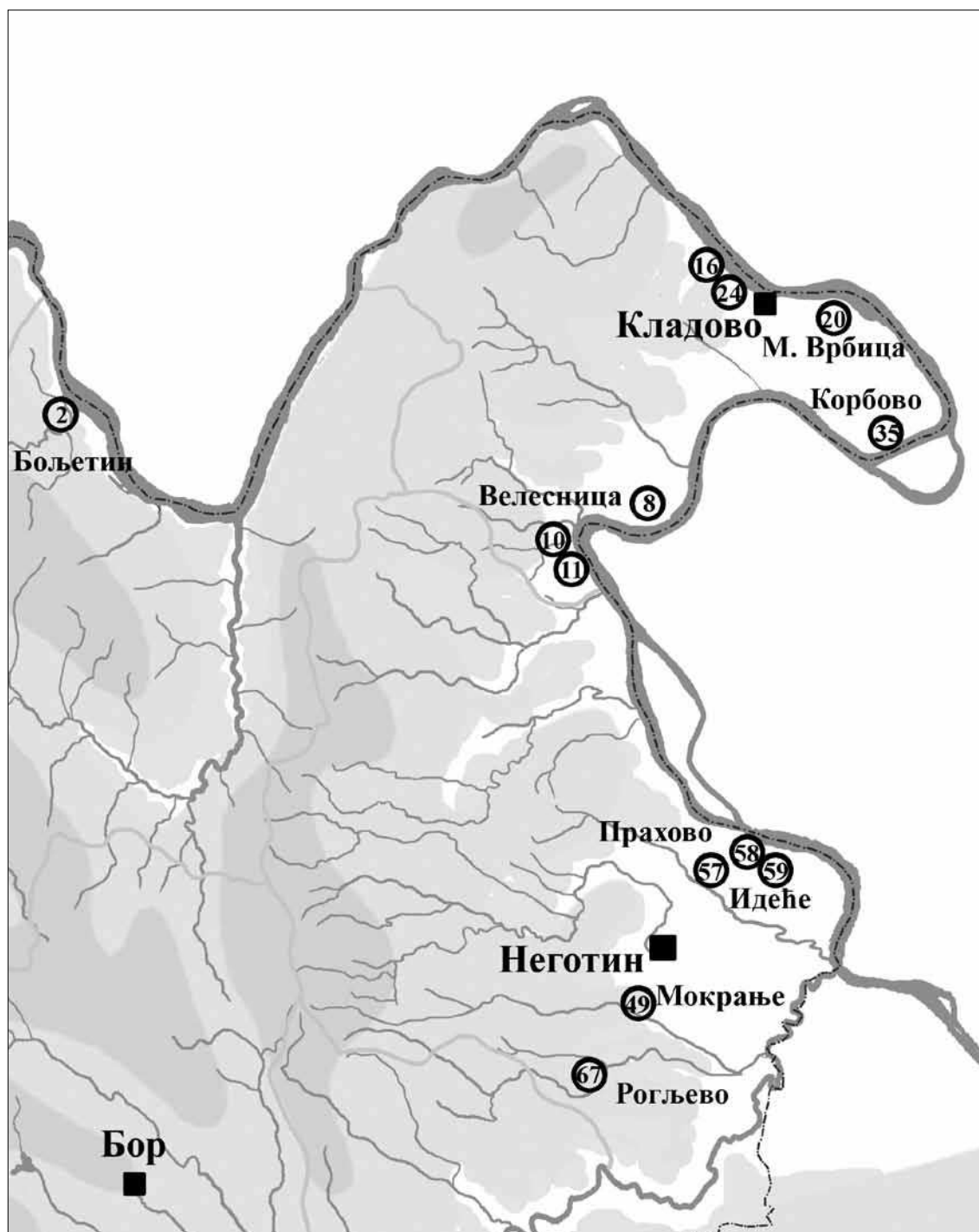
¹⁵⁵ Гарашанин 1973: 523.

СПИСАК ПРАИСТОРИЈСКИХ ЛОКАЛИТЕТА У НЕГОТИНСКОЈ КРАЈИНИ

1. Алун, локалитет Мали Корњет, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба.
2. Бољетин, локалитет непознат, средњи неолит, старчевачка група.
3. Брза Паланка локалитет Егета-Блок III, бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
4. Брза Паланка, локалитет Обала код цркве, бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
5. Брза Паланка, локалитет Јужно од цркве, млађе гвоздено доба.
6. Брусник, локалитет Главица, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.
7. Буковче, локалитет Селиште, старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
8. Велесница, локалитет Обала-доња страна, средњи неолит, старчевачка група; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
9. Вељково, локалитет Капу Ђалулуј, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс и развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.
10. Грабовица, локалитет Брзи Прун, средњи неолит, старчевачка група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс и развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.
11. Грабовица, локалитет Обала, средњи неолит, старчевачка група и млађе гвоздено доба.
12. Добра, локалитет Госпођин вир, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
13. Доњи Милановац, локалитет Велики Градац, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; прелазни период из бронзаног у гвоздено доба и старије гвоздено доба.
14. Јабуковац, локалитет непознат, млађе гвоздено доба.
15. Јабуковац, локалитет Вратна, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.
16. Кладово, локалитет Бродоимпекс-некропола, средњи неолит, старчевачка група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба и старије гвоздено доба.
17. Кладово, локалитет Фабрика цемента, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба и старије гвоздено доба.
18. Кладово, локалитет Доње Буторке, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
19. Кладово, локалитет Фетислам, бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
20. Кладово, локалитет Јерман, средњи неолит, старчевачка група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
21. Кладово, локалитет Мала Врбица-курвин град, бронзано доба.
22. Кладово, локалитет Мала Врбица-500 m од села, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
23. Кладово, Мала врбица-обала, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба.
24. Кладово, локалитет Маричевић-код извора, средњи неолит, старчевачка група.
25. Кобишница, локалитет Ђерам испод Пантелејеве крушке, млађе гвоздено доба.
26. Кобишница, локалитет Циглана код Железничке станице, старије гвоздено доба.
27. Кобишница, локалитет Црква св. Петра и Павла, старије гвоздено доба.
28. Кобишница, локалитет Огоаре-ђал Балеј, старије гвоздено доба.

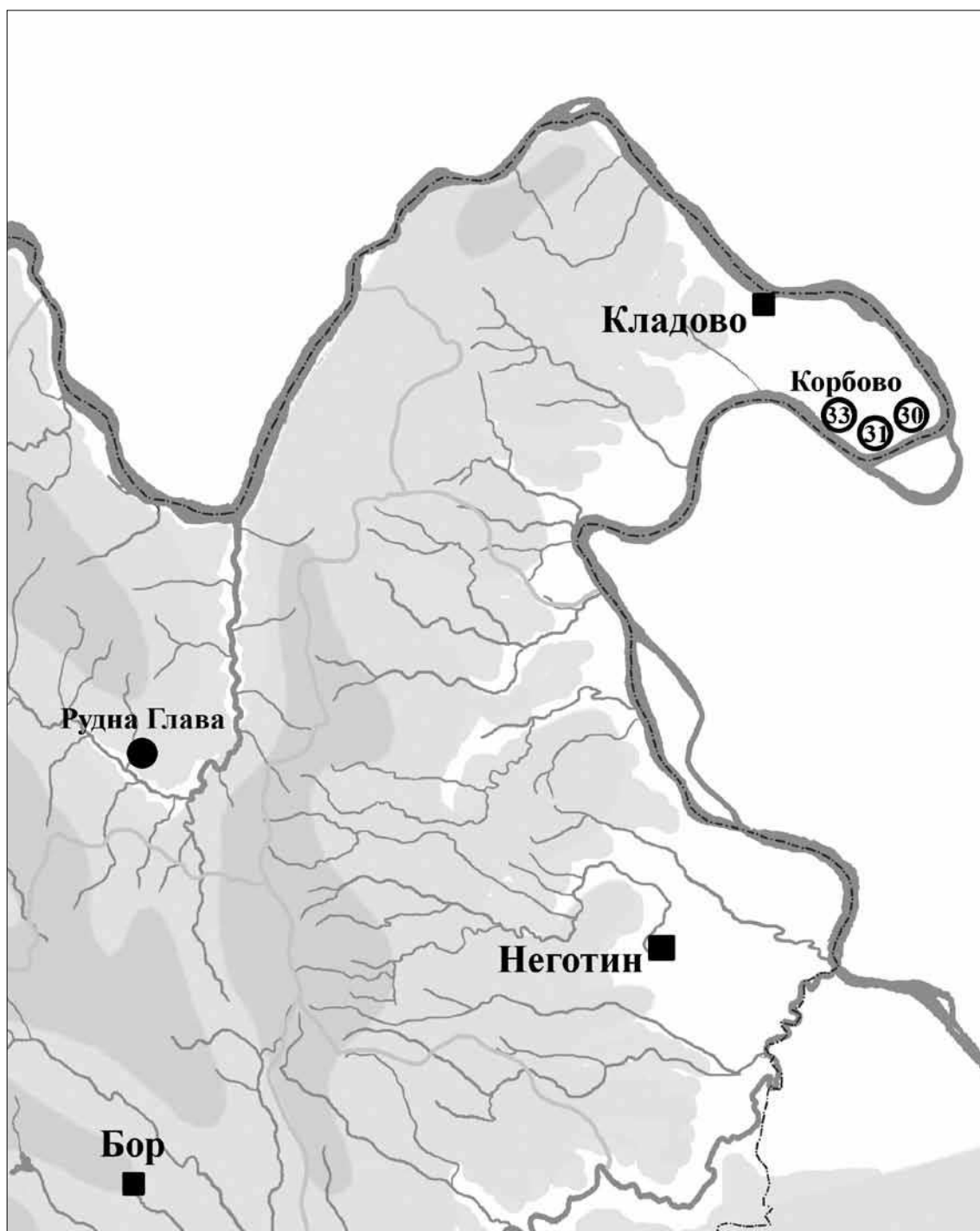
29. Ковилово, локалитет Вркаљ-ћетаће, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група и млађе гвоздено доба.
30. Корбово, локалитет Збрадила, млађи неолит, винчанска група; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба и старије гвоздено доба.
31. Корбово локалитет Збрадила-фунд, млађи неолит, винчанска група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
32. Корбово, локалитет Обала, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба и млађе гвоздено доба.
33. Корбово локалитет Песак-праисторијска и средњевековна некропола, млађи неолит, винчанска група; бронзано доба и прелазни период из бронзаног у гвоздено доба.
34. Корбово, локалитет Хлебна пећ, бронзано доба и млађе гвоздено доба.
35. Корбово, локалитет Школска градина, средњи неолит, старчевачка група; бронзано доба; прелазни период из бронзаног у гвоздено доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
36. Костол, локалитет Трајанов мост, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група и млађе гвоздено доба.
37. Костол, локалитет Источни крај села, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба.
38. Кусјак, локалитет Вркаљ, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
39. Кусјак, локалитет Грле, бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
40. Кусјак, локалитет Мотел, старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
41. Љубичевац, локалитет Гламеја, бронзано доба и старије гвоздено доба.
42. Љубичевац, локалитет Обала, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба и млађе гвоздено доба.
43. Љубичевац, локалитет Острво, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група и бронзано доба.
44. Љубичевац, локалитет Село, бронзано доба.
45. Милошево, локалитет Државна башта, старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
46. Милутиновац, локалитет Поток, бронзано доба и млађе гвоздено доба.
47. Милутиновац, локалитет Ушће Јакомирског потока, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
48. Мокрање, локалитет Железничка станица, старије гвоздено доба.
49. Мокрање, локалитет Мокрањске стене-каменолом, средњи неолит, старчевачка група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
50. Мокрање, локалитет Мокрањске стене-поткапина, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
51. Мокрање, локалитет Лалуњ, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група (?).
52. Мокрање, локалитет Стари салаш, бронзано доба.
53. Неготин, локалитет Падучеј, старије гвоздено доба.
54. Пауновац, локалитет Видровац, старије гвоздено доба.
55. Поповица, локалитет Велико брдо, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.

56. Поречка река, локалитет Утврђење-сектор Терме, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба и старије гвоздено доба.
57. Прахово, локалитет Идеће, средњи неолит, старчевачка група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
58. Прахово, локалитет Поред железничке пруге, средњи неолит, старчевачка група.
59. Прахово, локалитет Фабрика суперфосфата, средњи неолит, старчевачка група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; бронзано доба; старије гвоздено доба и млађе гвоздено доба.
60. Рогљево, локалитет Јарак - или Јарановац, бронзано доба и старије гвоздено доба.
61. Рогљево, локалитет непознат (Данило Бакочевић), старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс.
62. Ртково, локалитет Гламеја, бронзано доба.
63. Сиколе, локалитет Градиште, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.
64. Слатина, локалитет Ушће Слатинске реке, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс.
65. Смедовац, локалитет Грабар-сврачар, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс; развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група и прелазни период из бронзаног у гвоздено доба.
66. Србово, локалитет 400 м ЈЗ од села, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс.
67. Тамнич, локалитет Железничка станица, средњи неолит, старчевачка група; старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс и бронзано доба.
68. Тамнич, локалитет Каменац, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба и старије гвоздено доба.
69. Тополница, локалитет непознат, крај позног бронзаног доба/почетак прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба.
70. Уровица, локалитет непознат, прелазни период из бронзаног у гвоздено доба.
71. Шаркамен, локалитет Дуге ливаде, старији енеолит, Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс.
72. Штубик, локалитет Селиште, бронзано доба.
73. Штубик, локалитет Смиљкова главица, развијени/позни енеолит, Коцофени-Костолац група.

Карта 1. Локалитети старчевачке културе

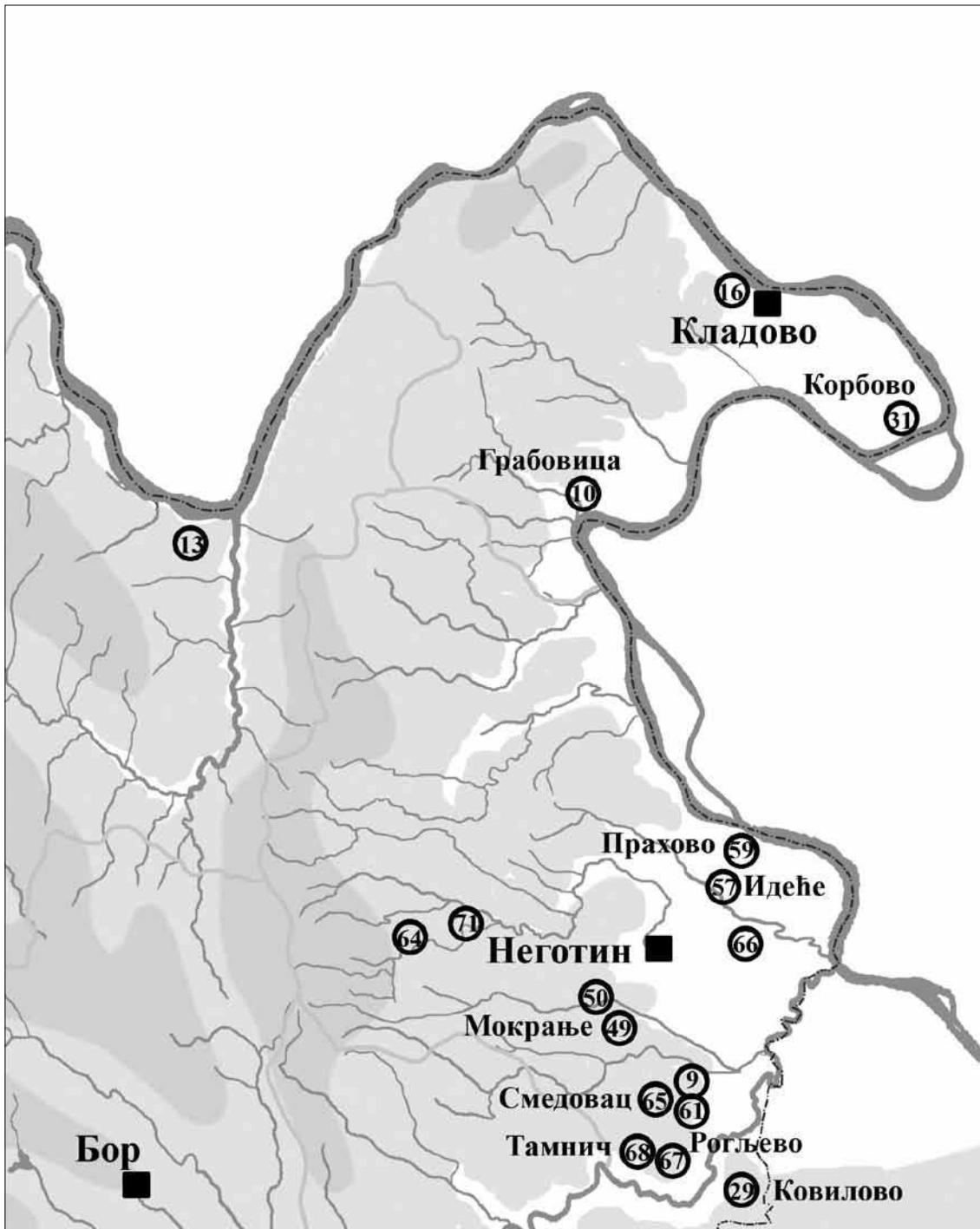
Map 1 Sites of Starčevo culture

Карта 2. Локалитети винчанске културе

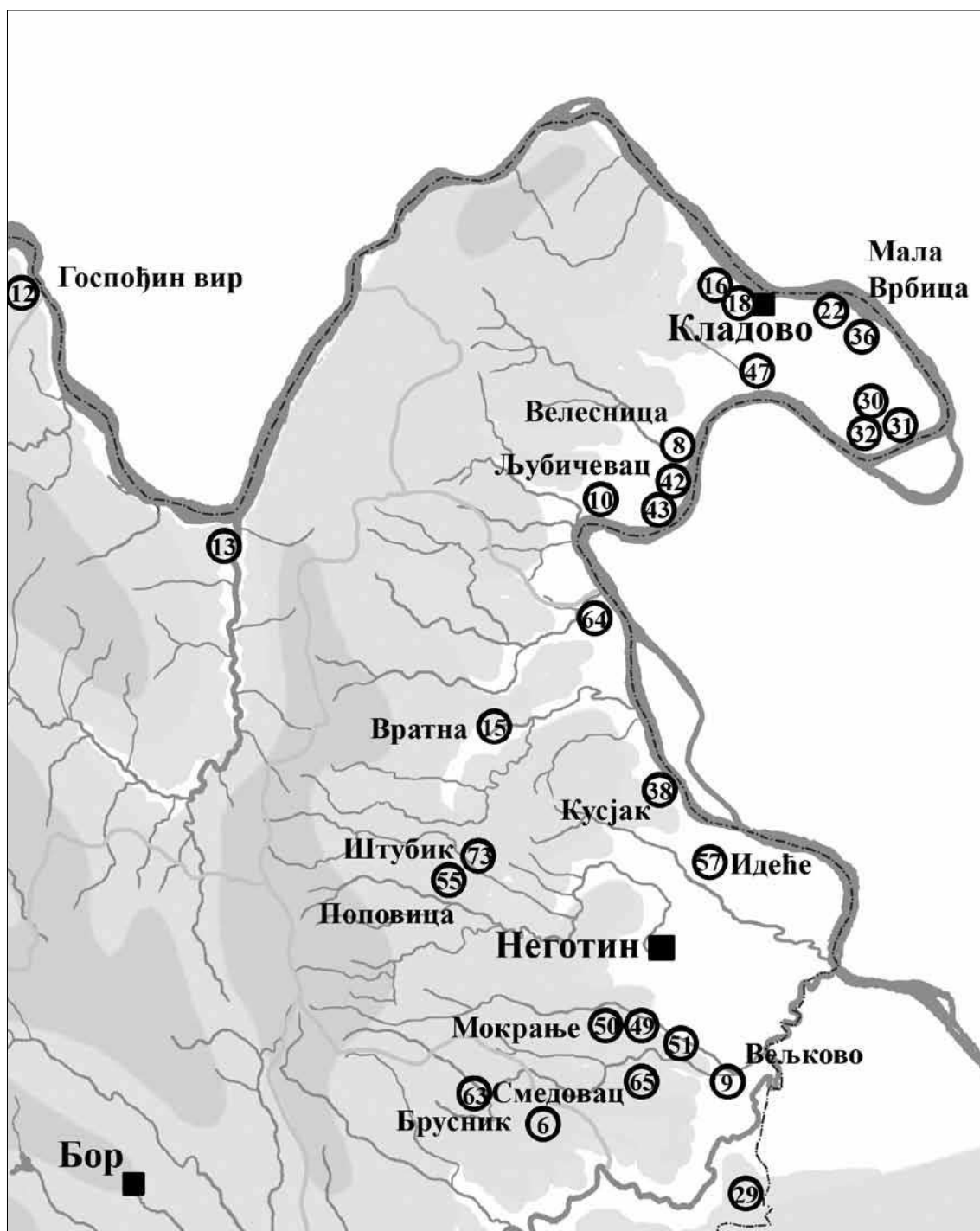
Map 2 Sites of Vinča culture

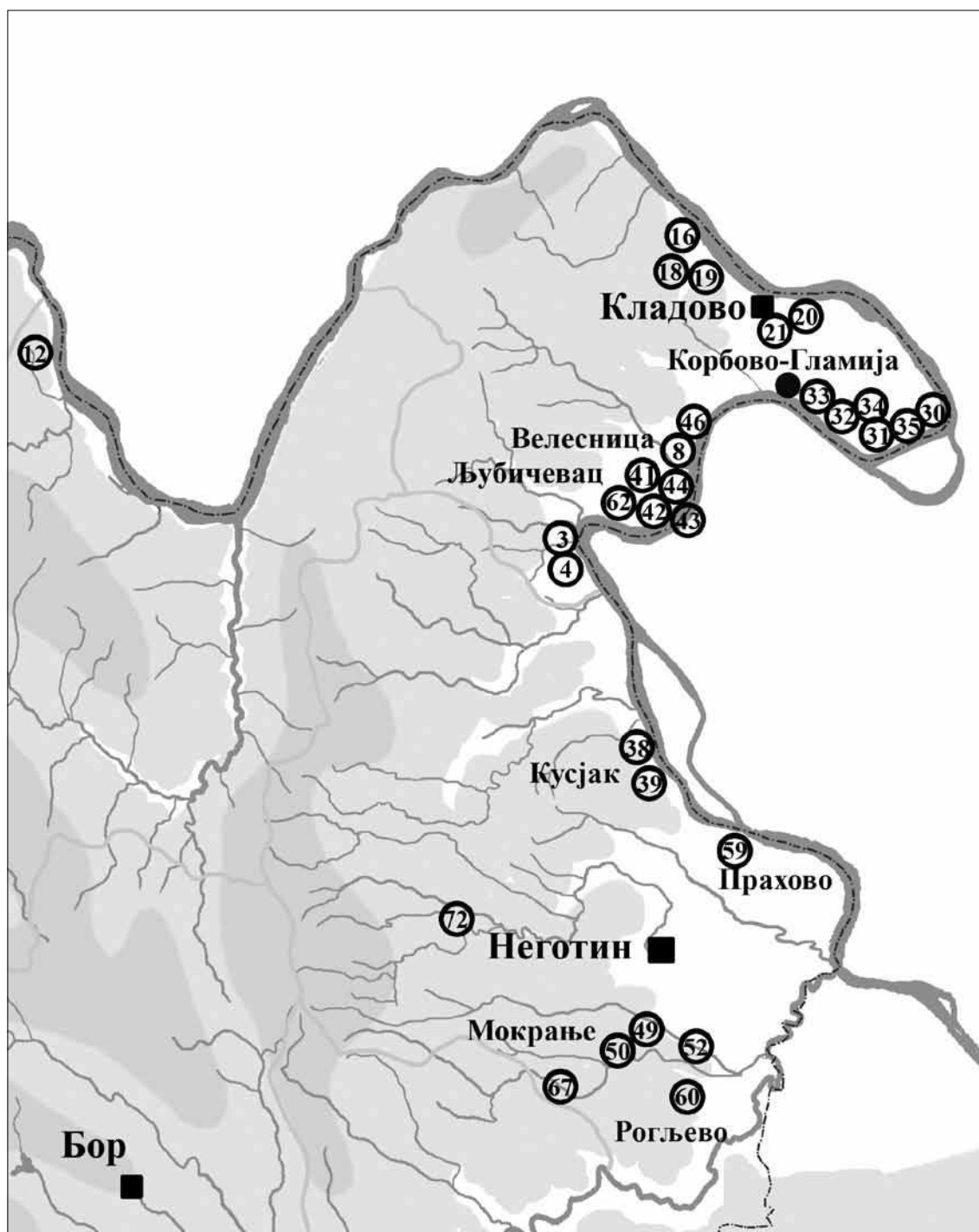
Карта 3. Локалитети Бубањ-Салкуца-Криводол културног комплекса

Map 3 Sites of Bujanj-Salkuța-Krivodol cultural complex

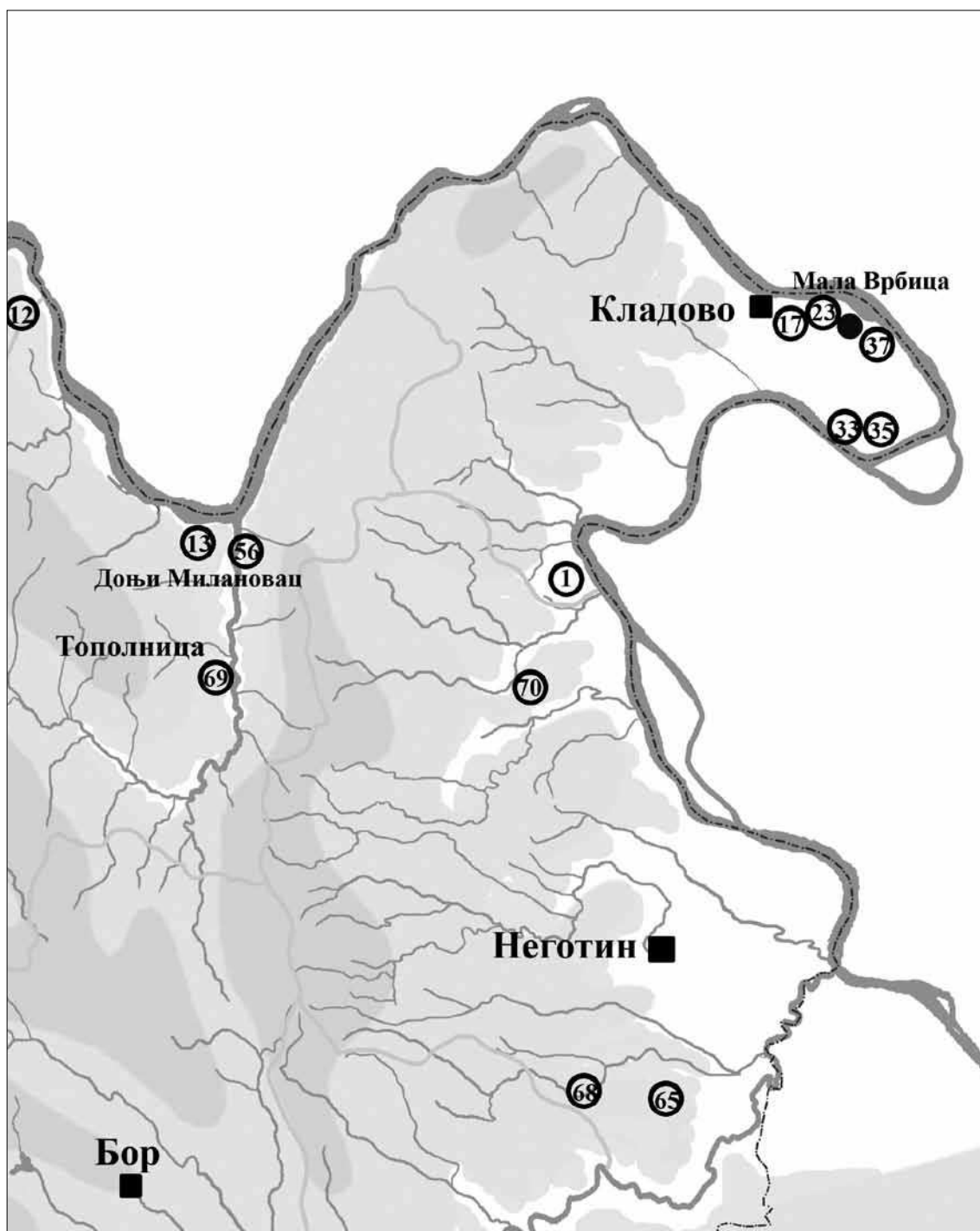
Карта 4. Локалитети Коцофени-Костолац културне групе

Map 4 Sites of Kocofeni-Kostolac cultural group

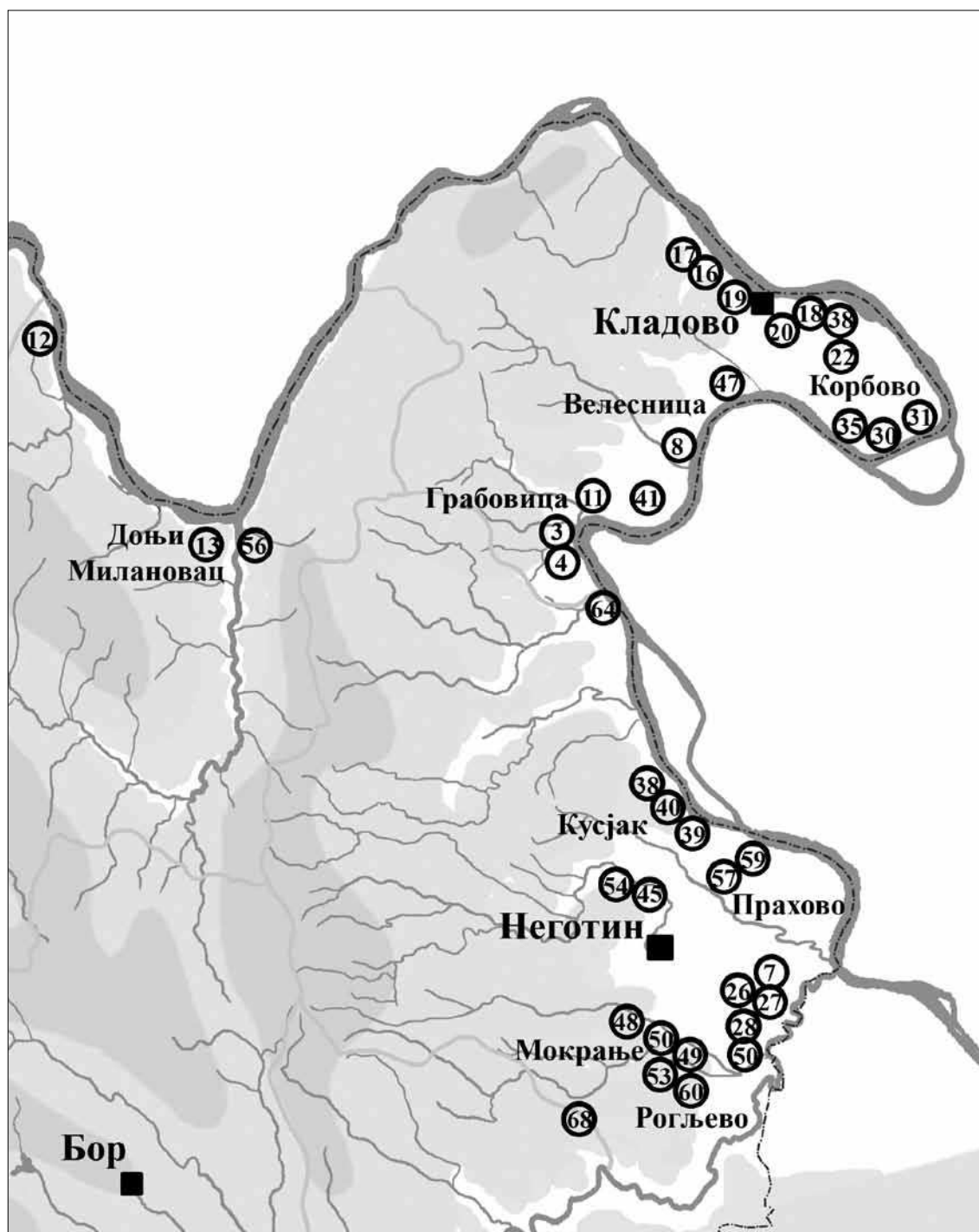
Карта 5. Локалитети културних група Вербичоара и Жуто брдо-Гирла Маре

Map 5 Sites of Verbicoara and Žuto brdo-Grla Mare cultural groups

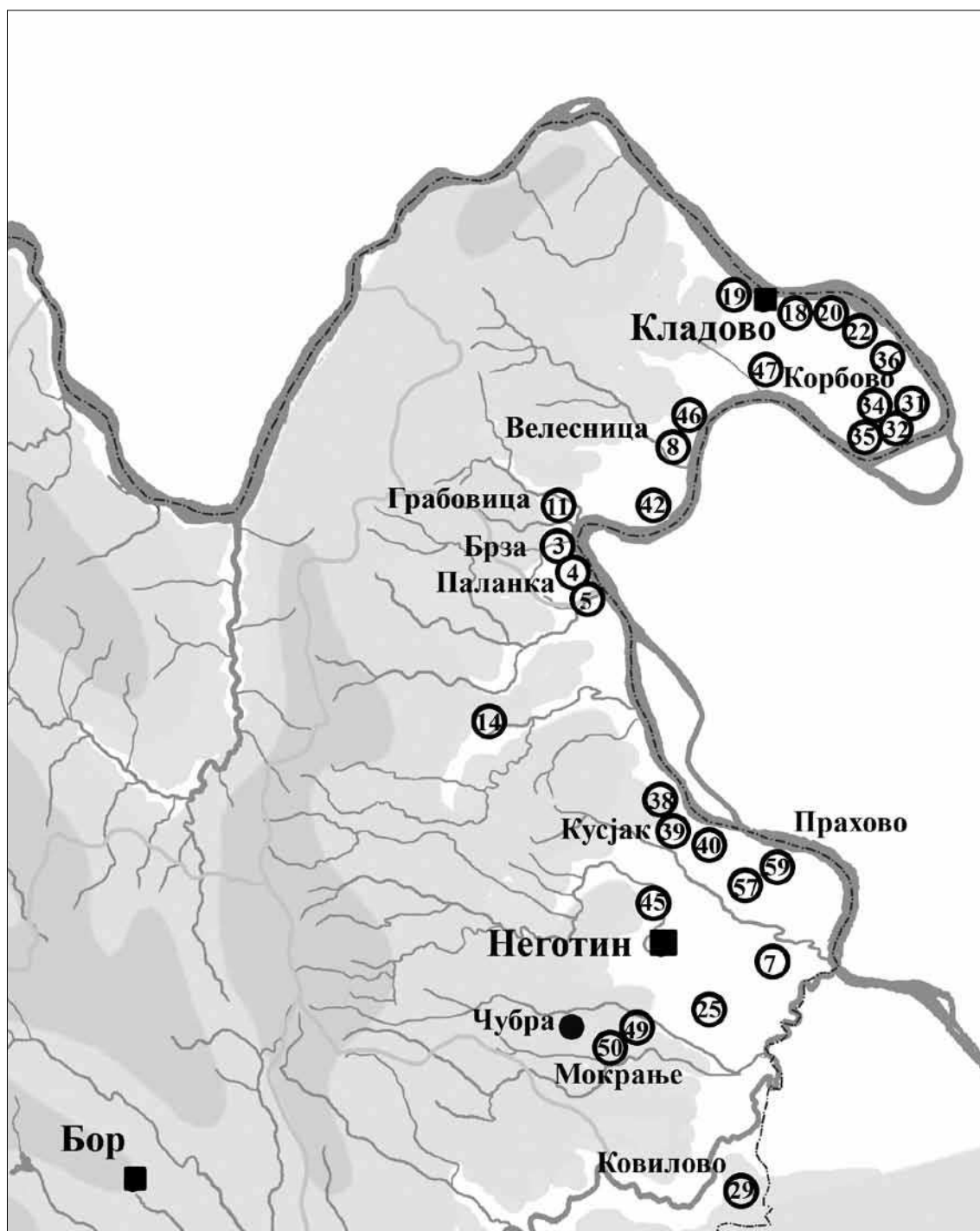
Карта 6. Локалитети прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба

Map 6 Sites of transitional period from the Bronze to the Iron Age

Карта 7. Локалитети старијег гвозденог доба

Map 7 Sites of the Early Iron Age

Карта 8. Локалитети млађег гвозденог доба (латенски период)

Map 8 Sites of the Late Iron Age (La Tène culture)

ХРОНОЛОШКА ТАБЕЛА ПРАИСТОРИЈСКОГ ПЕРИОДА У НЕГОТИНСКОЈ РЕГИЈИ

Апсолутно датовање	Поморавље	Банат	Неготинска Крајина	Олтенија	ПЕРИОД
6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500.	Старчевачка култура	Старчевачка култура	Старчевачка култура	Криш култура	НЕОЛИТ
5400. 5300. 5200. 5100. 5000.	Винча-Тордош	Винча-Тордош	Винча-Тордош	Винча-Тордош	
4900. 4800. 4700. 4600. 4500. 4400.	Винча-Плочник/ Градачка фаза	Потиска Винча-Плочник	Градачка фаза винчанске културе	Салкуца I	
4300. 4200. 4100. 4000. 3900. 3800. 3700. 3600. 3500.	Бубањ-Салкуца- Криводол комплекс	Тисаполгар	Бубањ-Салкуца- Криводол комплекс	Бубањ-Салкуца- Криводол комплекс	СТАРИЈИ ЕНЕОЛИТ
3400. 3300. 3200.	Чернавода III Баден	Чернавода III Баденска група	Чернавода III	Чернавода III Коцофени група I	СРЕДЊИ ЕНЕОЛИТ
3100. 3000. 2900.	Остриковац Ia Ib Ic	Коцофени група	Коцофени група Коцофени-Костолац група	II	ПОЗНИ ЕНЕОЛИТ
2800. 2700. 2600. 2500.	Коцофени- Костолац Бубањ-Хум II	Id Костолачка група Вучедолска група	III	III	
2300. 2200. 2100. 2000.	Комплекс двоухих пехара/ Бубањ-Хум III	Комплекс двоухих пехара (?) Моришка група (север)	Глина III група/ Комплекс двоухих пехара (?)	Глина III Островул Корбулуи	РАНО БРОНЗАНО ДОБА
1900. 1800. 1700. 1600. 1500.	Љуљаци	Ватинска група	Вербичоара група	Горнеа Орлешти	СРЕДЊЕ БРОНЗАНО ДОБА
1400. 1300. 1200.	Параћинска група	Жуто брдо-Гирла Маре група	Жуто брдо- Гирла Маре група	Вербичоара I II III	
1100. 1000. 900. 800. 700. 600.	Гвоздено доба Ia Гвоздено доба Ib Гвоздено доба Ic Калакача Ланиште I Ланиште II- Басараби	Гава-Белегиш II	Гава-Белегиш II група Хоризонт остава позна Калакача гр. рана Басараби гр. Басараби група Злотска група	Гирла Маре- Жуто брдо V Хинова-Мала Врбица група Инсула Банулуи гр.	ПОЗНО БРОНЗАНО ДОБА
500. 400. 300. 200. 100.	Гвоздено доба III	Босут I (Калакача) Босут II (Басараби)	Фериђиле група	Басараби група Фериђиле група	ГВОЗДЕНО ДОБА I (прелазни период)
I век	Латенски период Римска доминација	Босут III (канелована керамика) Латенска култура	Латенска култура	Латенски период I II III IV	ГВОЗДЕНО ДОБА II ГВОЗДЕНО ДОБА III ГВОЗДЕНО ДОБА IV

приближно	ПЕРИОД	КУЛТУРА	РЕПРЕЗЕНТАТИВНИ ЛОКАЛИТЕТИ У НЕГОТИНСКОЈ РЕГИЈИ
6500.	СТАРИЈИ НЕОЛИТ	Старчевачка култура, фаза I	Бољетин, Велесница, Књепиште, Ушће Каменичког потока, Идеће, Прахово-Фабрика суперфосфата...
6000.	СРЕДЊИ НЕОЛИТ	Старчевачка култура, фаза II а II б III	Кладово-Бродоимпекс, Јерман, Школска градина, Мокрањске стене-каменолом...
5500.	МЛАЂИ НЕОЛИТ/ РАНИ ЕНЕОЛИТ	Винчанска култура	Рудна Глава, Збрадила-Фунд...
4800		Градачка фаза винчанске културе	
4300.	СТАРИЈИ ЕНЕОЛИТ	Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс	Грабар-сврачар, Мокрањске стене-поткапина, Поповица, Кусјак-Грле...
3500.	РАЗВИЈЕНИ (СРЕДЊИ) ЕНЕОЛИТ	Чернавода III Коцофени група Коцофени-Костолац група	Корбово-Вајуга...
3000. 2800.	ПОЗНИ ЕНЕОЛИТ	Коцофени-Костолац група ?	Капу Ђалулуј, Грабар-сврачар, Мокрањске стене-поткапина, Поповица, Кусјак-Грле...
2200.	РАНО БРОНЗАНО ДОБА	Глина III група (?)/комплекс двоухих пехара (?)	Бољетин, Велесница....
1800. 1600. 1500.	СРЕДЊЕ БРОНЗАНО ДОБА	Вербичоара група Жуто брдо-Гирла Маре група	Корбово, Фабрика суперфосфата, Љубичевац-Обала... Гламија, Корбово-Песак, Егета, Збрадила-фунд...
1400. 1300.	ПОЗНО БРОНЗАНО ДОБА	Жуто брдо-Гирла Маре група	Кусјак-Вркаљ, Кусјак-Грле, Кусјак-Мотел, Љубичевац- Гламеја, Љубичевац-Село, Фабрика Суперфосфата....
1200. 1100. 1000.	ГВОЗДЕНО ДОБА I	Гава-Белегиш II група Хоризонт остава	Алун, Уровица, Мала Врбица- Ливаде, Велики Градац...
900. 700. 600. 500.	ГВОЗДЕНО ДОБА II	Инсула Банулуи-Позна Калакача-рана Басараби група Басараби група Злотска група	Вајуга-Песак, Егета, Вркаљ- Ћетаће, Кобишница-Циглана, Мокрањске стене-каменолом, Прахово-Идеће...
400.	ГВОЗДЕНО ДОБА III	Злотска група/Фериђиле група	Мокрањске стене-каменолом, Ружењка, Биљевина...
300. 200.	ГВОЗДЕНО ДОБА IV	Латенска култура	Јабуковац, Чубра, Мокрањске стене-поткапина, Мала Врбица- Ајмана, Вајуга...
100. I век	Антика		

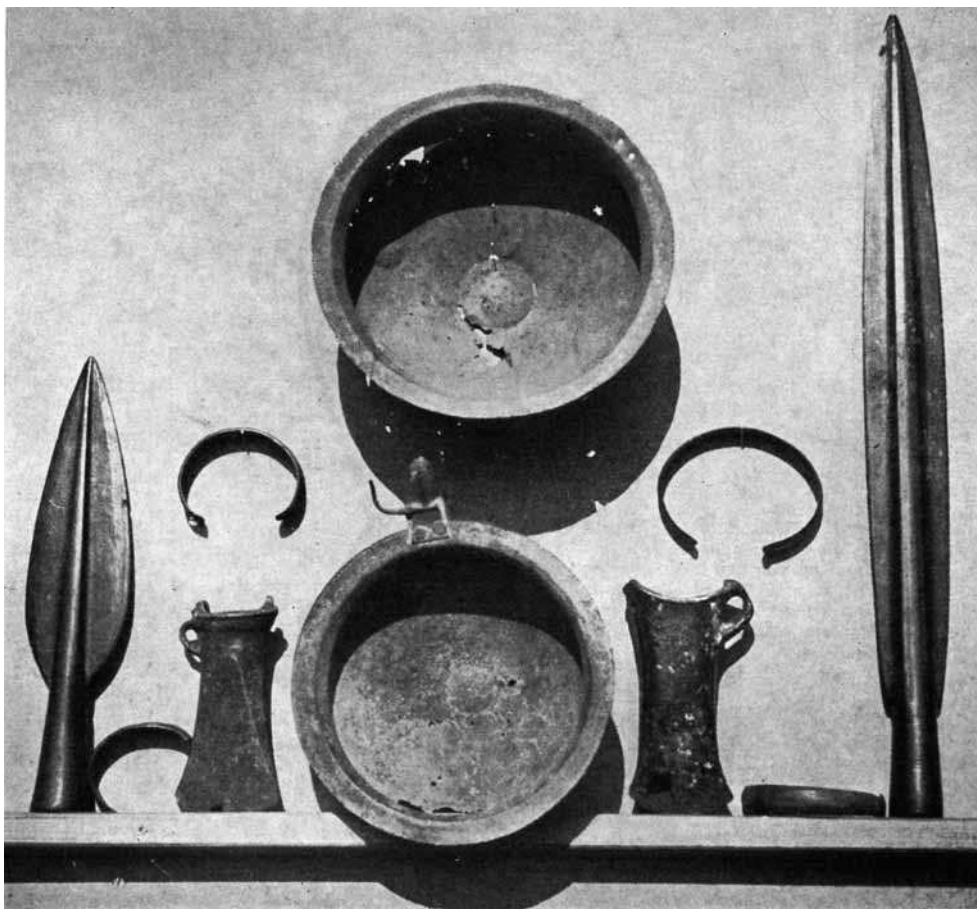

КАТАЛОГ налазишта и налаза

Алун, локалитет Мали Корњет (1)

Мали Корњет се налази северозападно од села Алун. На том локалитету у пукотини једне стене 1950. године Петар Костић је пронашао оставу бронзаних предмета.¹⁵⁶ Према речима проналазача, у већој бронзаној посуди, која је била је поклопљена мањом посудом са дршком, налазиле су се гривне и келтови, а са леве и десне стране су се налазила копља (Т. I).

Т. I

¹⁵⁶ Срејовић 1960; Васић 1998.

БОЉЕТИН

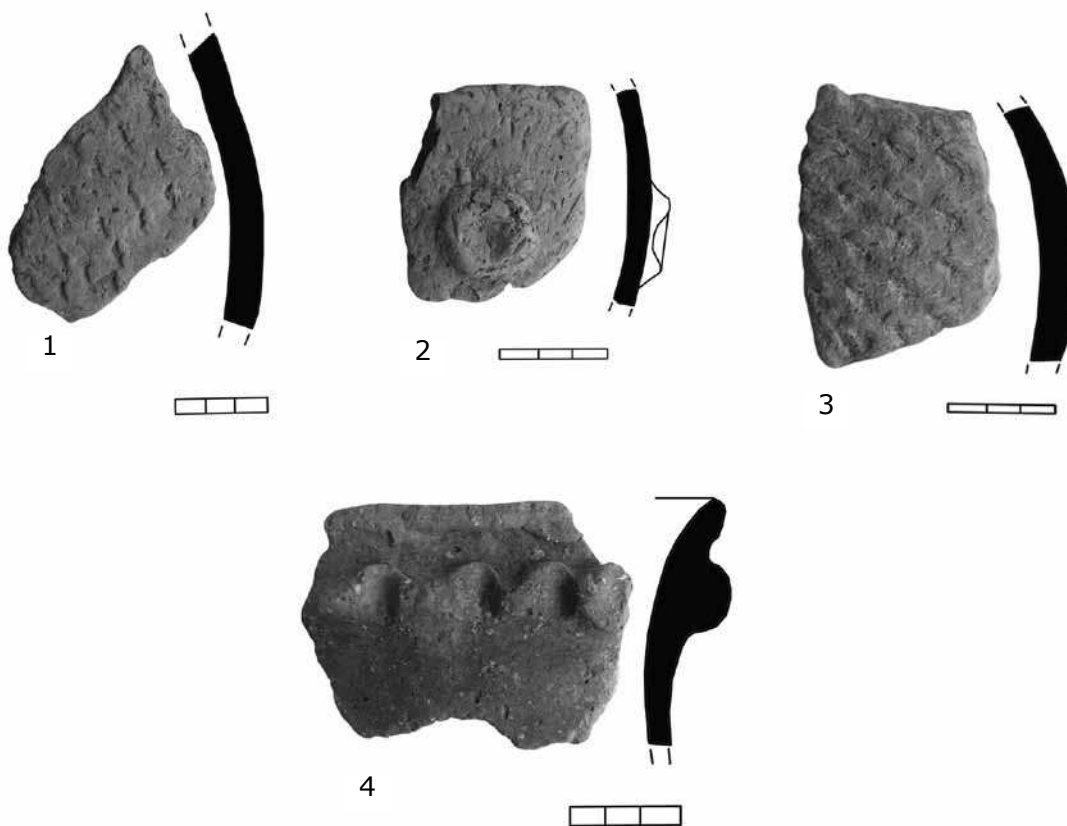
У околини села Бољетин откривено је више праисторијских локалитета, а у Музеју Крајине у Неготину налази се грађа само са непознатог локалитета откривеног 1960. године приликом једног рекогносцирања, као и једна керамичка посуда (слика 21).

Бољетин, локалитет непознат (2)

Са непознатог локалитета (или више њих?) у Бољетину, који је евидентиран рекогносцирањем обављеним 1960. године, потичу фрагменти керамике из средњег неолита (старчевачка култура) и раног бронзаног доба. Керамички налази који припадају средњем неолиту су црвенкастомрке боје, необрађене површине, украшени импресо техником или чепастим пластичним апликама са улегнућем у средини (Т. II/1-3).

Такође је откривен и фрагмент амфоре или лонца левкастог врата, мрке боје, пригачане површине, са пластично наглашеном хоризонтално постављеном дршком испод обода, украшеном отисцима врха прста (Т. II/4).

Т. II

БРЗА ПАЛАНКА

У околини Брзе Паланке су приликом рекогносцирања за изградњу хидроелектране Ђердап II констатована три праисторијска локалитета: Егета-блок III, Обала код цркве и локалитет Јужно од цркве.

Брза Паланка локалитет Егета-блок III (3)

N44°27'38.32" E022°27'7.57"

Праисторијско насеље налазило се на левој обали Црквеног потока, близу његовог ушћа у Дунав, на месту где је касније подигнут антички кастел Егета.¹⁵⁷

Током истраживања у Блоку III нађени су фрагменти керамике из средњег и позног бронзаног доба (Жуто брдо-Гирла Маре културна група), затим из старијег гвозденог доба и из млађег гвозденог доба, односно латенског периода. Средњем бронзаном добу припадају фрагмент лоптасте дубље

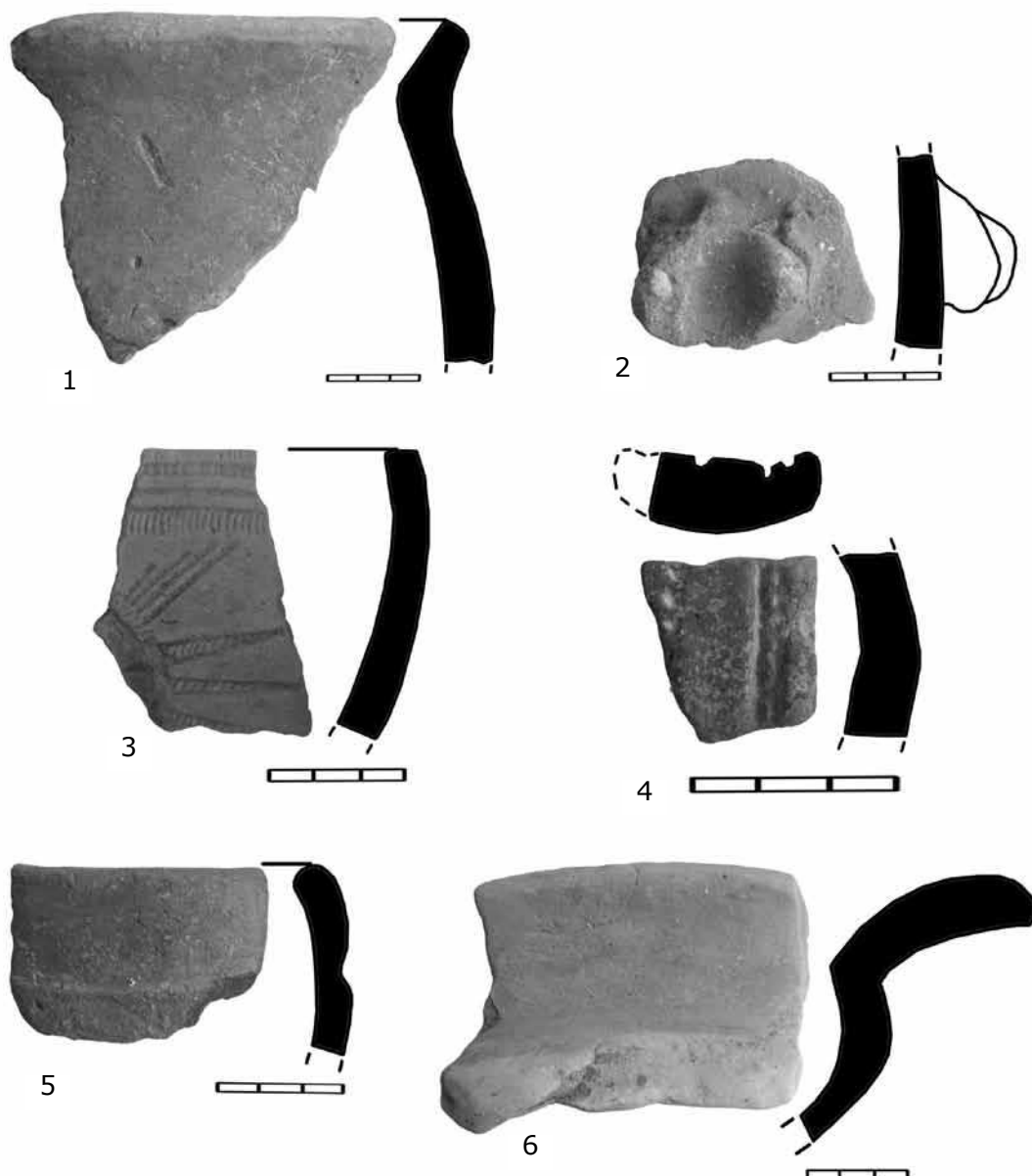
посуде благо разгранутог обода, црвенкастоокер боје, пригличане површине и језичаста дршка са раседом у средини, црвенкастоокер боје, необрађене површине (Т. III/1, 2). Из позног бронзаног доба потиче фрагмент полулоптасте зделе црвенкасто-

окер боје, пригличане површине, украшен радијално распоређеним издуженим шрафираним троугловима у комбинацији са вертикалним кратким урезима и линијама изведеним назубљеним инструментом (Т. III/3). Из старијег гвозденог доба датира фрагмент лучне дршке мрке боје, ук-

¹⁵⁷ Поповић 1980; Jevtić 1992.

T. III

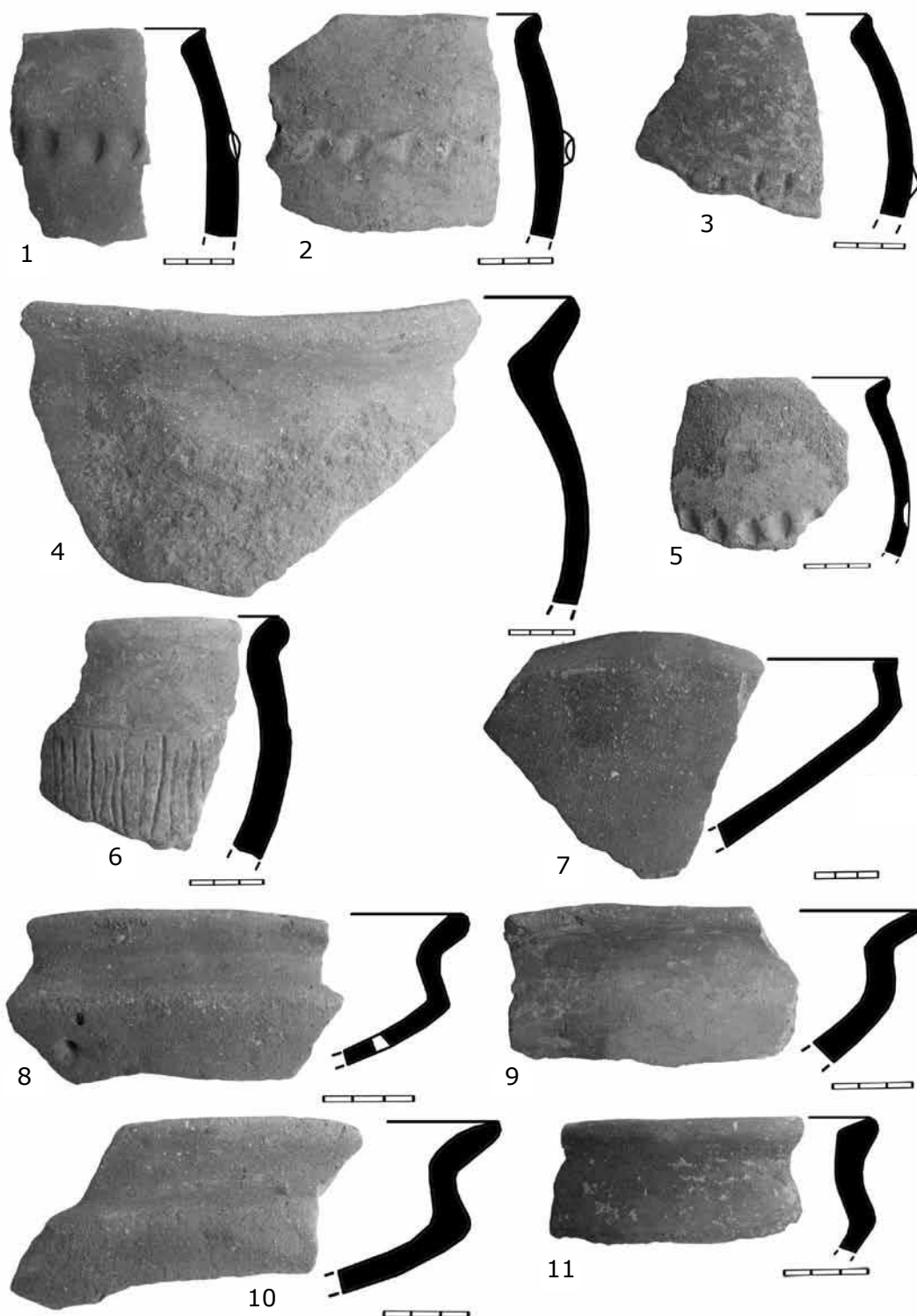

рашен вертикалним линијама изведеним назубљеним инструментом (Т. III/4), док млађем гвозденом добу припадају фрагменти ситуластих лонаца са хоризонталним жлебом испод обода и здела израђена на витлу, благе S профилације, окер боје (Т. III/5, 6).

Брза Паланка, локалитет Обала код цркве (4)

N 44°27'38.32" E 022°27'7.57"

На овом локалитету који се вероватно налазио непосредно у под-
ножју, јужно од данашње цркве у брзој Паланци, рекогносцирањем 1974.
и 1975. године откривени су налази праисторијске керамике. На локали-

T. IV

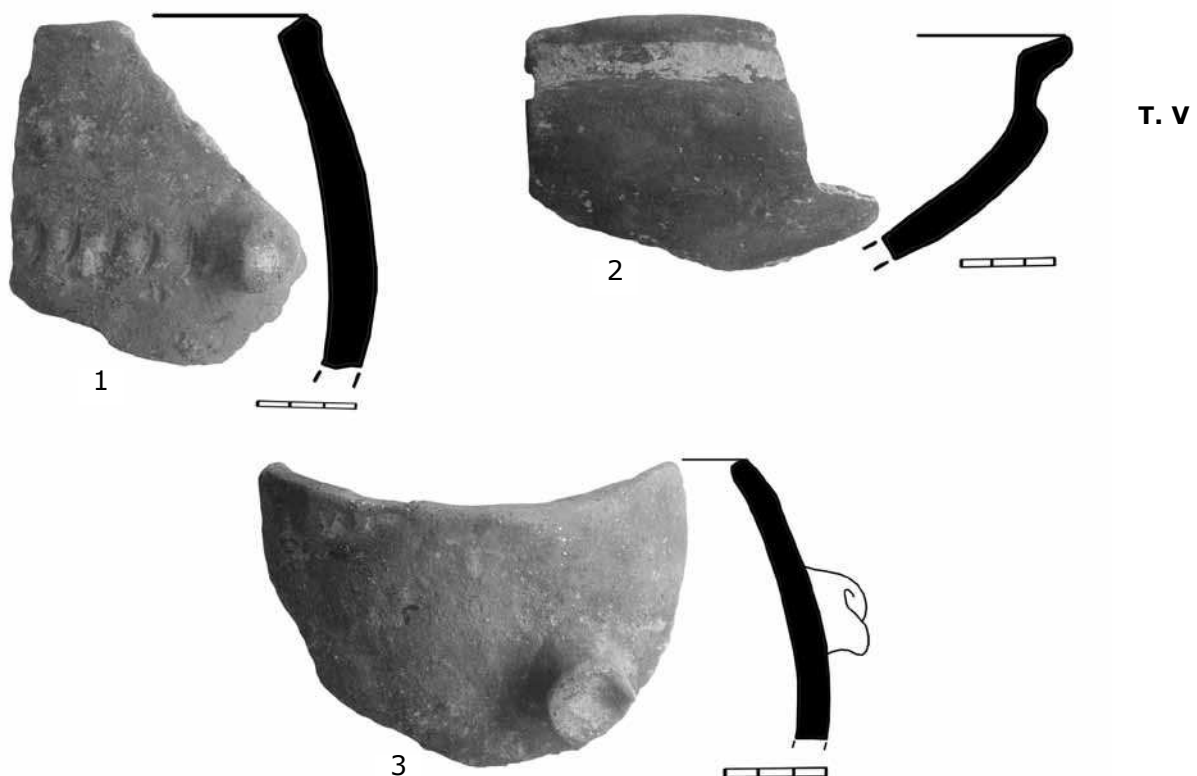
тету Обала код цркве евидентирани су налази који припадају средњем бронзаном добу и млађем гвозденом добу (латенски период). Из средњег бронзаног доба потичу лоптасте дубље посуде благо или интензивно наглашеног разгранутог обода, који је у неким случајевима троугласто профилисан. Те посуде су мрке или црвенкастоокер боје, пригачане површине, а украшене су махом на трбуху хоризонталним низом отисака врха прста директно на површину суда или на пластичној траци, а јављају се и овоидни лонци мрке боје, украшени сумарно урезаним вертикалним линијама (Т. IV/1-6). Керамика припада Вербичоара групи.

Латенском периоду припадају коничне зделе кратког цилиндричног врата и зделе благе или оштрије S профилације израђене на витлу, црвенкасте или мрке боје, пригачане површине (Т. IV/7-11).

Брза Паланка, локалитет Јужно од цркве (5)

Приликом рекогносцирања 1975. године на потесу јужно од сеоске цркве, који није прецизније убициран, евидентирани су фрагменти керамике црвенкастоокер и сивомрке боје, грубе или пригlačане спољашњости. Реч је о лоптастим већим посудама са ваљкастим дршкама са улегнућем на врху, украшеним отисцима врха прста и полулоптастој здели косо профилисаног обода (Т. V/1-3). Налази припадају периоду млађег гвозденог доба, односно латенском периоду.

T. V

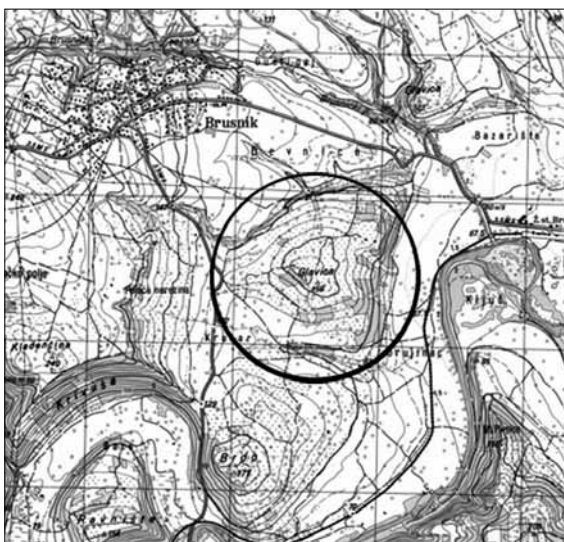
У околини Брзе Паланке на петом километру према Алуну шумар Марко Пејић пронашао је 1939. године оставу бронзаних предмета (сл. 30).¹⁵⁸

¹⁵⁸ Срејовић 1960; Васић 1998.

БРУСНИК

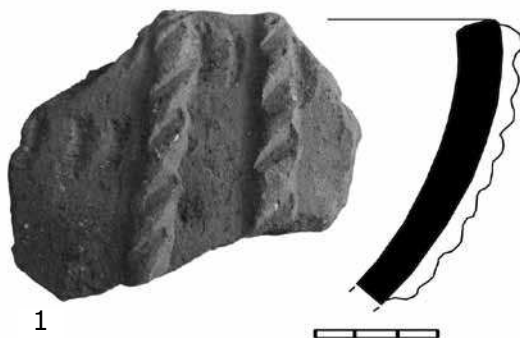
У атару села Брусник евидентирана су два праисторијска локалитета: Главица и Кућаче.

Брусник, локалитет Главица (6)

Локалитет Главица представља купасто узвишење са заврњеним платоом, које се налази на десној обали Тимока неколико стотина метара југоисточно од Брусника.¹⁵⁹ Откривени фрагменти керамике припадају развијеном, односно позном енеолиту (Коцофени културна група). Реч је о полулопастој дубљој посуди црвенкастоокер боје, необрађене површине, украшеној вертикалним пластичним тракама и хоризонталним низовима дужих зареза (Т. VI/1). У непосредној близини села Брусник, у долини која је окружена висоравнима, Р. Галовић је констатовао око 60 хумки, од којих су две истражене 1957. године.¹⁶⁰ Откривена је атипична праисторијска керамика, а близу централних зона унутар хумки откривене су полукалотасте камене конструкције. Културна припадност ових хумки остала је непозната (сл. 4).

Т. VI

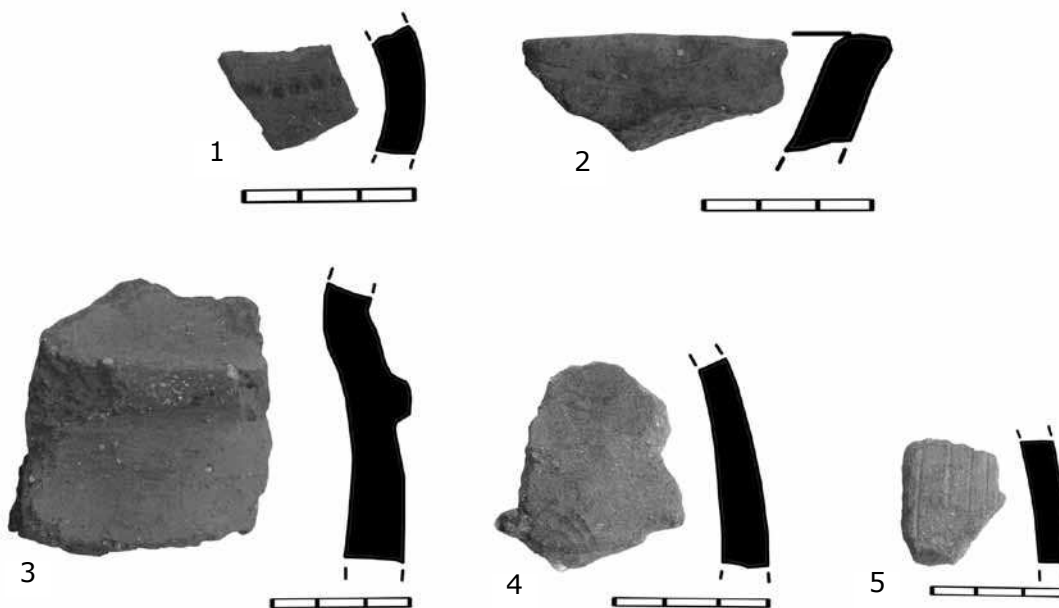
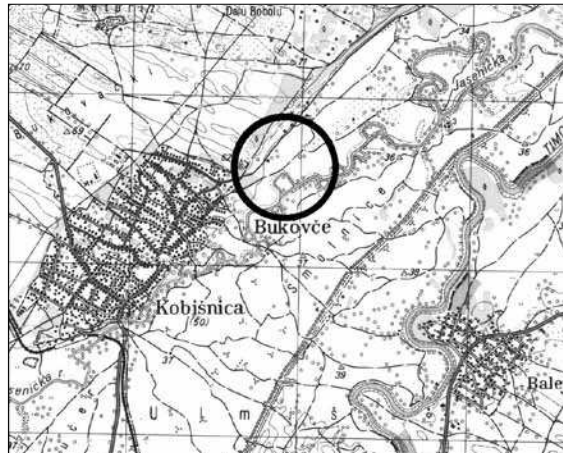

¹⁵⁹ Галовић 1961.

¹⁶⁰ Галовић 1961.

Буковче, локалитет Селиште (7)

Заселак Буковче представља североисточни продужетак Кобишнице. На око 500 m североисточно од овог села, на обали Јасеничке реке, приликом рекогносцирања 1973. године откривена је праисторијска керамика која припада старијем и млађем гвозденом добу.¹⁶¹ Старијем гвозденом добу припадају фрагменти трбуха посуде црвенкасте боје, украшени низом кружних убода, затим део ободе амфоре окер боје и фрагмент лонца са ложиштем (саџак) црвенкасто-окер боје, грубе површине (Т. VII/1-3).

Т. VII

Млађем гвозденом добу (латенски период) припадају два фрагмента трбуха црвенкастоокер боје, украшена чешљастим орнаментом, односно вертикалним урезаним линијама (Т. VII/4, 5).

¹⁶¹ Janković, Janković 1973.

Велесница, локалитет Обала-доња страна (8)

N44°30'46.81" E022°33'6.81"

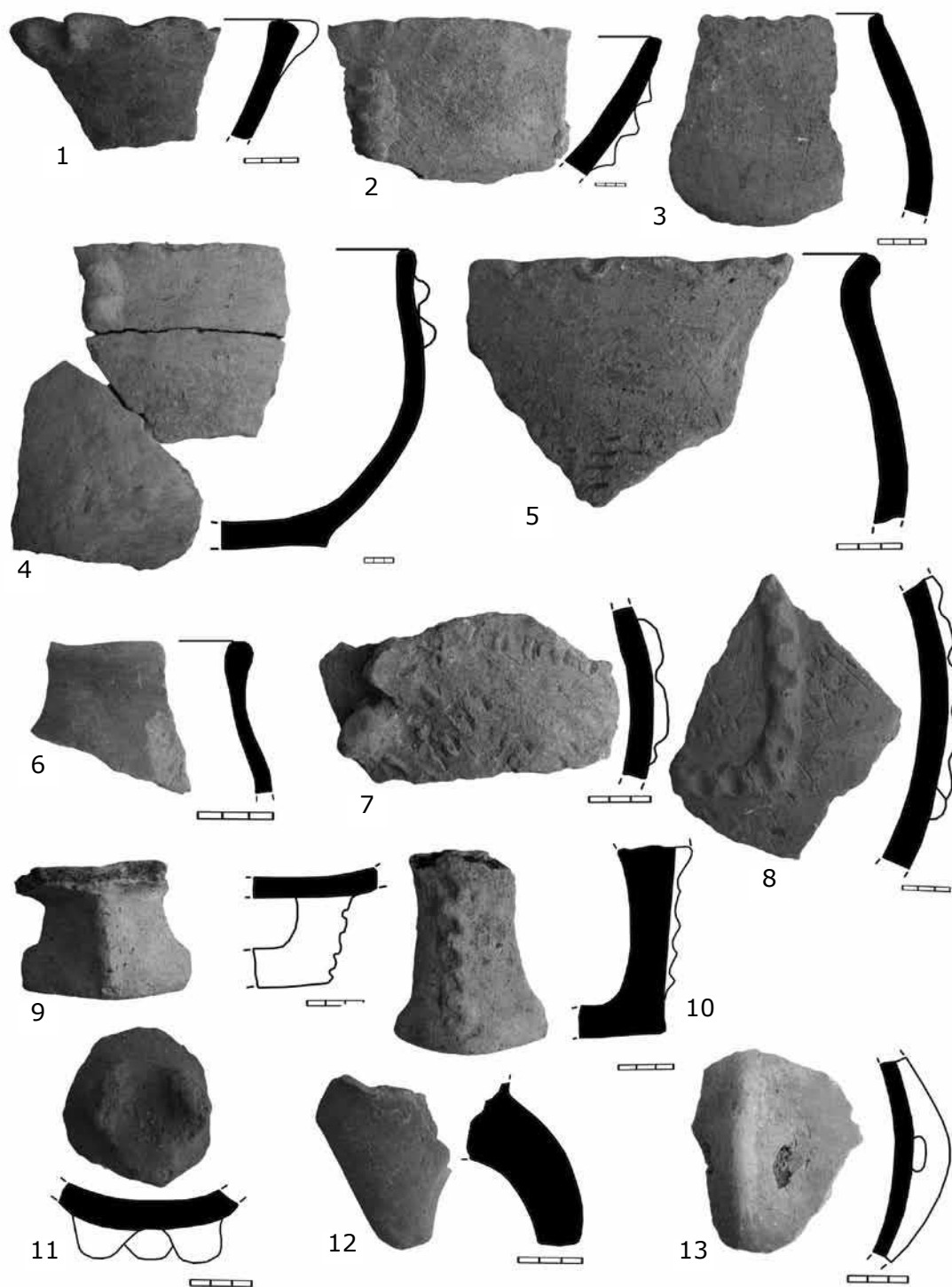

На простору речне терасе на којој се налази локалитет Обала-доња страна (која се налази узводно од ушћа Каменичког потока у Дунав) приликом ископавања откривено је више хоризоната насеља из праисторије.¹⁶² Најстарији хоризонт представљају објекти који потичу из мезолита и припадају култури Лепенског вира. Средњем неолиту, односно старчевачкој култури припадају фрагменти црвенкасте или црвенкастоокер боје, углавном грубље фактуре и необрађене површине, осим неколико фрагмената чија је површина пригачана или углачана (Т. VIII/6, 9, 12, Т. IX/14). Облици се свде на дубоке полулоптасте посуде таласасто профилисаног обода са изливником, у неким случајевима украшене пластичним аморфним апликама (Т. VIII/1, 2) или на

лоптасте посуде чији је обод понекад благо разгнут, цилиндричан или таласасто профилисан, које су украшене барботином организованим у редове, или пластичним апликама (Т. VIII/3-5, Т. IX/15). Од орнамената на керамици старчевачке културе евидентирани су урезане укрштене линије, отисци нокта, пластичне аплике и пластичне траке са отисцима врха прста (Т. VIII/7, 8, 10). Дршке су тунеласте вертикално постављене, а регистрована су дна са три заобљене кратке ножице, као и четвороугаоне хоризонтално перфориране стопе (Т. VIII/9-11).

Из развијеног, односно позног енеолита (Коцофени културна група) евидентирани су фрагменти црвенкастоокер зделе пригачане површине, увученог обода, на којем се налази вертикално пластично ребро

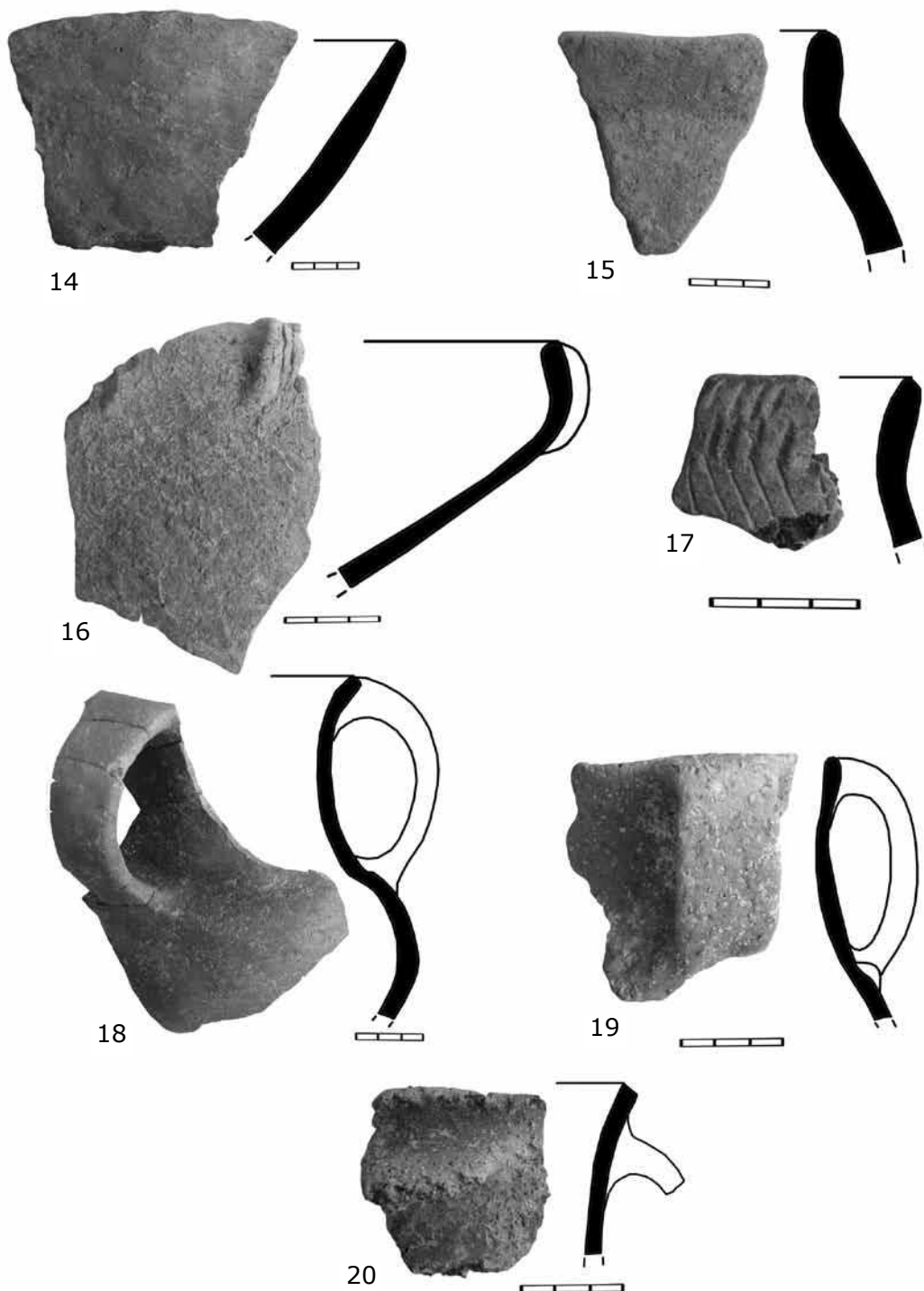
¹⁶² Гарашанин, Гарашанин 1951; Jevtić 1992; Vasić 1986; Vasić 2008.

украшено урезаним вертикалним линијама (Т. IX/16) и фрагмент посуде благо разгнутаг обода, црвенкастомрке боје, пригачане површине, украшен испод обода двоструким низом кратких уреза и косим урезаним линијама (Т. IX/17).

Раном бронзаном добу припадају фрагменти пехара крушкасте форме са лучним тракастим дршкама у равни са ободом, углачане или

Т. IX

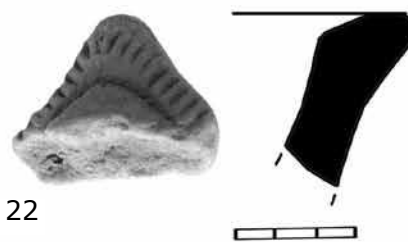

приглачане површине, сивомрке или црвенкастомрке боје (Т. IX/18, 19) и амфоре дугог цилиндричног врата са тракастом дршком испод таласасто профилисаног обода (Т. IX/20).

Најзаступљеније керамичке форме које припадају Жуто брдо-Гирла Маре културној групи, односно крају средњег и позном бронзаном добу јесу лоптасте посуде косо разгнутаг обода или незнатно наглаше-

21

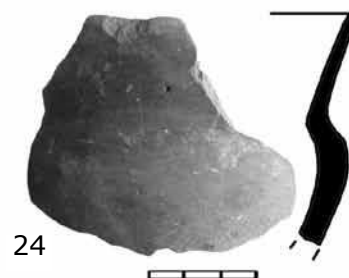

22

Т. X

23

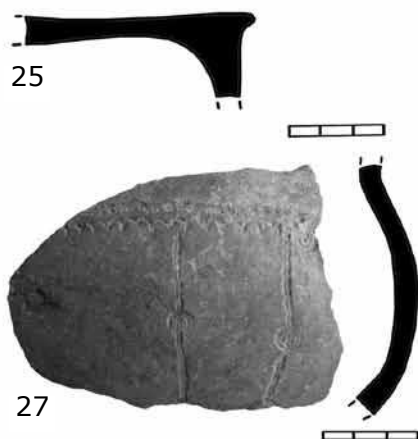
24

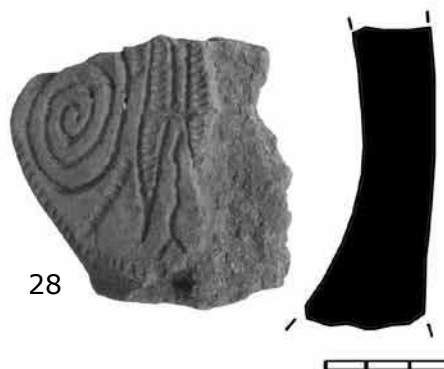
25

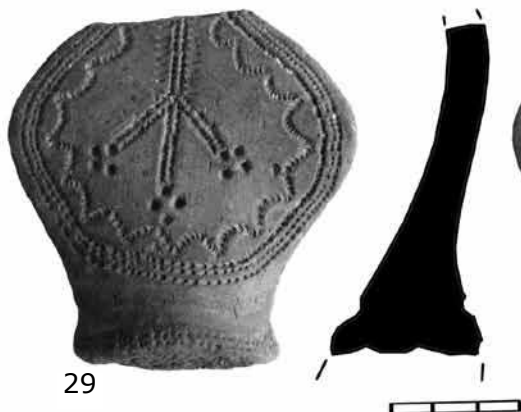
26

27

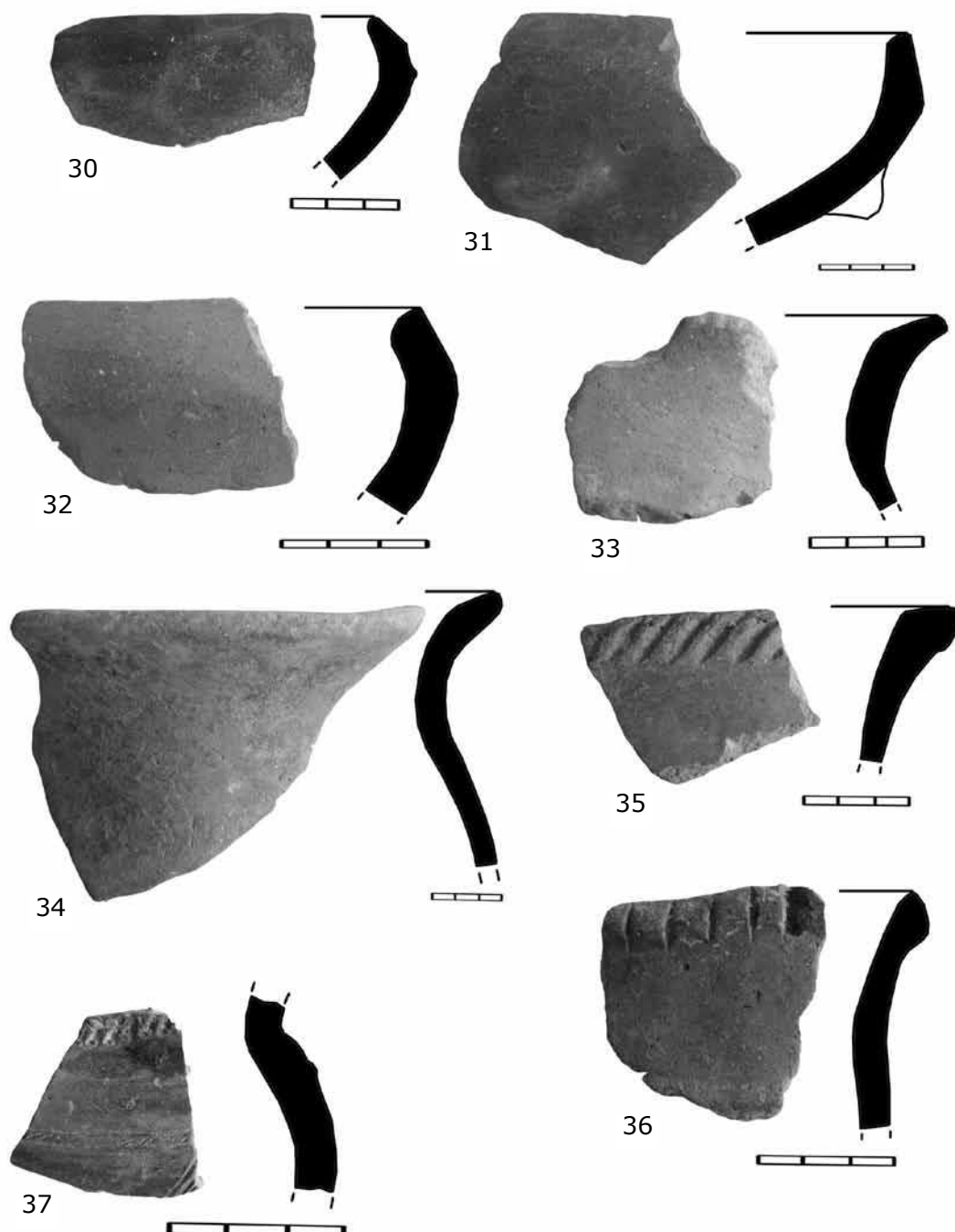

28

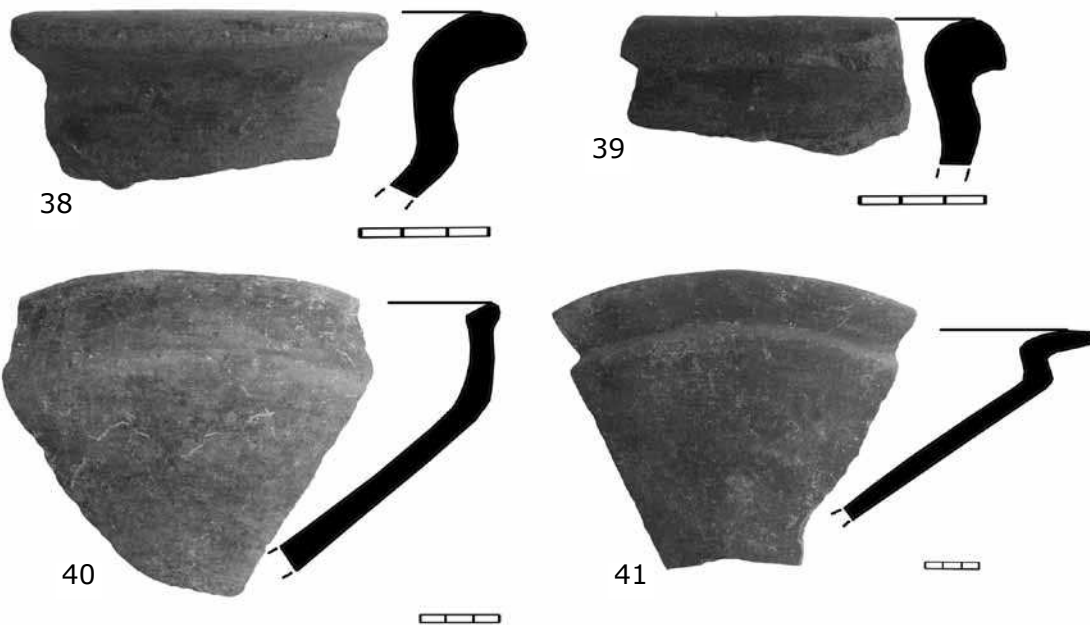
29

Т. XI

ног обода (Т. X/21, 23, 27), коничне зделе са пластично профилисаним троугаоним наставцима на ободу и зделе *S* профилације (Т. X/22, 24). Из тог периода потичу једна богато украшена овална клупа (Т. X/25) и једна антропоморфна пљосната фигурина звонасте форме, чији доњи део недостаје (Т. X/29). Керамика је углачана или пригљачана, сиве, окер или тамномрке боје. Најзаступљенији орнаменти су низови кружних жигова, зареза, правоугаоних или овалних убода, организованих у форме

Т. XII

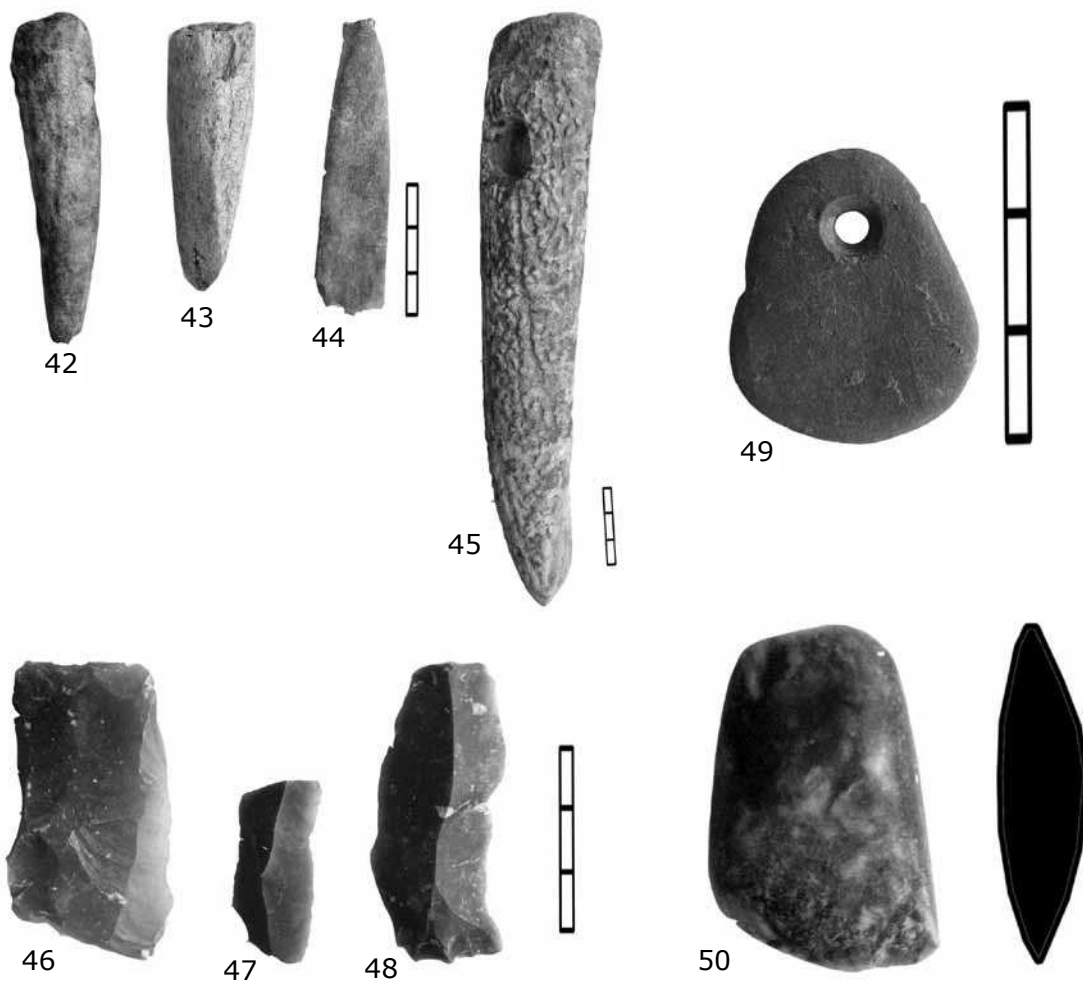
спирала, хоризонталних, кружних или вертикалних линија или гирланди, затим урезане линије у облику спирала, браздасти убоди (*furchenstich*), а на неким примерцима констатована је и бела инкрустација (Т. X/21-29). На трбуху једне посуде налази се хоризонтално пластично ребро налик керамици карактеристичној за Вербичоара групу (Т. X/23).

Са овог локалитета потиче и неколико фрагмената посуда који припадају старијем гвозденом добу, а најзаступљеније форме јесу зделе фасетираног увученог обода и лоптасте амфоре разгрнутог обода. Зделе су већином тамномрке или црвенкастоокер боје, углачане површине, а амфоре су окер или тамномрке боје, пригачане површине. Осим фасетирања, од орнамената се јављају низови косих или вертикалних зареза на ободу (Т. XI/35, 36), хоризонталне канелуре, косе урезане линије и траке формиране од паралелних урезаних линија, испуњене низом косих урезаних линија (Т. XI/37).

Млађем гвозденом добу (латенски период) припадају фрагменти здела израђених на витлу, оштрије или благе S профилације (Т. XII/38, 39, 41), као и једна конична здела цилиндричног врата (Т. XII/40). Зделе су сиве или мрке боје, углачане или пригачане површине.

Поред великог броја керамичких налаза откривено је и доста предмета од ројине, окресаног и глачаног камена из различитих периода праисторије (Т. XIII/42-50).

Т. XIII

Вељково, локалитет Капу Ђалулуј (9)

N44°08.250' E022°35.203'

Праисторијско насеље Капу Ђалулуј позиционирано је на купастом узвишењу у виду лингуле површине од око 2000 m², природно заштићене стрмим падинама са три стране, осим са западне којом је повезана са залеђем. Ово узвишење доминира над левом обалом Тимока и има веома повољну стратешку позицију, будући да се налази изнад саме обале ове реке.

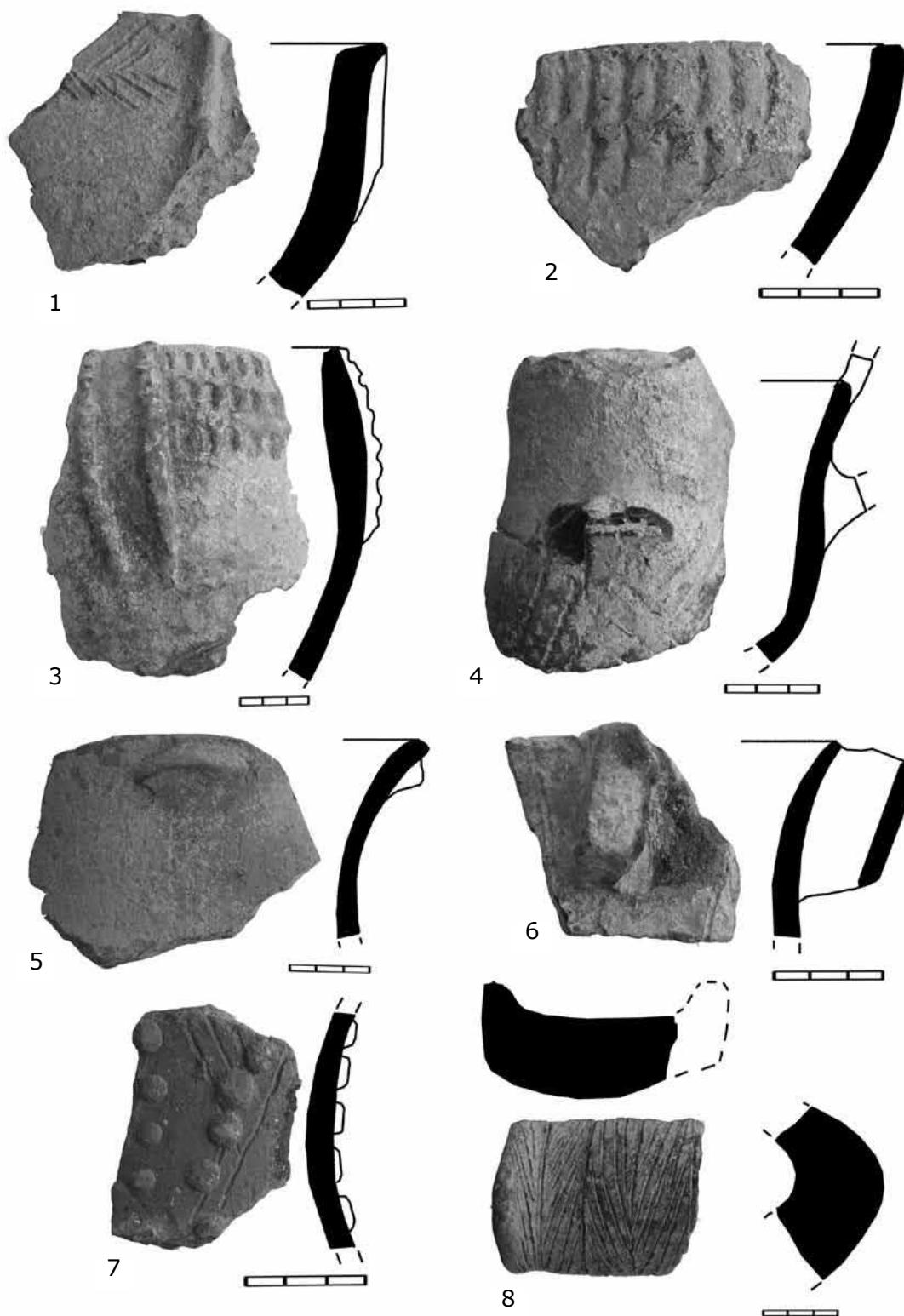
Археолошким истраживањима 1962. године на том локалитету су нађени бројни фрагменти из развијеног, односно позног енеолита (Коцофени културна група).¹⁶³

Реч је о полулоптастим дубоким посудама, у неким случајевима украшеним вертикалним пластичним ребрима испод обода, урезима у виду рибље кости, или низовима краћих жлебова (Т. XIV/1, 2); затим дубоким овоидним посудама, или посудама левкастог врата са лучним, језичастим или вертикалним тунеластим дршкама испод обода, украшеним вертикалним пластичним ребрима, штипањем, шнур орнаментима, урезаним линијама и сочивастим апликама (Т. XIV/3-8). Посуде су окер, црвенкасте или мрке боје, пригачане површине.

¹⁶³ Трбуховић 1968; Tasić 1982.

Т. XIV

ГРАБОВИЦА

У атару Грабовице на обали Дунава констатована су два праисторијска локалитета: Брзи Прун и Обала.

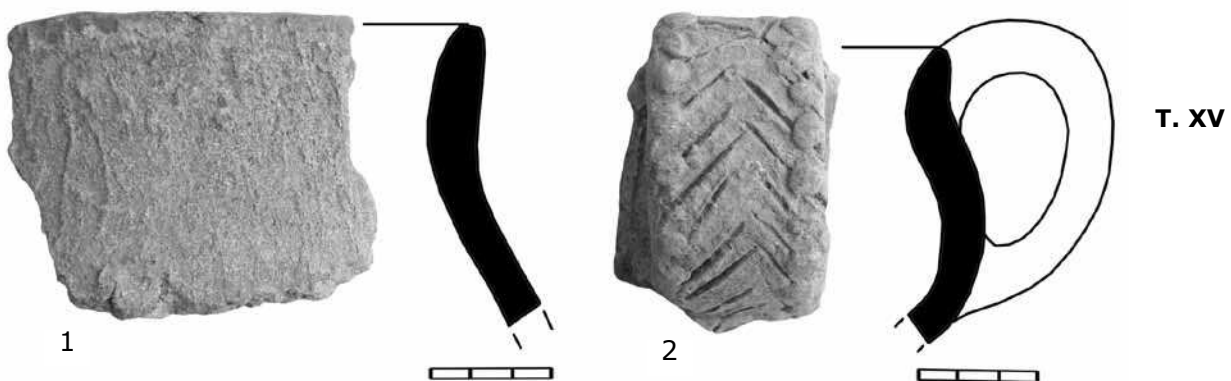
Грабовица, локалитет Брзи Прун (10)

N44°28'55.03" E022°29'28.83"

Локалитет се налази на простору речне терасе између Грабовице и Брзе Паланке, на око 1 km узводно од локалитета Селиште. Насеље се налазило на благом узвишењу изнад Дунава, а откривени материјал припада старчевачкој култури и Коцофени културној групи.¹⁶⁴

Од откривених налаза са овог локалитета стилско-типолошки је могуће дефинисати фрагмент лоптасте посуде цилиндричног врата украшене барботином организованим у редове, светлоокер боје (Т. XV/1) и фрагмент лоптасте посуде са тракастом дршком која незнатно прелази обод, украшене урезаним линијама и сочивастим апликама (Т. XV/2).

Први фрагмент припада средњем неолиту, односно старчевачкој култури, док је други карактеристичан за Коцофени културну групу.

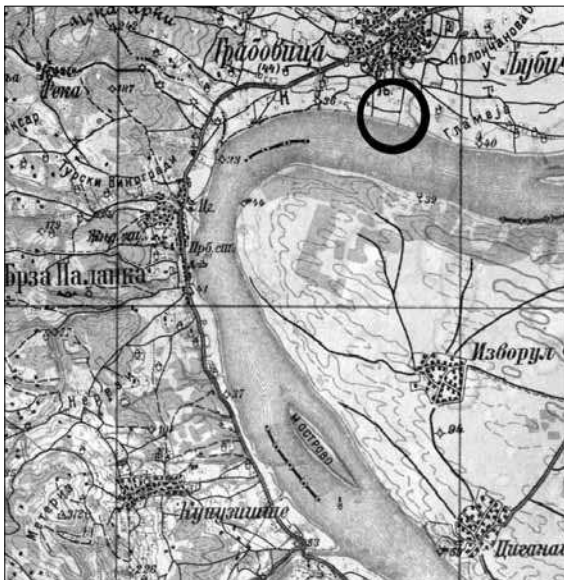

Т. XV

¹⁶⁴ Vasić, Janković 1971; Paprenica 1986; Jevtić 1992.

Грабовица, локалитет Обала (11)

N44°28'59.72" E022°29'8.73"

На десној обали потока Мртвица на месту где се улива у Дунав испод Грабовице откривено је насеље из старијег гвозденог доба, које је уништено каснијим средње-вековним насељем.¹⁶⁵

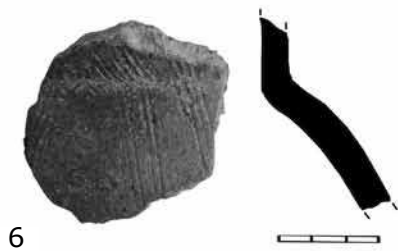
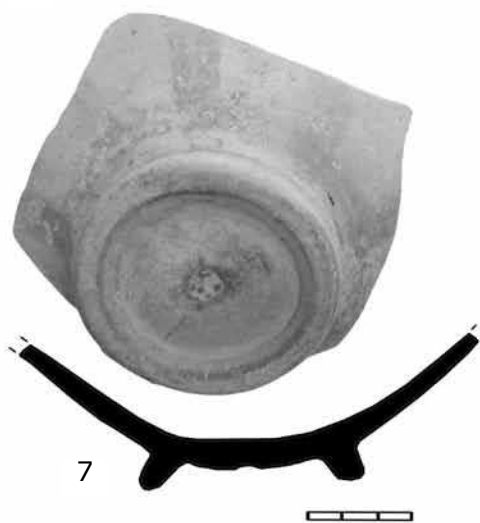
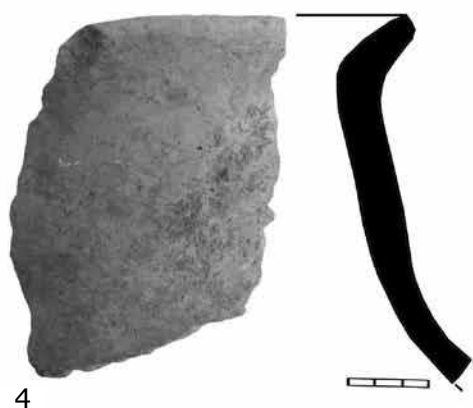
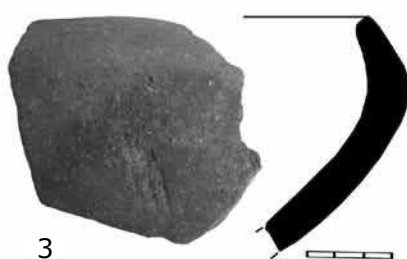
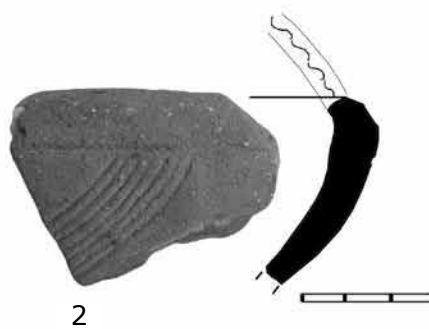
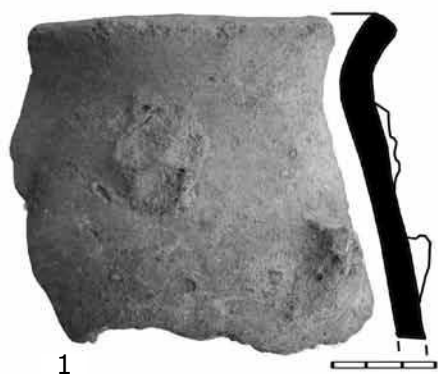
Из средњег неолита, односно старчевачке културе потиче фрагмент веће посуде кратког разгранутог обода и овоидне форме са пластичном апликом са три кружна отиска (Т. XVI/1). Фрагмент је сивомрке боје, грубе површине. Старијем гвозденом добу припадају фрагменти здела фасетираног увученог обода, затим амфоре коничног дугог врата, разгранутог обода и овоидне веће посуде украшене низом отисака врха прста (Т. XVI/2-5). Остали фрагменти су украшени лучним и хоризонталним низовима отисака начињених назубљеним инструментом, утиснутим

С мотивима (Т. XVI/2) или viseћим урезаним уписаним троугловима (Т. XVI/6).

Млађем гвозденом добу припада дно посуде израђене на витлу, на прстенастој стопи, украшено тамним вертикалним широким тракама које полазе од дна према трбуху (Т. XVI/7).

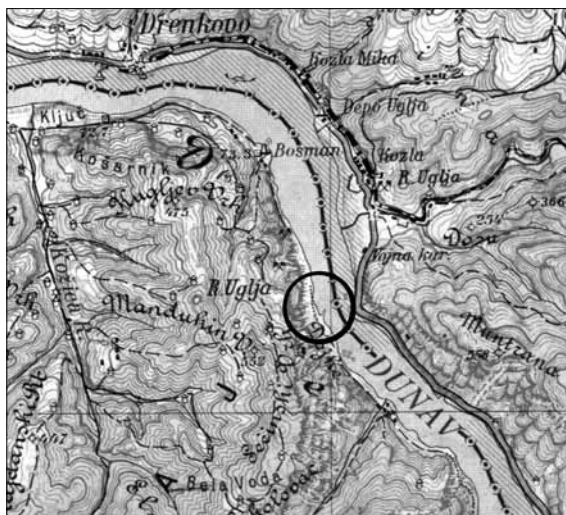
¹⁶⁵ Vasić, Janković 1971; Drča 1986; Jevtić 1992.

Т. XVI

Добра, локалитет Госпођин вир (12)

N44°36'44.38" E022°0'1.84"

Праисторијско насеље било је позиционирано у скривеној ували код средњовековног манастира низводно од Госпођиног вира.¹⁶⁶ Насеље је вишеслојно, из периода позног енеолита, средњег бронзаног доба, прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба и старијег гвозденог доба. Енеолитски хоризонт је констатован у једној јами и у остацима куће са калотастом пећи. Нарочито су добро очувани трагови архитектуре кућа из

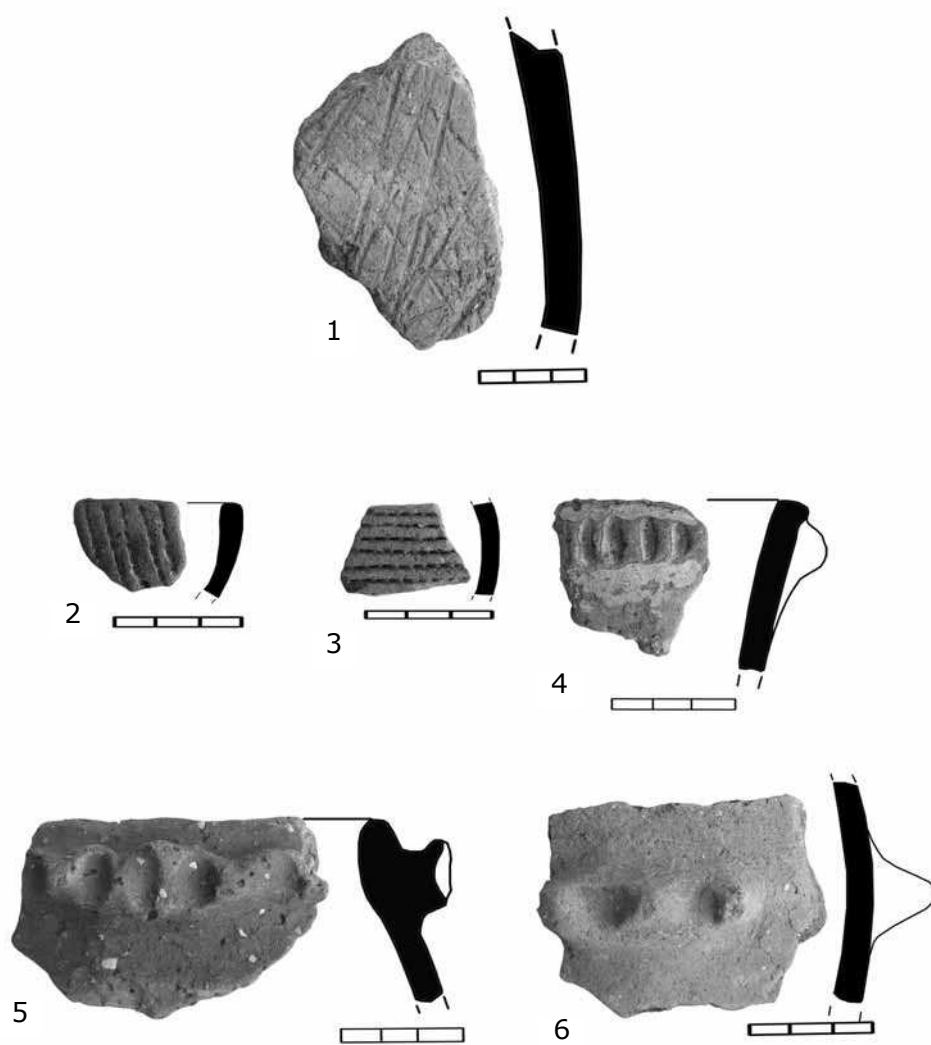
периода Гава културне групе. Из позног енеолита (Коцофени-Костолац група) потичу фрагменти полулопасте зделе, амфоре дугог левкастог врата и трбуси посуда већих димензија. Фрагменти су црвенкастомрке или окер боје, пригачане површине, украшени паралелним низовима изведеним техником браздастог убадања (*furchenstich*), сумарно изведеним урезаним линијама променљиве оријентације, или масивним пластичним ребрима са вертикалним паралелним жлебовима (Т. XVII/1-4).

Раном, односно средњем бронзаном добу (Вербичоара група) припадају фрагменти посуда већих димензија окер или црвенкастомрке боје, са језичастим дршкама чији су ободи украшени отисцима врха прста (Т. XVII/5, 6).

¹⁶⁶ Brukner 1968; Поповић 1982-1983а.

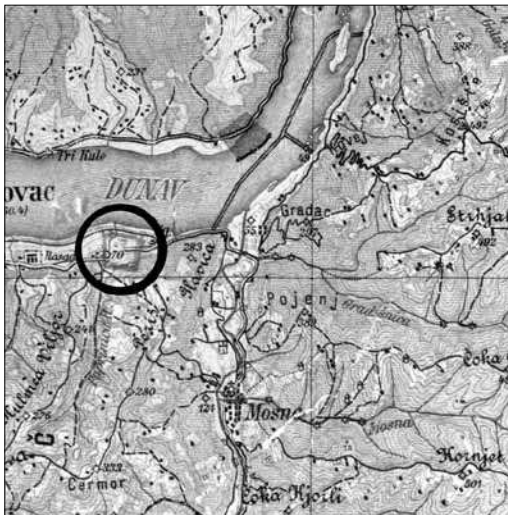

Т. XVII

Доњи Милановац, локалитет Велики Градац (13)

N44°28'6.62" E022°09'39.17"

Истраживањима античког каструма Велики Градац, позиционираног на десној обали потока Папренице око 2 km низводно од Милановца, откривена су три гроба са спаљеним покојницима и керамичким прилозима. Ови гробови нису публиковани, а припадају прелазном периоду из бронзаног у гвоздено доба.

У извештајима са ископавања, међутим, помињу се само трагови праисторијског насеља које се налазило испод античког цивилног насеља.

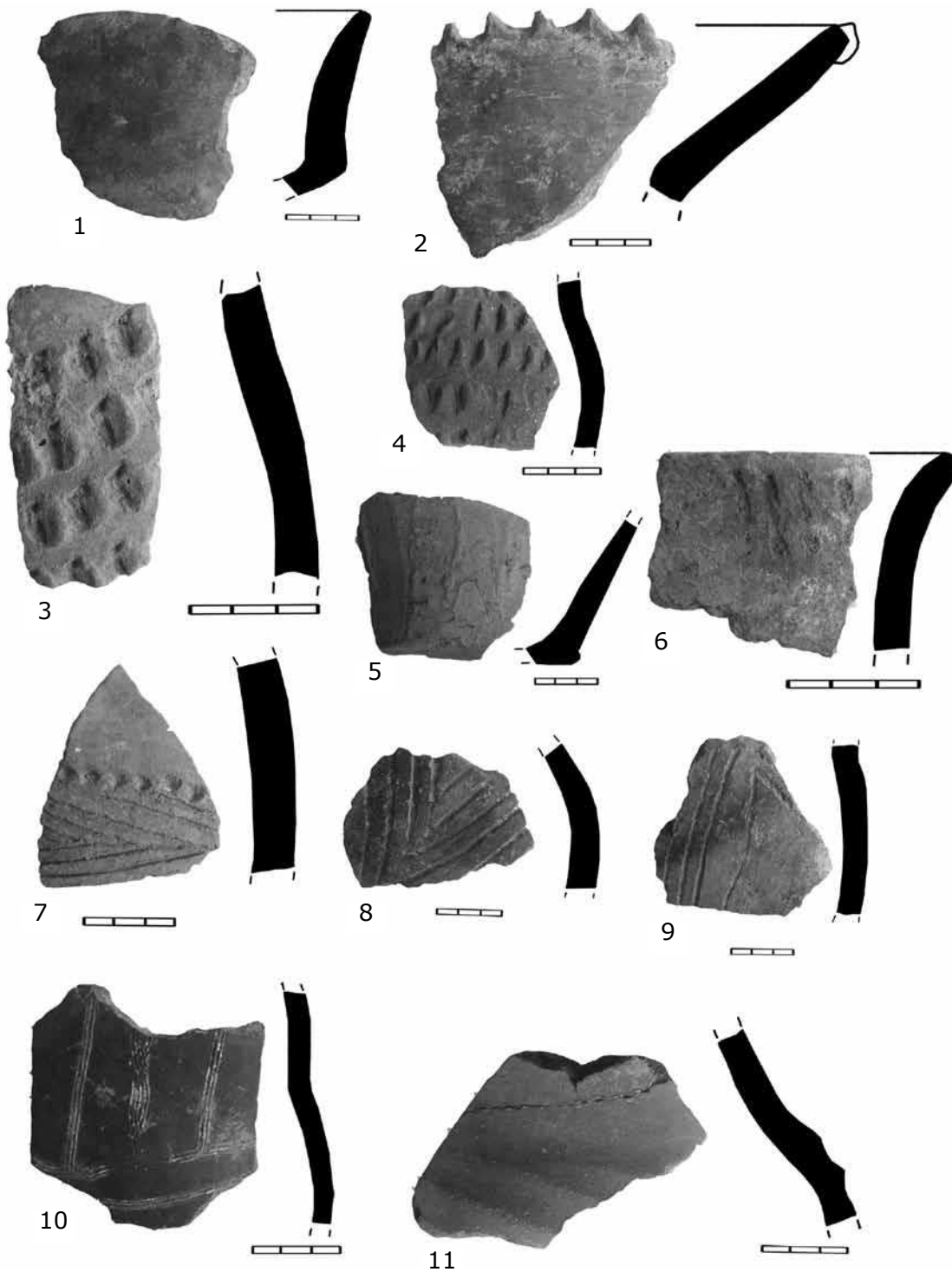
У Великом Градцу констатовани су налази који припадају старијем енеолиту, односно културном комплексу Бубањ-Салкуца-Криводол, затим развијеном, односно позном енеолиту (Коцофени група) и раном гвозденим добу.

Из старијег енеолита потичу фрагменти коничне зделе левкастог врата мрке боје глчане површине (Т. XVIII/1), затим посуде већих димензија косо разгранутог обода на коме се налазе рожасте наставци, сивомрке боје, глчане површине (Т. XVIII/2), као и фрагменти трбуха посуда црвенкастомрке или окер боје, пригачане површине, украшени импресо украсима (штипање, зарези) или барботином организованим у вертикалне линије (Т. XVIII/3-5).

Коцофени групи припада фрагмент благо разгранутог обода посуде украшен косим жлебовима, као и трбуси посуда црвенкасте или мрке боје, пригачане површине, украшени урезаним линијама које формирају уписане троуглове у комбинацији са убодима (Т. XVIII/6-9).

Из раног гвозденог доба регистровано је неколико фрагмената посуда тамномрке или црвенкастоокер боје, украшених урезаним линијама са белом инкрустацијом (Т. XVIII/10) или косим канелурама на трбуху (Т. XVIII/11).

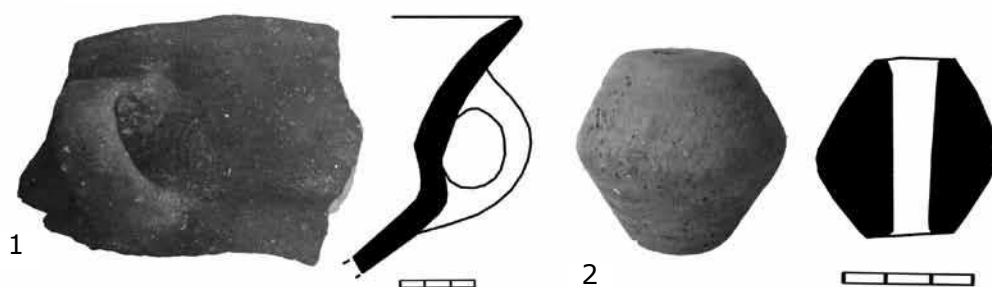
У оквиру поменуте некрополе евидентирана су три гроба са краја позног бронзаног доба, односно из раног гвозденог доба. У гробу 1 је нађен фрагмент зделе мрке боје, пригачане површине, S профилације, левкастог врата са лучном дршком која повезује врат и трбух посуде (Т. XIX/1), као и биконични вертикално перфориран пршљенак од печене земље (Т. XIX/2).

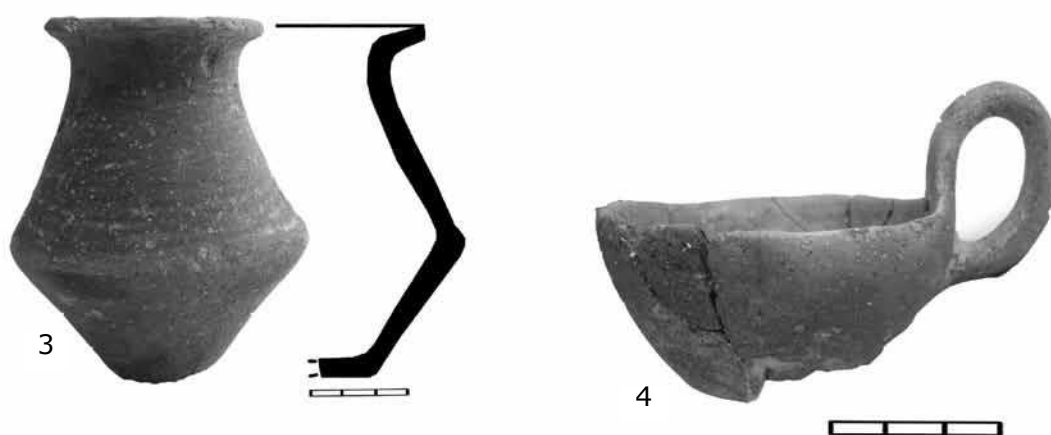
Гроб 2 је садржавао биконичну посуду косо разгрнутог обода, пластично наглашеног трбуха, сивомрке боје, глачане површине, украшену хоризонталним канелурама на горњем конусу (Т. XIX/3) и полулоптасту шољу окер боје, пригладане површине, са једном лучном дршком која високо прелази обод (Т. XIX/4).

Т. XIX

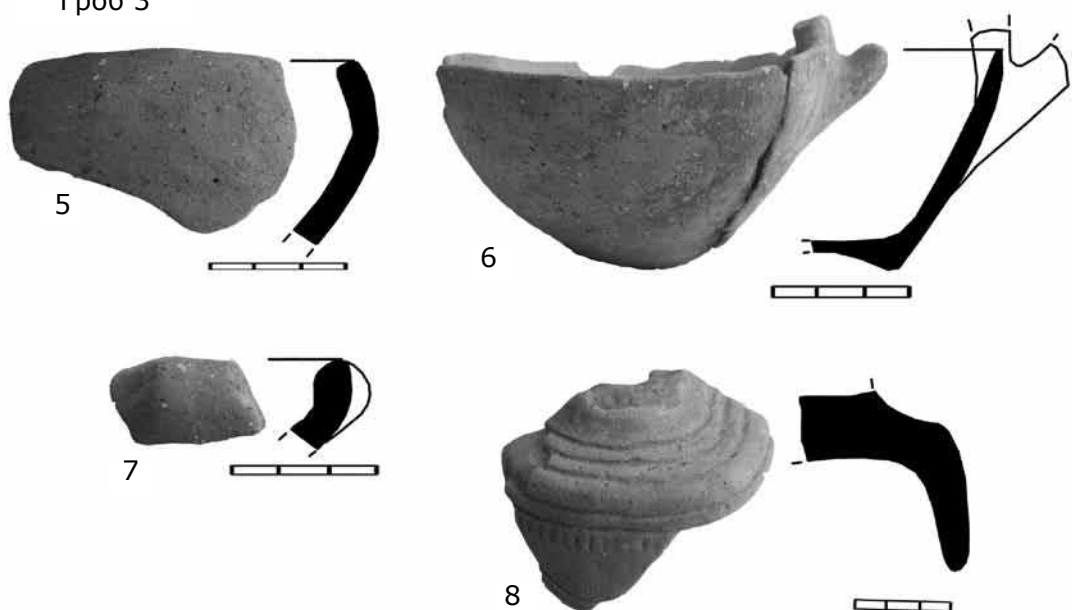
Гроб 1

Гроб 2

Гроб 3

У гробу 3 нађени су фрагменти две благобиконичне зделе (једна са вертикалним пластичним ребром испод обода, црвенкастоокер боје (Т. XIX/5, 7), затим једне полулоптасте шоље са лучном дршком, окер боје, пригачане површине, угнутог дна (Т. XIX/6), као и фрагмент постоља или стопе црвенкасте боје, украшен урезаним хоризонталним линијама и низом вертикалних зареза (Т. XIX/8).

ЈАБУКОВАЦ

У атару села Јабуковац налази се једно праисторијско насеље код манастира Вратна, а са једне непознате локације потиче налаз оставе сребрног грчког новца (сл. 32).

Јабуковац, локалитет непознат (14)

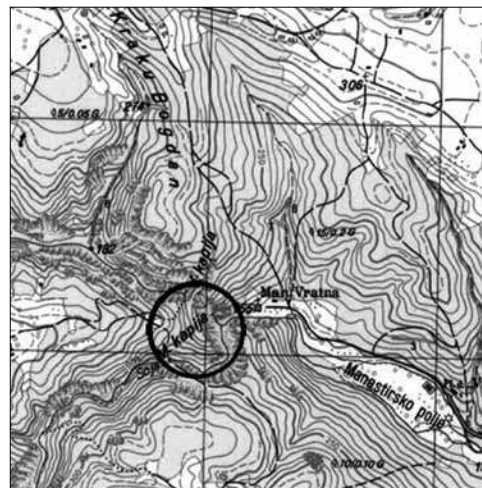
Село јабуковац први је описао Ф. Каниц приликом посете Неготинској Крајини крајем XIX века.¹⁶⁷ У околини овог села откривена је остава тетрадрахми из латенског периода (сл. 32).¹⁶⁸ Међутим, постоји податак да су у Народни музеј у Београду из околине тог села дошли налази оружја, као и фибуле келтског ратника, којима се временом изгубио сваки траг.¹⁶⁹

Јабуковац, локалитет Вратна (15)

N44°22.954' E022°20.217'

Праисторијско насеље се налазило на врху другог, већег моста, прераста изнад реке Вратне. Прилаз насељу је отежан стрмим литицама које га окружују.¹⁷⁰ Таква позиција пружа одличну контролу простане долине у правцу истока. Локалитет је оштећен интензивним дејством ерозије, као и бројном дивљачи која рије земљу на падини. На површини од око 1000 m², осим керамике, налазе се остаци крупнијих комада кућног лепа са траговима плетера. Стеновити врх има вештачки заравњене терасе које су представљале основе за подизање стамбених објеката. Насеље има веома повољну стратешку позицију.

Керамички облици констатовани на локалитету

¹⁶⁷ Каниц 1985: 460.

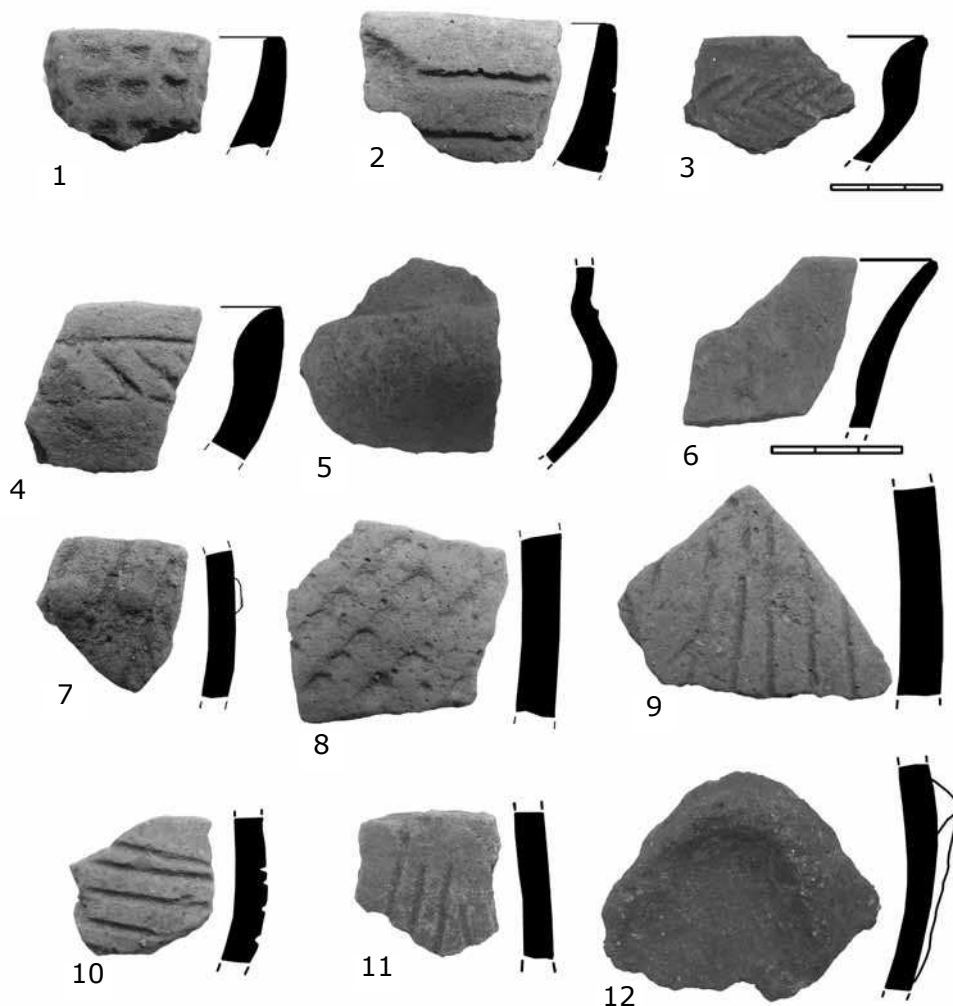
¹⁶⁸ Поповић 1987.

¹⁶⁹ Гарашанин, Гарашанин, 1951.

¹⁷⁰ Рекогносцирање су обавили 2010. године А. Капуран и А. Булатовић (Капуран 2011: Кат. 085).

су дубље полулопасте посуде, биконичне зделе цилиндричног врата и задебљаног обода и амфоре дугог цилиндричног врата. Доминантан орнамент су низови полукружних или правоугаоних отисака (Т. XX/1, 8) и урезане линије (Т. XX/2, 4, 7, 9-11), које у једном случају формирају мо-

Т. XX

тив рибље кости (Т. XX/3). На једном фрагменту су констатоване сочивасте апликае (Т. XX/7), а од дршки се јавља једна потковичастог облика (Т. XX/12). Керамика је сиве, мркоцрвене и мрке боје, пригладане површине.

Према стилско-типолошким карактеристикама налази припадају Коцофени културној групи.

КЛАДОВО

У ближој околини, као и у Кладову, евидентирано је девет праисторијских локалитета: Бродоимпекс-некропола, Доње Буторке, Фабрика цемента, Фетислам, Јерман, Курвин град, Мала Врбица-500 m од села, Мала Врбица-обала и Маричевић-код извора.

Кладово, локалитет Бродоимпекс-некропола (16)

Вишеслојно праисторијско насеље које се налазило на месту фабрике *Бродоремонт* било је позиционирано на мањем брду изнад утврђења Фетислам.¹⁷¹ Овај локалитет је током историјских периода претворен у античку некрополу која је истражена почетком 60-их година прошлог века.¹⁷² Данас се цео простор праисторијског насеља налази на плацу предузећа Бродоимпекс.

На локалитету Бродоимпекс-некропола за који се претпоставља да је део локалитета „некропола“, евидентирани су фрагменти керамике из средњег неолита и позног бронзаног доба. Старчевачкој култури припадају фрагмент лоптасте посуде са благо разгнутим ободом, украшен импресо орнаментима на трбуху и фрагмент веће посуде оvoidне форме (Т. XXI/1, 2). Црвенкасте су боје, пригачане или грубе површине.

Културној групи Жуто брдо-Гирла Маре припадају фрагменти трбуха посуда мрке, односно црне боје, гачане површине, украшени низом отисака врха прста формираних око кружног жлеба, затим комбинацијом орнамената изведених назубљеним инструментом, као и кратких зареза и косих убода (Т. XXI/3-4). Приликом ископавања античке некрополе у оквиру истог локалитета откривени су фрагменти из средњег неолита,

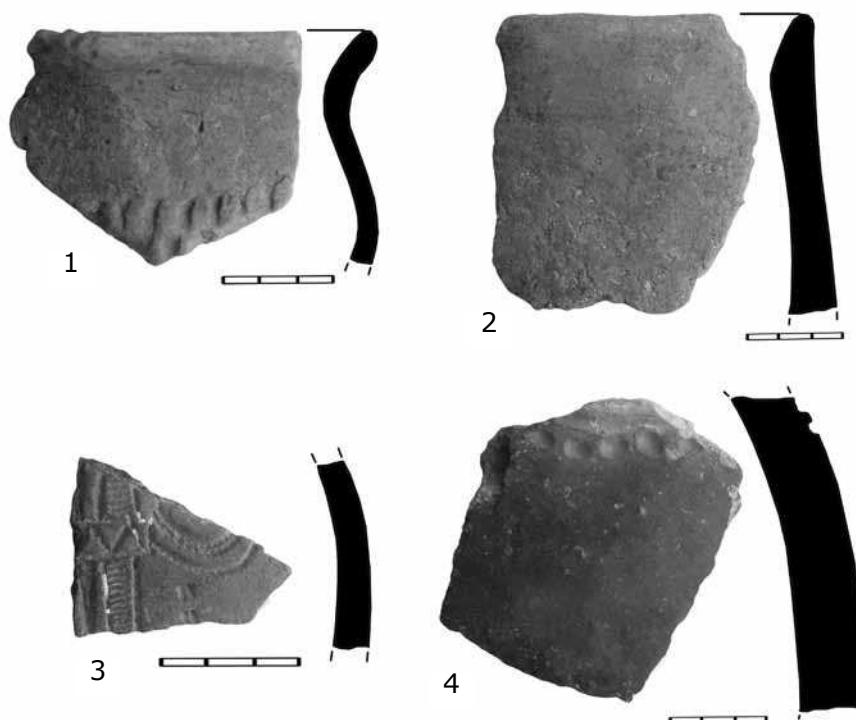

¹⁷¹ Гарашанин, Гарашанин 1951.

¹⁷² Lekić 1963.

енеолита, позног бронзаног и раног гвозденог доба. Средњем неолиту, односно старчевачкој култури, припадају посуде коничног реципијента украшене импресо орнаментима или отисцима врха прста по ободу, као и лоптасте посуде, у неким случајевима са разгнутим ободом, украшене барботин орнаментом организованим у вертикалне редове (Т. XXII/1-4). Керамика је црвенкастоокер боје, грубе површине.

Т. XXI

Бубањ-Салкуца-Криводол комплексу старијег енеолита припада фрагмент зделе увученог обода са хоризонтално перфорираном језичастом дршком испод обода (Т. XXII/5), тамномрке боје, пригачане површине.

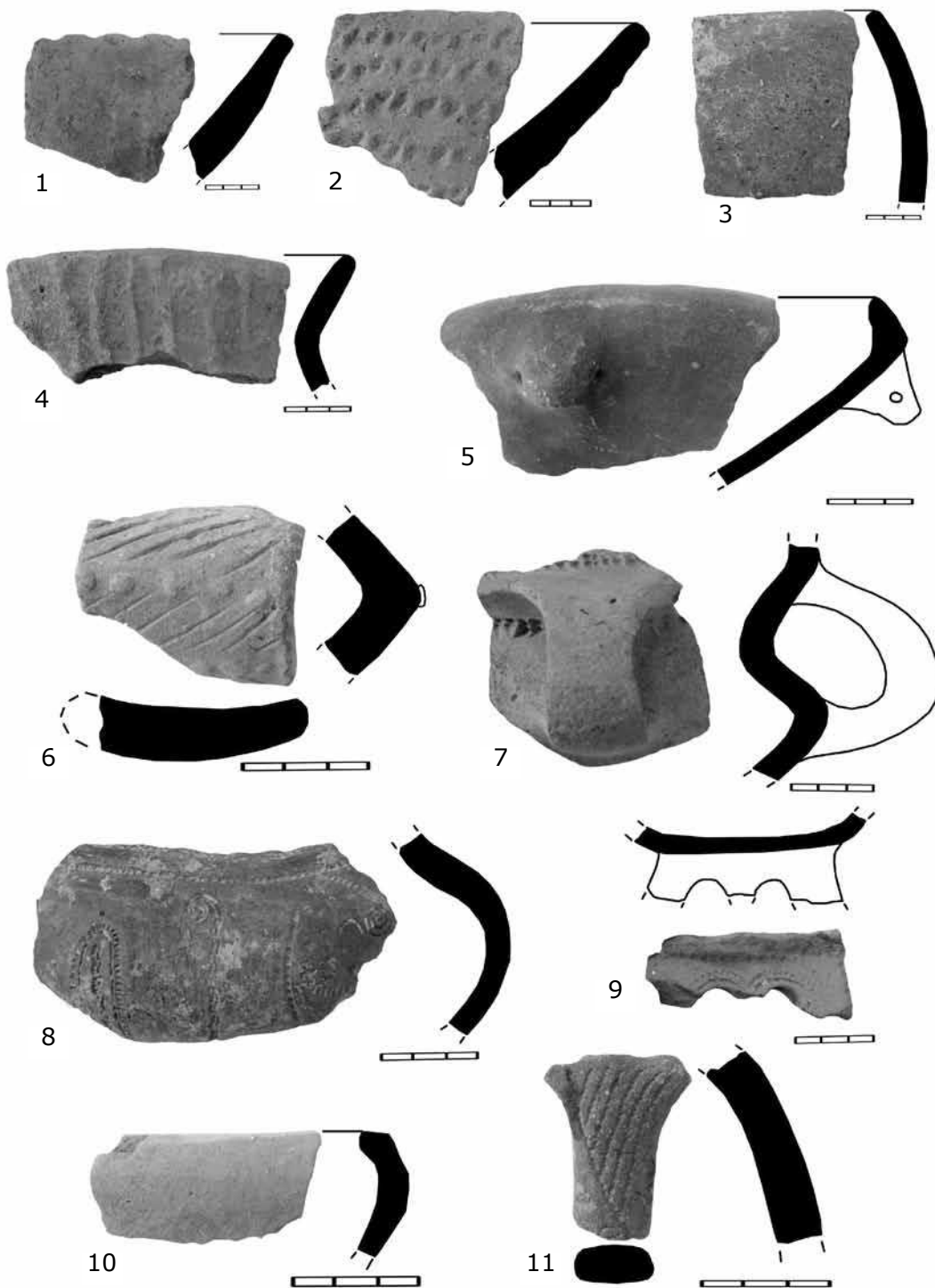
Из развијеног, односно позног енеолита (Коцофени група) потиче фрагмент тракасте дршке оштре профилације, украшен косим урезаним линијама и низом сочивастих аплика, окер боје пригачане површине (Т. XXII/6).

Жуто брдо-Гирла Маре групи припадају фрагмент посуде оштрије S профилације са тракастом дршком, украшен двојним низовима правоугаоних отисака, затим фрагмент трбуха посуде украшен правим, лучним или спиралним низовима отисака начињених назубљеним инструментом (Т. XXII/7, 8). Том периоду вероватно припада и део клупе (?) од печене земље украшен лучним низовима овалних отисака и хоризонталним низом кружних отисака (Т. XXII/9). Керамика је мрке или окермрке боје, пригачане површине.

Раном гвозденом добу припада фрагмент зделе увученог фасетираног обода, црвенкасте боје, пригачане спољашњости и фрагмент лучне дршке украшен шрафираним троуглом формираним од линија изведених низовима отисака начињених назубљеним инструментом, мрке боје, пригачане површине (Т. XXII/10, 11).

Т. XXII

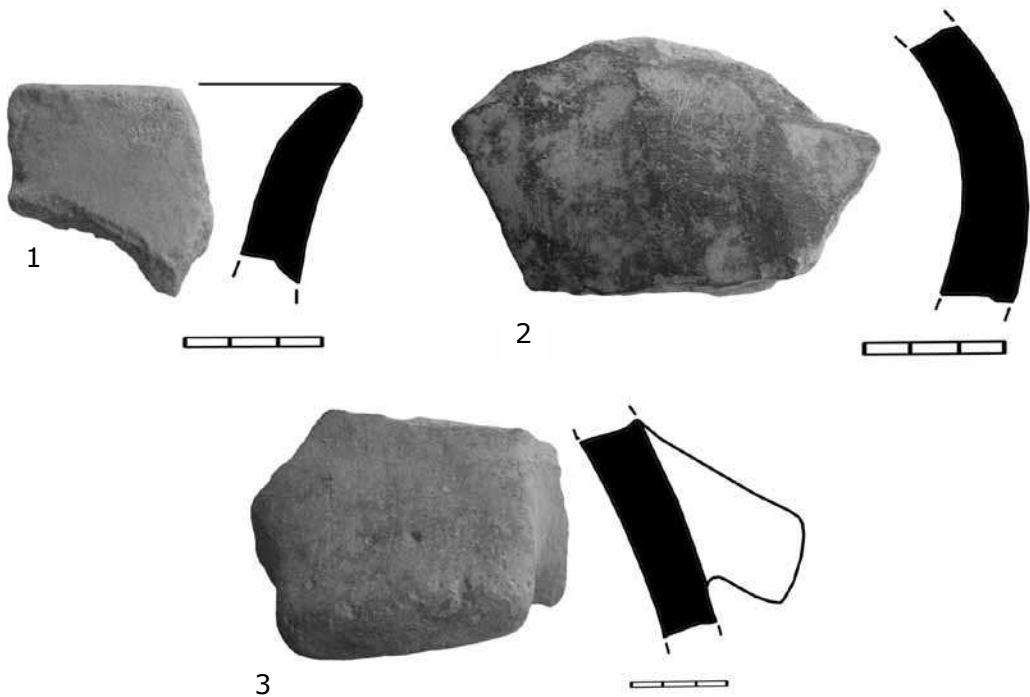

Кладово, локалитет Фабрика цемента (17)

На потесу који се налазио испред Фабрике цемента у Кладову нађен је фрагмент левкастог врата посуде, затим фрагмент трбуха посуде са масивном правоугаоном дршком постављеном надоле и фрагмент трбуха посуде украшен широким вертикалним канелурама (Т. XXIII/1-3). Керамика је мрке или тамномрке боје, пригачане површине, а припада позном бронзаном и раном гвозденом добу, односно Гава-Белегиш II групи.

Т. XXIII

Кладово, локалитет Доње Буторке (18)

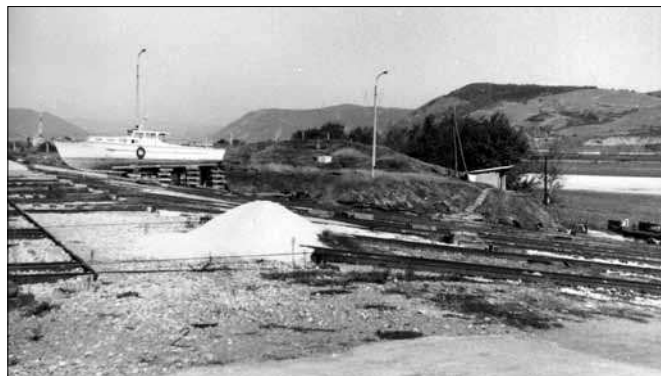
N44°37'16.17" E022°35'45.75"

На речној тераси у Доњим Буторкама, око 400 m узводно од тврђаве Фетислам, налазило се насеље из развијеног, односно позног енеолита (Коцофени група), средњег бронзаног доба (Вербичоара група), старијег и млађег гвозденог доба.¹⁷³ На том месту обављена су мања археолошка ископавања, а најзначајнији налази констатовани су у једној јами.

Из јаме потичу бројни налази из енеолита, бронзаног доба и гвозденог доба. Из енеолита, односно Коцофени културне групе потичу полулопасте посуде или посуде извијеног врата, а од украса су најзаступљенији: урезане линије, тачкасти убоди, низови зареза и сл. (Т. XXIV/1-8). Дршке су језичасте или лучне, тракастог пресека савијене под правим углом (Т. XXIV/3, 4, 7). Керамика је већином окер или црвенкасте боје, пригличане површине.

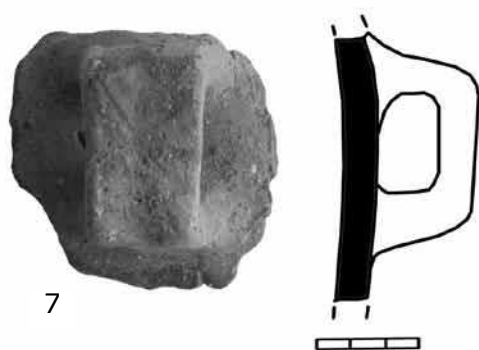
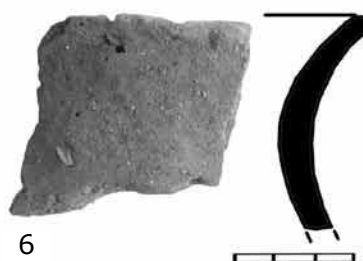
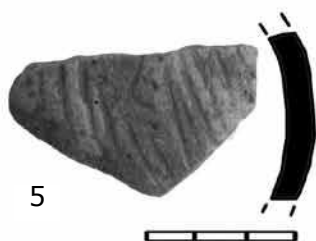
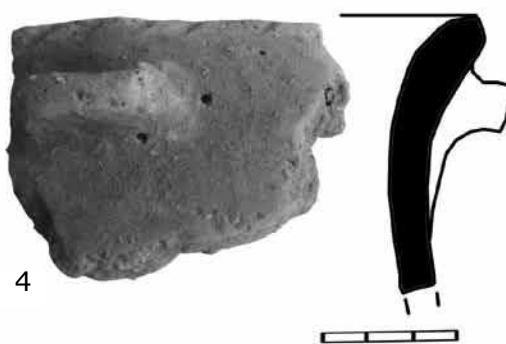
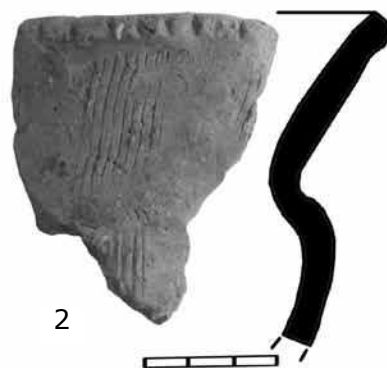
Од налаза Вербичоара групе евидентирани су фрагменти лоптасте зделе разгранутог обода, лоптасте посуде са двојном брадавичастом дршком, фрагмент овоидног мрког лонца грубе површине украшен вертикалним груписаним чешљастим мотивима, а од орнамената се јављају низови отисака начињени на зубљеним инструментом, кружни убоди, урези и низови зареза (Т. XXV/1-5). Осим лонца, керамика је тамнокрке или окер боје, пригличане или гличане површине.

Старијем гвозденом добу припада фрагмент трбуха посуде украшен везаним S мотивима и отисцима на зубљеног инструмента и лучна вертикално канелована дршка (Т. XXV/6, 7), а латенском периоду фрагмент трбуха посуде украшен сноповима вертикалних линија изведених чешљем (Т. XXV/8).

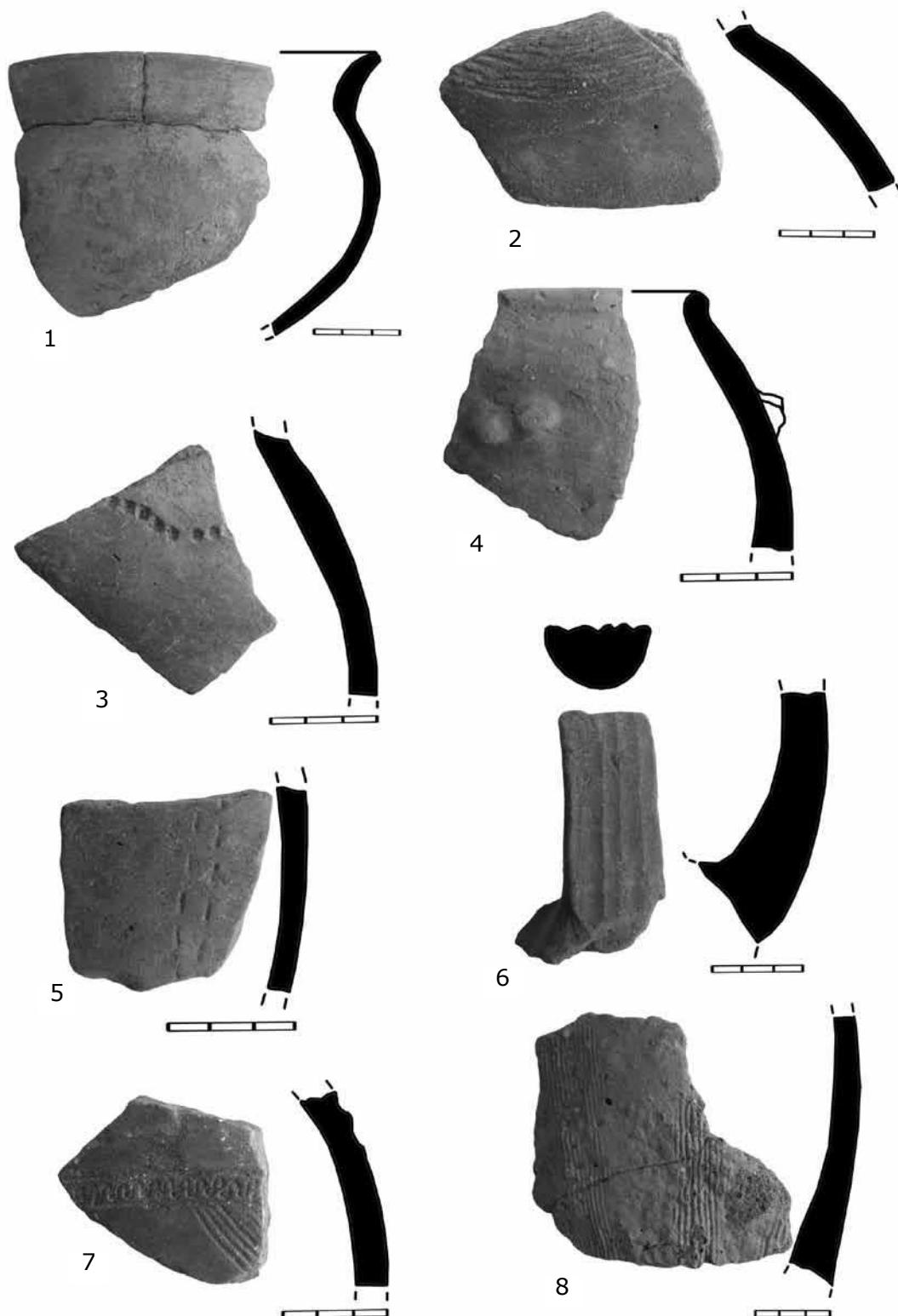

¹⁷³ Srejić 1964; Vasić 1972; Jevtić 1987.

Т. XXIV

Т. XXV

Кладово, локалитет Фетислам (19)

На простору турског утврђења Фетислам узводно од Кладова откривени су праисторијски налази који, вероватно, потичу из насеља уништеног изградњом утврђења.¹⁷⁴ Због тога није могуће прецизније одредити његову позицију, осим да се налазило на речној тераси изнад Дунава. Праисторијским хоризонтима припадају налази из позног бронзаног, старијег и млађег гвозденог доба (налаз једног новчића Дирахиона).¹⁷⁵

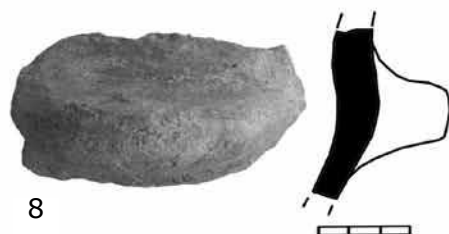
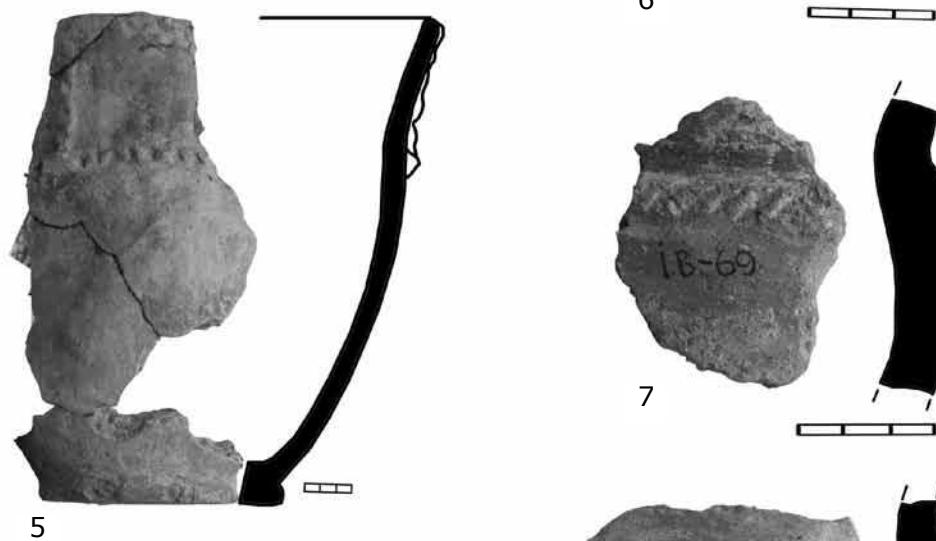
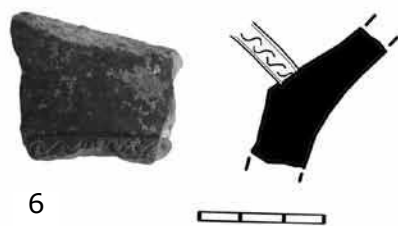
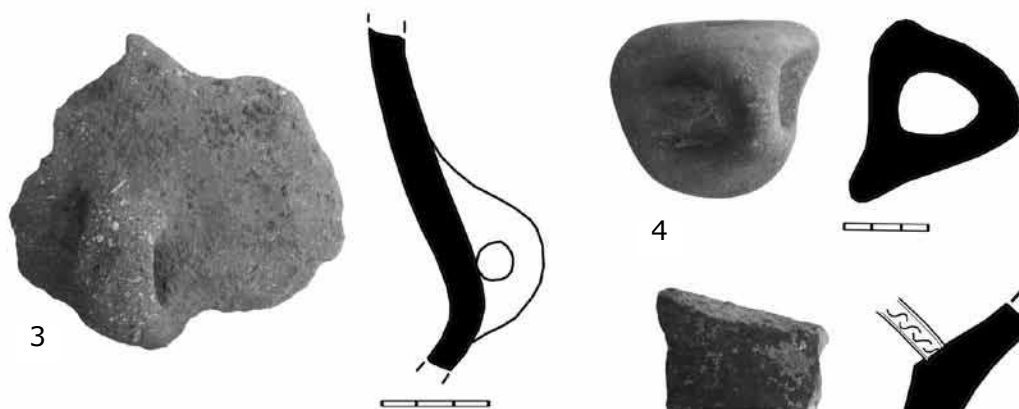
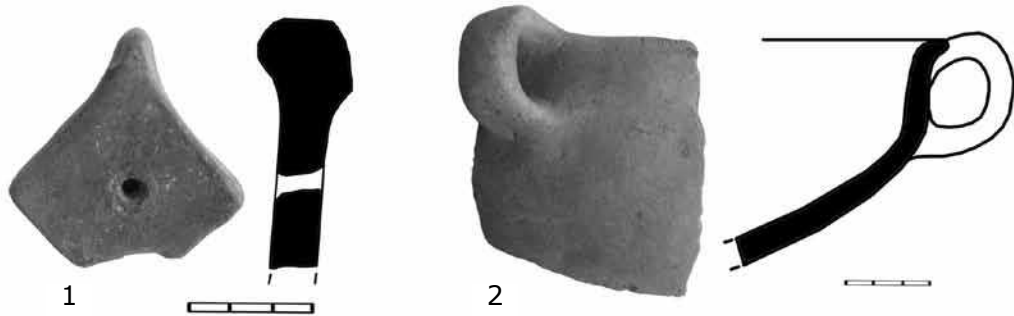
Керамика из позног бронзаног доба је црвенкастомрке или мрке боје, пригачане површине, а реч је о здели коничног реципијента цилиндричног врата незнатно разгранутог обода са тракастом дршком у равни са ободом (Т. XXVI/2), затим трбуху веће овоидне посуде са лучном масивном, вертикално постављеном дршком (Т. XXVI/3) и перфорираном амулету (Т. XXVI/1). Од већих посуда констатован је бачvasti лонац украшен пластичним тракама са отисцима врха прста и једна вертикална дршка (Т. XXVI/4, 5).

Старије гвоздено доба карактеришу фрагменти амфора левкастог врата и овоидни лонци (Т. XXVI/6, 7). Од орнамената јављају се везани утиснути S мотиви уоквирени урезаним линијама (Т. XXVI/6), а констатоване су и језичасте дршке (Т. XXVI/ 8). Керамика је мрке или тамномрке боје, пригачане или грубе површине.

¹⁷⁴ Janković, Janković 1976.

¹⁷⁵ *Ibid.*

Т. XXVI

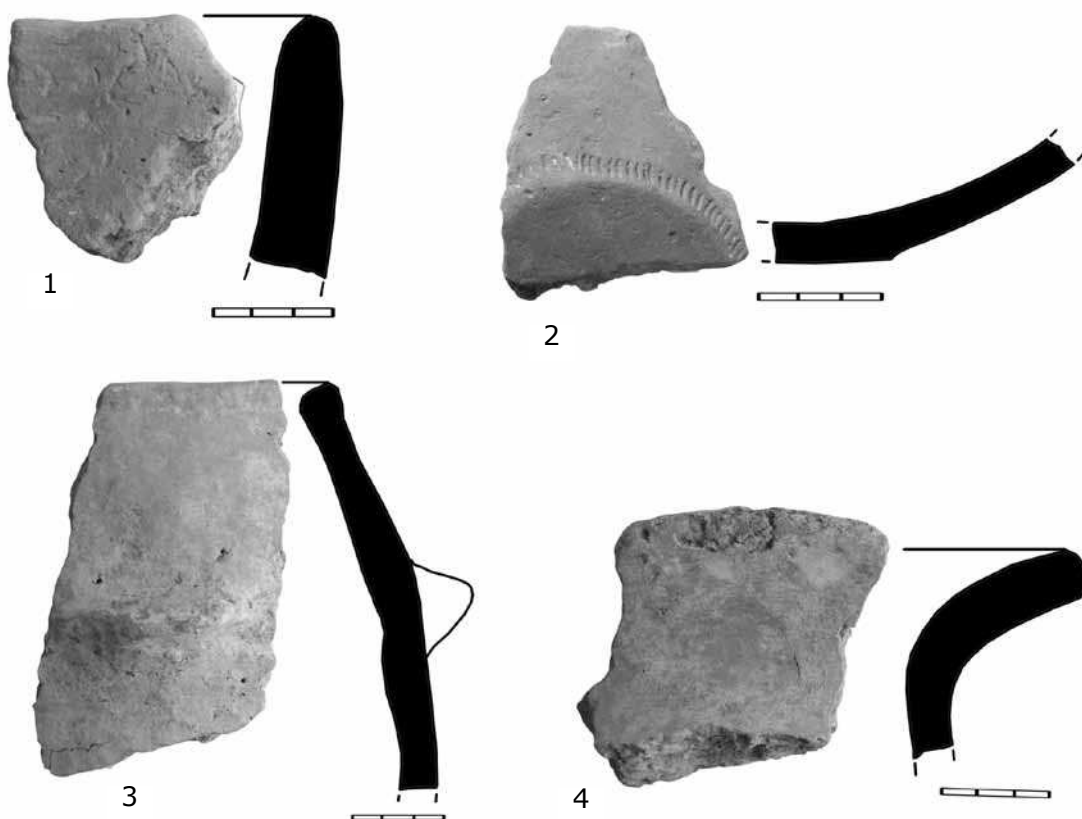

Кладово, локалитет Јерман (20)

Локалитет Јерман налазио се око 2 km узводно од села Мала Врбица, на месту где је подигнута гранична караула. Насеље је формирано на лесној тераси, а на њему су приликом рекогносцирања 1971. године нађени фрагменти керамике који припадају средњем неолиту (старчевачка култура), позном бронзаном добу (Вербичоара група) и гвозденом добу.¹⁷⁶ Према конфигурацији терена, на овоме месту се налазило и античко утврђење.

Из средњег неолита потиче фрагмент полулоптасте посуде дебелих зидова, црвенкасте боје, грубе површине (Т. XXVII/1), а бронзаном добу припадају: фрагмент дна украшеног низом зареза по рубу, ситупласта посуда са већом језичастом дршком и посуда широко разгранутог обода. Та керамика је црвенкасте боје, пригладане површине (Т. XXVII/2-4).

Т. XXVII

¹⁷⁶ Vasić, Janković 1971; Vasić 1972.

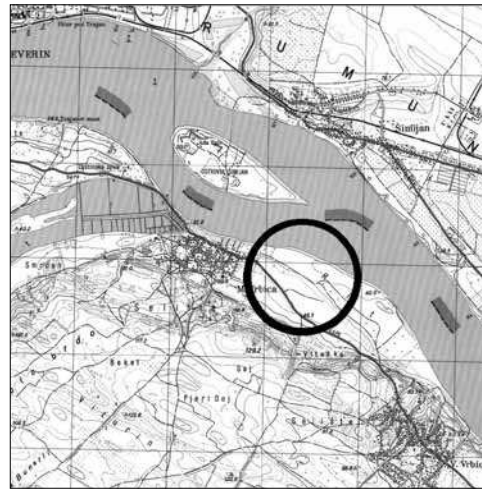

Кладово, локалитет Мала Врбица-курвин град (21)

Вишеслојно праисторијско насеље са културним слојем дебљине преко 2 m откривено је око 500 m низводно од села на потесу Курвин град.¹⁷⁷ Насеље је настало у бронзаном добу, а према керамичком материјалу трајало је до доласка Римљана.

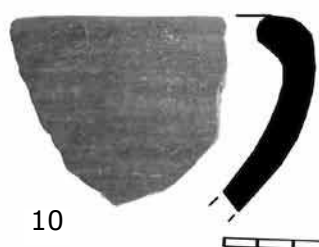
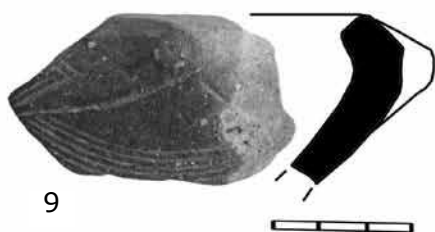
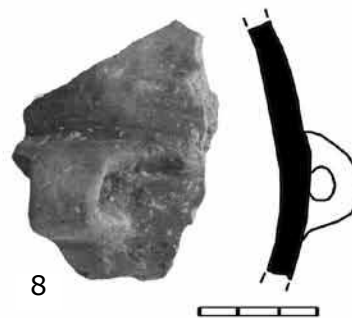
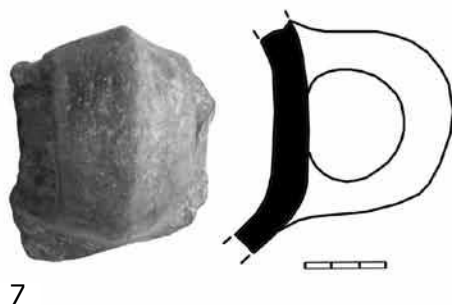
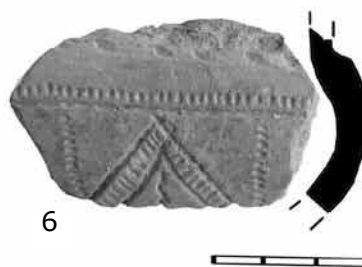
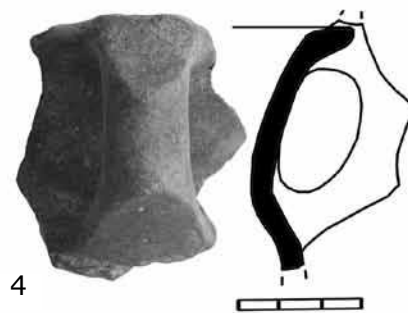
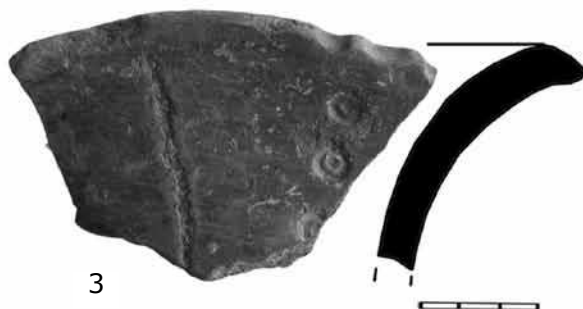
Од форми су заступљене зделе лоптастог реципијента, широко разгранутог обода на којем се често налазе троугласти пластични наставци, затим дубоке лоптасте посуде, пехари са дршкама у равни са ободом и пластичним наставцима на врху и амфоре или урне дугог левкастог врата (Т. XXVIII/1-8). Керамика је украшена мотивима гирланди, концентричних кругова, низова зареза, цртица, овалних и кружних убода (Т. XXVIII/1-3, 5, 6).

Рано гвоздено доба карактеришу зделе увученог фасетираног обода (Т. XXVIII/9, 10), понекад са купастом дршком испод обода, а од украса се јављају лучне и изломљене урезане линије (Т. XXVIII/9).

¹⁷⁷ Vasić 1972; Vasić, Janković 1971.

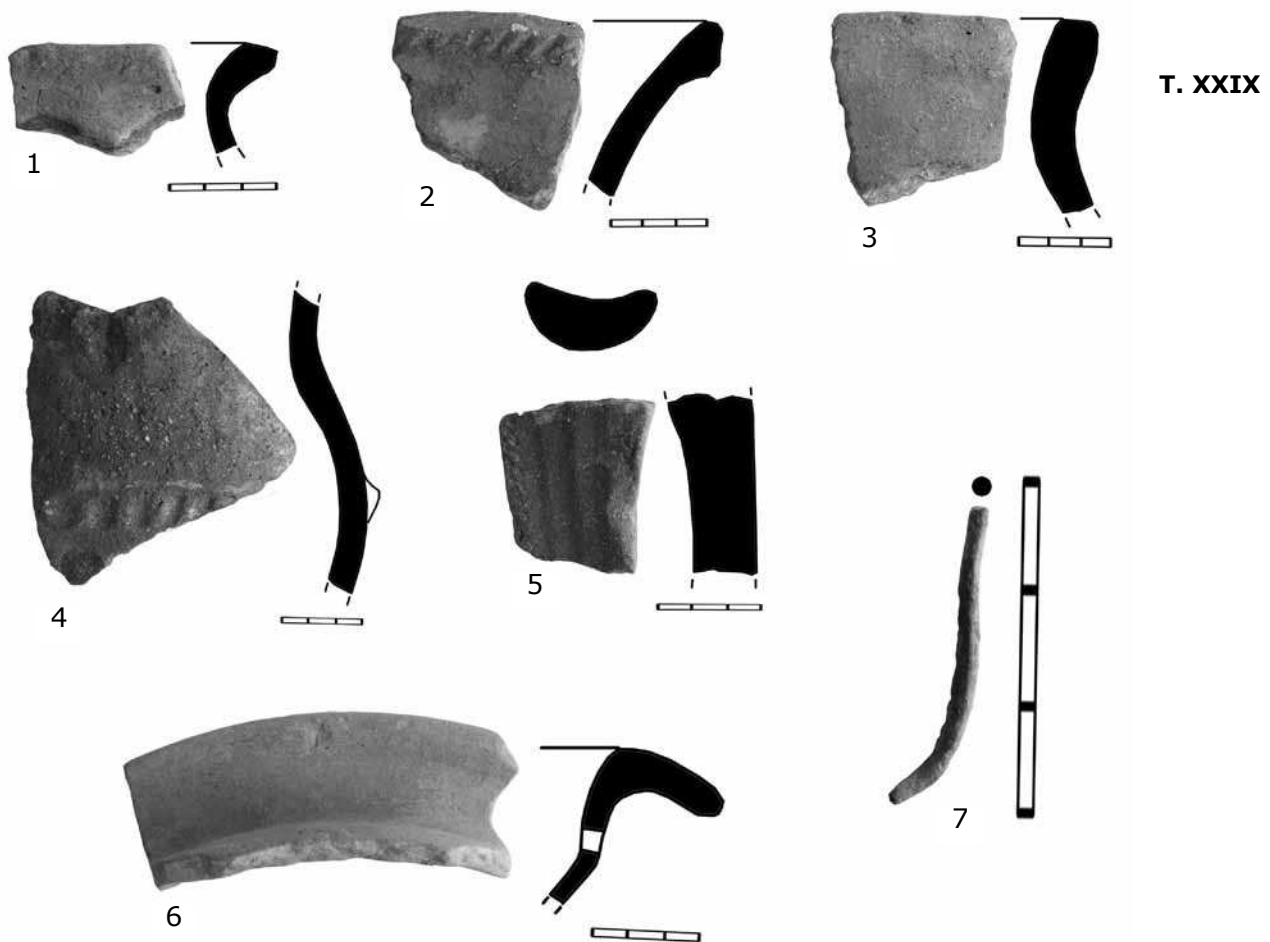
Т. XXVIII

Кладово, локалитет Мала Врбица-500 m од села (22)

На вишеслојном локалитету који се налазио око 500 m од села (није познато у ком правцу) откривен је материјал из развијеног, односно позног енеолита (Коцофени културна група), старијег гвозденог (Басараби група) и млађег гвозденог доба (латенски период).

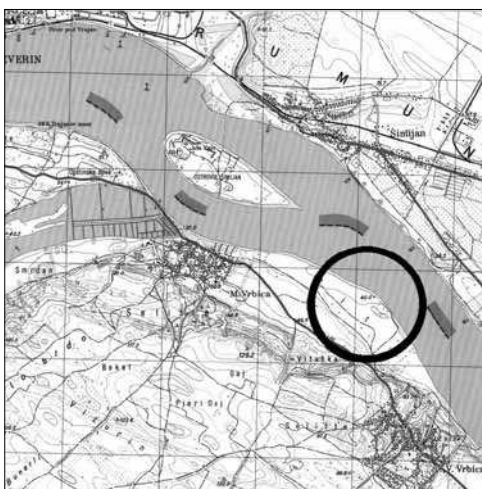
Керамика Коцофени групе је црвенкастомрке и мрке боје, пригличане или грубе површине, а од форми препознају се амфоре дугог левкастог или краћег цилиндричног врата, украшене пластичним тракама са отисцима врха прста или зарезима (Т. XXIX/1-4).

Т. XXIX

На локалитету је констатован део лучне дршке конвексног пресека, украшене вертикалним канелурама и повезаним S утиснутим мотивима, тамномрке боје, пригличане површине, која припада старијем гвозденом добу (Т. XXIX/5), док периоду латена припада фрагмент полулоптасте зделе широко разгранутог обода израђене на витлу, сиве боје, пригличане површине (Т. XXIX/6). Из старијег гвозденог доба могуће је да потиче и фрагмент бронзане игле кружног пресека, вероватно део фибуле (Т. XXIX/7).

Кладово, Мала врбица-обала (23)

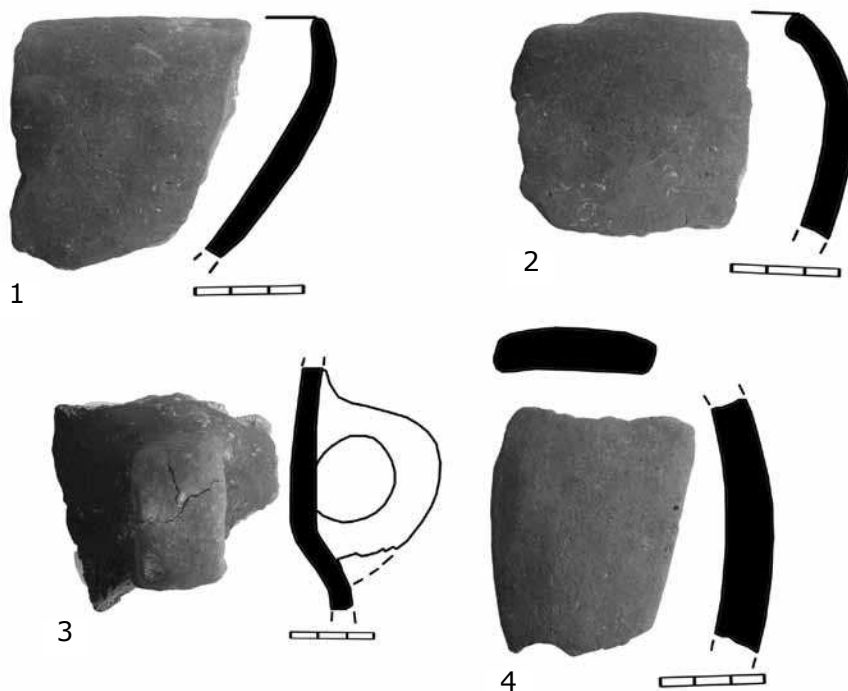
Рекогносцирањем из 1971. године на обали Дунава код Мале Врбице констатована је праисторијска керамика за коју није јасно да ли је откривена у речном наносу или потиче из археолошких слојева у профилу.¹⁷⁸

Констатовани су фрагменти мрке и тамномрке керамике, пригачане површине, која припада раном гвозденом добу. Реч је о полулоптастим зделама цилиндричног или увученог обода (Т. XXX/1), који је у једном случају тордиран косим канелурама (Т. XXX/2) и амфорама са широким тракастим дршкама (Т. XXX/3, 4).

XXX/1), који је у једном случају тордиран косим канелурама (Т. XXX/2) и амфорама са широким тракастим дршкама (Т. XXX/3, 4).

Т. XXX

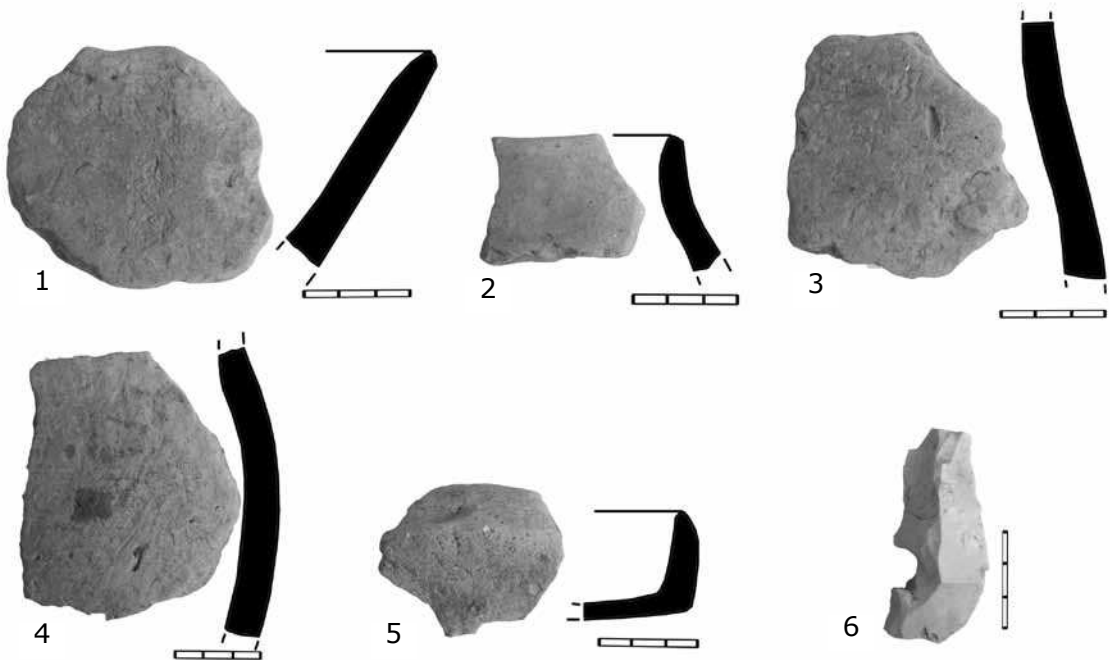

¹⁷⁸ Vasić 1972.

Кладово, локалитет Маричевић-код извора (24)

Претпоставка је да се тај локалитет налазио на парцели извесног Маричевића, на простору где се данас налази Археолошки музеј Ђердапа у Кладову.

Констатована је керамика црвенкастомрке боје, грубе површине, која припада средњем неолиту, односно старчевачкој култури, као и једна алатка од окресаног камена (Т. XXXI/6). Од форми су заступљене коничне дубоке зделе и лоптасти пехари са кратким цилиндричним вратом (Т. XXXI/1-4), као и једна плитка чунаста посуда, мрке боје, пригачане површине, која вероватно припада средњем бронзаном добу (Т. XXXI/5).

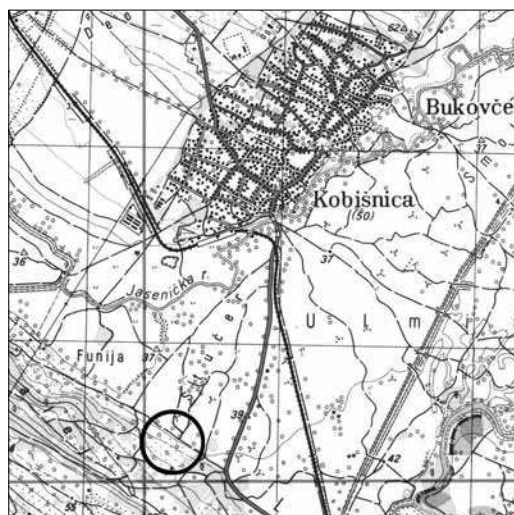

Т. XXXI

КОБИШНИЦА

У атару села Кобишница евидентирана су четири праисторијска локалитета: Ђерам испод Пантелејеве крушке, Циглана код Железничке станице, Црква св. Петра и Павла и Огоаре-ђал Балеј.

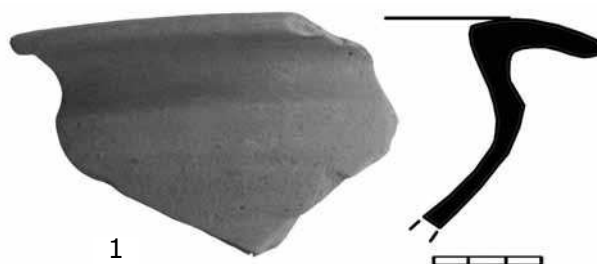
Кобишница, локалитет Ђерам испод Пантелејеве крушке (25)

Локалитет Ђерам испод Пантелејеве крушке се налази на косини која се спушта према Неготинском благу.¹⁷⁹ Осим великог броја фрагмената античке керамике откривена је многобројна керамика из праисторије.

Пронађен је фрагмент зделе израђене на витлу, оштрије S профилације, сивомрке боје, пригачане површине (Т. XXXII/1), која припада млађем гвозденом добу, односно латенском периоду.

Т. XXXII

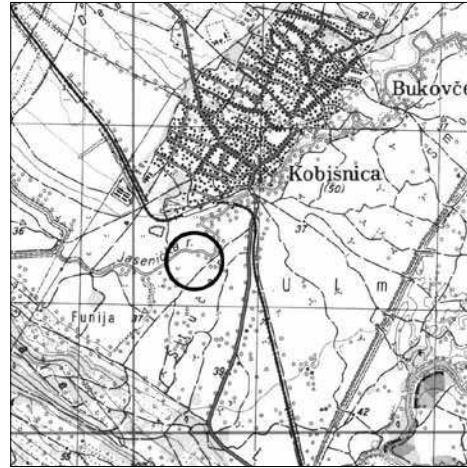
¹⁷⁹ Janković, Janković 1973.

Кобишница, локалитет Циглана код Железничке станице (26)

N44°11.775' E022°35.018'

Праисторијско насеље из старијег гвозденог доба, откривено приликом рекогносцирања 1973. године, налазило се на око 500 m јужно од железничке станице и старе циглане у Кобишници, а позиционирано је на речној тераси леве обале Тимока.¹⁸⁰

Од фрагмената керамике са тог локалитета карактеристични су део амфоре дугог цилиндричног врата украшен утиснутим везаним S мотивима и низом кружних отисака (Т. XXXIII/1), затим трбух посуде украшен урезаним линијама (Т. XXXIII/3) и обод веће посуде са пластичним ребром (Т. XXXIII/2). Керамика је мрке или мркоцрвене боје, пригличаних или глачаних зидова.

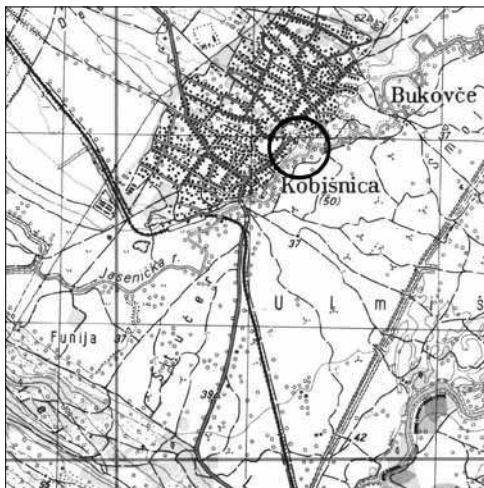

Т. XXXIII

¹⁸⁰ *Ibid*; Jevtić 1993.

Кобишница, локалитет Црква св. Петра и Павла (27)

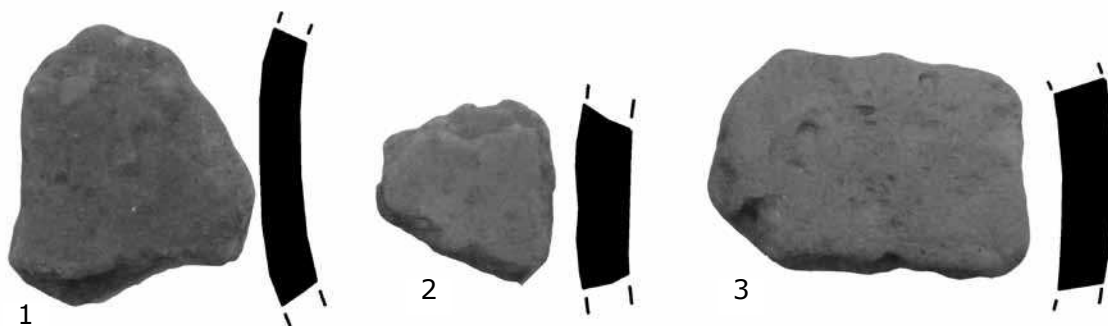
N44°11.663' E022°35.908'

Праисторијско насеље из старијег гвозденог доба налазило се на месту данашње цркве св. Петра и Павла у Кобишници.¹⁸¹ Локалитет се простира на лесној тераси изнад леве обале Тимока.¹⁸² Тераса је у потпуности заштићена од плављења реке али је због тога и интензивно насељена, те се површина локалитета не може прецизно утврдити. На обронцима терасе и у околним њивама откривена је атипична праисторијска керамика која је највероватније ерозијом доспела са горње терасе.

Керамика је мрке боје, пригачане спољашности, а реч је о фрагментима врата и трбуха посуда већих димензија, дебелих зидова (Т. XXXIV/1-3).

Т. XXXIV

¹⁸¹ Janković, Janković 1973; Jevtić 1993.

¹⁸² Локалитет је евидентиран приликом рекогносцирања 70-их година прошлог века које су обавили Ђ. и М. Јанковић. Локалитет је посећен 2010. године од стране А. Капурана и А. Булатовића.

Кобишница, локалитет Огоаре-Ђал Балеј (28)

N44°09.898' E022°34.757'

Праисторијско градинско насеље из старијег гвозденог доба позиционирано је на врху брда Ђал Балеј на потесу Огоаре.¹⁸³ Са њега је могућ одличан преглед терена и долине Тимока. Рекогносцирањима су откривени бројни локалитети у његовом подножју који су лежали на благим косинама овог брда. Претпоставља се да су се на овом насељу становници из околине склањали у случају опасности. Данас је овај локалитет нарастао у густу шуму тако да није могуће одредити ни његову приближну површину.

Керамика је црвенкастомрке боје, грубе површине, а реч је о здели увученог хоризонтално фасетираног обода и фрагменту трбуха посуде, украшеном косим урезаним линијама (Т. XXXV/1-2). Налази припадају раном или старијем гвозденом добу.

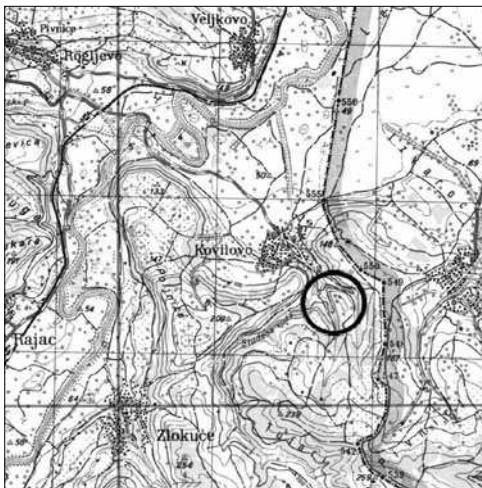

Т. XXXV

¹⁸³ Janković Janković 1973.

Ковилово, локалитет Вркаљ-ћетаће (29)

N44°05.816' E022°36.809'

Праисторијско градинско насеље на локалитету Вркаљ-ћетаће налази се на природно заштићеном узвишењу на јужном ободу села Ковилово.¹⁸⁴ Насеље заузима плато површине око 1,5 ха изнад састава два потока и заштићено је стрмим падинама. Са врха овог платоа пружа се поглед на долину Тимока и његову леву обалу. Према речима В. Трбуховића, који је 1961. године обавио мања ископавања, констатоване су куће укопане у стрму стену у виду тераса по ободу платоа, док је простор у средишњем делу био резервисан за складиштење и чување хране. Због бројних девастација локалитета од стране „трагача за златом“, затим приликом изградње античког утврђења, као и због бујне вегетације, није било могуће проверити ове тврдње.

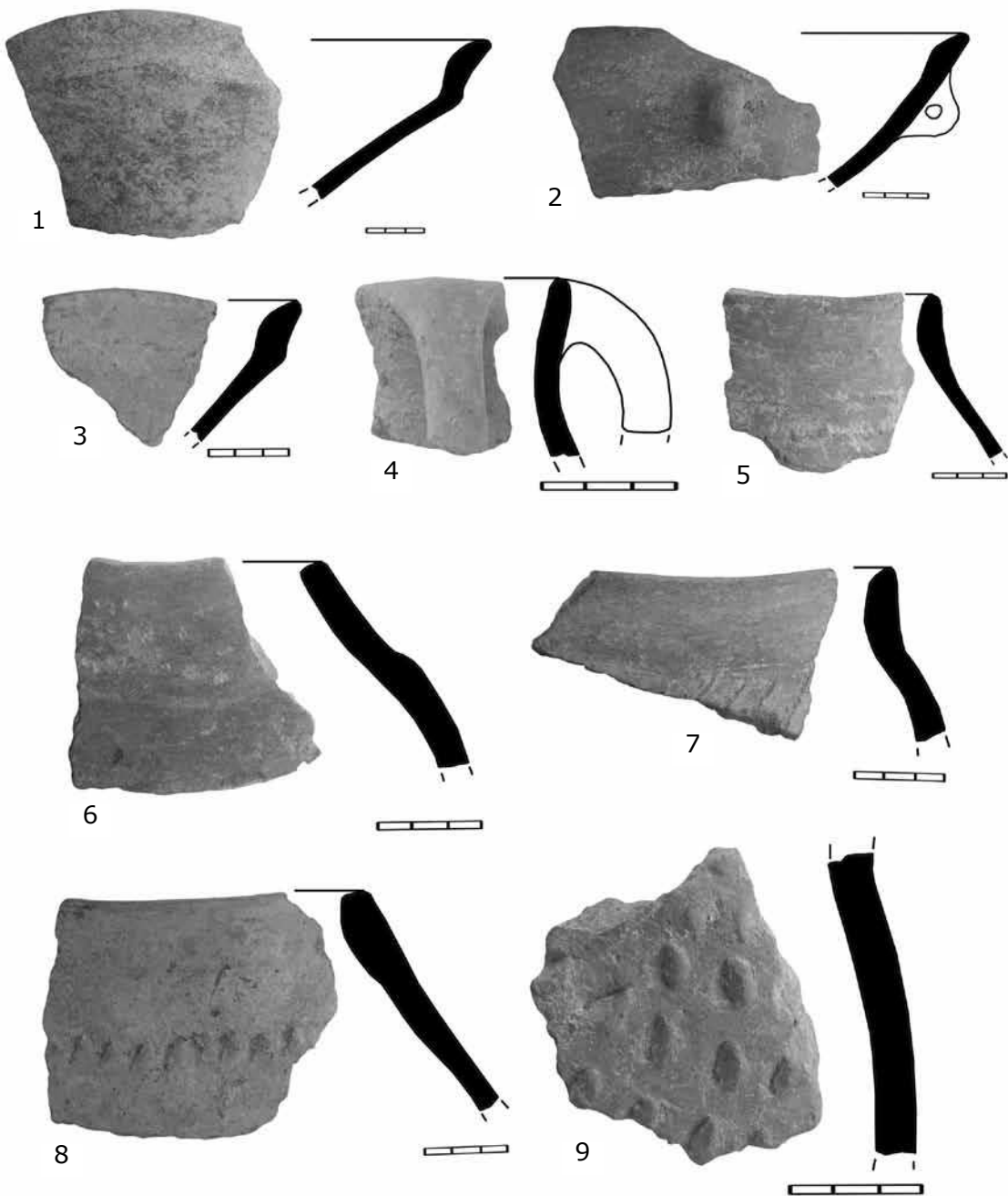
На локалитету је констатована керамика која припада старијем енеолиту (Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс), затим развијеном/позном енеолиту (Коцофени група), раном гвозденим добу и млађем гвозденим добу.

Најстарија керамика је окер, мрке или сивомрке боје, углачаних спољних страна зидова. Од облика најзаступљеније су полулоптасте или коничне зделе са полукружно задебљаним ободом и наглашеним раменом, односно прелазом из реципијента у обод (Т. XXXVI/1-3), затим овоидне и лоптасте амфоре (Т. XXXVI/5-7) и пехари са дршкама у равни са ободом (Т. XXXVI/4). Орнаменти који се користе су барботин, организован у косе редове и импресо (Т. XXXVI/7-9).

¹⁸⁴ Трбуховић, Вуковић 1966; Tasić 1982.

Керамика која припада Коцофени групи је окер или црвенкастомр-ке боје, пригачане, ређе гачане спољне површине. Реч је о амфорама дужег цилиндричног или благо левкастог врата (Т. XXXVII/10-14) и полулоптастим дубљим посудама косо заравњеног обода (Т. XXXVII/15, 16). Орнаменти на посудама из тог периода су хоризонтални низови косих или полукружних зареза (Т. XXXVII/10, 13-16), вертикална пластична ребра (Т. XXXVII/12, 15), импресо украси (Т. XXXVII/11, 15) и вертикалне и косе урезане линије (Т. XXXVII/13, 15, 16).

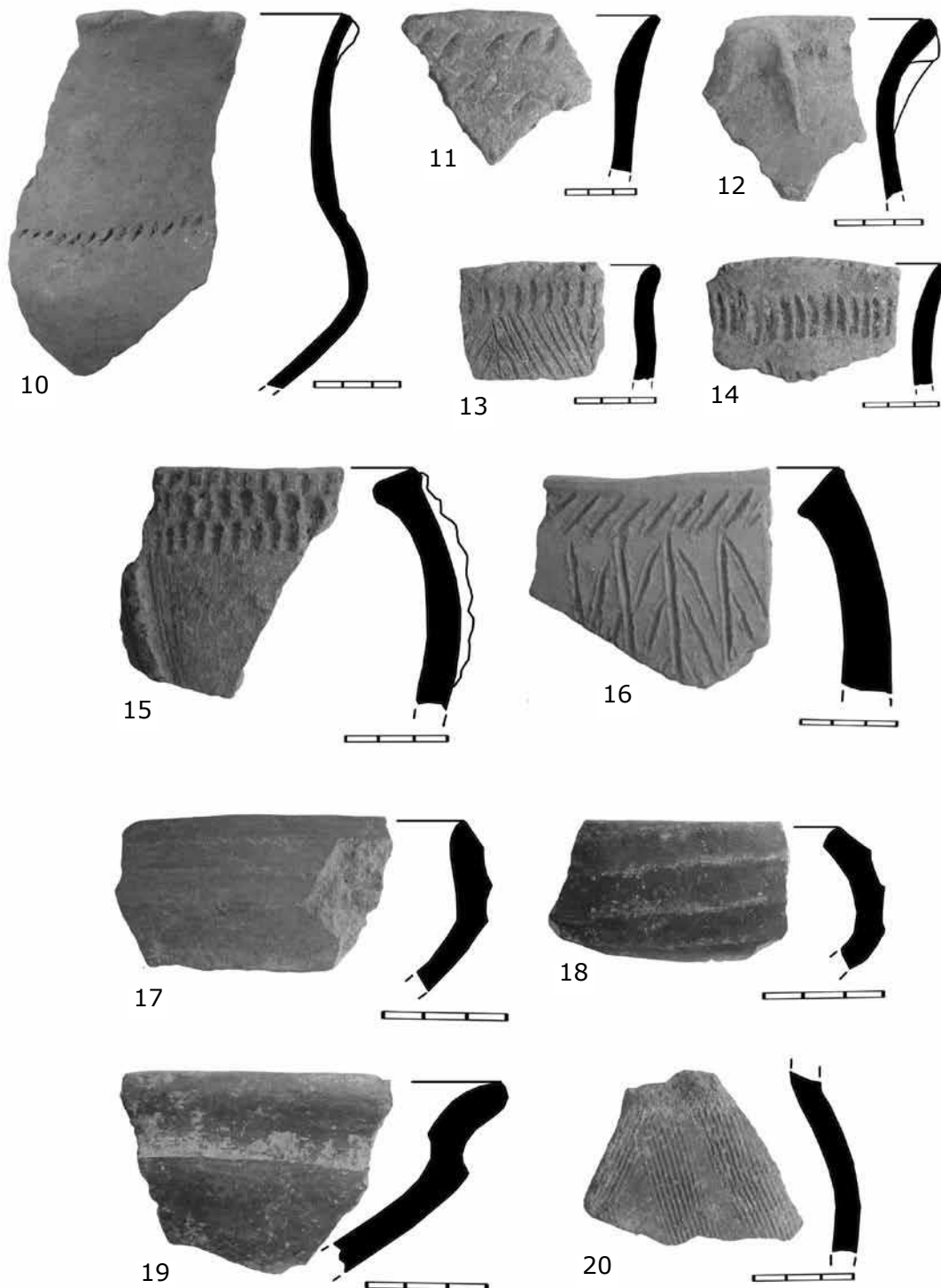
Из раног гвозденог доба констатоване су зделе увученог хоризонтално фасетираног обода мркоокер или тамномрке боје, гачане повр-

Т. XXXVI

шине (Т. XXXVII/17, 18), док из млађег гвозденог доба потиче фрагмент зделе сивоокер боје израђене на витлу, благе S профилације, разгнутаг обода и фрагмент ручно израђеног лонца украшеног чешљастим орнаментом (Т. XXXVII/19, 20).

Т. XXXVII

КОРБОВО

У Корбову и околини евидентирано је шест праисторијских локалитета: Збрадила, Збрадила-фунд, Обала, Песак, Хлебна пећ и Школска градина. У Музеју се осим налаза са поменутих локалитета налази материјал са рекогносцирања 1971. године и поклон Верице Драгановић.

Корбово, локалитет Збрадила (30)

N44°31'31.85" E022°43'16.69"

Реч је о вишеслојном праисторијском насељу, позиционираном на речној тераси око 1 km узводно од Корбова, које је настало у енеолиту (Коцофени културна група), да би касније наставило са животом у средњем/позном бронзаном (Жуто брдо-Гирла Маре група) и старијем гвозденим добу (Басараби група).¹⁸⁵

Овај локалитет се састоји из неколико повезаних локација од којих су најпознатије: Збрадила, Збрадила-фунд и Обала.

Корбово, локалитет Збрадила-фунд (31)

N44°31'49.64" E022°44'7.70"

Вишеслојно праисторијско насеље, позиционирано на речној тераси око 1 km узводно од Корбова, на потесу Фунда, настало је током раног енеолита, што илуструју форме настале симбиозом позновинчанских елемената културе старијег енеолита (Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс), а живот насеља се наставио током позног енеолита (Коцофени културна група), средњег/позног бронзаног (Жуто брдо културна група) и старијег гвозденог доба (Басараби културна група).¹⁸⁶ Очито је реч о великом пра-

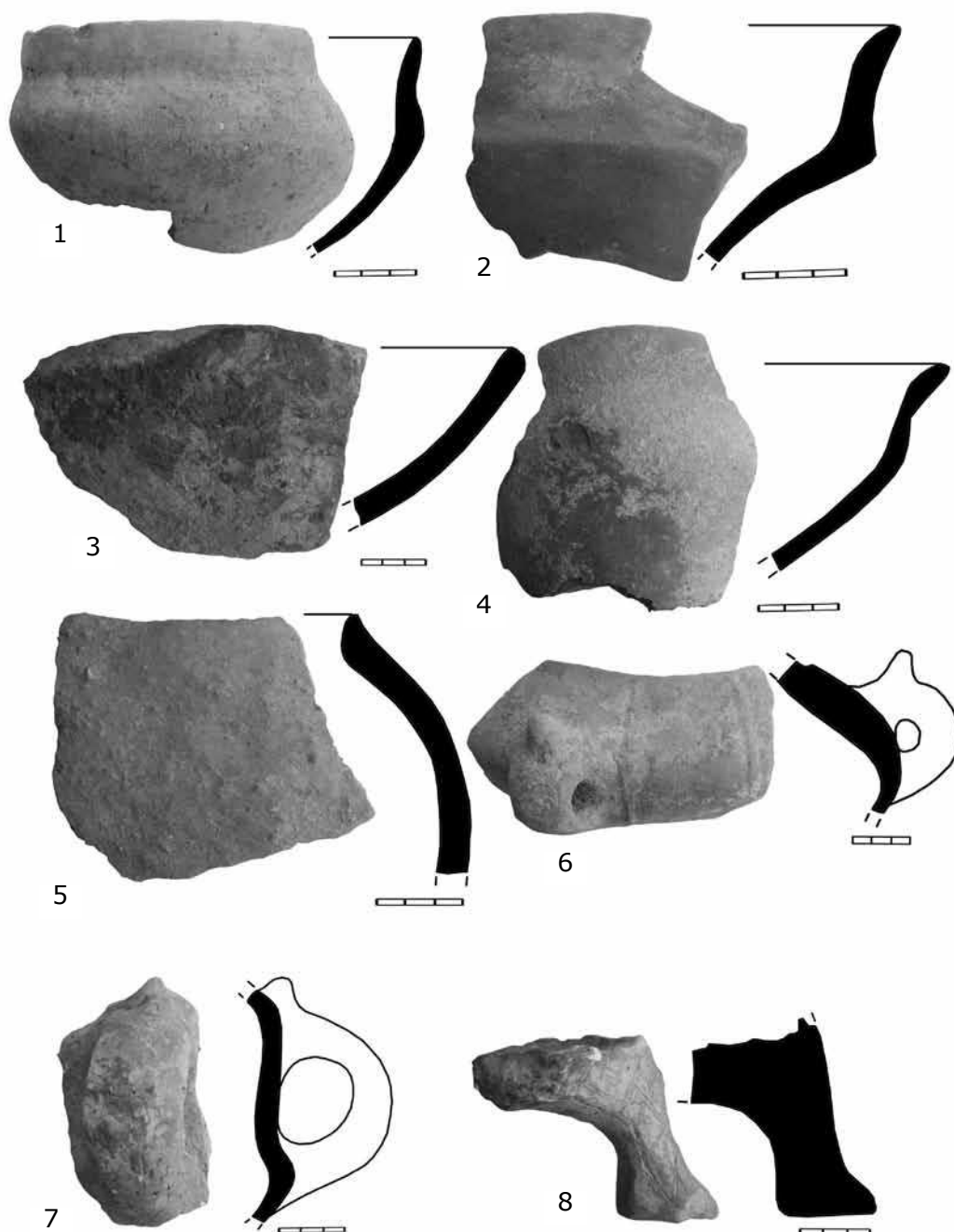
¹⁸⁵ Бабовић 1984.

¹⁸⁶ Бабовић 1984; Babović 1986; Jevtić 1992.

историјском насељу које је обухватало локалитете Збрадила и Збрадила-фунд.

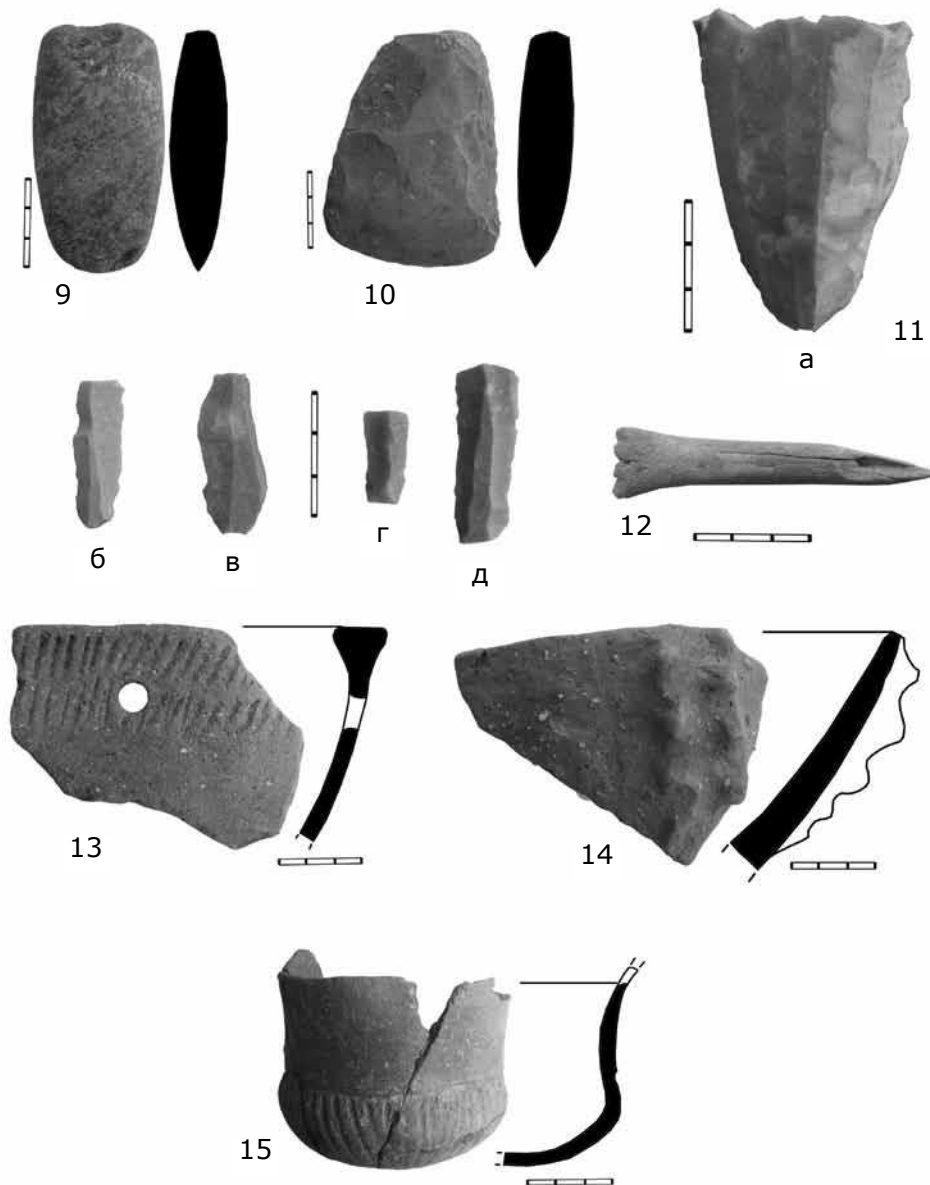
Керамика која припада старијем енеолиту је сиве, мрке или црвенкастомрке боје, пригачане, глчане или грубе површине. Најзаступљеније су полулоптасте зделе са задебљаним трбухом или разгрнутим ободом (Т. XXXVIII/1, 3, 4) и коничне зделе троугласто задебљаног трбуха (тзв. *carinated* профилација) и благо левкастог врата (Т. XXXVIII/2). Од облика карактеристични су и лоптасти судови, у неким случајевима украшени неорганизованим барботином (Т. XXXVIII/5), док су неки примерци украшени вертикалним жлебовима, са мањим лучним дршкама са брада-

Т. XXXVIII

вичастим апликама на врху (Т. XXXVIII /6, 7). Из истог периода потиче део ноге жртвеника са делом дна рецепијента, украшен урезаним праволинијским геометријским мотивима (Т. XXXVIII/8), као и велики број алатки израђен од глачаног и окресаног камена и кости (Т. XXIX/9-12).

Керамички налази Коцофени културне групе су црвенкастомрке или мрке боје, пригlačане површине, а од форми најзаступљеније су полулоптасте посуде непрофилсаног или троугласто профилсаног обода, украшене вертикалним пластичним наzubљеним ребрима, косим зарезима или неорганизованим барботином (Т. XXIX/13, 14). Констатована је и једна шоља дугог цилиндричног врата са дршком која прелази обод, чији је трбух украшен косим жлебовима (Т. XXIX/15). Осим поменутих украса, јављају се и винкелшнур украси распоређени у мотиве рибље кости (Т. XL/16, 17).

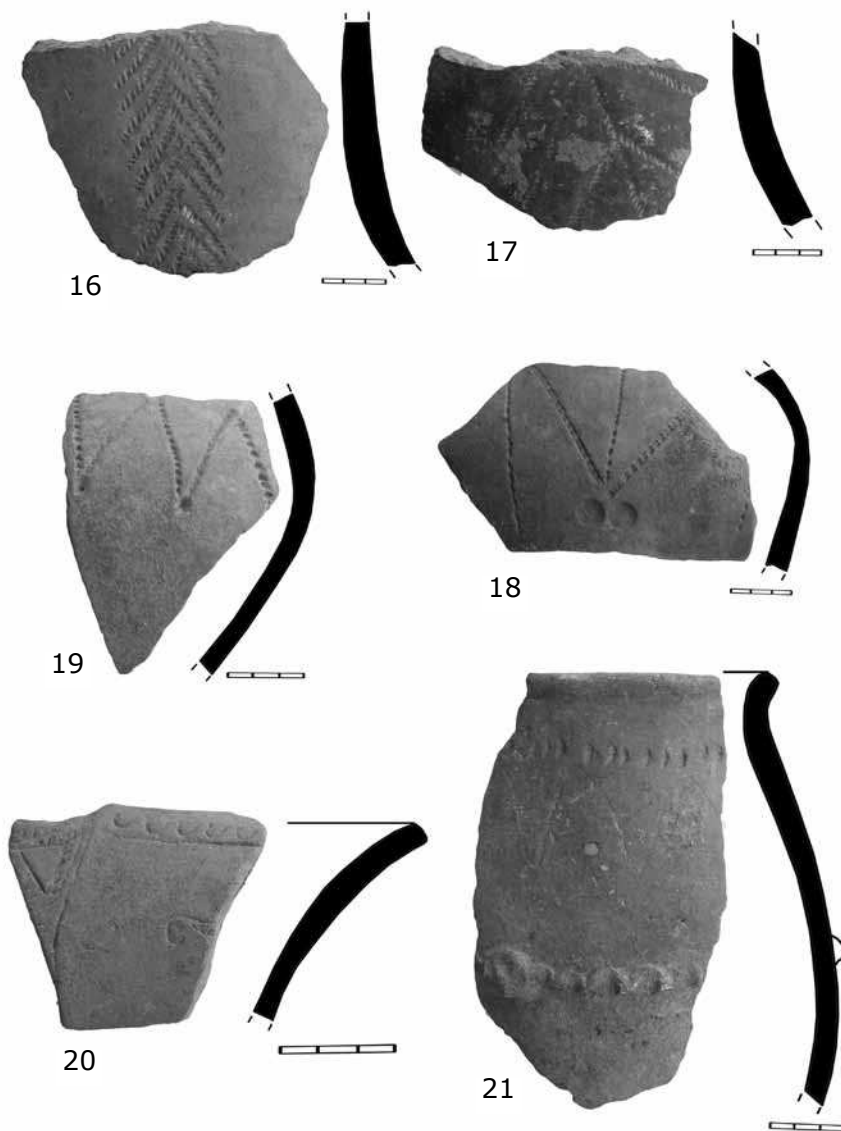

Т. XXXIX

Слични украси, односно низови овалних или правоугаоних отисака изведених назубљеним инструментима у комбинацији са мотивима утиснутих концентричних кругова красили су керамику светло црвенкасте или мрке боје, глачане површине, која припада Жуто брдо-Гирла Маре групи (Т. XL/18, 19).

На локалитету је констатован и један фрагмент левкастог врата амфоре светло црвенкасте боје, пригладане површине, украшен таласастом линијом у комбинацији са праволинијским и спиралним геометријским урезаним мотивима (Т. XL/20), који датира из старијег гвозденог доба, као и један фрагмент лонца овоидне форме, нешто тамније боје од претходне посуде, украшен низом полумесечастих зареза, испод којег се налазе урезана таласаста линија и пластична трака украшена отисцима врха прста (Т. XL/21). Лонац припада млађем гвозденом добу, односно латенској култури.

Т. XL

Корбово, локалитет Обала (32)

Под тим називом подразумева се потез који се пружа низводно од села Корбова у дужини од 1-1,5 km. Праисторијско насеље на локалитету Обала налазило се на речној тераси низводно од Корбова.¹⁸⁷

Према налазима који су сакупљени приликом рекогносцирања 1971. године, насеље је егзистирало у време Коцофени културне групе, а некропола се везује за средње/позно бронзано доба (Жуто брдо-Гирла Маре група). На локалитету су констатовани и налази из раног бронзаног и млађег гвозденог доба.

Керамика из енеолита је црвенкастомрке боје, пригличане површине, а реч је о амфорама дугог благо левкастог врата, украшеним урезаним линијама са тачкастим удубљењима на крајевима и сочивастим апликацијама (Т. XLI/1, 2).

Раном бронзаном добу, односно почетку средњег бронзаног доба припадају фрагменти полулоптастих здела, Т профилисаног, односно непрофилисаног обода са троугластим пластичним проширењем на ободу, сивомрке боје, гличане површине (Т. XLI/3,4).

Средњем, односно позном бронзаном добу припадају зделе благе S профилације, у неким случајевима са *buckel* украсима и амфоре дугог левкастог врата. Керамика је сивомрке или црвенкастомрке боје, а орнаментисана је тачкастим убодима, низовима цртица и зареза, спиралним орнаментима испуњеним белом инкрустацијом, концентричним круговима, урезаним крстовима у кругу и другим украсима (Т. XLI/5-8, Т. XLII/9-10).

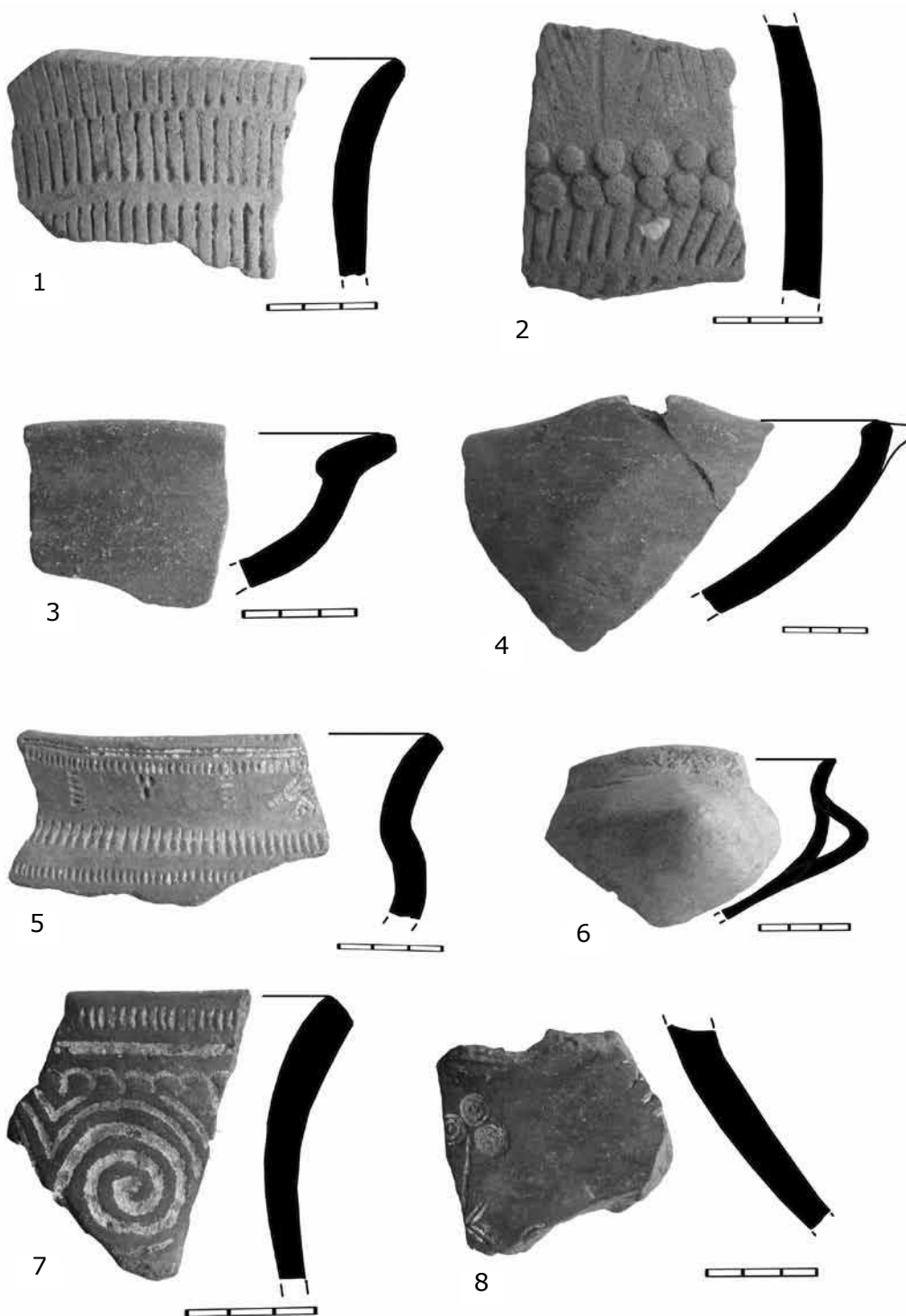
Из млађег гвозденог доба потичу коничне шоље, у једном случају проширеног, косо профилисаног обода (Т. XLII/12, 13) и кантарос укра-

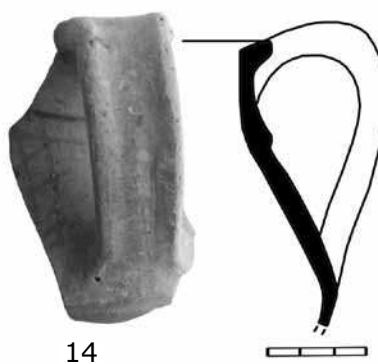
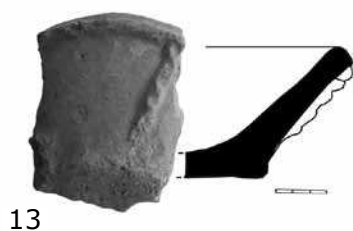
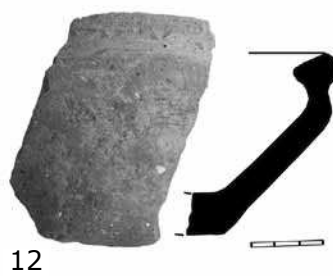
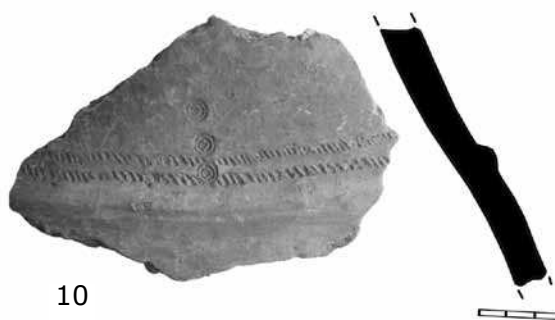
¹⁸⁷ Гарашанин, Гарашанин 1951; Vasić, Janković 1971

шен укрштеним углачаним линијама (Т. XLII/14). Са локалитета Обала у Музеј Крајине у Неготину доспели су налази керамике које је 1976. године нашао Завиша Ницуловић. Реч је о налазима из средњег бронзаног доба, односно културне групе Жуто брдо-Гирла Маре.

Т. XLI

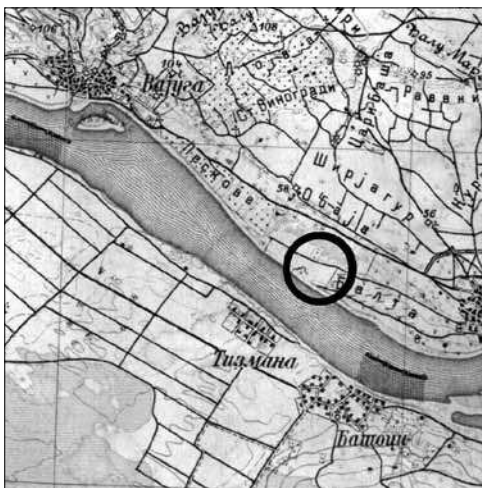

Т. XLII

Корбово локалитет Песак-праисторијска и средњевековна некропола (ЗЗ)

N44°31'31.85" E022°43'16.69"

Локалитет Песак је позициониран на пола пута између Вајуге и Корбова, а на њему је констатована жутобрдска и словенска некропола.¹⁸⁸ На падини према Дунаву искључиво су се налазили гробови Жуто брдо-Гирла Маре културне групе, док су на заравњеном централном делу платоа претежно сахрањени остаци словенског становништва, укопани у жутобрдску некрополу. Урне су постављене у правилне редове, укопане на растојању од 4 до 5 м. Поред већих урни покриве-

них зделама нађен је велики број прилога, шоље, пехари, звонасти идоли и др. Највећи број гробова је уништен интензивном земљорадњом, као и каснијим укопавањем словенских гробова на готово истој дубини.

На локалитету Песак-некропола откривене су урне цилиндричног или благо

левкастог врата, лоптастог трбуха, са мањим лучним дршкама на трбуху, затим зделе S профилације, са дршкама које спајају обод и раме, шоље и пехари са једном или две дршке, орнитоморфни ритони и др., а керамика је украшена различитим праволинијским и спиралним мотивима изведеним техникама урезивања, убадања, утискивања, инкрустована итд. Осим поменутих, јављају се и пластични орнаменти на ободу посуда или врху дршки, као и *buckel* орнаменти (Т. XLIII).

Са рекогносцирања из 1961. године потичу фрагменти пехара са тракастом дршком, која незнатно прелази обод, као и трбуси посуда украшени концентричним круговима који су формиранни низовима отисака

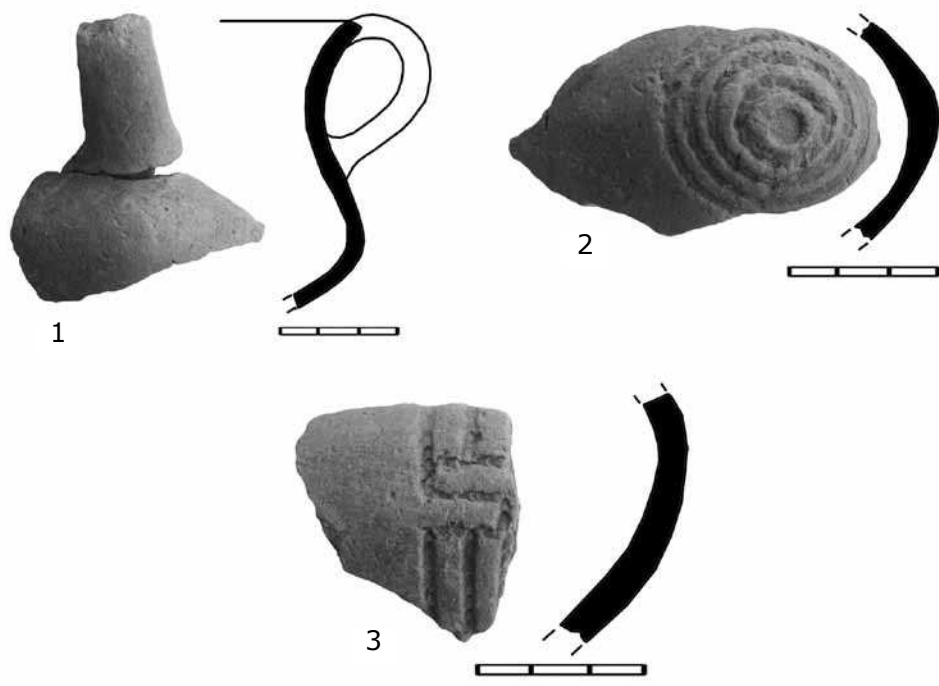
¹⁸⁸ Sreјović 1960; *ibid* 1961; Цермановић 1960; Летица 1974 ; Крстић 1984; *idem* 2003.

Т. XLIII

начињених на зубљеним инструментом или трбуси са праволинијским геометријским мотивима изведених линијама које су формиране варијантом *furchenstich* технике (Т. XLIV/1-3). Налази припадају Вербичоара групи.

Т. XLIV

Корбово, локалитет Хлебна пећ (34)

На око 2 km узводно од Вајуге, Ђ. Јанковић и Р. Васић су приликом рекогносцирања 1971. године истражили „хлебну пећ“, која се налазила у речном профилу. Материјал је припадао позном бронзаном и млађем гвозденом добу.¹⁸⁹

Средњем или позном бронзаном добу припадају фрагменти тамномрке, црвенкасте и црвенкастомрке боје, глачане или грубе површине, украшени низовима зареза, гирландама и жигосаним круговима (Т. XLV/1-3). Реч је о етажним урнама и пехарима чије дршке повезују обод и раме.

Из млађег гвозденог доба констатовани су фрагменти сиве и црвенкастомрке керамике, ручно рађене или израђене на витлу. Махом је реч о већим посудама, ситуластим лонцима или овоидним лонцима са

разгнутим ободом или са непрофилисаним ободом испод којег се налази хоризонтални широки жлеб. Лонци су украшени отисцима, зарезима, чепастим дршкама и чешљастим орнаментом (Т. XLV /4-7).

¹⁸⁹ Vasić. Janković 1971; Vasić 1972.

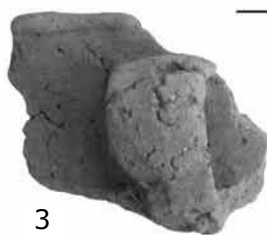
Т. XLV

1

2

3

4

5

6

7

Корбово, локалитет Школска градина (35)

У корбовској основној школи се према речима Р. Васића и Ђ. Јанковића налазила богата колекција археолошког материјала, керамике и новца.¹⁹⁰ Праисторијски материјал означен као Корбово-Школска градина, такође се може наћи и у праисторијској збирци у Зајечару и претежно припада налазима културне групе Жуто брдо-Гирла Маре.

Из средњег неолита (старчевачка култура) потиче део четвороугаоне хоризонтално перфориране стопе са дном реципијента, црвеномрке боје, грубе површине (Т. XLVI/1), а старијем енеолиту припада део посуде тамномрке боје, глчане површине, украшен вертикалним и хоризонталним канелурама (Т. XLVI/2).

Средњем бронзаном добу припадају зделе благе S профилације са тракастим дршкама које повезују обод и трбух и полулоптасте дубоке зделе украшене линијама изведеним назубљеним инструментом и утиснутим концентричним круговима (Т. XLVI/3-5). Керамика је црвенкастомрке боје, пригладане површине. Раном гвозденом добу припадају здела мрке боје увученог тордираног обода и трбух црвенкастомрке посуде украшен пластичном брадавичастом апликом (Т. XLVI/6, 7).

Из млађег гвозденог доба потичу трбуси посуда црвенкастомрке боје, грубе површине, украшених пластичним тракама и чепастим дршкама са укрштеним урезаним линијама (Т. XLVI/8). Из Корбова и његове околине потичу налази који су у Музеј Крајине доспели као поклон Вернице Драгановић, односно са рекогносцирања 1971. године.

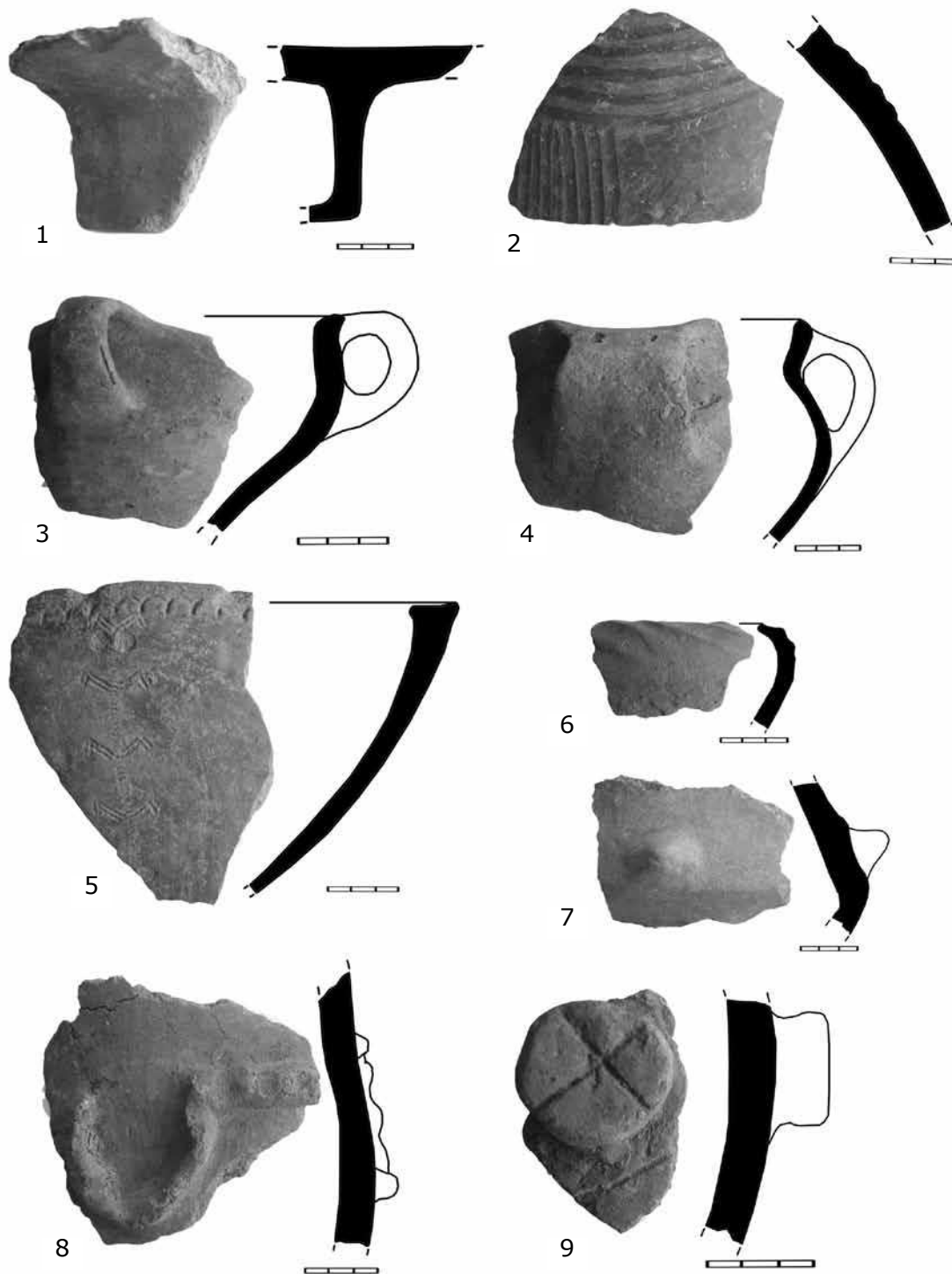
В. Драгановић је поклонила фрагмент зооморфног жртвеника на четири ножице, полулоптасту зделу и две алатке од окресаног камена, који датирају из старијег енеолита (Т. XLVII/1-3).

Приликом рекогносцирања 1971. године констатовани су налази из енеолита, бронзаног доба и гвозденог доба. Из енеолита потичу полулоптаста здела украшена урезаним линијама, трбух посуде украшен низовима тачкастих убода и камена секира (Т. XLVII/4-6); из средњег бронзаног доба датира једна чунаста посуда мрке боје (Т. XLVII/7); из раног гвозденог доба потичу два фрагмента трбуха посуде украшених

¹⁹⁰ Vasić, Janković 1971.

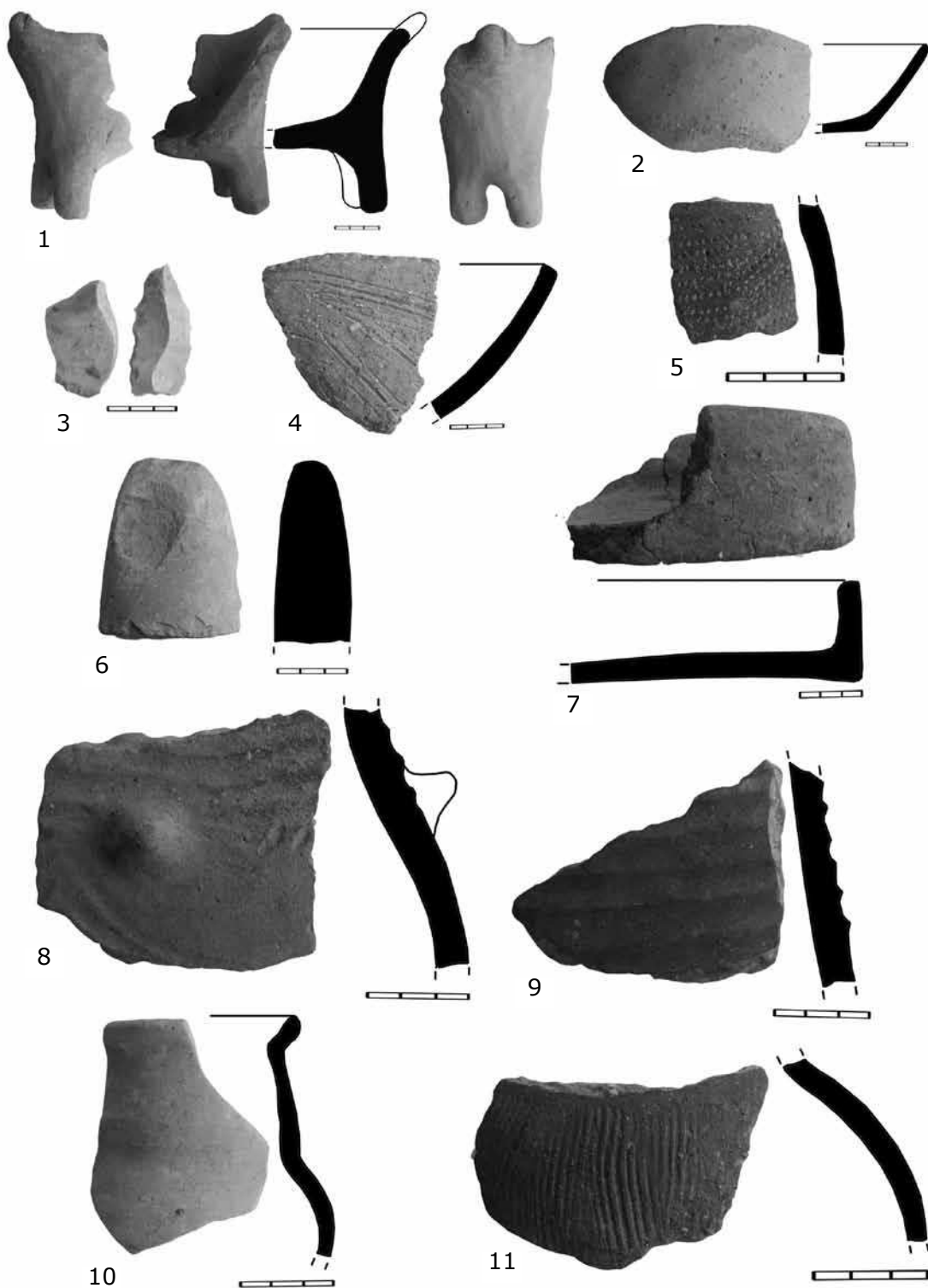

лучним и хоризонталним канелурама и овалним убудима (Т. XLVII/8, 9), док млађем гвозденом добу припадају фрагменти једног крушкастог лонца са разгнутим ободом, сиве боје, пригачане површине и део трбуха посуде украшен чешљастим орнаментом (Т. XLVII/10, 11).

Т. XLVI

T. XLVII

КОСТОЛ

У атару Костола констатована су два праисторијска локалитета: Трајанов мост и Источни крај села.

Костол, локалитет Трајанов мост (36)

N44°36.754' E022°40.475'

Праисторијско насеље налазило се на лесном узвишењу испод римског утврђења Понтес, чијом је изградњом уништено.¹⁹¹ Према усменим информацијама М. Гарашанина, осим у млађем гвозденом добу, на локалитету је постојало насеље и Коцофени групе, чему иде у прилог и податак да из села Костол потиче једна крстаста бакарна секира.¹⁹²

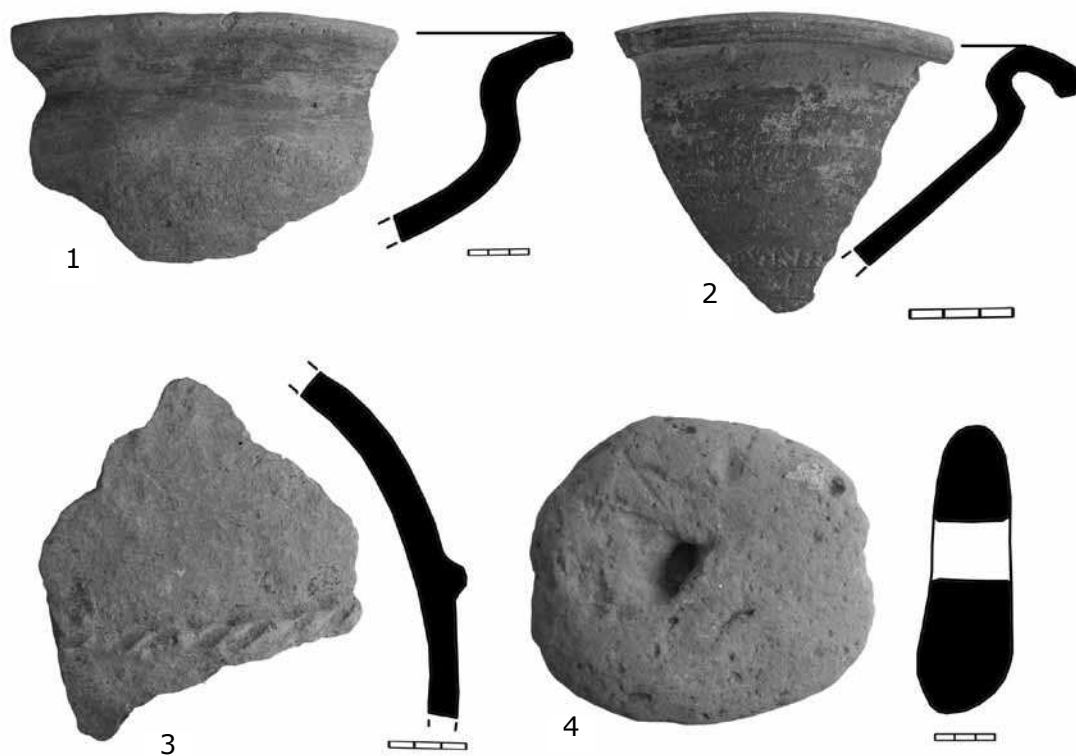
Керамика из млађег гвозденог доба је сивомрке или црвенкастомрке боје, пригачане или грубе површине. Констатована је здела S профилације ручно рађена (Т. XLVIII/1), здела оштрије S профилације израђена на витлу, украшена низовима троугластих отисака (Т. XLVIII/2), трбух лонца украшен пластичном траком са косим зарезима (Т. XLVIII/3) и кружни пршљенак перфориран на средини (Т. XLVIII/4).

¹⁹¹ Гарашанин, Гарашанин 1951; Jovanović 1971; Jevtić 1987.

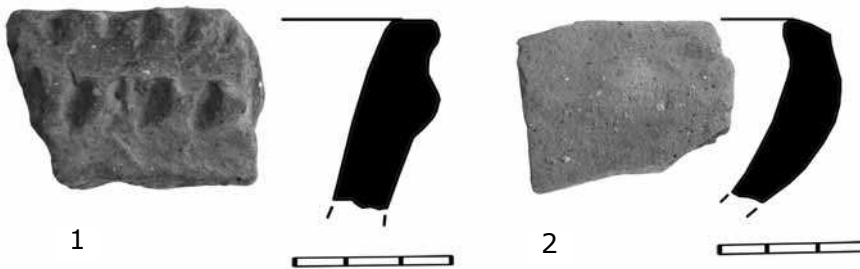
¹⁹² Jovanović 1971.

T. XLVIII

Костол, локалитет Источни крај села (37)

Приликом рекогносцирања 1971. године¹⁹³ на том локалитету констатовани су фрагменти посуде дугог врата, украшене пластичним паралелним тракама са отисцима врха прста и зделе увученог фасетираног обода (Т. XLIX/1, 2). Налази припадају раном гвозденом добу.

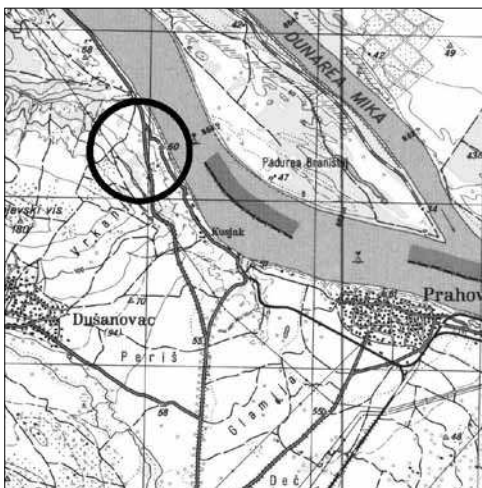

Т. XLIX

¹⁹³ Vasić 1972

КУСЈАК

У непосредној околини овог села констатовани су праисторијски локалитети: Вркаљ, Грле и Мотел.

Кусјак, локалитет Вркаљ (38)

N44°18'20.01" E022°33'23.20"

Ова локација се приликом рекогносцирања 1971. године помиње као место које се налазило око 8 km низводно од Михаиловца, а 2 km узводно од Кусјака, што највише одговара позицији локалитета Вркаљ.¹⁹⁴ Судаћи према културно-хронолошкој интерпретацији аутора рекогносцирања, претпоставља се да је реч о истом локалитету. Њега

у једном извештају помиње и В. Фјукс 1939. године.¹⁹⁵ Откривени керамички материјал указује на постојање насеља Коцофени групе, затим позног бронзаног доба (Жуто брдо-Гирла Маре група), старијег гвозденог доба (Басараби група), као и млађег гвозденог доба (латенски период).

Керамика Коцофени културне групе је црвенкастомрке и мрке боје, грубе или пригачане површине, а од форми преовладавају полулоптасте зделе и амфоре дугог коничног врата (Т. L/1, 2). Керамика је орнаментисана кратким цртама, зарезима и урезаним линијама (Т. L/1-4).

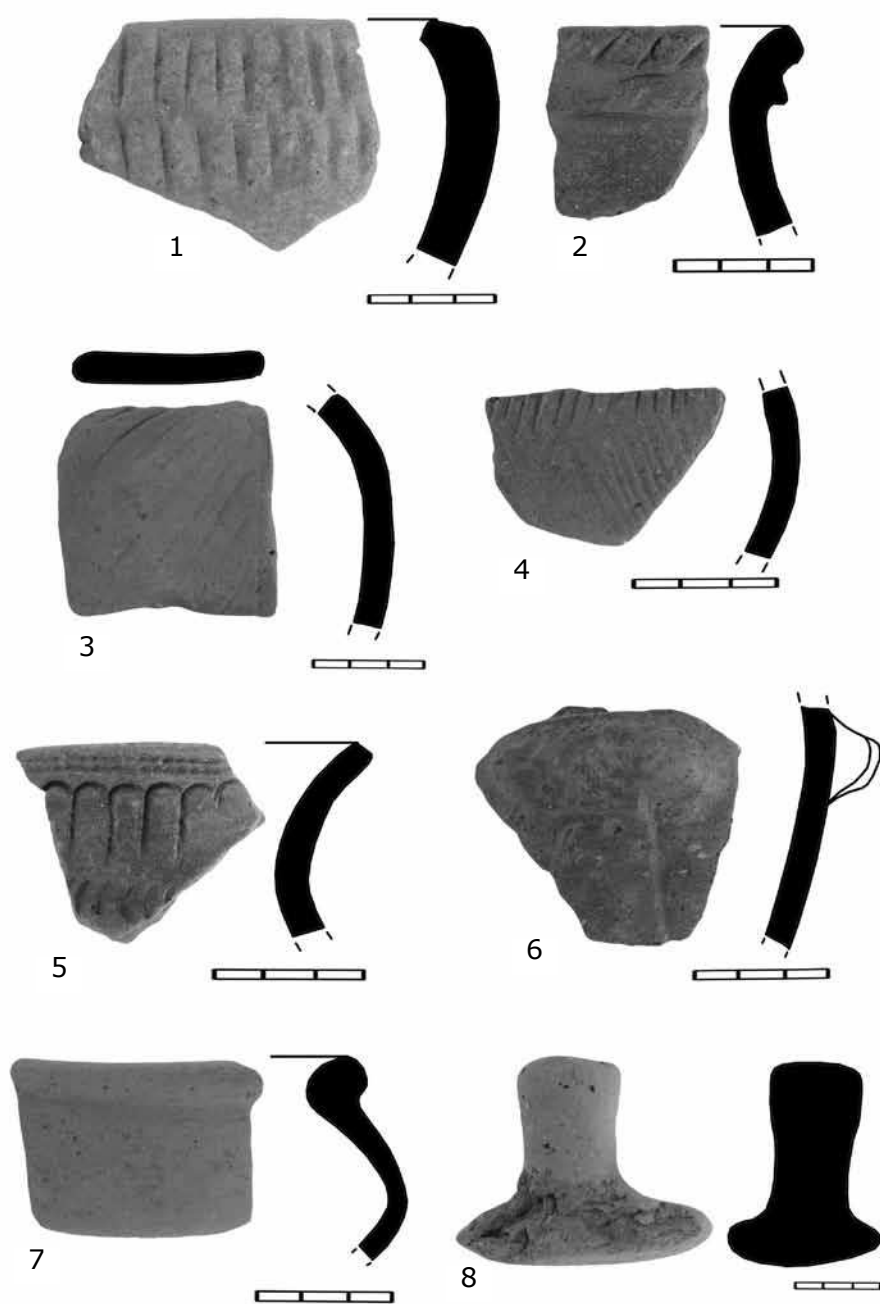
Групи Жуто брдо-Гирла Маре припада керамика тамномрке боје украшена мотивима лажног шнуре, гирланди и полумесечастих зареза (Т. L/5, 6).

Из млађег гвозденог доба датира биконична посуда сиве боје, са задебљаним ободом израђена на витлу (Т. L/7), а тој групи вероватно припада и гладилица од печене земље (Т. L/8).

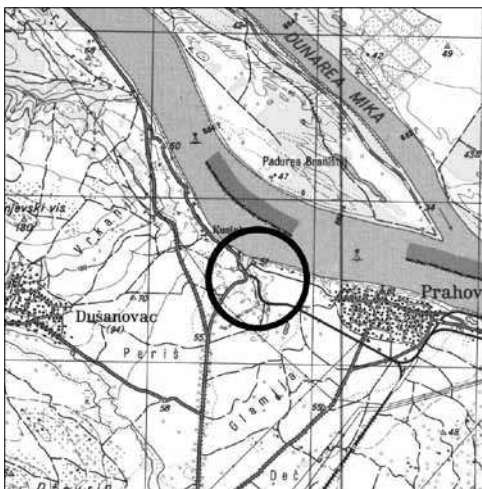
¹⁹⁴ Vasić 1972.

¹⁹⁵ Гарашанин, Гарашанин 1951; Vasić, Janković 1971; Сладић 1984.

T. L

Кусјак, локалитет Грле (39)

Локалитет Грле налази се на потесу између Кусјака и Прахова. На обали у профилу су констатовани веома дебели културни слојеви из више праисторијских хоризоната.¹⁹⁶

Из позног енеолита евидентирана је керамика црвенкастомрке и тамномрке боје, украшена полумесечастим зарезима, сочивастим апликама и врпчастим мотивима (Т. LI/1-4).

Средњем бронзаном добу припада фрагмент лонца са језичастом дршком, украшеном по рубу отисцима врха прста, фрагмент лонца левкастог врата са дршком која спаја врат и раме, као и рука антропоморфне фигурине украшена низовима тачкастих убода (Т. LI/5-7).

Најбројнија је керамика из старијег гвозденог доба коју чине фрагменти здела увученог фасетираног обода (Т. LI/8, 9), коничне шоље са једном дршком (Т. LI/10), полулоптаста дубља здела разгрнутог обода (Т. LII/11), амфоре дугих вратова (Т. LII/12,

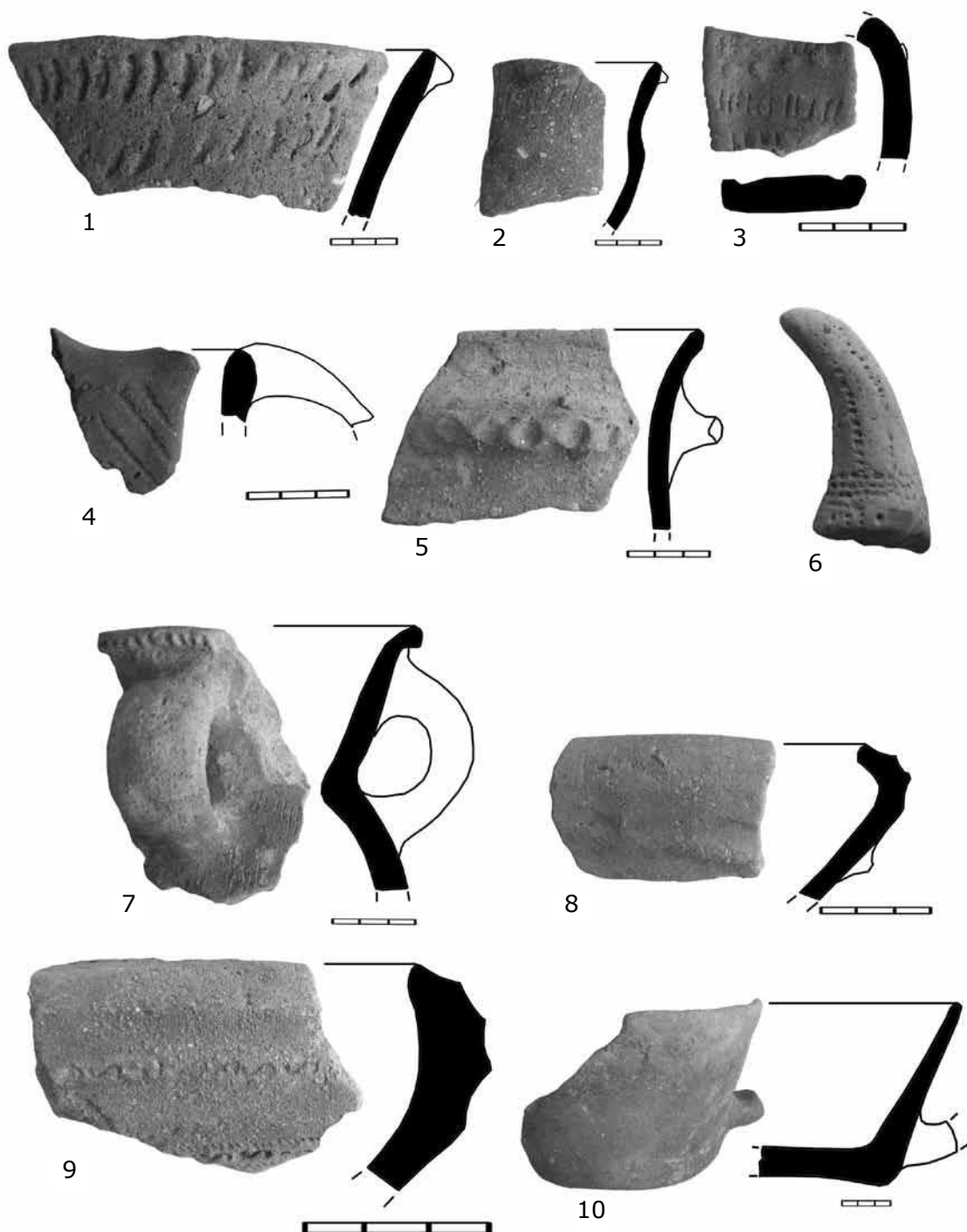
13) и овоидни и ситуласти лонци (Т. LII/14, 15). Зделе су, поред фасета, украшене и везаним S мотивима и кружним отисцима, амфоре канелурама, а лонци пластичним тракама и дугметастим дршкама. Један лонац је на задебљаном ободу украшен унакрсним урезима што карактерише познију фазу старијег гвозденог доба (Т. LII/15). Керамика је мрке, црвенкастомрке и окермрке боје, различито обрађене површине.

Од керамике израђене на витлу, млађе гвоздено доба карактеришу лоптасти пехари на прстенастој стопи, лоптасте дубоке посуде суженог отвора и дубља полулоптаста здела благо разгрнутог обода (Т. LII/16-18), а од ручно рађених посуда констатован је део лонца са чепастом дршком и пластичном траком са отисцима врха прста (Т. LII/19). Ке-

¹⁹⁶ Vasić 1972.

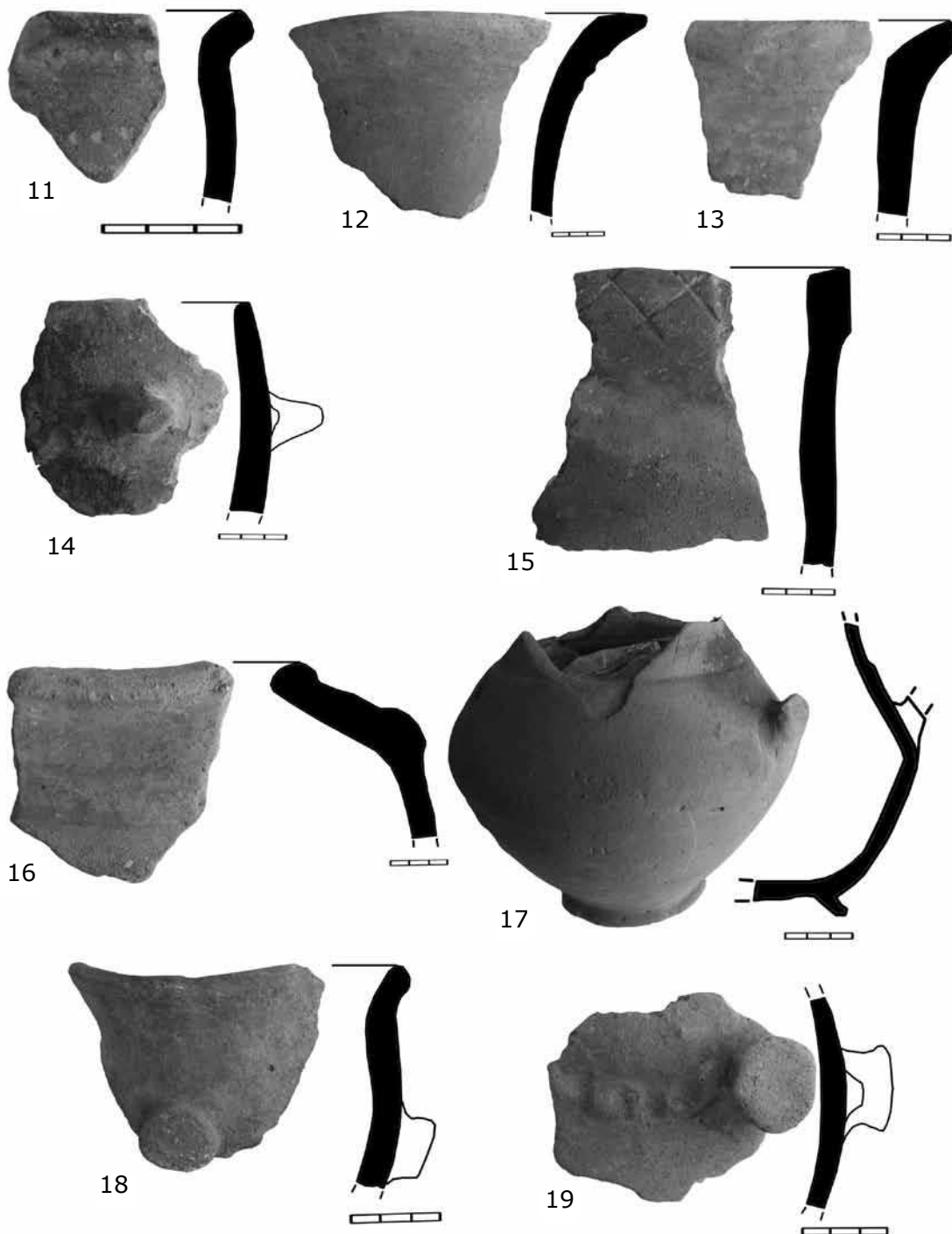

рамика је претежно мрке и црвенкастомрке боје, глчане или пригачане површине.

T. LI

T. LII

Кусјак, локалитет Мотел (40)

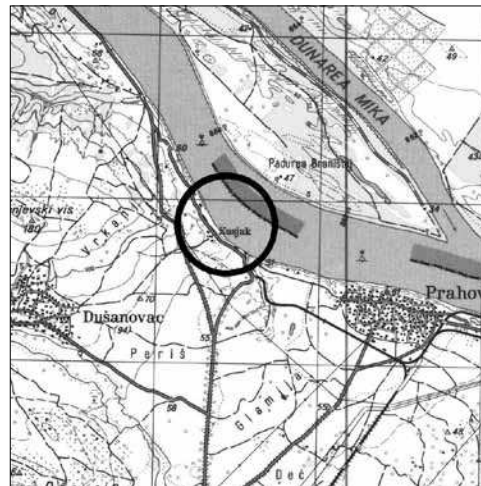
Локалитет Мотел се у извештаји-ма са рекогносцирања 1971. године помиње као „обала код Кусјака“, где је у профилу констатован дебео културни слој са налазима из периода од праисторије до антике.¹⁹⁷ Тај локалитет у својим извештајима помињу и М. и Д. Гарашанин.¹⁹⁸

Керамика из позног бронзаног доба је сивомрке боје, глачане површине, а од облика су заступљене амфоре дугог левкастог врата и косо засеченог обода са прстенасто профилисаним унутрашњом ивицом (Т. LIII/1, 2).

Старије гвоздено доба карактерише керамика окермрке или тамномрке боје, глачане и пригладане

површине, а заступљене су зделе увученог обода и амфоре са језичастом дршком, украшене лучним канелурама, мотивима овалних отисака у низу (лажни шнур), између којих се налази текућа спирала (Т. LIII/3-5).

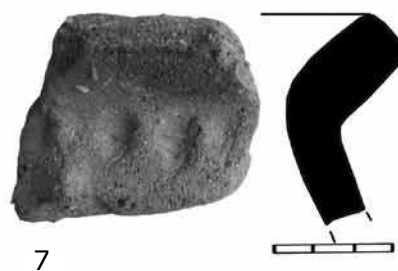
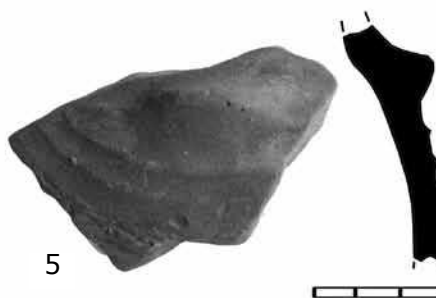
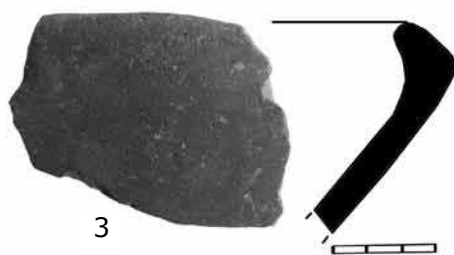
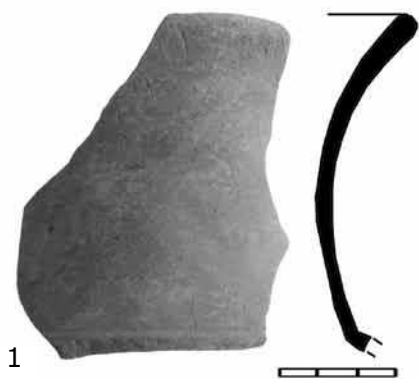
Млађем гвозденом добу припадају фрагменти лонца разгранутог обода са низом отисака врха прста испод обода и трбух ситуластог лонца украшен чешљастим орнаментом (Т. LIII/6, 7). Керамика је светлоцрвенкасте боје, грубе површине.

¹⁹⁷ Vasić, Janković 1971; Vasić 1972.

¹⁹⁸ Гарашанин, Гарашанин 1951.

T. LIII

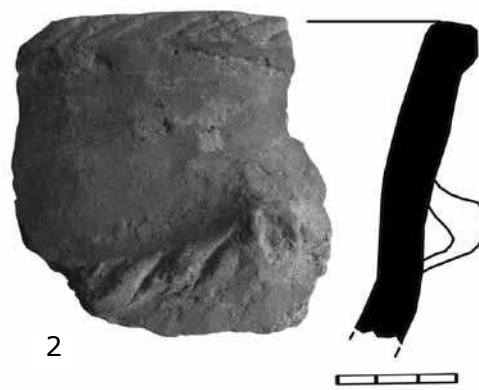
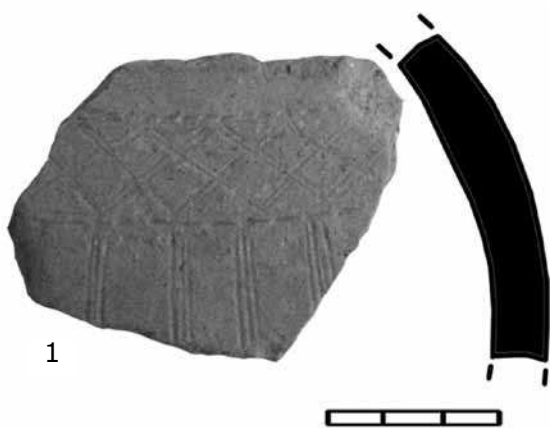
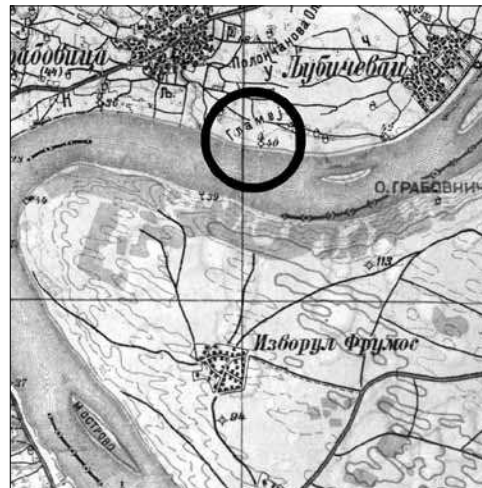
ЉУБИЧЕВАЦ

У околини села Љубичевац констатовани су праисторијски локалитети: Гламеја, Острво, Обала и Село.

Љубичевац, локалитет Гламеја (41)

Локалитет се налази на око 2 km низводно од села поред остатака римског утврђења.¹⁹⁹ Изградњом утврђења вероватно је девастирано праисторијско насеље, чији су налази констатовани на површини и потичу из позног бронзаног и старијег гвозденог доба.

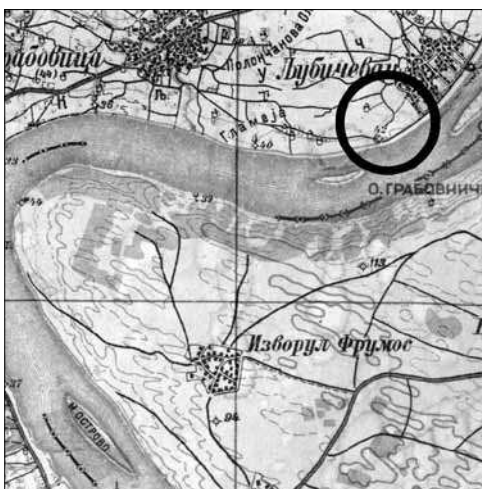
Керамика позног бронзаног доба је црвенкастомрке или мрке боје, пригачане површине, а украшена је урезаним линијама и низовима зареза или овалних убода (Т. LIV/1, 2).

T. LIV

¹⁹⁹ Гарашанин, Гарашанин 1951; Vasić, Janković 1971.

Љубичевац, локалитет Обала (42)

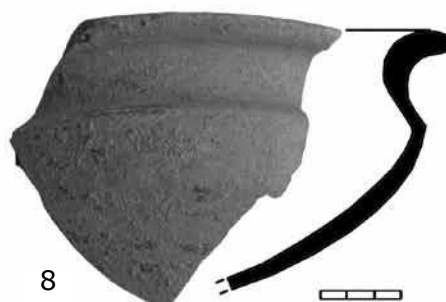
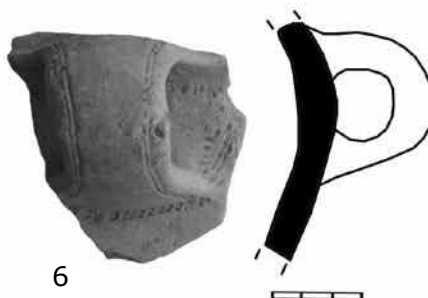
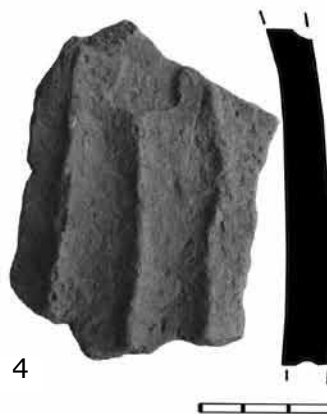
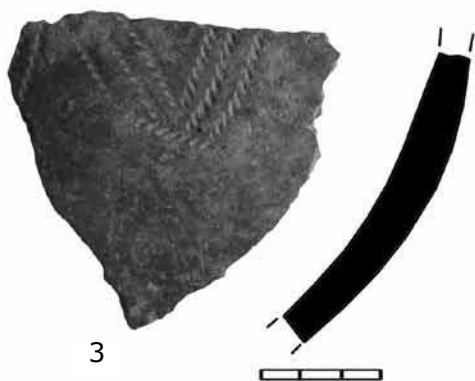
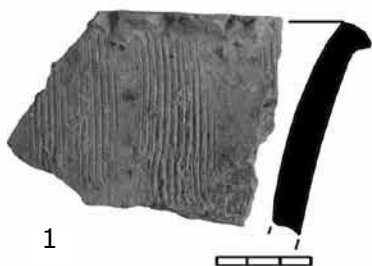

Рекогносцирањима на дунавској обали код Љубичевца констатовани су фрагменти керамике из позног енеолита (Коцофени група), средњег, односно позног бронзаног доба (група Жуто брдо-Гирла Маре) и млађег гвозденог доба (латенски период).

Керамика из позног енеолита је тамомрке или мрке боје, а украшена је врпчастим мотивима (шнур орнамент), широким жлебовима, вертикалним танким урезаним линијама или отисцима врха прста по задебљаном ободу (Т. LV/1-4), а реч је о амфорама дугог левкастог врата. Керамика из бронзаног доба је окермрке или сивомрке боје, а украшена је урезаним линијама, низовима зареза, овалних убода или ромбоидних отисака (Т. LV/5-7).

На локалитету је нађена и једна здела оштрије S профилације израђена на витлу, сивомрке боје (Т. LV/8), која припада латенском периоду.

T. LV

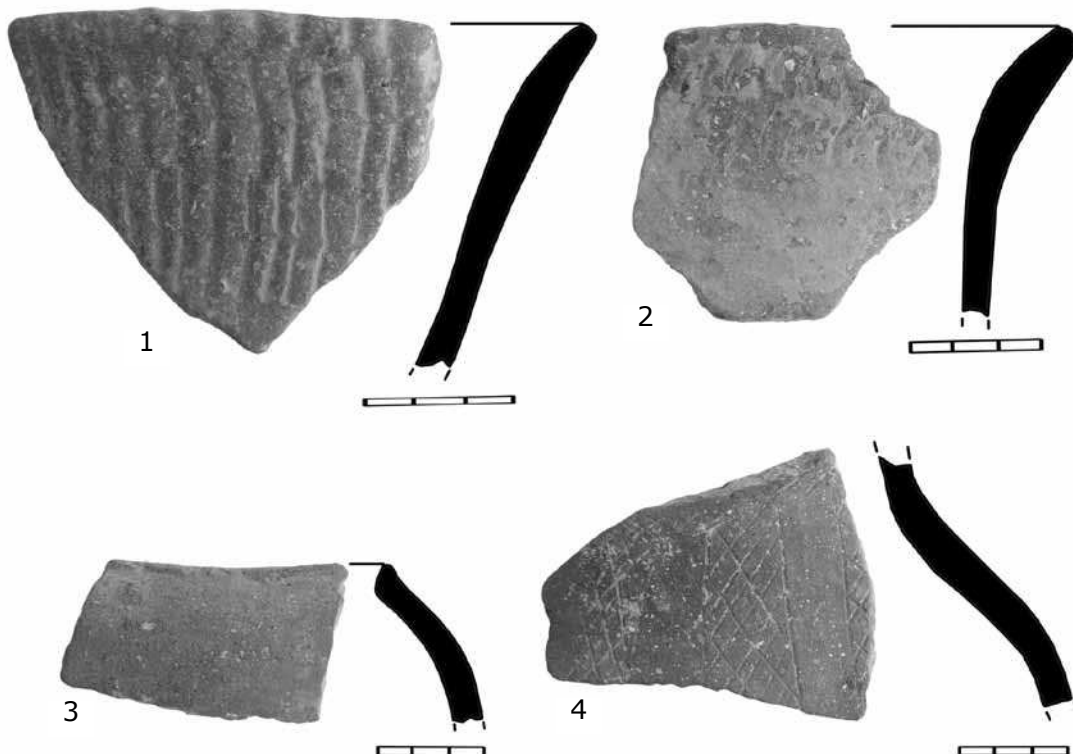
Љубичевац, локалитет Острво (43)

Потес Острво је некада према речима мештана био одвојен од обале уским потоком.²⁰⁰ Приликом археолошких истраживања почетком 80-их година оно је имало дужину 1200 m и највећу ширину око 250 m. Сондажна истраживања су потврдила постојање латенског насеља, а рекогносцирањем 1971. године откривени су налази који припадају Коцофени групи и групи Жуто брдо-Гирла Маре.

На локалитету Острво евидентирани су керамички налази Коцофени културне групе тамномрке или црвенкастомрке боје, пригачане или глачане површине. Реч је о амфорама дугог левкастог врата и лоптастим посудама косо профилисаног обода, украшеним низовима дужих зареза или вертикалним тракама, које су начињене урезаним линијама, између којих су мотиви ромбоида од линија које се секу (Т. LVI/1-4).

Т. LVI

²⁰⁰ Поповић 1984.

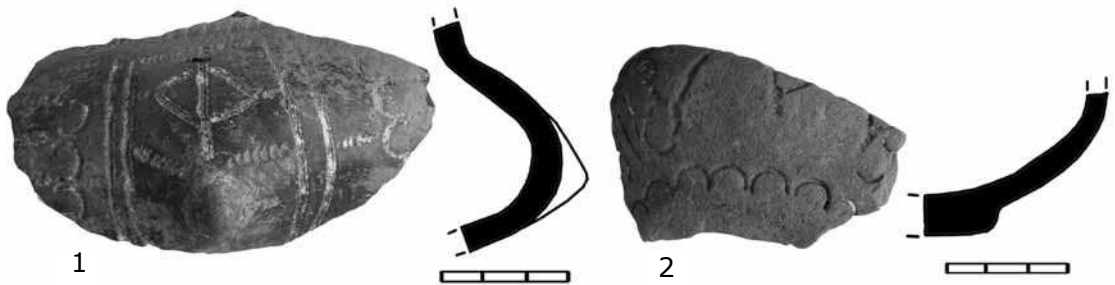
Љубичевац, локалитет Село (44)

Локалитет се налази се око 2 km низводно од Љубичевца, где је у профи-лу реке откривен моћан праисторијски културни слој.²⁰¹ Резултати сондажних истраживања су показали постојање на-сеља са солидном стамбеном архитекту-ром из периода позног бронзаног доба (културна група Жуто брдо-Гирла Маре).

Приликом ископавања, у квадра-ту III у једном објекту (из документације није јасно о каквом се типу објекта ради, али је извесно да је реч о затвореној це-

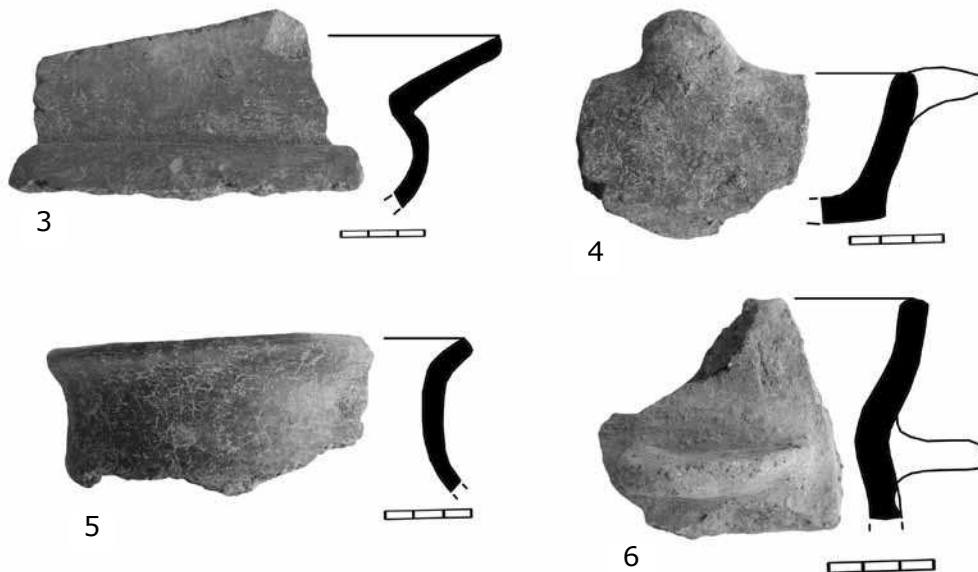

Кв. III, о.с. 2

T. LVII

Кв. III, о.с. 4

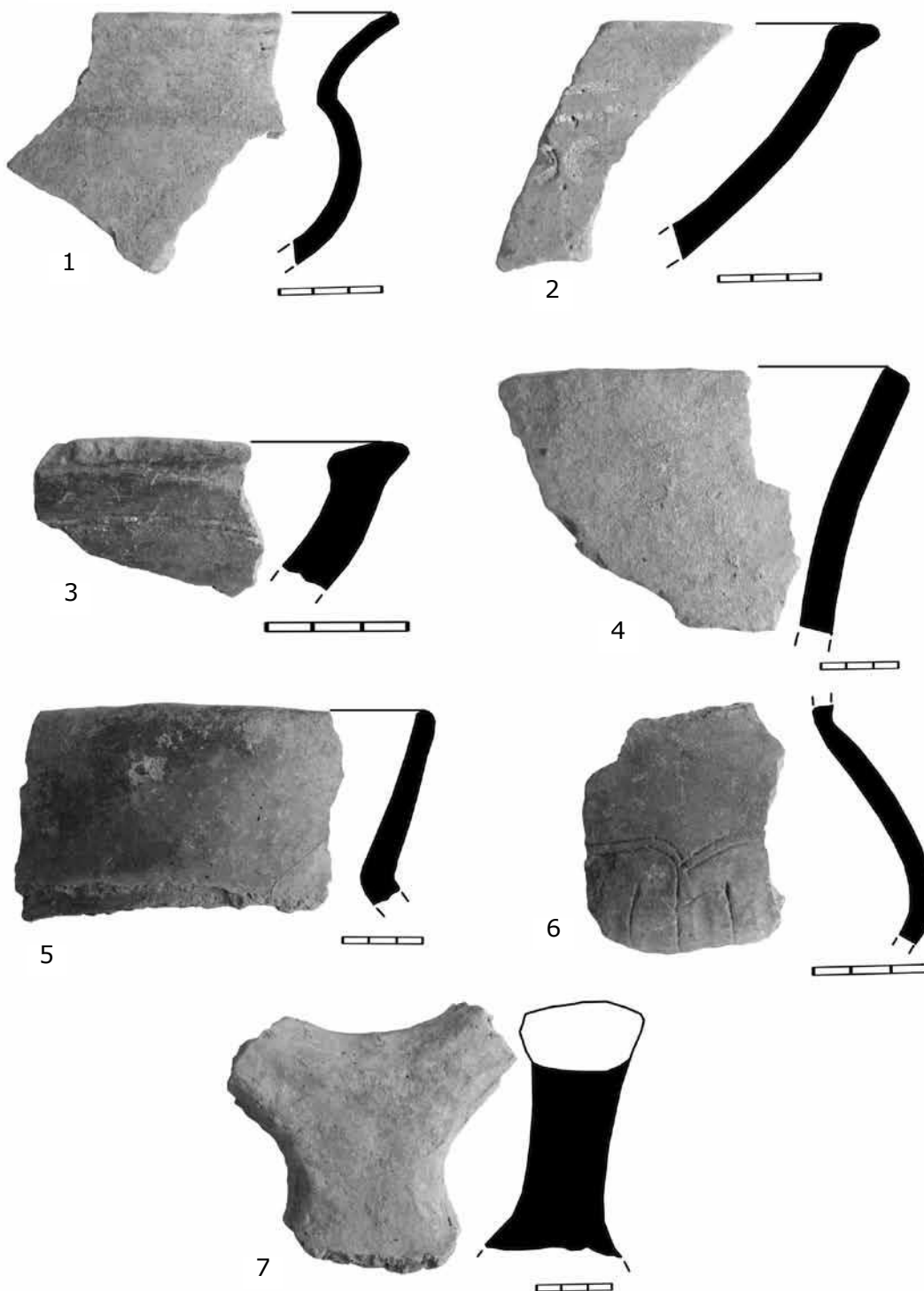

²⁰¹ Гарашанин, Гарашанин 1951; Žeravica 1970. Рекогносцирање је извршено од стране Б. Гавеле, Д. Срејовића, З. Летице и З. Жеравице; Žeravica 1970.

лини) констатовани су фрагменти здела лоптастог реципијента косо разгнутаг обода (Т. LVIII/1), полулоптастих здела троугласто задебљаног спољнег дела обода (Т. LVIII /2, 3), амфоре дугог левкастог врата (Т. LVIII/4-6) и двојни судови-сланици (Т. LVIII/7). Керамика је црвенкасте, окермрке, мрке и тамномрке боје, пригладане или глчане површине, а

Кв. III, објекат

Т. LVIII

украшена је ширим плитким канелурама, урезаним линијама, низовима отисака различите форме и белом инкрустацијом.

У истом квадрату, у другом откопном слоју констатовани су фрагменти тамномрке боје, глачане површине, украшени низовима правоугаоних отисака, урезаним линијама у облику гирланди, низовима полумесечастих зареза и белом инкрустацијом (Т. LVII/1, 2).

У четвртом откопном слоју откривена је керамика пригличане или грубе површине, тамномрке, окермрке или црвенкастомрке боје, украшена претежно жигосаним концентричним круговима, али и низовима зареза, овалних убода, гирландама, као и белом инкрустацијом (Т. LVII/3-6). Од форми заступљене су лоптасте зделе широко разгнута обода, ђувечи, амфоре или урне левкастог или цилиндричног врата и етажне амфоре (урне?).

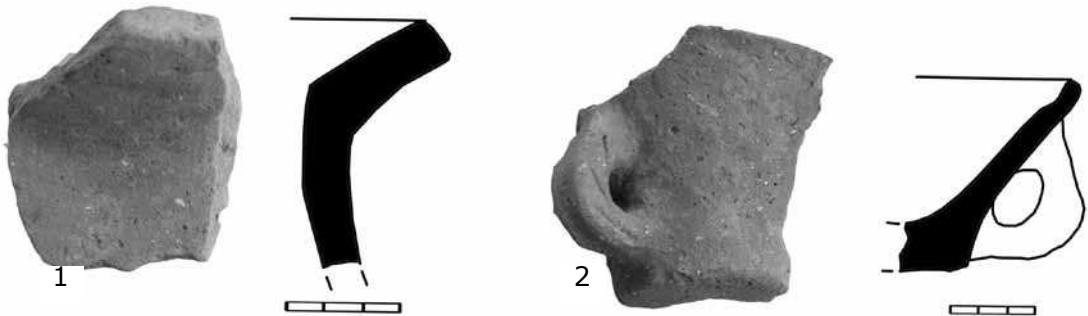
Милошево, локалитет Државна башта (45)

Село Милошево се налази у равници између обале Дунава и обронака брда Пауновац, око 3 km северно од Неготина. Позиција локалитета Државна башта, који је откривен приликом рекогносцирања 1967. године, није идентификована.

Са локалитета потичу фрагменти керамике црвенкастомрке боје, грубе површине, који припадају гвозденом добу. Амфора коничног врата, косо разгранутог обода (Т. LIX/1) припада старијем гвозденом добу, док конична шоља са једном лучном дршком на конусу потиче из млађег гвозденог доба, односно латенског периода (Т. LIX/2).

Т. LIX

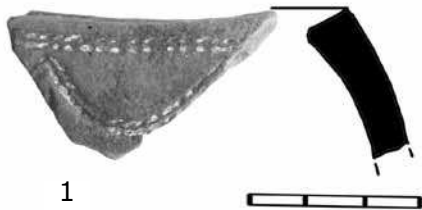

МИЛУТИНОВАЦ

У околини Милутиновца евидентирана су два праисторијска локалитета: Поток и Ушће Јакомирског потока.

Милутиновац, локалитет Поток (46)

Између Милутиновца и Вајуге налази се локалитет Поток, где су откривени фрагменти сивомрке и окермрке керамике пригачане површине, украшени гирландама, тачкастим убодима, низовима зареза, утиснутим концентричним круговима и белом инкрустацијом (Т. LX/1, 2), који припадају групи Жуто брдо-Гирла Маре и фрагмент зделе израђене на витлу, оштрије S профилације, црвенкасте боје, који потиче из латенског периода (Т. LX/3). Осим керамичких налаза, на локалитету је констатован и један дискоидни пршљенак од печене земље (Т. LX/4).

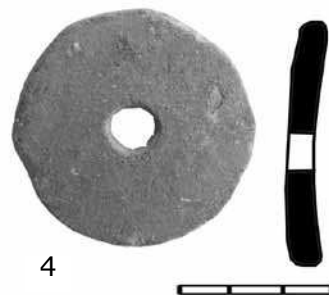
1

2

3

4

Т. LX

**Милутиновац, локалитет Ушће
Јакомирског потока (47)**

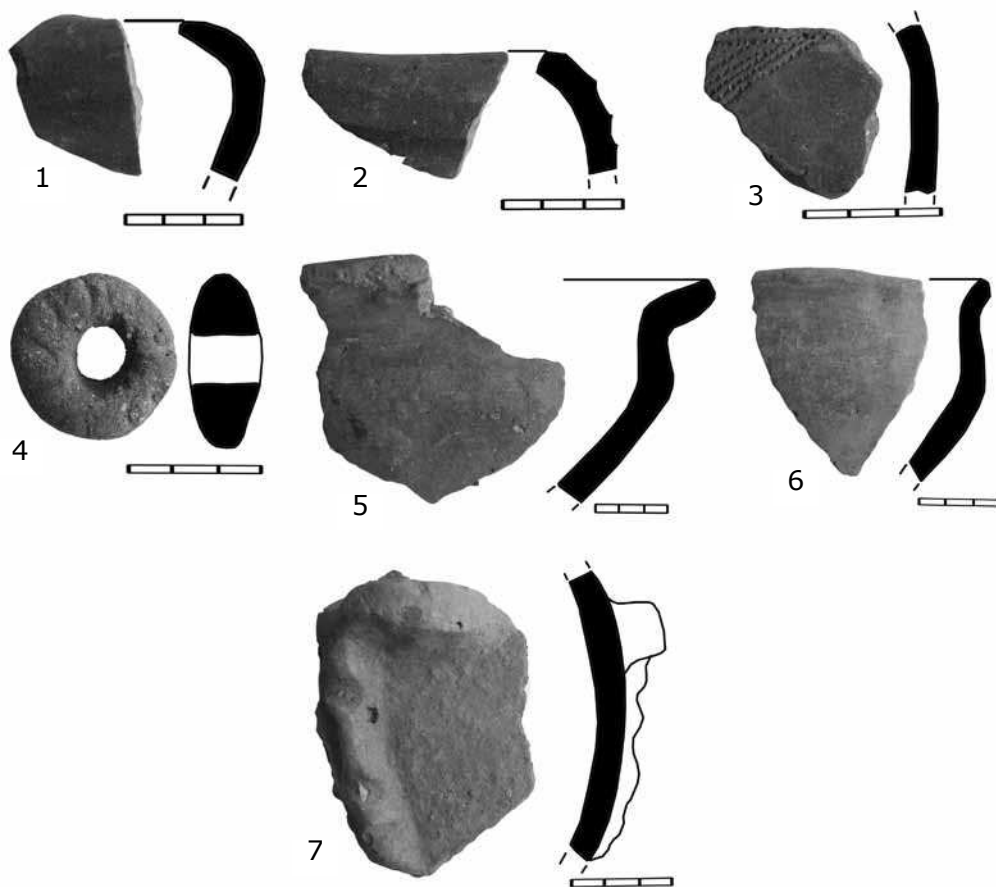
N44°33'21.51" E022°36'40.91"

Локалитет са праисторијским насељима из Коцофени групе, старијег гвозденог доба и млађег гвозденог доба, уништен каснијим насељем подигнутим у средњем веку, позициониран је на обали Дунава између Вајуге и Милутиновца.²⁰²

Керамика старијег гвозденог доба је тамномрке боје, пригличане површине, а реч је о зделама увученог фасетираног обода (Т. LXI/1, 2) и трбуху посуде, украшеном низовима правоугаоних отисака-лажни шнур (Т. LXI/3); као и о једном кружном перфорираном пршљенку са попречним жлебовима (Т. LXI/4).

Из латенског периода потичу фрагменти две зделе S профилације (Т. LXI/5, 6) и фрагмент лонца украшен пластичном траком и језичастом дршком (Т. LXI/7).

T. LXI

²⁰² Vasić, Janković 1971; Vasić 1972; Jevtić 1987.

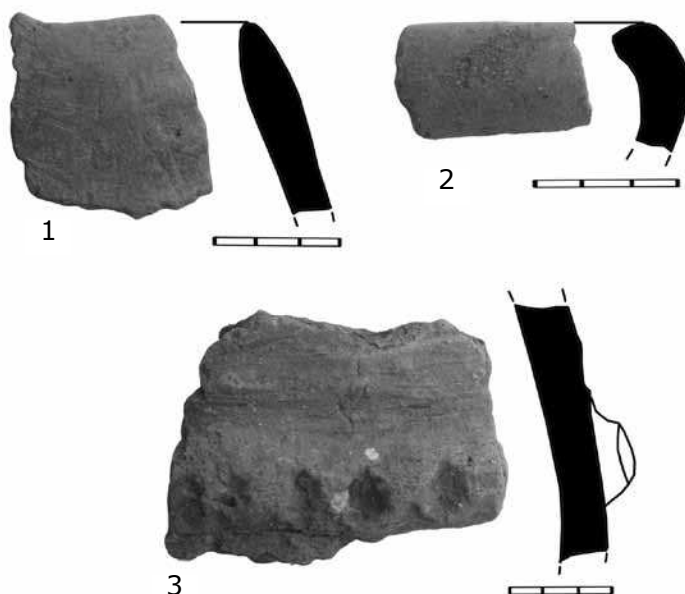
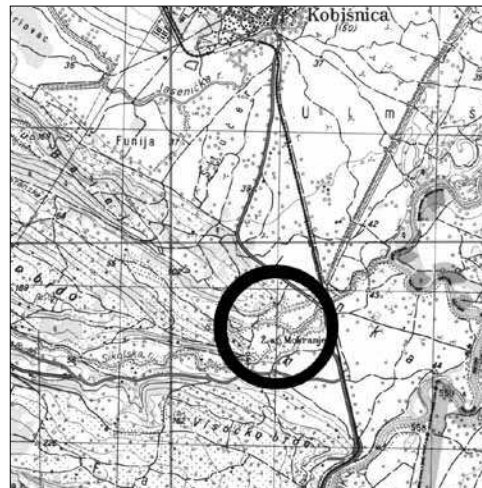
МОКРАЊЕ

У Мокрању су евидентирана четири праисторијска локалитета: Лалуњ, Мокрањске стене-каменолом, Мокрањске стене-поткапина и Стари салаш.

Мокрање, локалитет Железничка станица (48)

На око 500 m западно од железничке станице у Мокрању налази се узвишење са остацима античке грађевине и фрагментима праисторијске керамике.²⁰³

Керамика је мрке боје, пригlačане површине, а реч је о дубокој лоптастој посуди, здели увученог хоризонтално фасетираног обода и лонцу украшеном пластичном траком са отисцима врха прста (Т. LXII/1-3). Налази припадају раном или старијем гвозденом добу.

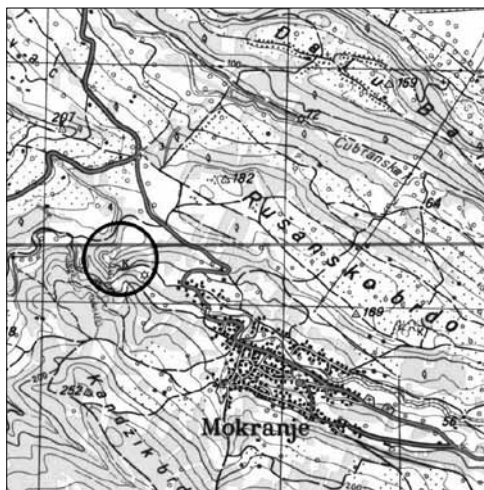

Т. LXII

²⁰³ Janković, Janković 1973.

Мокрање, локалитет Мокрањске стене-каменолом (49)

N44°05.816' E022°36.809'

Праисторијско насеље на месту каменолома у Мокрањским стенама, припада градинским насељима позиционираним на стрмим странама високих литица изнад река. Локалитет је уништен каменоломом, а захватао је велику површину, судећи према речима аутора заштитних истраживања, која су започета 1976. године и која су трајала неколико година (профил је имао дужину већу од 50 m).²⁰⁴ Насеље је било добро геостратешки позиционирано и заштићено са три стране стрмим литицама, а са њега је било могуће контролисати долину Сиколске реке.

Керамика из средњег неолита је црвенкастомрке боје, грубе површине, а украшена је неорганизованим барботиним и кружном пластичном апликом са четири неправилна отиска (Т. LXIII/1-3).

Керамика из старијег енеолита је мрке, окермрке или црвенкастомрке боје, глачане или пригличане површине, а од форми су заступљене коничне зделе полукружно задебљаног обода са унутрашње стране, пехари цилиндричног или коничног врата, са две дршке у равни са ободом, лоптасте посуде са кратким цилиндричним вратом, коленасто профилисане дршке са вертикалним жлебовима на врху (Т. LXIII/4-15, Т. LXIV/16, 17). Орнаменти који се користе јесу жлебови и канелуре на трбуху посуде, отисци у виду зареза и јамица испод обода и неорганизовани барботини. Откривен је и зооморфни жртвеник на четири ноге и малим правоугаоним реципијентом, који вероватно припада старијем енеолиту (Т. LXIV/18).

Развијеном, односно позном енеолиту припада керамика окермрке, мрке, тамномрке или црвенкастомрке боје, пригличане и грубе повр-

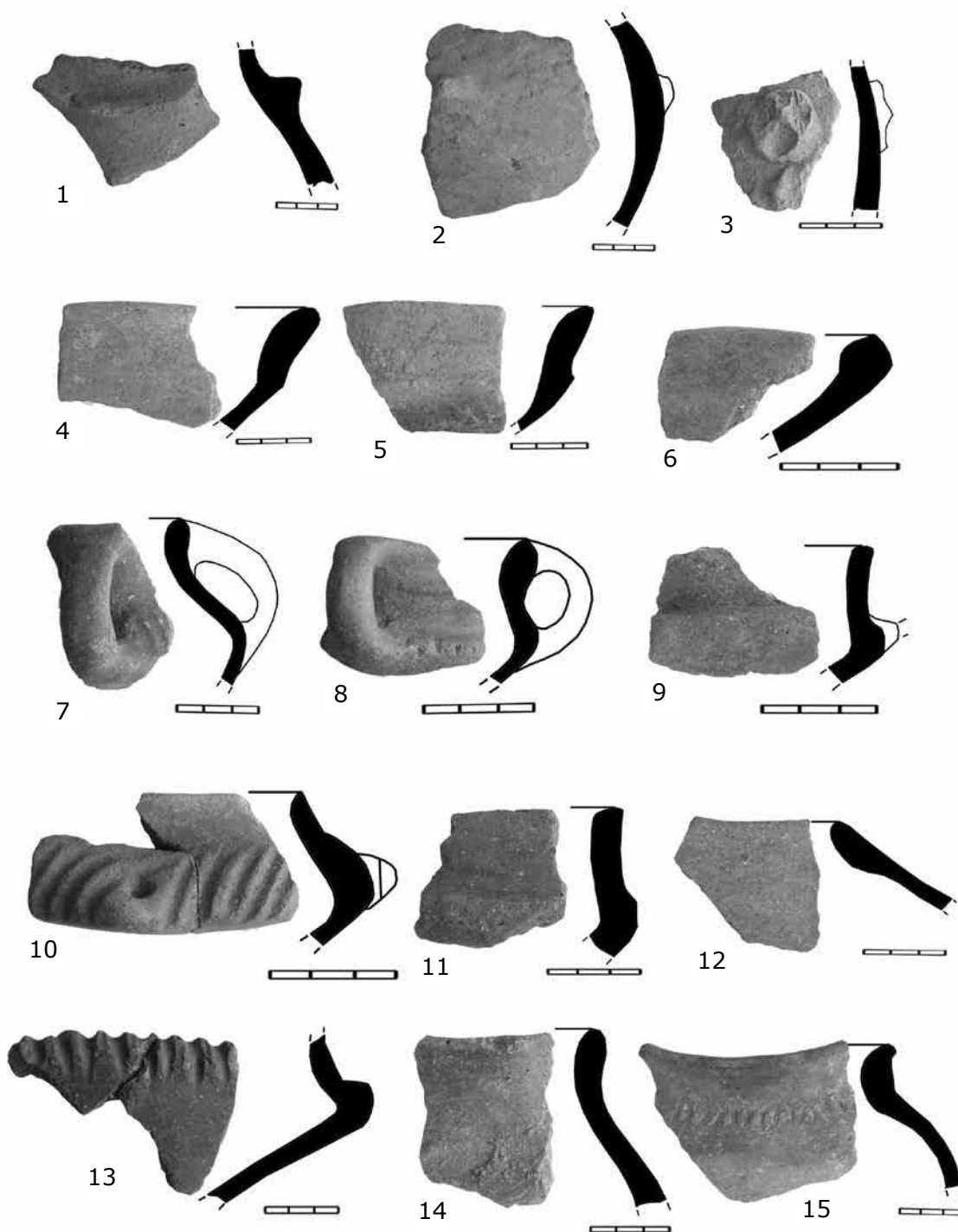
²⁰⁴ Janković, Janković 1973; *idem* 1976; Сретеновић 1984.

шине, украшена немарно урезаним линијама, урезаним мотивима рибље кости, низовима полумесечастих зареза, тачкастим убодима и паралелним пластичним тракама са зарезима (Т. LXIV/19-27). Заступљене керамичке форме су амфоре дугог левкастог или цилиндричног врата.

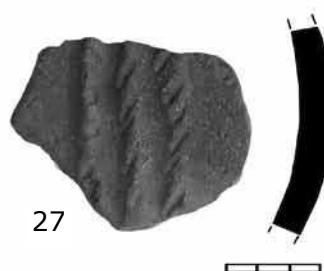
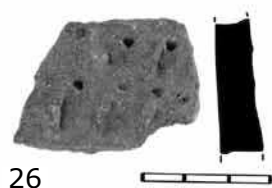
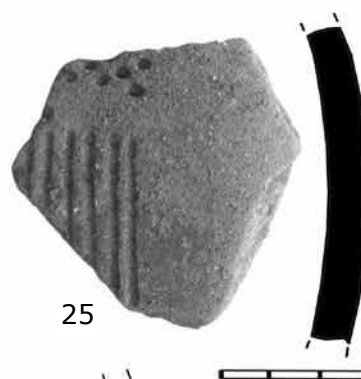
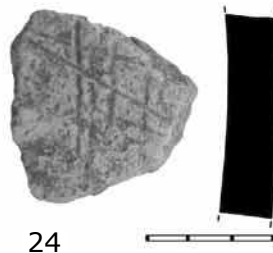
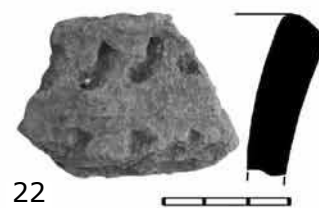
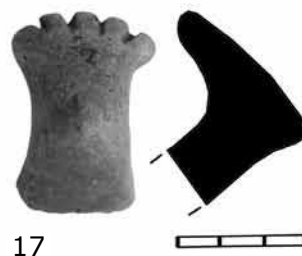
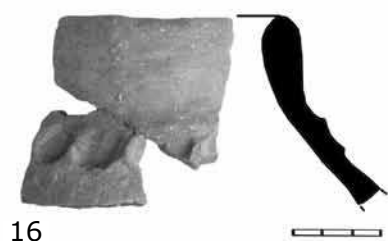
Из бронзаног доба потичу фрагменти лонаца са масивним потковицима дршкама и трбуси посуда мрке или црвенкастомрке боје, пригличане или грубе површине, украшени пластичним тракама са отисцима врха

Т. LXIII

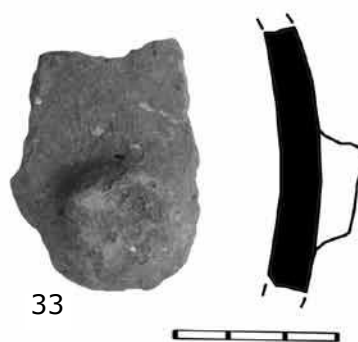
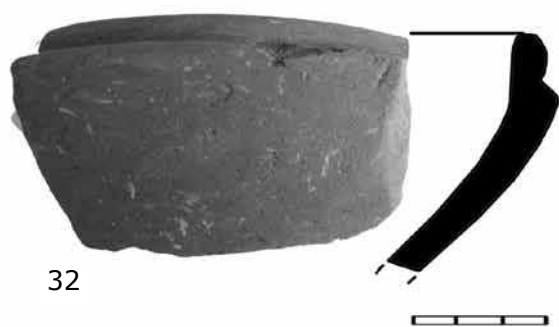
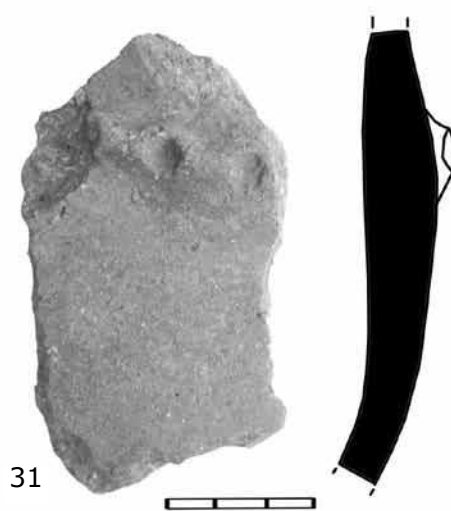
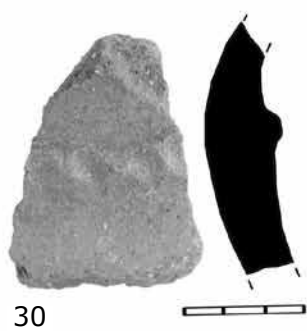
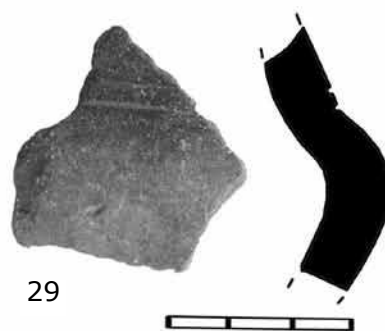
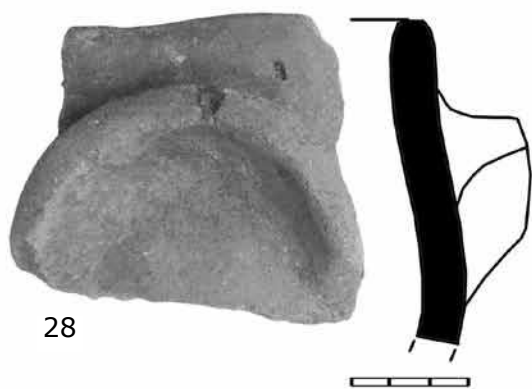

прста (Т. LXV/28-31), а млађем гвозденом добу припадају фрагменти полулопасте зделе израђене на витлу, суженог обода и лонца са чепастом дршком (Т. LXV/32, 33). Они су сивомрке и црвенкастомрке боје и пригличане површине.

Т. LXIV

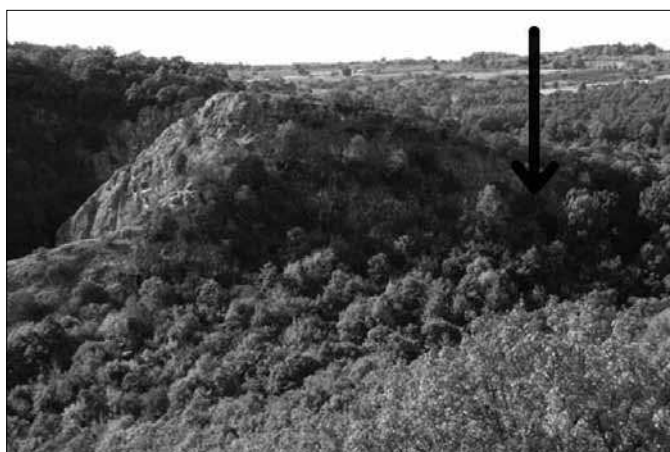
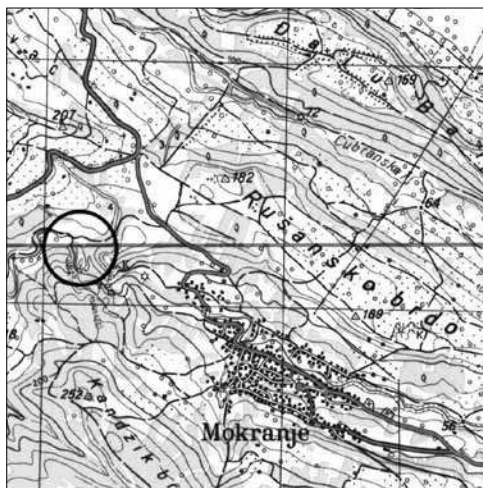

T. LXV

Мокрање, локалитет Мокрањске стене-поткапина (50)

N44°09.927' E022°31.438'

Локалитет Мокрањске стене-поткапина налази се неколико стотина метара североисточно од локалитета Мокрањске стене-каменолом.²⁰⁵ Позициониран је непосредно испод стеновитог узвишења на којем се налазе остаци рановизантијског утврђења (истовременог са оним на локалитету Каменолом). Стенски одсечак у виду абрија окренут је ка југоистоку. Овде је откривен вишеслојни праисторијски локалитет из развијеног/позног енеолита (Коцофени група), бронзаног и гвозденог доба као и латенског периода.²⁰⁶ Локалитет је заштићен од ветрова, добро је осунчан и налази се у непосредној близини Сиколске реке.

Керамика Коцофени групе је претежно сивомрке, затим црвенкастомрке или мрке боје, пригачане или гачане површине. Керамичке форме јесу дубоке

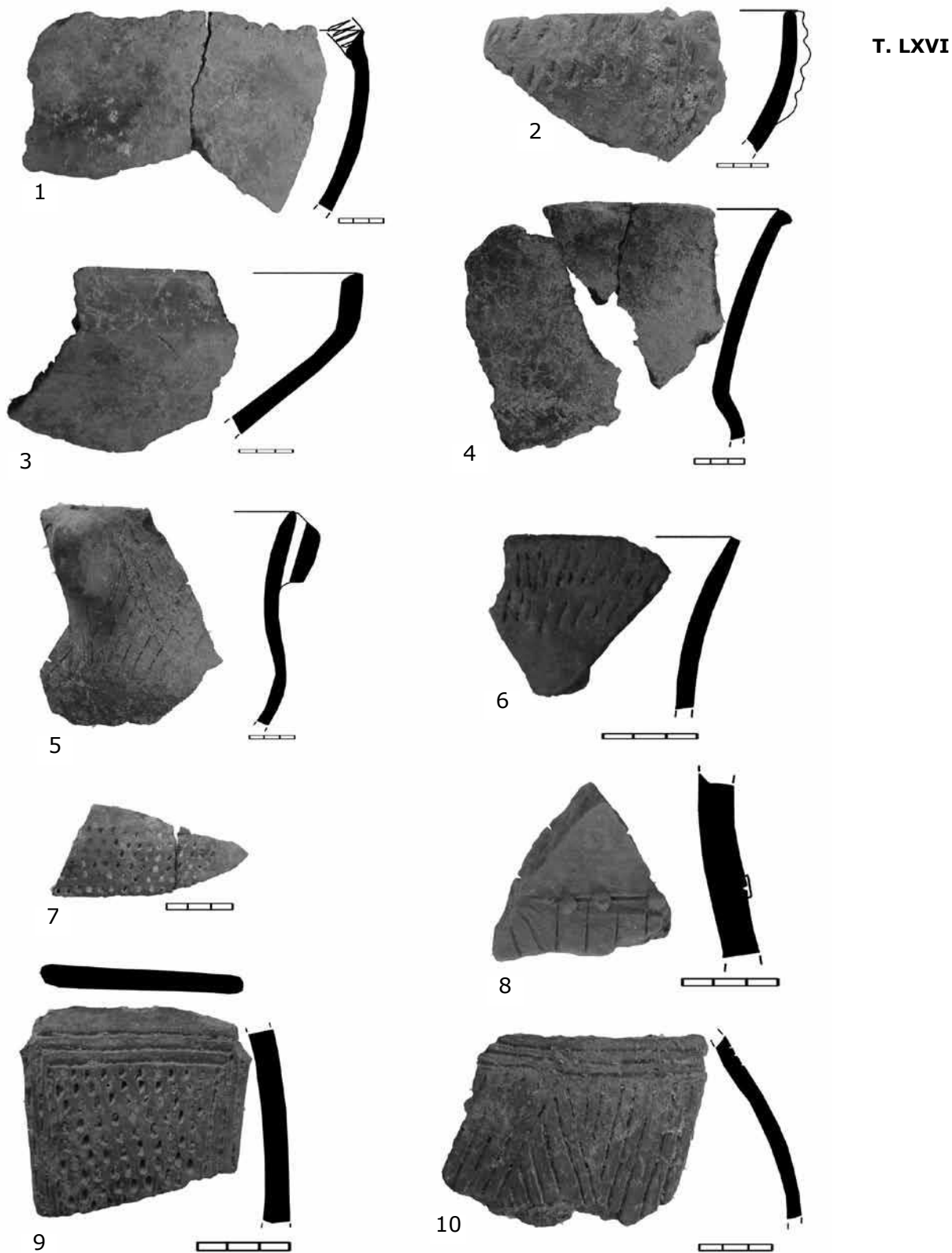
полулоптасте зделе (Т. LXVI/2), некада троугласто профилисаног обода (Т. LXVI /1), коничне зделе цилиндричног врата (Т. LXVI/3) и амфоре дугог левкастог врата (Т. LXVI/4-6). Констатоване су и тунеласте вертикалне дршке и широке тракасте дршке украшене урезаним линијама и тачкастим убодима (Т. LXVI/7, 9). Орнаменти заступљени на керамици су паралелни урези на ободу зделе, вертикалне пластичне траке са отисцима врха прста, низови полумесечастих зареза, унакрсне урезане линије и пластичне сочивасте апликае (Т. LXVI/1, 2, 4-10).

Средњем бронзаном добу (Вербичоара група) припадају лоптасте посуде непрофилисаног или благо разгрнутог обода и веће посуде благо разгрнутог обода, овоидне форме (Т. LXVII/11-20). Украшене су урезаним

²⁰⁵ Роровић, Капуран 2011. Локалитет се налази на имању Зорана Владиновића из Мокрања.

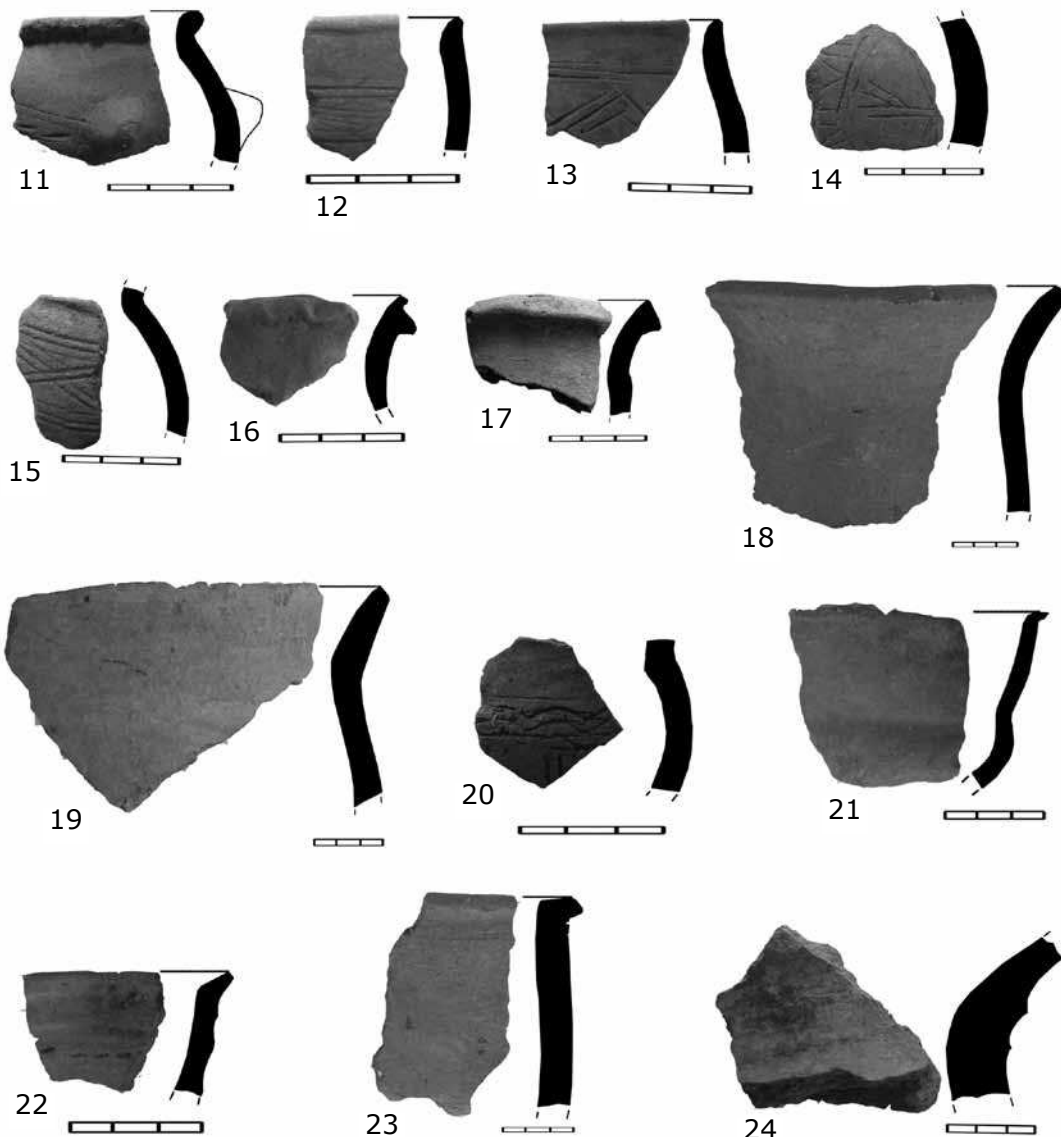
²⁰⁶ Истраживања су спроведена у оквиру пројекта „Settlement and costal/inland interaction in the Iron Gates” - руководила је Проф. Ивана Радовановић са Универзитета у Канзасу, заједно са Проф. Душаном Михаиловићем са Филозофског факултета у Београду и Музејом Крајине у Неготину, током јуна и јула 2011. године; Роровић, Капуран 2011.

праволинијским мотивима, овалним убодима и таласастим вишеструким линијама (Т. LXVII/13-15, 20), црвенкастомрке или мрке су боје, пригладане површине.

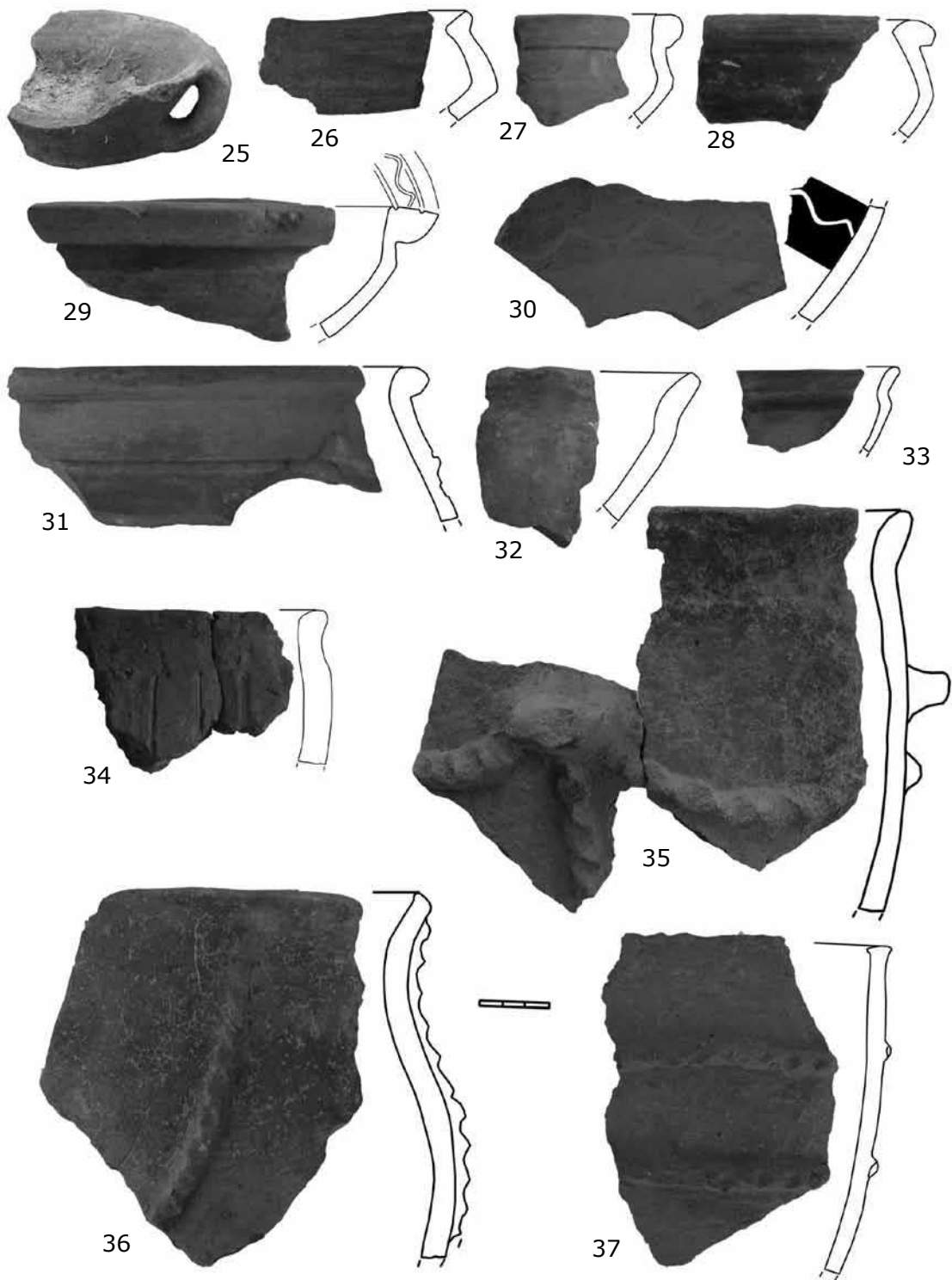
Керамика старијег гвозденог доба је сивомрке или црвенкастомрке боје, глачане или пригладане површине, а од форми су заступљене полулоптасте зделе, пехари левкастог дугог врата и бачvasti лонци (Т. LXVII/21-23). Орнаменти којима је керамика украшена су канелуре и овални убоди (Т. LXVII/22, 24).

Т. LXVII

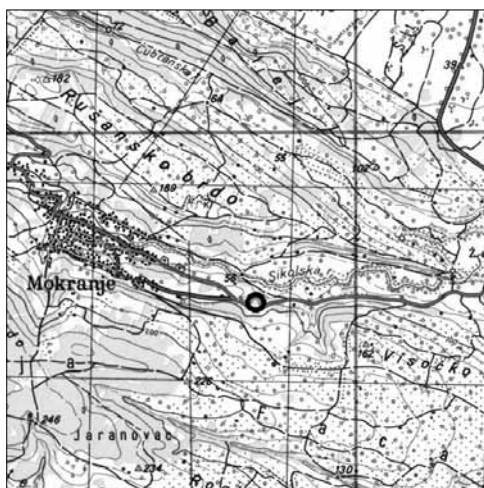

Млађе гвоздено доба карактеришу коничне шоље са једном масивном дршком - тзв. дачке шоље (Т. LXVIII/25), биконичне зделе полуокружно или троугласто задебљаног обода (Т. LXVIII/26-29), зделе благе S профилације (Т. LXVIII/32, 33) и овоидни и ситуласти лонци украшени пластичним ребрима или тракама (Т. LXVIII/31, 34-37). Керамика је сиве или црвенкастомрке боје, глачане и пригладане површине, а украшена је таласастим урезаним линијама (Т. LXVIII/29), сликаним таласастим

линијама (Т. LXVIII/30) и чешљастим орнаментом (Т. LXVIII/34). Истраживањима током лета 2011. године откривен је један дечији гроб из латенског периода. Ритуал сахрањивања и откривени керамички прилози указују на јаке традиције предлатенског периода, а сам гроб се може датовати у III/II век пре н.е. (сл. 22).

Т. LXVIII

Мокрање, локалитет Лалуњ (51)

На локалитету Лалуњ који се налази око 500 m југоисточно од села Мокрање, на самој ивици лесне греде уздигнуте по ободу долине Сиколске реке, евидентирано је једно вештачки насуто узвишење. Према керамичком материјалу који је прикупљен са овог локалитета (фрагмент зделе увученог обода)

претпоставља се да је реч о праисторијској хумци из позног енеолита. Локалитет је откривен приликом рекогносцирања октобра 2010. године од стране А. Капурана и А. Булатовића. Није публикован.

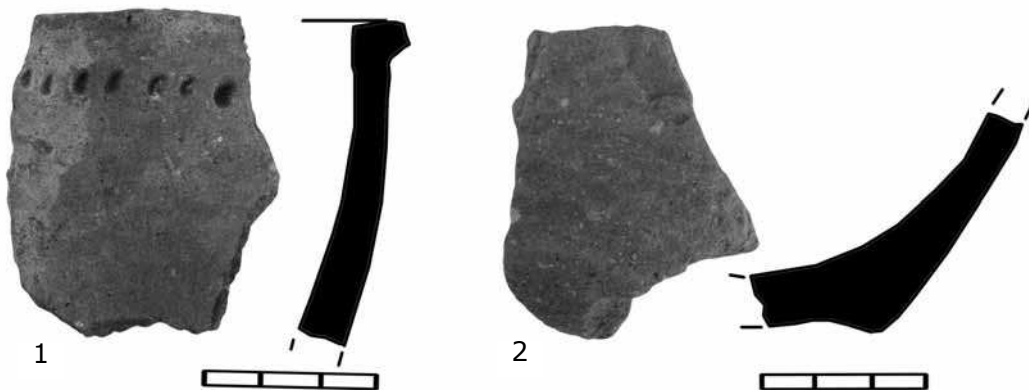
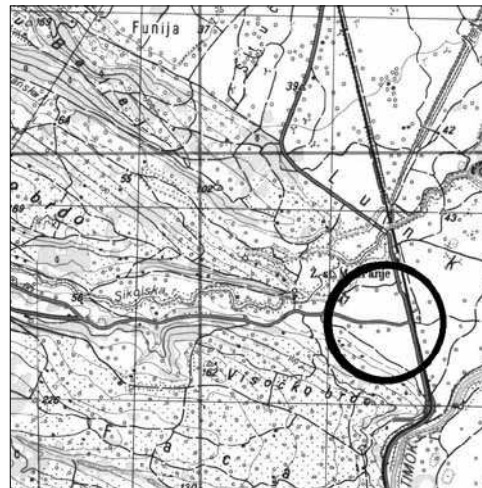

Мокрање, локалитет Стари салаш (52)

Приликом рекогносцирања терена 1973. године на око 1,5 km јужно од мокрањске железничке станице и 200 m од великог појилишта, на местимично мочварном терену откривена је праисторијска керамика.²⁰⁷

Реч је о фрагментима тамномрке керамике, пригачане површине, а од форми препознаје се дубока полулоптаста посуда са правоугаоно задебљаном спољном страном обода, украшена овалним убодима и угнуто дно посуде (Т. LXIX/1, 2). Претпоставља се да керамика припада средњем бронзаном добу, односно Вербицоара групи.

Т. LXIX

²⁰⁷ Janković, Janković 1973.

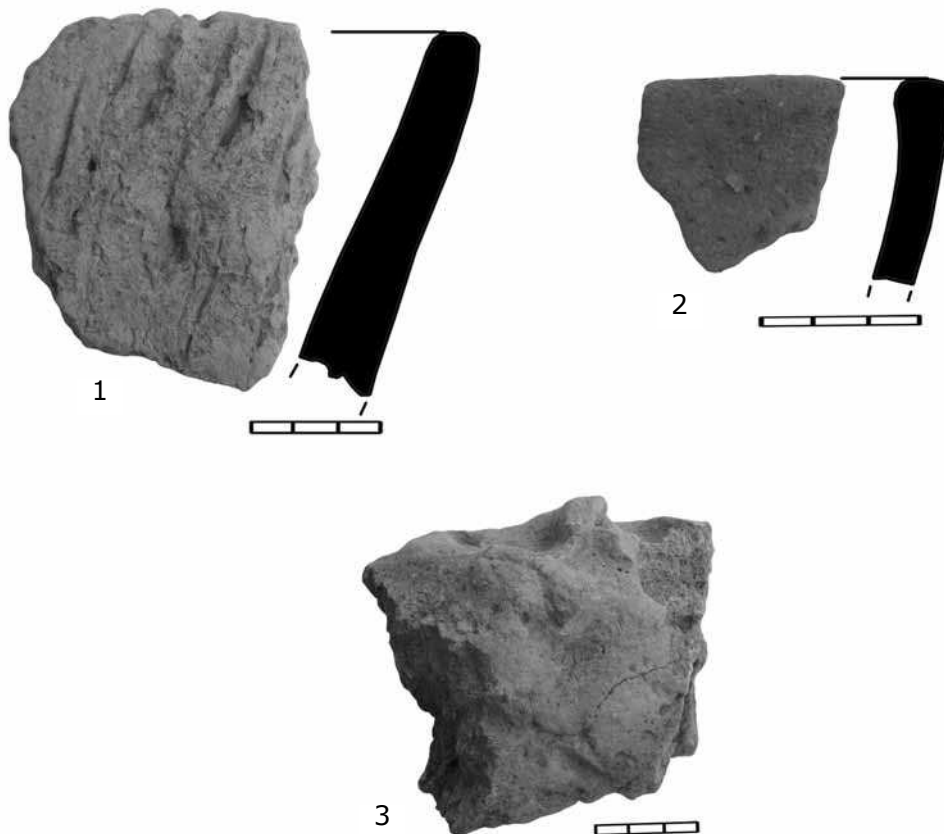
Неготин, локалитет Падучеј (53)

Локалитет се налази на око 2 km северно од Неготина уз пругу која води до Прахова, негде око 67. железничке постаје.²⁰⁸ Налази керамике су откривени на благој падини која се спушта ка неготинском блату, заједно са остацима неке античке грађевине.

Са локалитета потичу фрагменти посуда мрке, односно црвенкастомрке боје, грубе или пригачане површине. Реч је о дубокој коничној посуди чије културно-хронолошко опредељење није сигурно и дубљој полулоптастој здели из раног или старијег гвозденог доба (Т. LXX/1-2). Осим керамике, на локалитету је нађен примерак профилисаног лепа (Т. LXX/3).

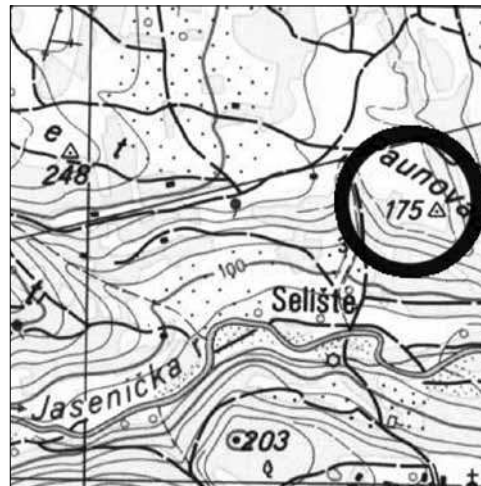
Т. LXX

²⁰⁸ *Ibid.*

**Пауновац, локалитет
Видровац (54)**
N44°13.680' E022°35.322'

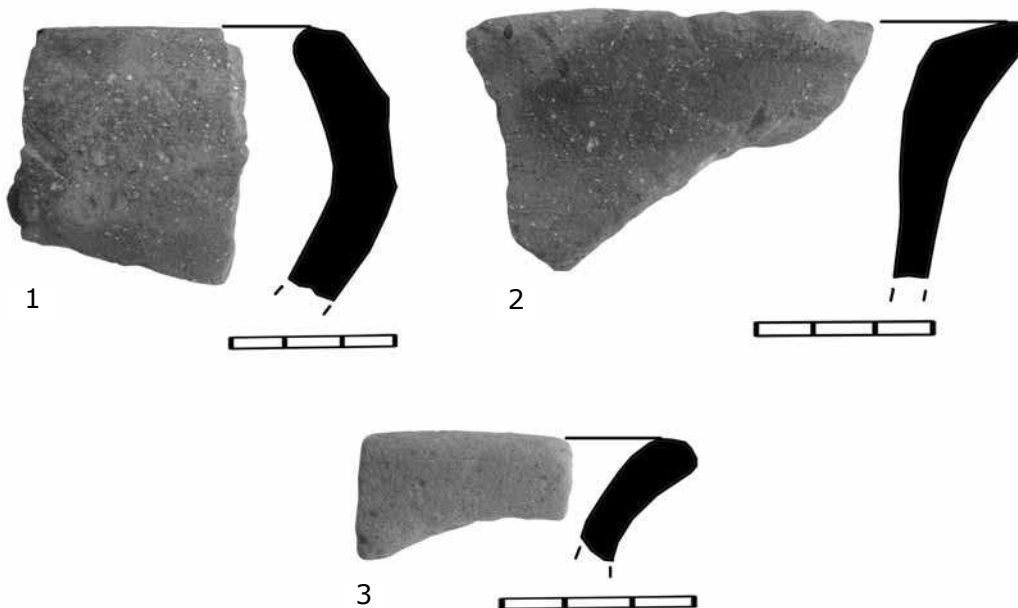
Градинско насеље из старијег гвозденог доба на потесу Пауновац позиционирано је на платоу који се простире изнад стеновитог одсека са пећинском црквом, непосредно изнад Селишта. Насеље је градинског типа, а приликом рекогносцирања су прикупљени многобројни керамички уломци из старијег гвозденог доба.²⁰⁹

Природно је заштићено стрмим падинама Пауновачког брда и са њега је могућа контрола простране равнице окренуте према Дунаву и Влашкој низији.

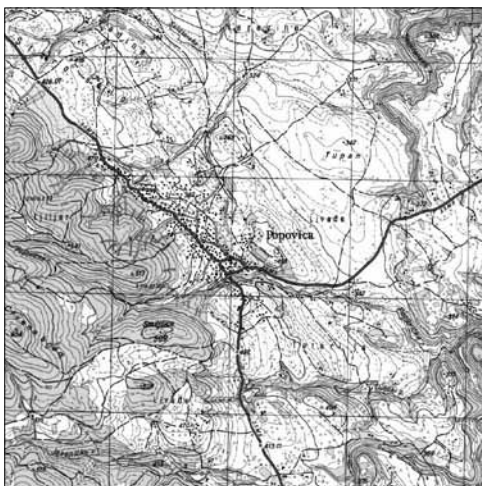

Керамика са локалитета је мрке боје, пригладане површине. Реч је о фрагментима благобиконичне зделе косо фасетираног обода и две амфоре дужег левкастог врата (Т. LXXI/1-3).

Т. LXXI

²⁰⁹ Насеље је откривено рекогносцирањем 1973. године (Јанковић, Јанковић 1973).

Поповица, локалитет Велико брдо (55)

Село Поповица налази се у самом источном подножју Дели Јована.²¹⁰

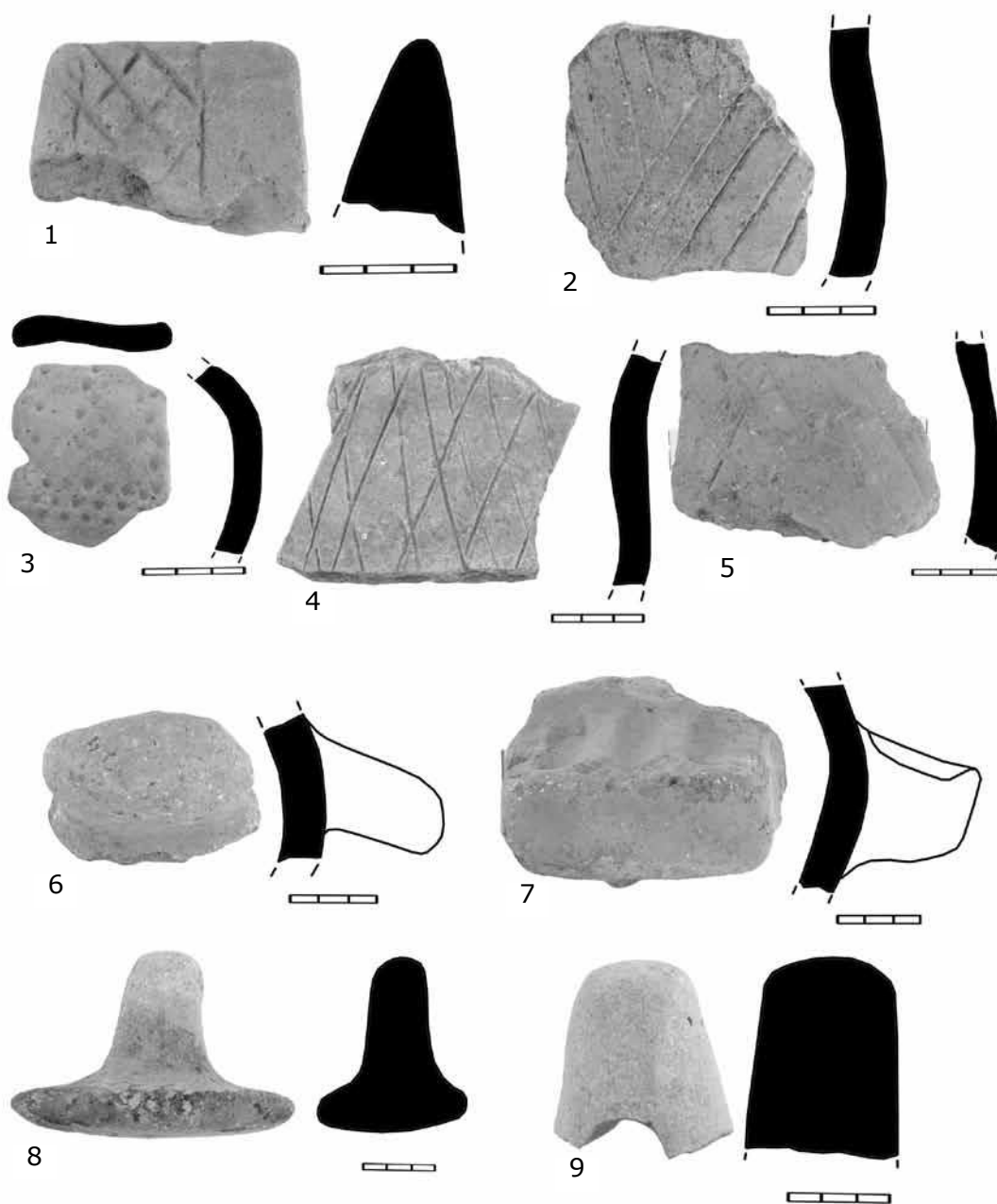
На локалитету Велико брдо током рекогносцирања 1967. године откривени су налази Коцофени групе и налази из бронзаног доба (рано/средње бронзано доба ?).

Енеолитска керамика је црвенкастомрке, мрке или окермрке боје, пригачане површине, а украшена је урезаним правим или укрштеним линијама и тачкастим убодима (Т.LXXII/1-5). Од карактеристичних облика констатоване су тракасте дршке и дршке савијене под оштрим углом (Т.LXXII/1, 3).

Бронзано доба карактеришу масивне језичасте и правоугаоне дршке, са јамичастим отисцима на горњој површини, црвенкастомрке боје, грубе површине (Т.LXXII/6, 7), као и звонаста гладница од печене земље и део чекића-секире од глчаног камена (Т.LXXII/8, 9).

²¹⁰ Гарашанин, Гарашанин 1951.

T. LXXII

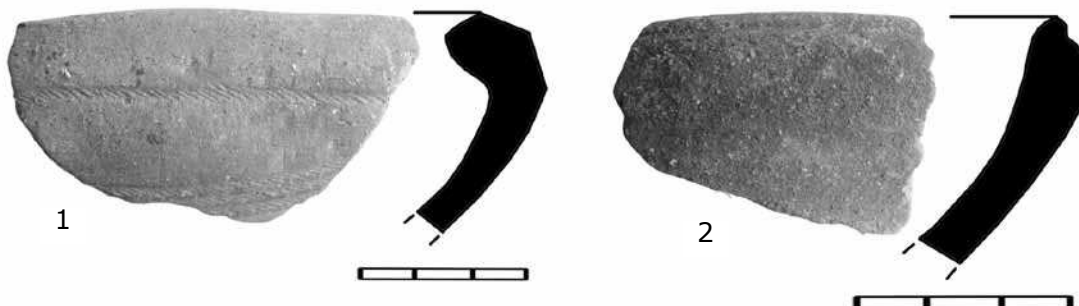
Поречка река, локалитет Утврђење-сектор Терме (56)

Локалитет Утврђење се налази у непосредној близини ушћа Поречке реке у Дунав.²¹¹ Приликом ископавања у оквиру заштитних археолошких истраживања пре изградње хидроелектране Ђердап I констатована је керамика из гвозденог доба. Претходно је на ширем простору овог локалитета В. Трбуховић уочио постојање праисторијског насеља из старијег гвозденог доба.²¹²

На локалитету Утврђење у Поречкој Реци, у сектору Терме, у просторији 4 констатовани су фрагменти две полулоптасте зделе, од којих једна има фасетиран увучен обод (Т. LXXIII/1, 2). Здела увученог обода је украшена низовима косих цртица (лажни шнур), а оба фрагмента су црвенкастомрке боје, пригачане површине и припадају раном гвозденом добу.

Т. LXXIII

²¹¹ Петровић 1982-1983.

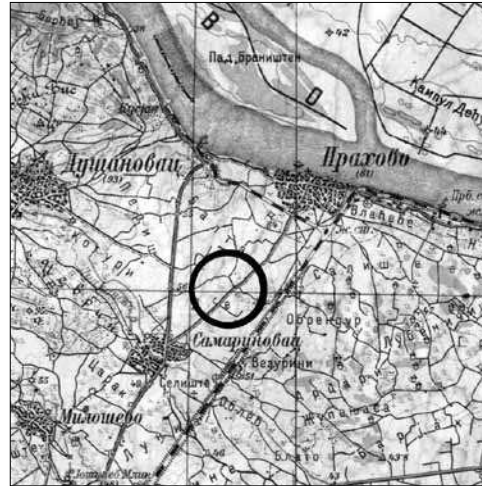
²¹² Truhović 1969; *idem* 1970; *idem* 1982-1983.

ПРАХОВО

У околини Прахова констатовани су праисторијски локалитети: Идеће, Локалитет поред железничке пруге и Фабрика суперфосфата.

Прахово, локалитет Идеће (57)

Вишеслојно праисторијско насеље из средњег неолита (старчевачка културна група), старијег енеолита (Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс), развијеног/позног енеолита (Коцофени група) и гвозденог доба (Басараби група и латенски период) позиционирано је на лесној греди неколико стотина метара југозападно од Прахова. Откривено је почетком 60-их година прошлог века, током изградње локалног пута који води ка Прахову, а убрзо су извршена и археолошка истраживања.²¹³ Према топографским карактеристикама припада типу равничарских насеља на речним терасама.

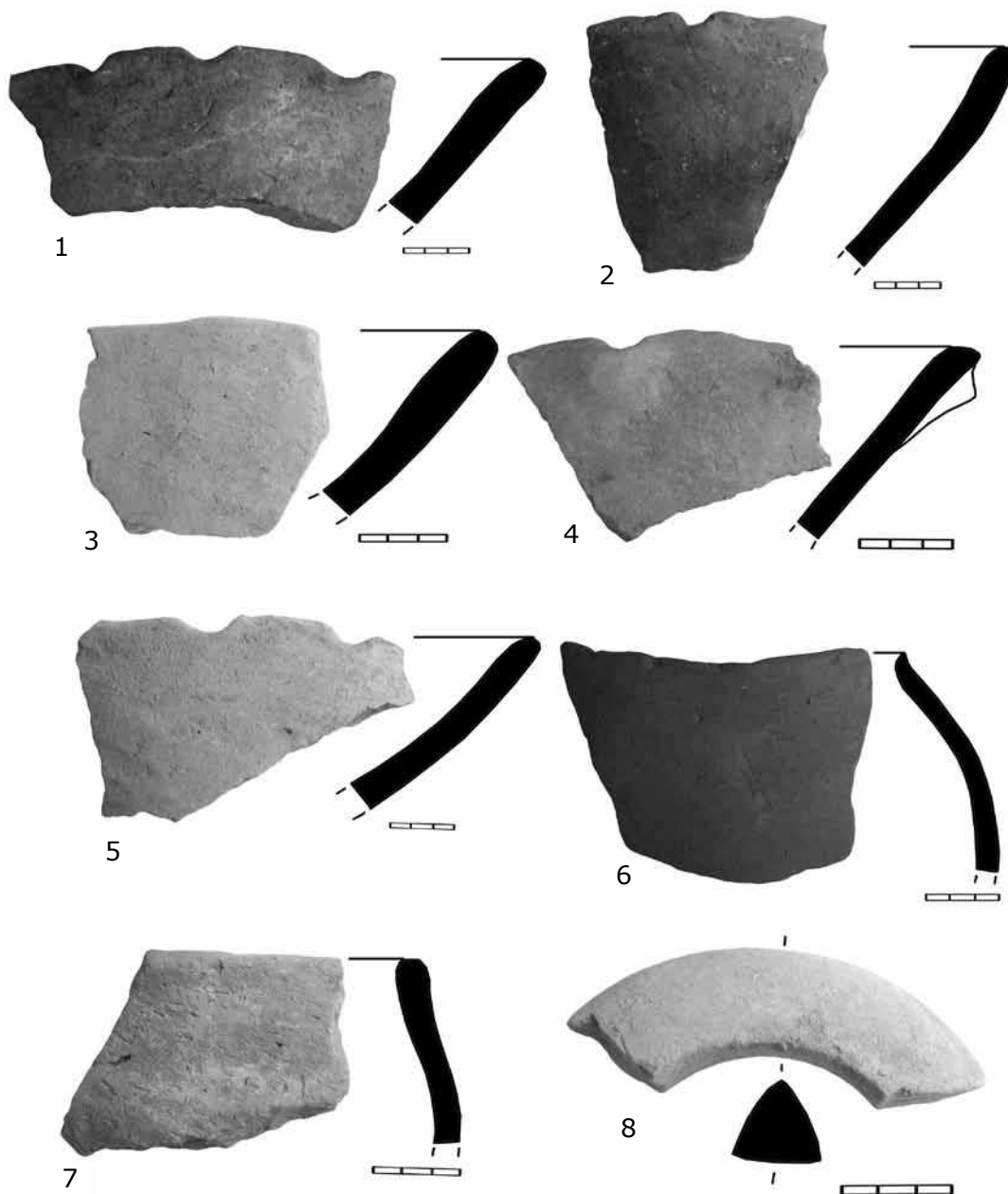
Керамички облици из средњег неолита су коничне дубоке посуде, често са полукружним улегнућима по ободу и лоптасте дубоке посуде (пехари?), црвене, мрке, црвенкастомрке или тамномрке боје, пригличане или грубе површине (Т. LXXIV/1-7). Уз керамику нађена је камена гривна троугаоног пресека (Т. LXXIV/8), слична оној откривеној на локалитету Поред железничке пруге у Прахову.

Богат репертоар керамичких форми из старијег енеолита чине полулоптасте зделе полукружно задебљаног обода (Т. LXXV/9-11) и биконичне зделе са краћим цилиндричним вратом (Т. LXXV/13, 14), затим ниски крушколики пехари (Т. LXXV/15-17), лоптасте дубље посуде кратког цилиндричног врата (Т. LXXV/18, 19) и амфоре дужег коничног врата, понекад са дршкама у равни са ободом (Т. LXXV/20, 21). Дршке су коленасто савијене (Т. LXXV/23), затим мале језичасте (Т. LXXV/18), хоризонтално постављене вертикално перфориране (Т. LXXV/10) и лучне са правоугаоним пластичним наставком на врху (Т. LXXV/24). Од орнамената су најчешће канелуре и урезане линије на трбуху пехара и здела (Т. LXXV/14, 15, 17) и на унутрашњој површини здела (Т. LXXV/11), затим пластичне траке са отисцима, импресо украс (Т. LXXV/18, 19, 22) и барботин организован у вертикалне редове (Т. LXXV/21); а унутра-

²¹³ Vuković 1962.

шња површина једне зделе украшена је бордо сликаним ужим и ширим линијама које формирају геометријске мотиве (Т. LXXV/9). Керамика је црвенкастомрке, тамномрке, окермрке и мрке боје, пригачане, гачане или грубе површине.

Т. LXXIV

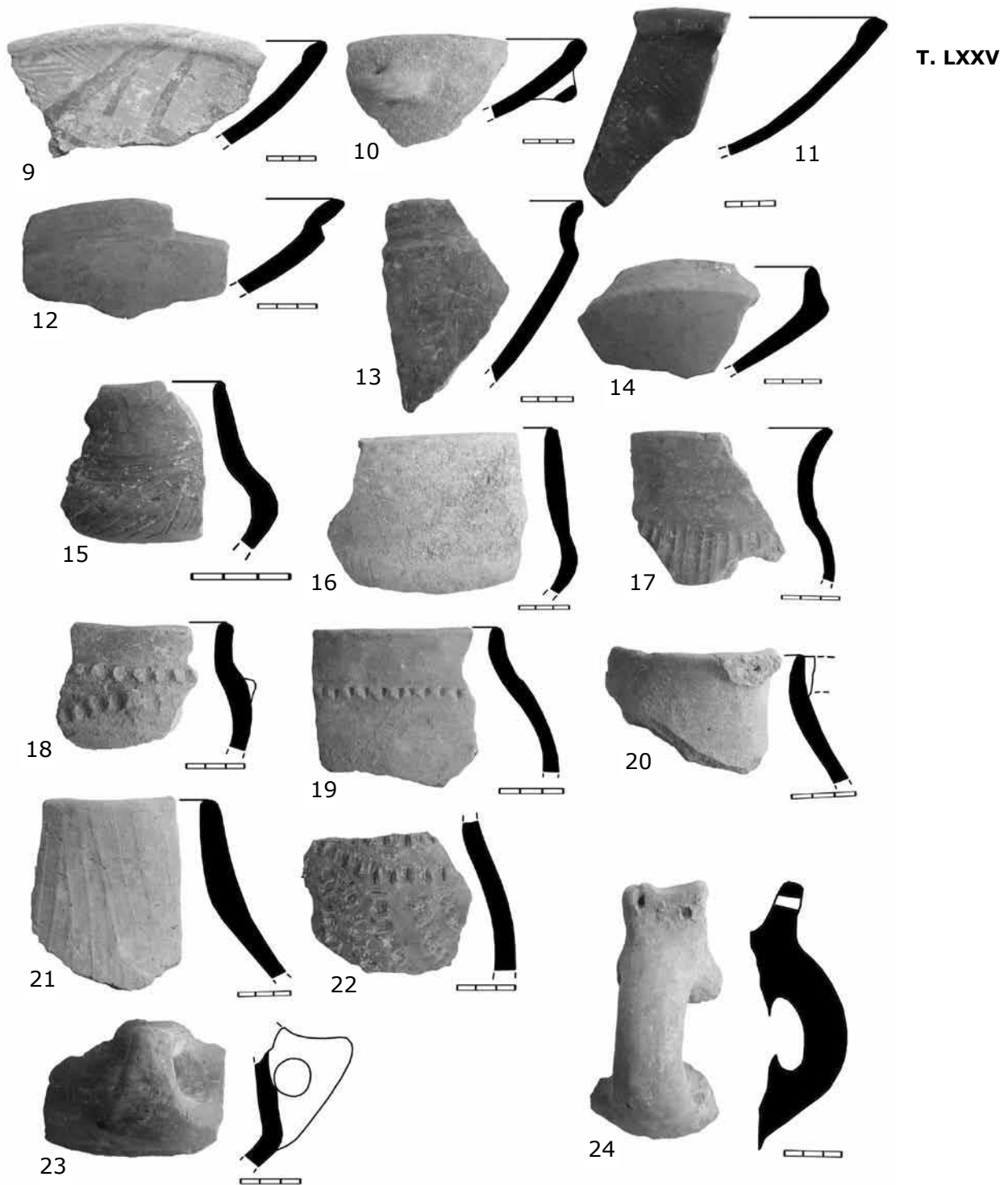

Коцофени групи припадају дубоке полулоптасте посуде, у неким случајевима троугаоно задебљаног обода и амфоре дугог левкастог врата (Т. LXXVI/25-29). Керамика је углавном црвенкастомрке боје, пригачане површине, а украшена је низовима цртица, урезаним паралелним линијама, вертикалним пластичним ребрима са и без отисака и пластичним со-

чивастим апликама (Т. LXXVI/32). Од дршки се јављају широке језичасте дршке (Т. LXXVI/29) и тунеласте неперфориране дршке (псеудо тунеласта дршка) са наглашеним крајевима (Т. LXXVI/30).

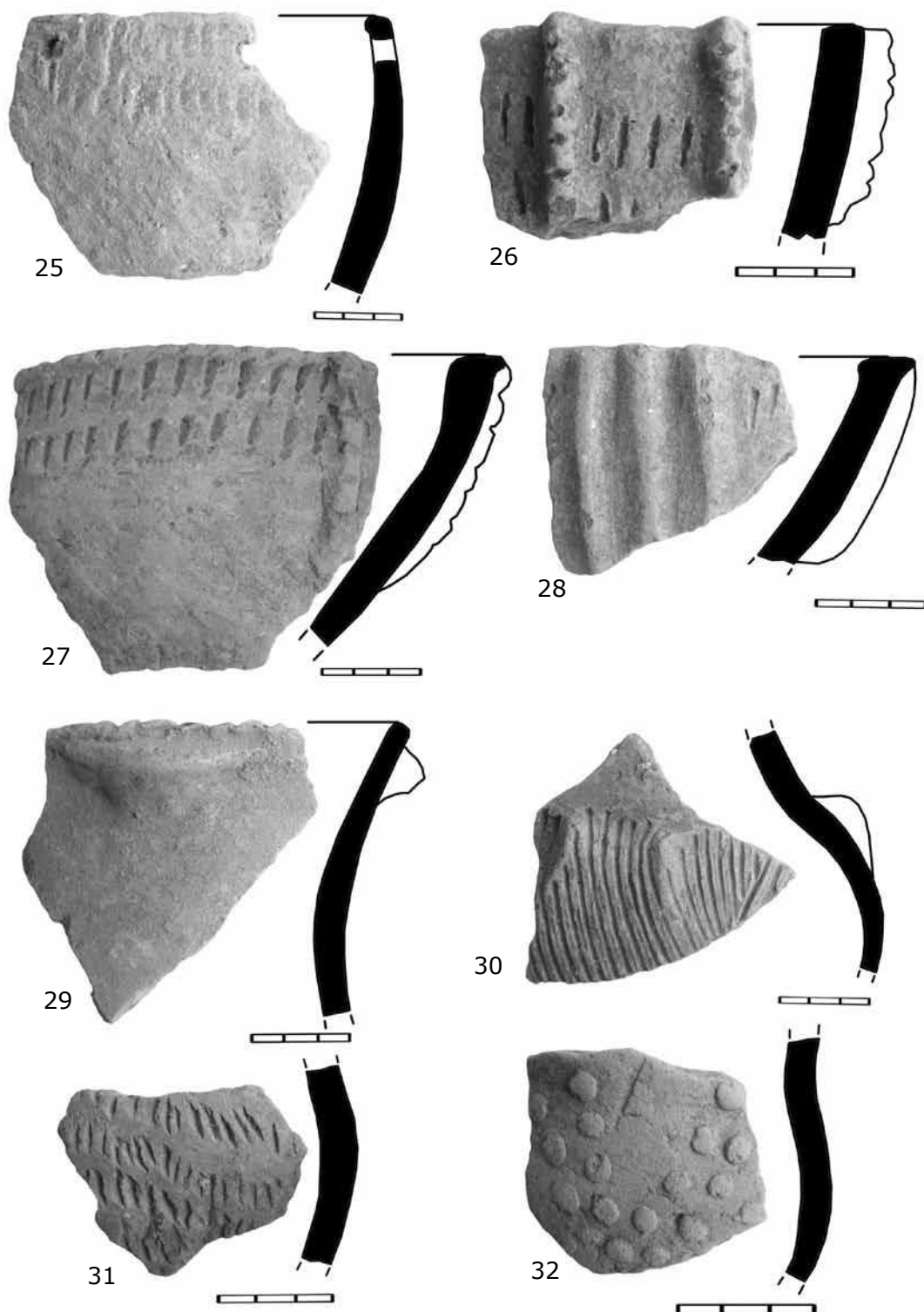
Керамички облици из старијег гвозденог доба су зделе увученог фасетираног обода и амфоре косо разгнутаг обода (Т. LXXVII/33-35).

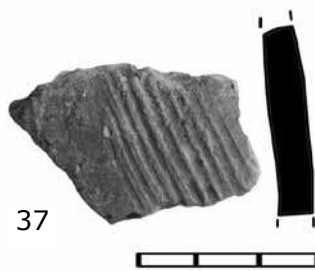
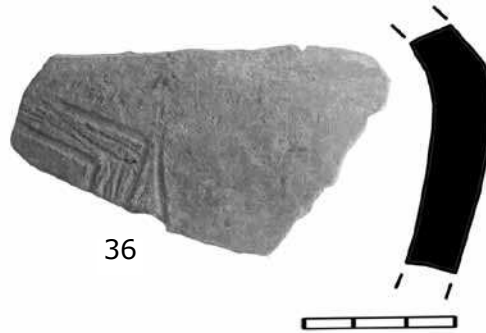
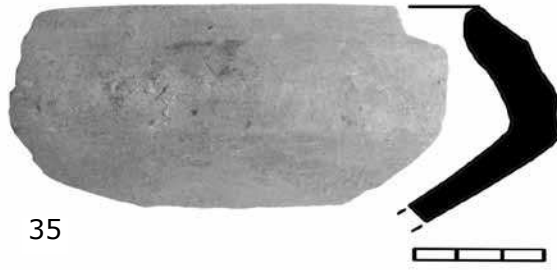
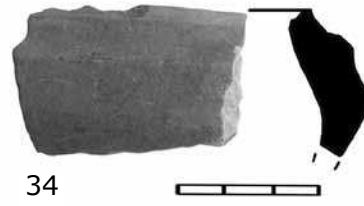
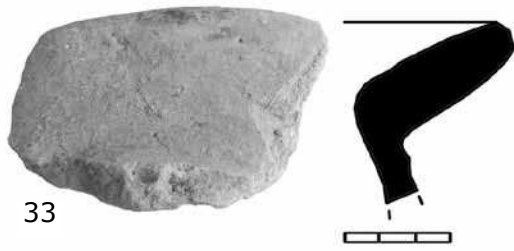
Један фрагмент трбуха је украшен траком начињеном урезаним паралелним линијама, која је испуњена немарно урезаним линијама (Т. LXXVII/36). Керамика је светлоцрвене или тамномрке боје, пригличане или грубе површине.

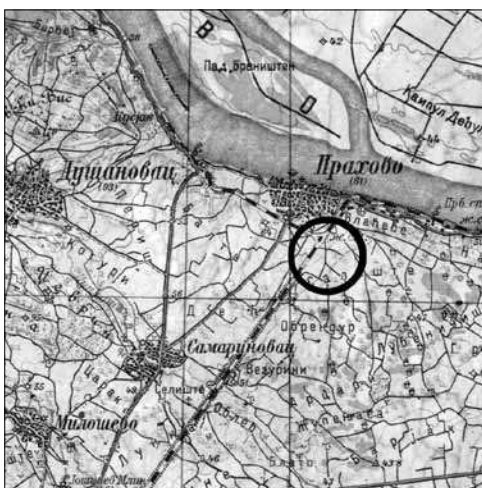
Млађе гвоздено доба (латенски период) презентује фрагмент трбуха тамномрке боје украшен чешљастим орнаментом (Т. LXXVII/37).

Т. LXXVI

Т. LXXVII

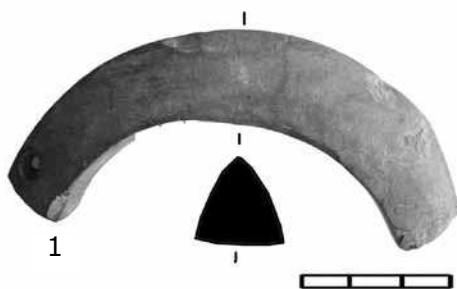

**Прахово, локалитет
Поред железничке пруге (58)**

Поред железничке пруге у Прахову откривена је фрагментована камена гривна троугаоног пресека, са перфорацијом на врху (Т. LXXVIII/1). Откривено је и дно мрке посуде са пластичним задебљањем на трбуху (Т. LXXVIII/ 2). Камена гривна припада старчевачкој култури, док би се посуда могла одредити у метално доба.

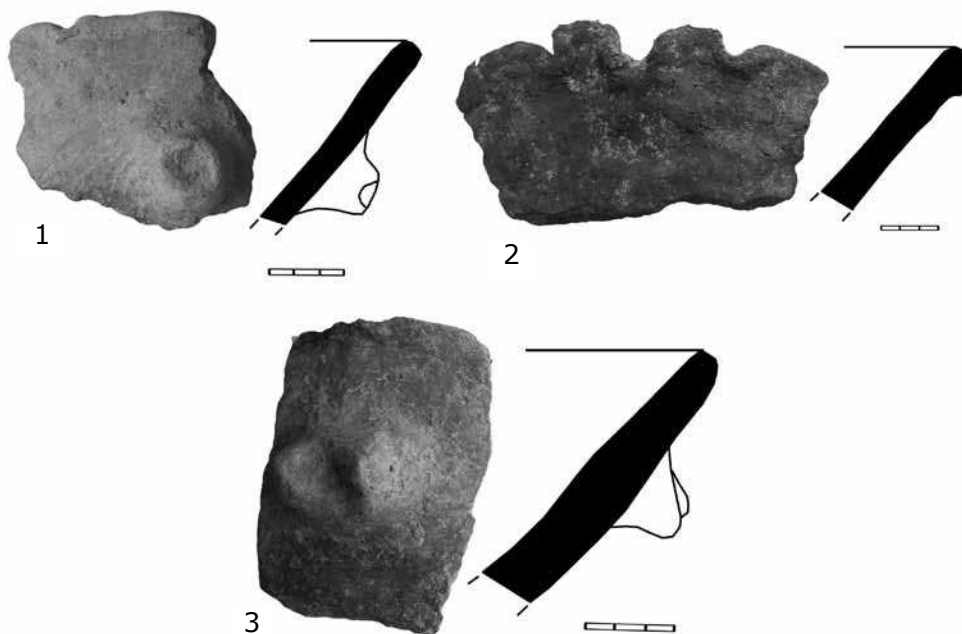
Т. LXXVIII

Прахово, локалитет Фабрика суперфосфата (59)

N44°17.324' E022°36.075'

Вишеслојно праисторијско насеље које се налазило на месту данашње Фабрике суперфосфата позиционирано је на речној тераси изнад десне обале Дунава, низводно од Прахова.²¹⁴ Нажалост, старатиграфија праисторијских хоризоната је уништена. Културни слојеви су девастирани земљаним радовима из прошлих епоха. Такође, ниједан стамбени објект није констатован у оквиру осам истражених сонди. Судаћи према материјалу насеље је егзистирало у средњем неолиту (старчевачка култура), старијем енеолиту (Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс), средњем/позном бронзаном добу (група Вербичоара, односно Жуто брдо-Гирла Маре група) и гвозденом добу (старије и млађе гвоздено доба), као и у антици. Осим током ископавања, материјал је сакупљен и рекогносцирањем 1974. године.

T. LXXIX

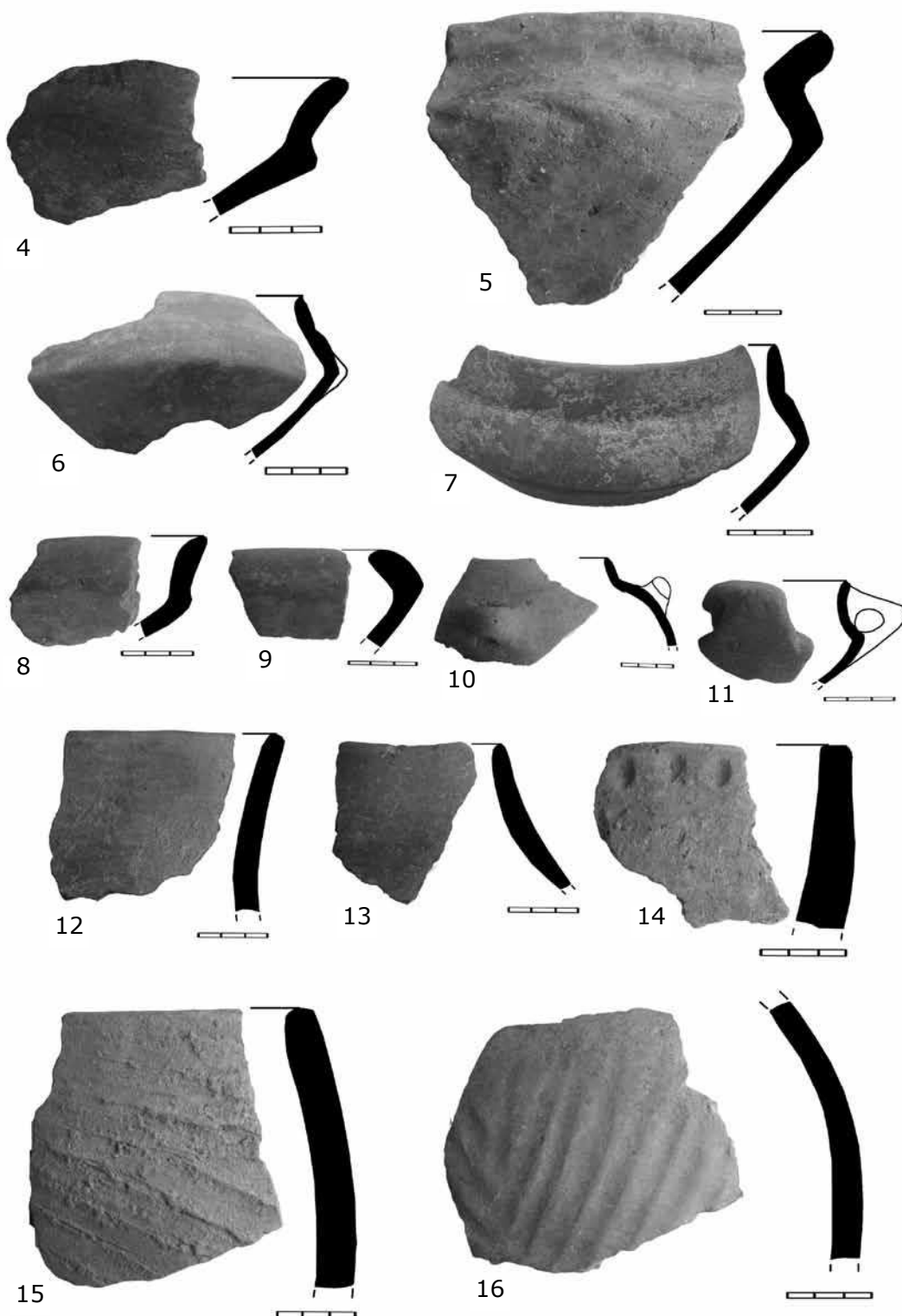
Керамику из средњег неолита чине фрагменти коничних дубоких посуда црвенкастомрке, мрке и тамномрке боје, грубе површине. Неке

²¹⁴ Гарашанин, Гарашанин 1951; Janković, Janković 1975; Jevtić 1993.

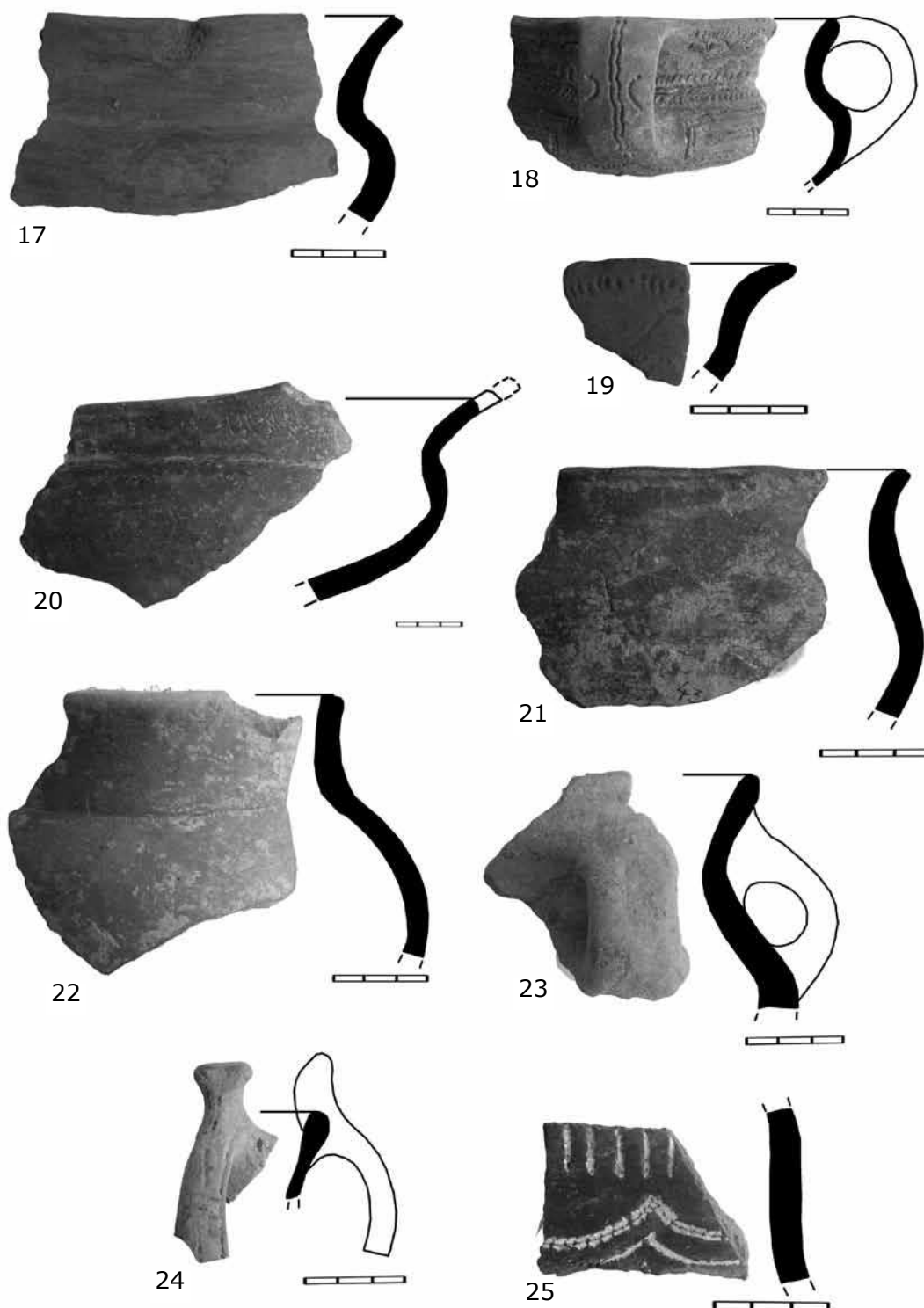
посуде имају полукружна улегнућа по ободу и масивне чепасте или јези-
часте дршке са раседом (Т. LXXIX/1-3).

Из старијег енеолита потичу фрагменти биконичних здела са ци-
линдричним вратом или разгнутим ободом (Т. LXXX/4-8), зделе уву-
ченог обода (Т. LXXX/9), лоптасти судови са кратким коничним вратом

Т. LXXX

и хоризонтално постављеном вертикално перфорираном дршком (Т. LXXX/10), биконични пехари са дршкама у равни са ободом (Т. LXXX/11), амфоре дугог цилиндричног или коничног врата (Т. LXXX/12, 13) и лоптасте дубље посуде украшене канелурама, јамичастим отисцима или барботином организованим у косе редове (Т. LXXX/14-16). Керамика је

Т. LXXXI

мрке, окермрке или црвенкастомрке боје, глачане, пригlačане или грубе површине.

Т. LXXXII

26

27

28

29

30

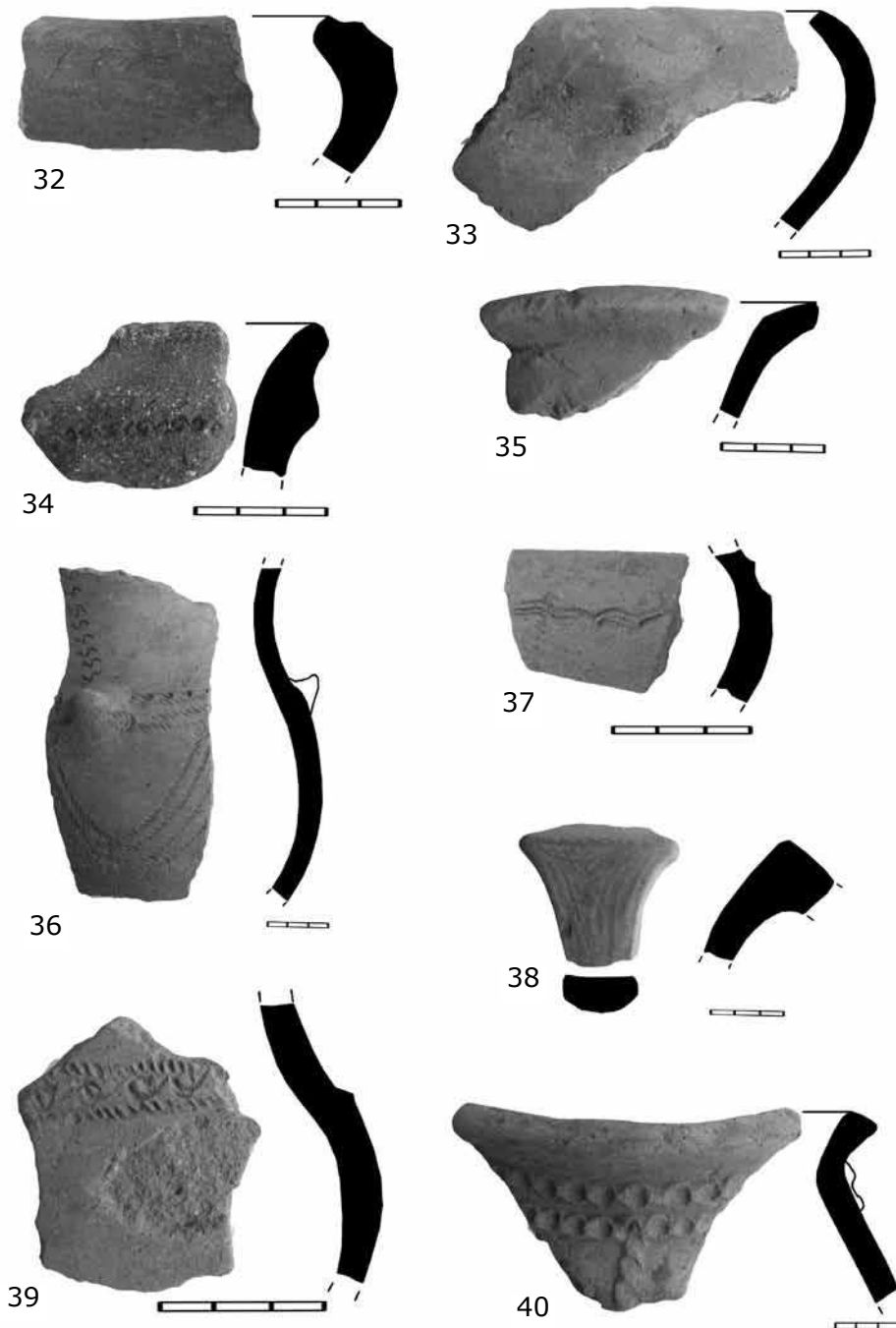

31

Керамику из средњег, односно позног бронзаног доба чине фрагменти здела *S* профилације, некад са тракастим дршкама у равни са ободом, а у неким случајевима са троугластим пластичним наставцима на ободу (Т. LXXXI/17-22), пехари са дршкама у равни са ободом са лепезатим наставком на врху (Т. LXXXI/24), амфоре левкастог врата са дршком која спаја раме и врат суда (Т. LXXXI/23) и лонци са сацаком (Т. LXXXII/29). Керамика је црвенкастомрке, мрке или тамномрке боје, пригlačане или глачане површине, а орнаментисана је низовима зареза, цртица, полумесечастих линија, овалних убода, тачкастих убода и немарно урезаних линија (Т. LXXXI/18, 24, 25, Т. LXXXII/26, 27, 30). Осим керамике констатован је и ножић од окресаног камена (Т. LXXXII/31).

Старије гвоздено доба карактерише керамика тамномрке, окермрке и црвенкастомрке боје, пригачане површине, а реч је о зделама увученог, понекад фасетираног обода, амфорама левкастог врата и овоидним лонцима разгнупог обода. Керамика је украшена повезаним утиснутим S мотивима, низовима ромбоидних отисака (лажни шнур), утиснутим концентричним круговима, урезаним вишеструким изломљеним линијама, канелурама и пластичним тракама са отисцима врха прста (Т. LXXXIII/32-39). Латенском периоду припада фрагмент лонца украшен пластичним тракама (Т. LXXXIII/40).

Т. LXXXIII

РОГЉЕВО

У атару Рогљева забележена су два праисторијска локалитета: Јарак и Имање Данила Бакочевића.

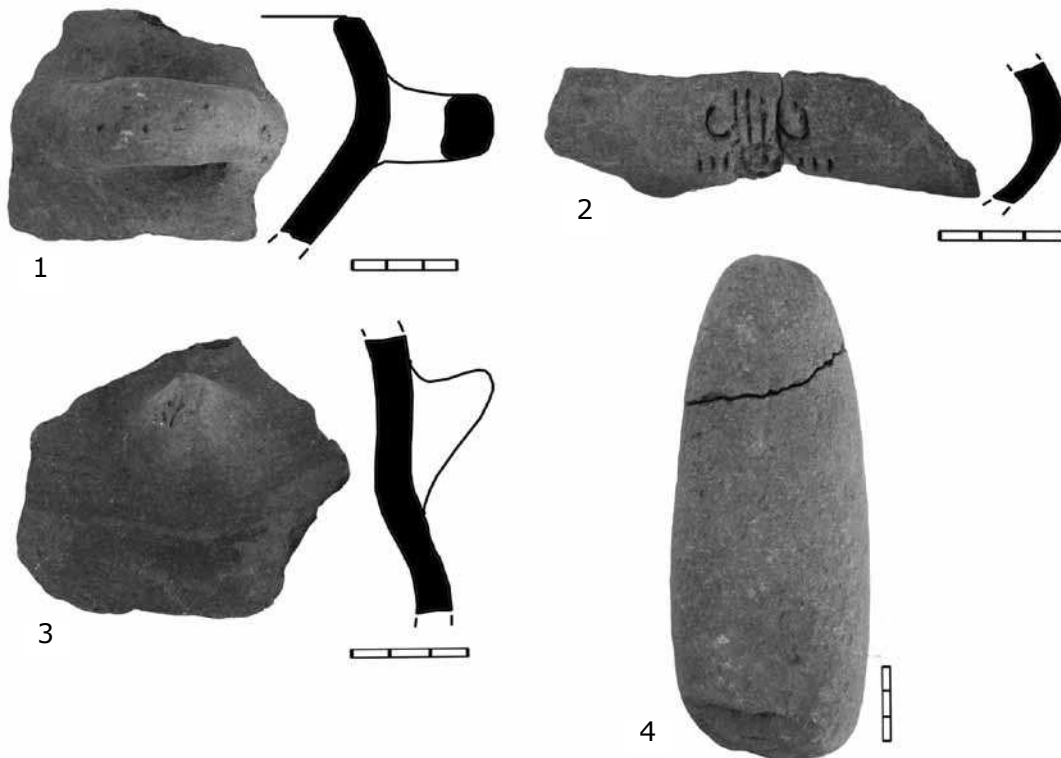
Рогљево, локалитет Јарак или Јарановац (60)

Јужно од пута Рогљево-Алија налази се вишеслојни локалитет на којем су поред праисторијске керамике откривени римски и турски новчићи.²¹⁵

На локалитету Јарак су 1965. године констатовани фрагменти керамике мрке и сивомрке боје, украшени урезаним линијама, као и секира у облику обућарског калупа од глачаног камена (Т. LXXXIV/2, 4). Од форми се препознаје полулоптаста здела са лучном, хоризонтално постављеном дршком и амфора коничног врата са језичастом дршком (Т. LXXXIV/1, 3). Секира вероватно припада неолиту, а фрагменти керамике позном бронзаном добу, односно групи Жуто брдо-Гирла Маре.

Т. LXXXIV

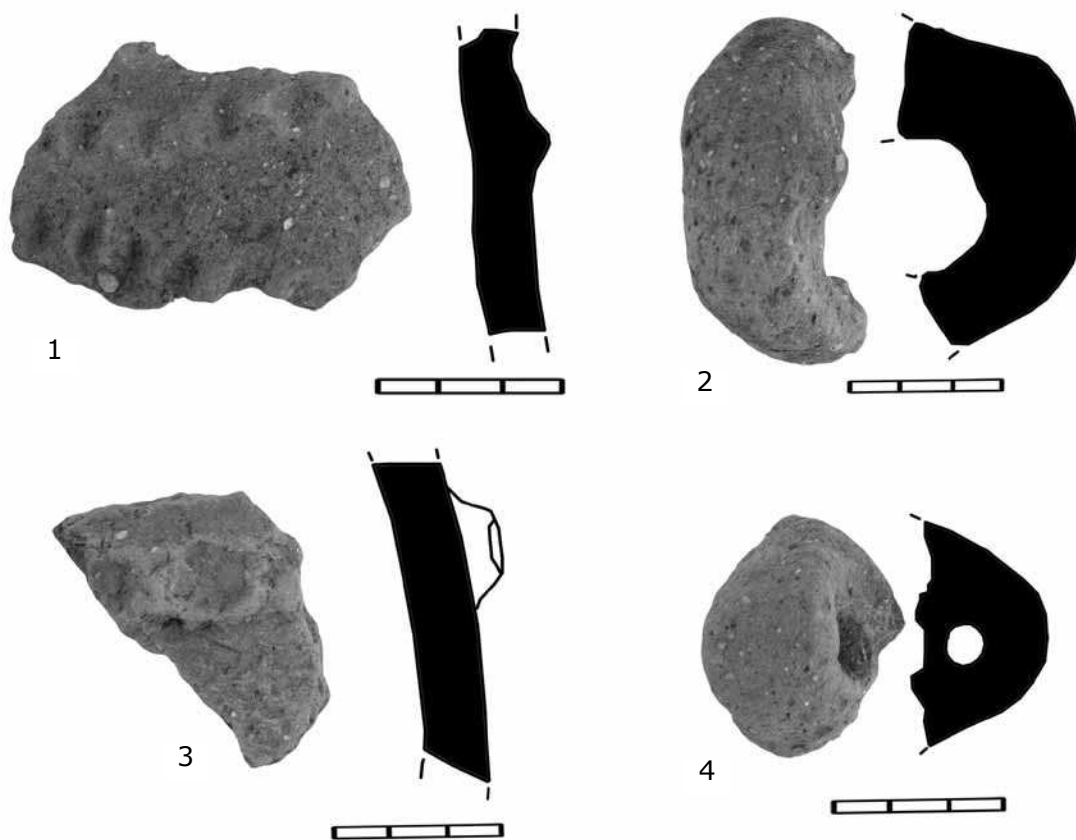

²¹⁵ Бошковић, Јовановић 1992.

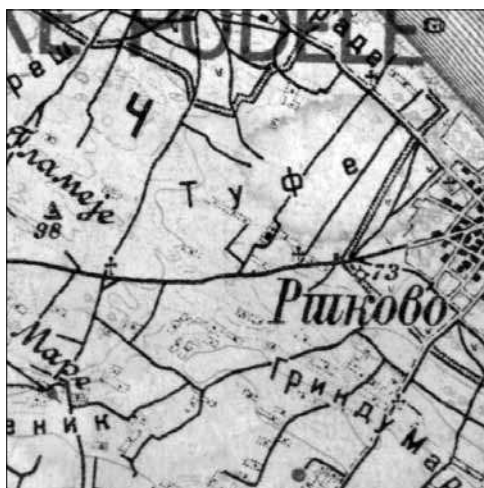
Рогљево, локалитет непознат (Данило Бакочевић) (61)

У атару села Рогљево откривена је праисторијска керамика која припада енеолитском периоду, а уз ове податке стоји име Данила Бакочевића, као дародавца.

Откривени су фрагменти керамике мрке и црвенкастомрке боје и грубе површине. Реч је о тунеластој дршци, лучној дршци и фрагментима трбуха посуда украшених пластичим тракама са отисцима врха прста (Т. LXXXV/1-4). Према стилско-типолошким особинама керамика припада старијем енеолиту.

Т. LXXXV

Ртково, локалитет Гламеја (62)

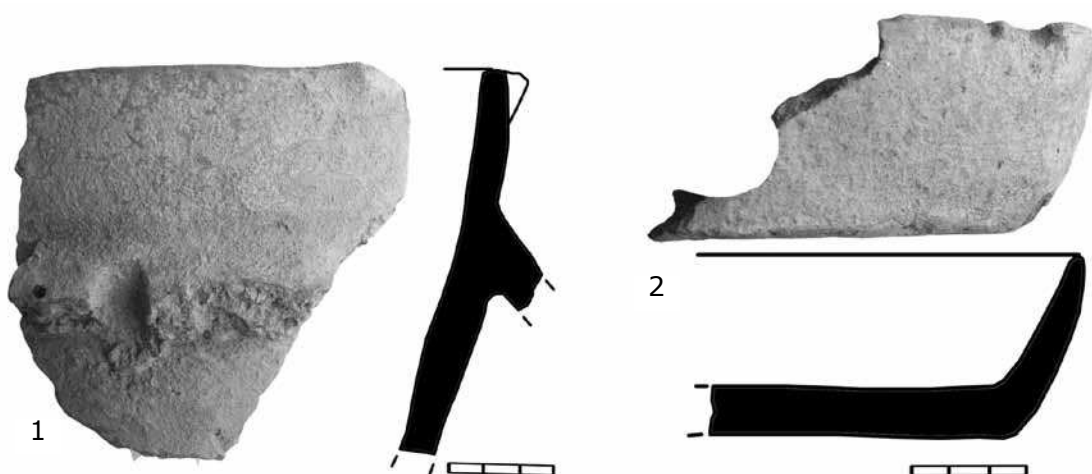
Локалитет Гламеја налази се на лесној тераси у самом средишту области Кључ, око 1 km западно од села Ртково.²¹⁶

На локалитету су нађени фрагменти лонца са ложиштем (саџак) и чунасте посуде, црвенкастомрке боје, пригачане површине (Т. LXXXVI/1, 2).

Према стилско-типолошким карактеристикама керамика припада средњем бронзаном добу, односно Вербичоара групи.

Т. LXXXVI

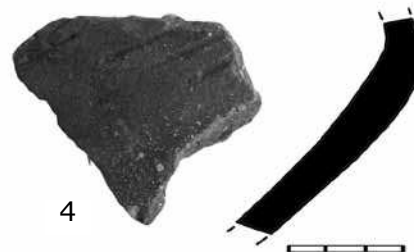
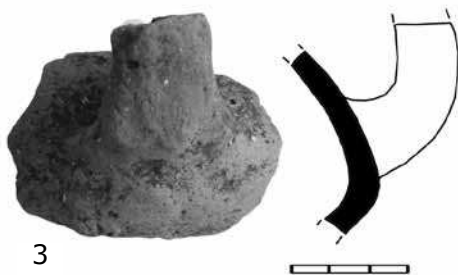
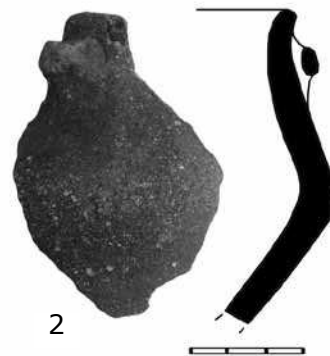
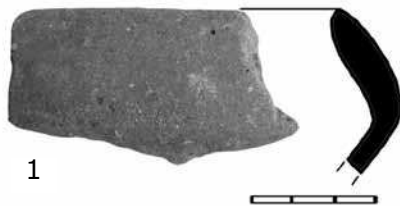
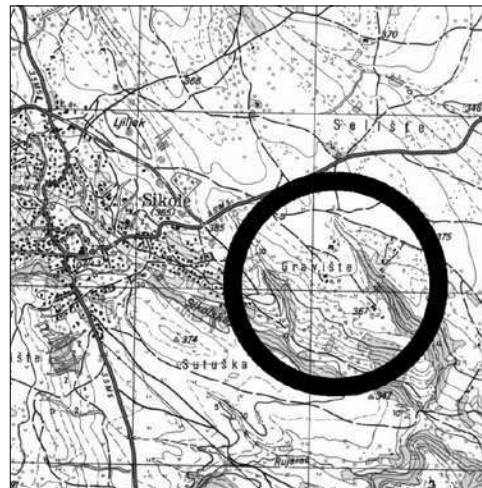

²¹⁶ Vasić, Janković 1971; Vasić 1972.

**Сиколе, локалитет
Градиште (63)**

Локалитет Градиште или Гравиште, налази се на источном крају села Сиколе, на узвишеном платоу изнад леве обале Сиколске реке. Локалитет је са две стране омеђен дубоким јаругама мањих притока ове реке.²¹⁷

На локалитету су констатовани фрагменти здела увученог обода, биконичне амфоре са вертикално перфорираним тунеластом дршком испод обода и пехара чији је трбух украшен косим жлебовима (Т. LXXXVII/1-4). Керамика је мрке, тамномрке или црвенкастомрке боје, пригладане или грубе површине, а припада Коцофени групи.

Т. LXXXVII

²¹⁷ Локалитет је откривен приликом рекогносцирања 1976. године и није публикован.

Слатина, локалитет Ушће Слатинске реке (64)

N44°25'52.81" E022°28'23.21"

Праисториско насеље је позиционирано на речној тераси која се налази на десној обали Слатинске реке, приближно 100 m узводно од њеног ушћа у Дунав.²¹⁸ Тај потес је био под великим утицајем флувијалног депоновања песка, које је временом покрило насеље из развијеног енеолита (група Коцофени) и старијег гвозденог доба (Басараби група). Из Слатине потиче налаз бакарне секире коју је Ф. Каниц видео у неготинској гимназији 1880.²¹⁹

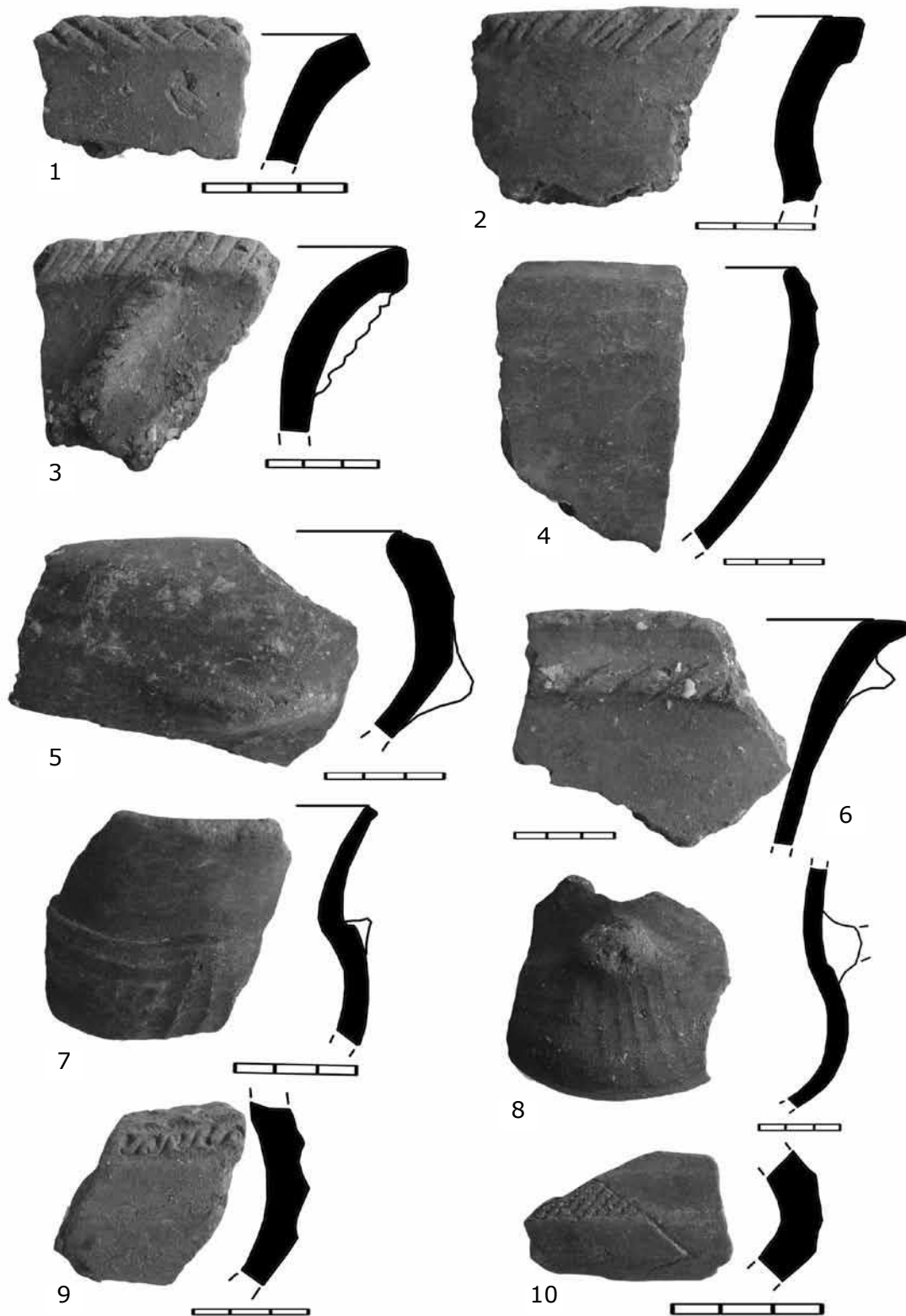
Енеолиту припадају фрагменти амфора дугог левкастог врата, често са косим урезима по ободу и вертикалним пластичним ребром од обода надоле (Т. LXXXVIII/1-3), а керамика је црвеномрке боје, пригачане површине.

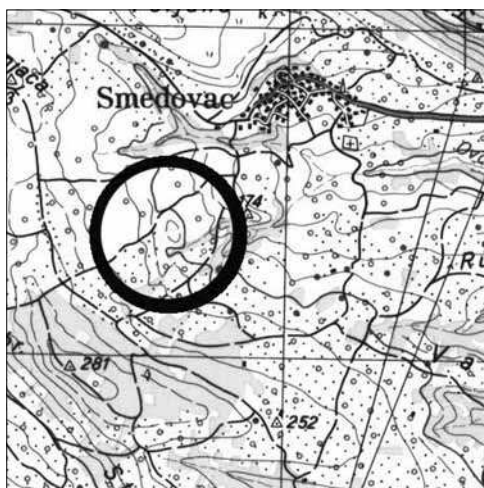
Керамика из старијег гвозденог доба је тамномрке и мрке боје,

пригачане површине, а од форми су заступљене полулоптасте зделе и зделе увученог фасетираног обода (Т. LXXXVIII/4, 5), амфоре дугог левкастог врата (Т. LXXXVIII/6), крушколики пехари са лучним дршкама и пластичним задебљањима на рамену, канелованог рамена и трбуха (Т. LXXXVIII/7, 8). Неколико трбуха посуда украшени су повезаним утиснутим S мотивима, уоквирених низовима мотива лажног шнура, или геометријским мотивима изведеним тремоло и урезаним линијама (Т. LXXXVIII/9, 10).

²¹⁸ Јевтић 1980; Јевтић 1987.

²¹⁹ Гарашанин, Гарашанин 1951.

**Смедовац, локалитет
Грабар–сврачар (65)
N44°06.136' E022°31.949'**

Праисторијско насеље Грабар-сврачар налази се на 300 m јужно од Смедовца. Позиционирано је на купастом узвишењу са којег је могућ преглед околног терена. Према речима В. Трбуховића и на овом локалитету површине око 1,5 ha, као и у Ковилову, констатовани су стамбени објекти распоређени по ободу платоа насеља са празним простором у средини.²²⁰ Нажалост, овакав урбанистички концепт насеља није могуће утврдити на лицу места због густе вегетације. Такође, не постоји ни документација о кућама које су према речима аутора истраживања биле оријентисане у правцу

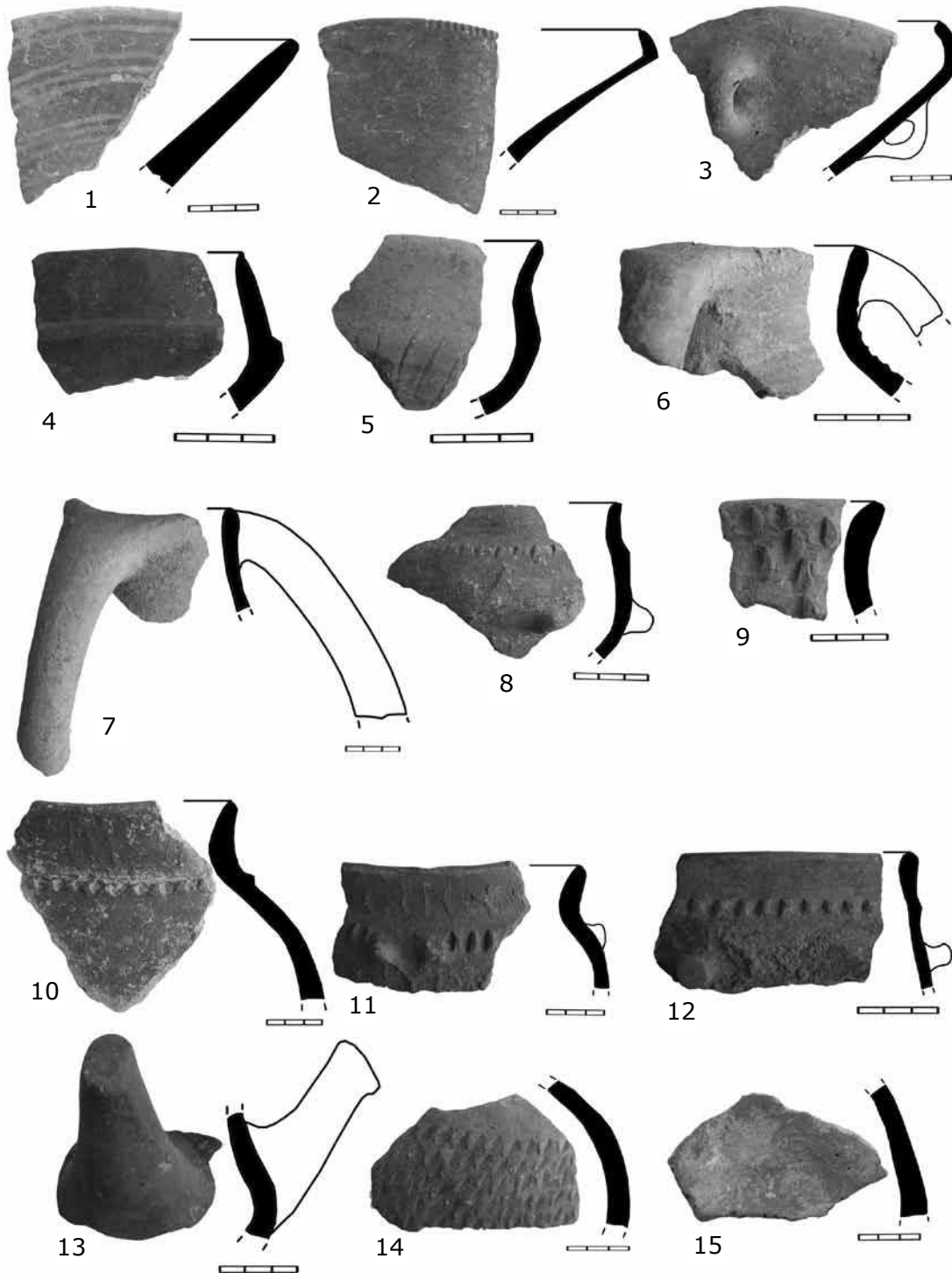
североисток-југозапад. Аутор наводи налазе пећи које могу да развијају високу температуру, што уз налазе бакарне згуре може да указује на металуршке активности обављане у оквиру насеља.

Керамику из старијег енеолита карактеришу фрагменти коничних здела (Т. LXXXIX/1) понекад увученог обода (Т. LXXXIX/2, 3), биконични пехари или крушколики пехари са дршкама у равни са ободом (Т. LXXXIX/4-7), лоптасте дубоке посуде кратког, благо левкастог врата (Т. LXXXIX/8-12), а од дршки се јављају и мање лучне, језичасте, брадавичасте, чепасте и ваљкасте издужене дршке са наглашеним врхом (Т. LXXXIX/3, 8, 11-13). Керамика је мрке, тамномрке или окермрке боје, глачане, пригlačане или грубе површине. Орнаментисана је црвеним или графитним сликањем унутар или са спољне стране суда (Т. LXXXIX/1, 15); затим вертикалним кратким или хоризонталним канелурама (Т. LXXXIX/2, 6), косим урезаним паралелним линијама на трбуху суда (Т. LXXXIX/5), импресо украсима (Т. LXXXIX/9, 14), неорганизованим и организованим барботином (Т. LXXXIX/10-12) и пластичним тракама са зарезима или отисцима врха прста (Т. LXXXIX/8, 10-12).

²²⁰ Трбуховић 1966; Tasić 1982.

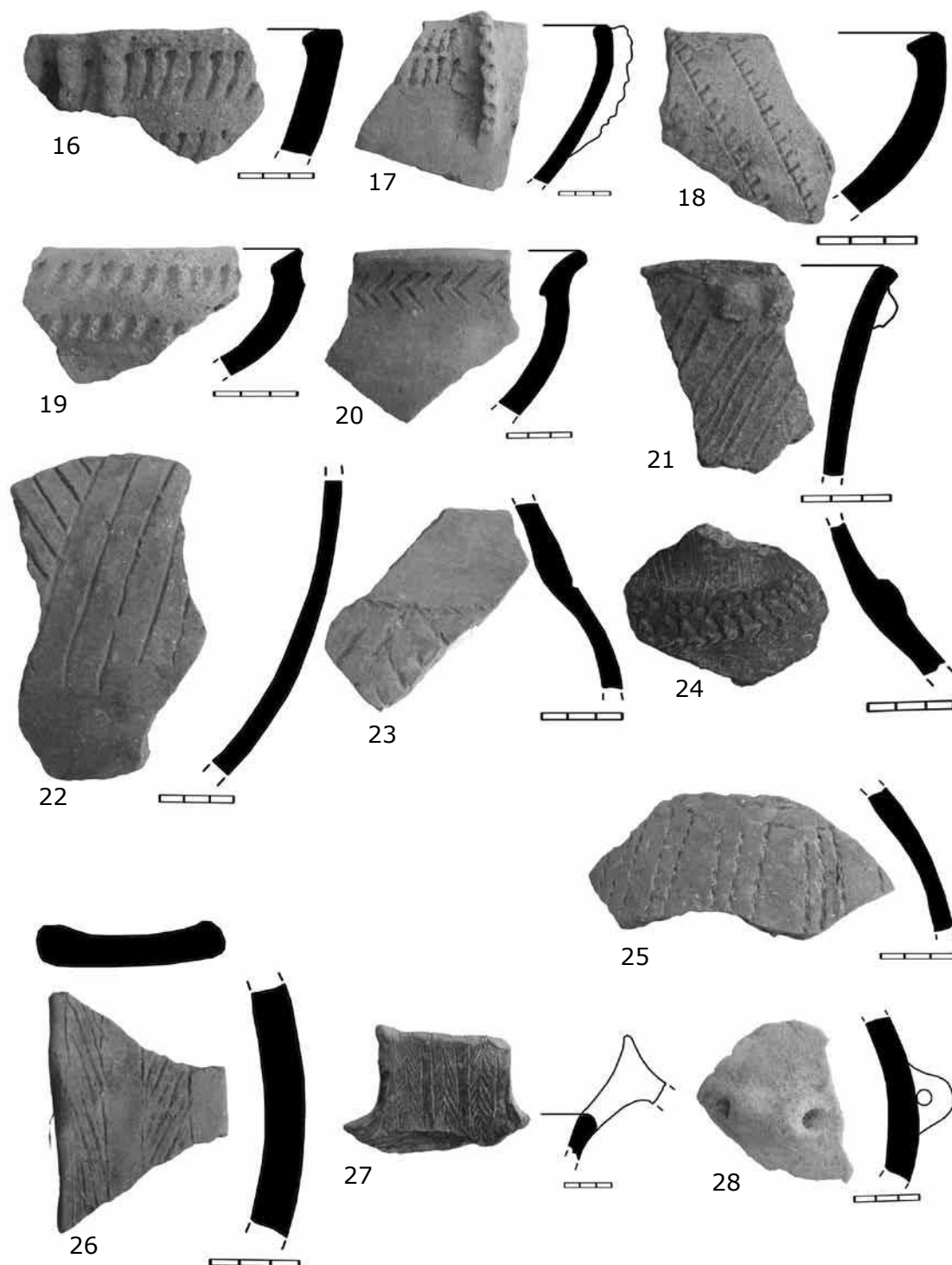
Из позног енеолита потиче керамика црвенкастомрке, мрке или тамномрке боје, пригlačане површине, а од облика заступљене су полулоптасте дубоке посуде у неким случајевима троугаоно или Т профилисаног обода (Т. ХС/16-20) и амфоре дугог левкастог врата (Т. ХС/21), док су дршке углавном тунеласте, чепасте са раседом на средини и тракасте, понекад коленасто савијене (Т. ХС/21, 26-28). Керамика је украшена ни-

Т. LXXXIX

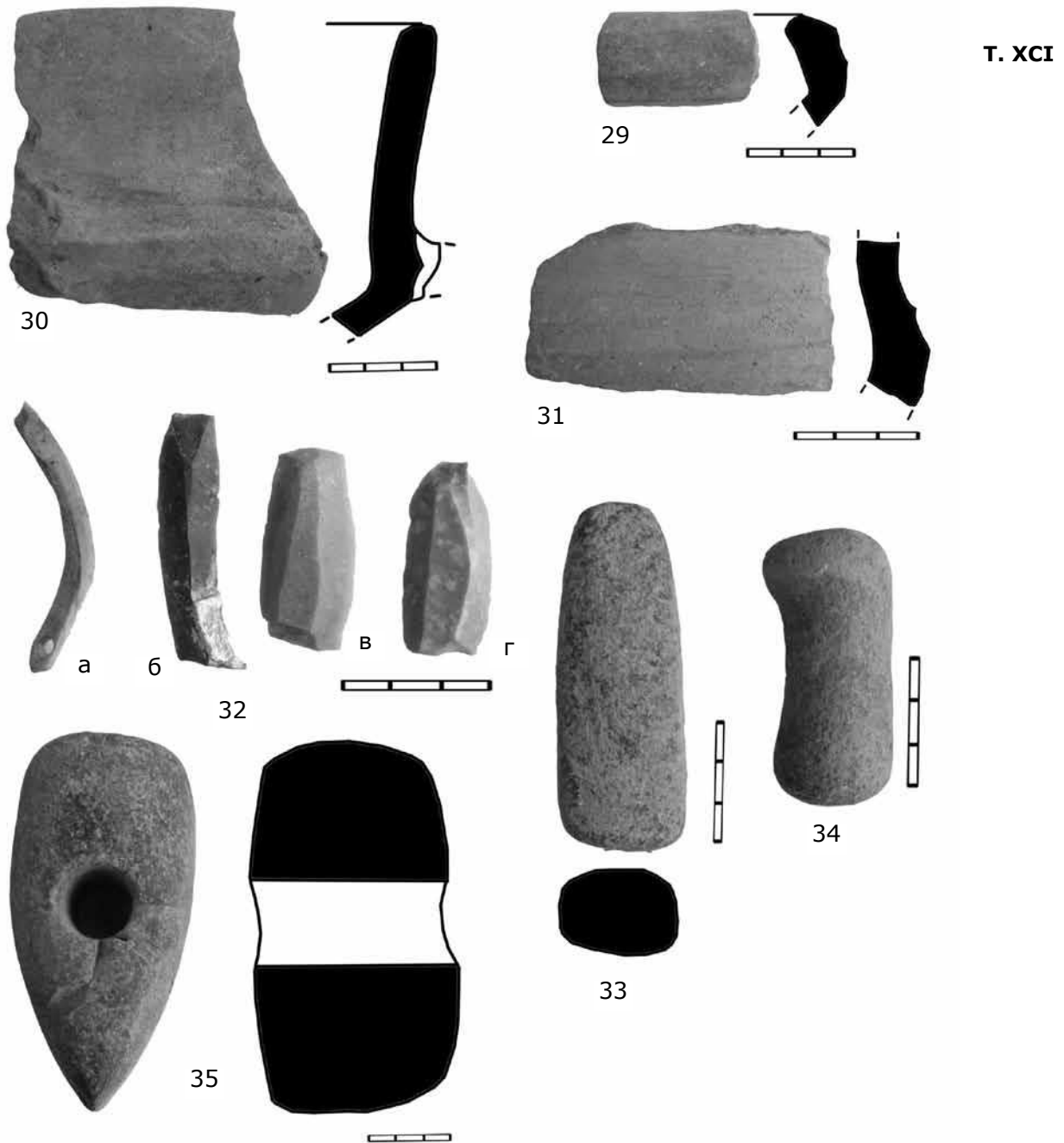
зовима кратких вертикалних цртица или зареза (Т. ХС/16-19), урезаним унакрсним линијама (Т. ХС/21, 22), мотивом рибље кости (Т. ХС/20), полумесечастим отисцима (Т. ХС/24), тракама начињеним од две урезане паралелне линије, испуњеним шрафираним линијама или мотивом рибље кости (Т. ХС/26, 27), врпчастим (шнур) орнаментом (Т. ХС/23, 25) и вертикалним пластичним тракама са отисцима врха прста (Т. ХС/16, 17).

Т. ХС

Раном гвозденим добу припада црвенкастомрка керамика, пригладане површине, а од облика се препознају здела увученог фасетираног обода (Т. ХСІ/29) и биконични пехари фасетираног трбуха (Т. ХСІ/30, 31).

На локалитету су осим керамике констатовани и налази ножића на ламели од окресаног камена (Т. ХСІ/32а-г), затим камене секире – у облику обућарског калупа и са перфорацијом (Т. ХСІ/33, 35), као и предмет (тег?) од печене земље (Т. ХСІ/34).

Србово, локалитет 400 m ЈЗ од села (66)

N44°13.680' E022°35.322'

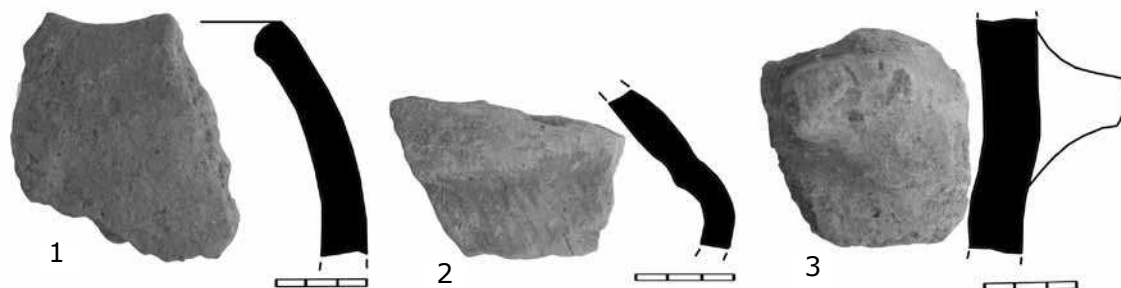

Праисторијско насеље из старијег енеолита (Бубањ-Салкуца-Криво-дол комплекс) које се налазило око 400 m југозападно од села Србова, заузимало је простор широке лесне и шљунковите греде око узвишења Метриж, која се уздиже изнад некадашњег тока Јасеничке реке. Локалитет је откривен рекогносцирањем 70-их година прошлог века, а са њега се може контролисати широки простор према Дунаву и Тимоку.²²¹

Керамика са локалитета је црвенкастомрке боје пригладане или грубе површине, а реч је о фрагментима лоптасте дубоке посуде (Т. ХСII/1), затим биконичног пехара наглашеног трбуха, украшеног косим уским канелурама (Т. ХСII/2) и масивној правоугаоној дршци (Т. ХСII/3).

Т. ХСII

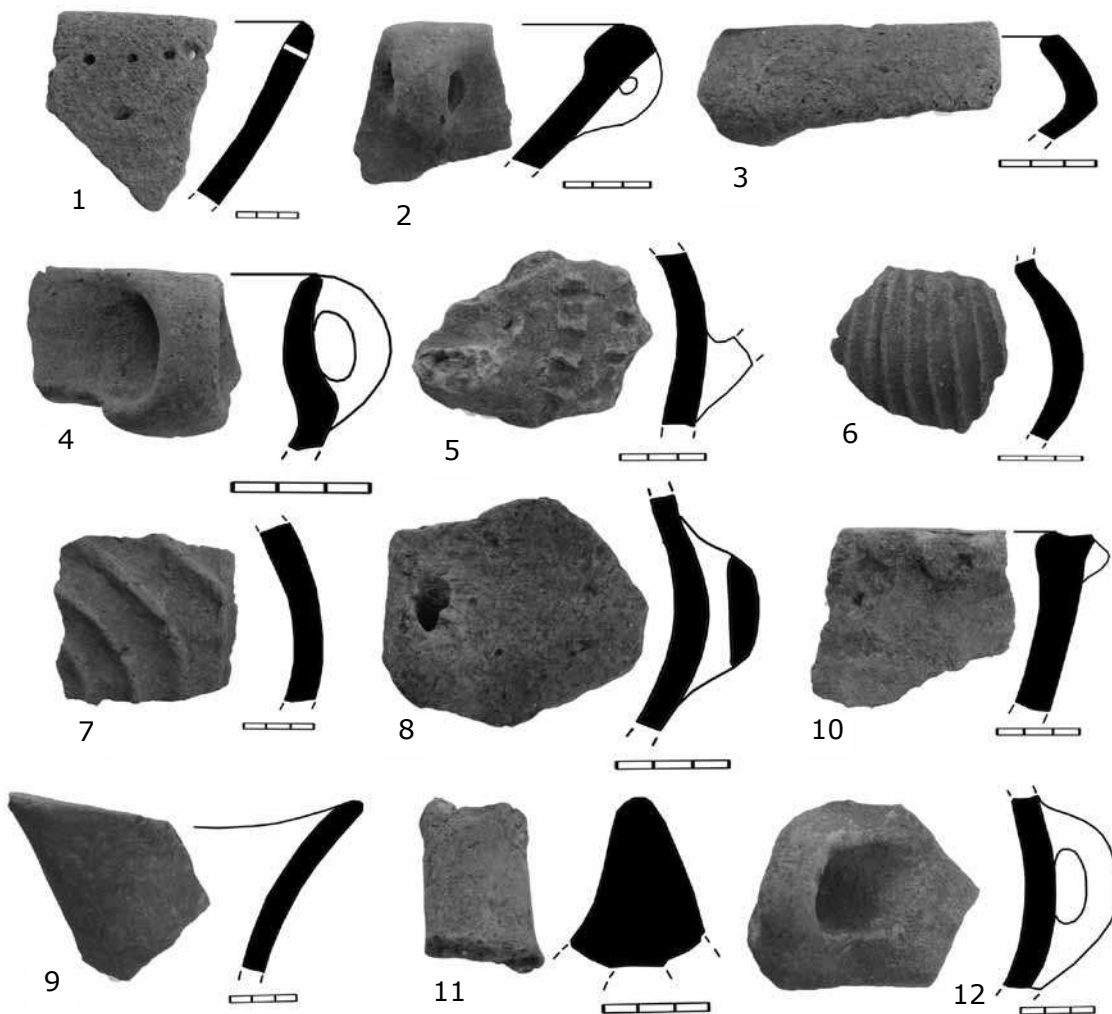
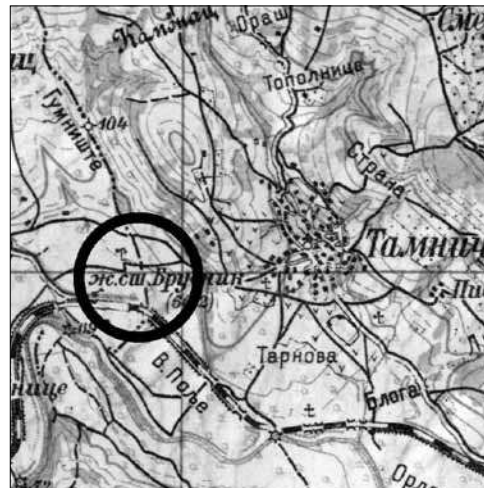

²²¹ Janković. Janković 1973.

**Тамнич, локалитет
Железничка станица (67)**

Са тог локалитета, који се не може прецизно лоцирати, у Музеј Крајине доспели су 1972. године налази керамике из старијег енеолита (Бубањ-Салкуца-Криводол комплекс) и бронзаног доба.

Керамика из старијег енеолита је мрке, тамномрке или црвенкастомрке боје, пригладане или грубе површине, а од облика се распознају коничне зделе (Т. ХСIII/1), у неким случајевима са полукружно задебљаним ободом и лучном вертикално постављеном дршком испод обода (Т. ХСIII/2), затим зделе увученог обода (Т. ХСIII/3), биконични пехар са дршкама у равни са ободом (Т. ХСIII/4), као и једна тунеласта дршка (Т. ХСIII/8).

Т. ХСIII

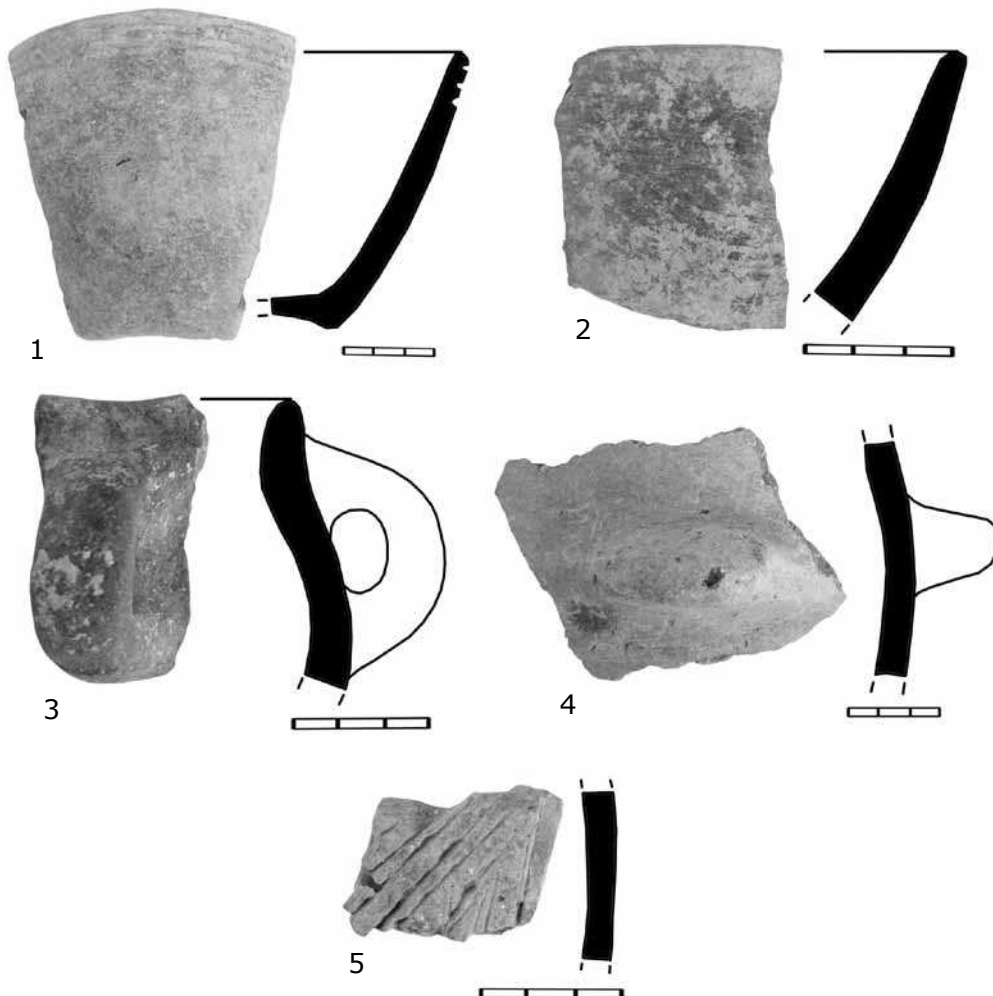
Коришћени орнаменти су вертикалне и лучне канелуре и импресо украси (Т. ХСIII/5-7).

Раном или средњем бронзаном добу (Вербичоара група) припада керамика црвенкастомрке боје, пригачане површине, а реч је о полулоптастој дубљој посуди наглашено профилисане унутрашње ивице обода (Т. ХСIII/10), амфори дугог левкастог врата (Т. ХСIII/9), дршци савијеној под оштрим углом (Т. ХСIII/11) и лучној вертикалној дршци на трбуху посуде (Т. ХСIII/12).

Тамнич, локалитет Каменац (68)

Локалитет Каменац се налази на брду неколико стотина метара западно од села Тамнич. Ово узвишење се пружа у правцу север-југ пратећи десну обалу Тамничког потока.

Керамика је светлоцрвене, тамномрке или окермрке боје, пригачане површине, а реч је о полулоптастој шољи и здели (Т. ХСIV/1, 2), лоптастом пехару са дршкама које спајају раме и трбух посуде (Т. ХСIV/3) и језичастој дршци (Т. ХСIV/4). Од орнамената су констатовани само хоризонтални жлебови испод обода шоље и урезане линије (Т. ХСIV/1, 5). Керамика припада раном гвозде-ном добу (Т. ХСIV/1, 2, 4), односно бронзаном добу (Т. ХСIV/3, 5).

Т. ХСIV

Тополница, локалитет непознат (69)

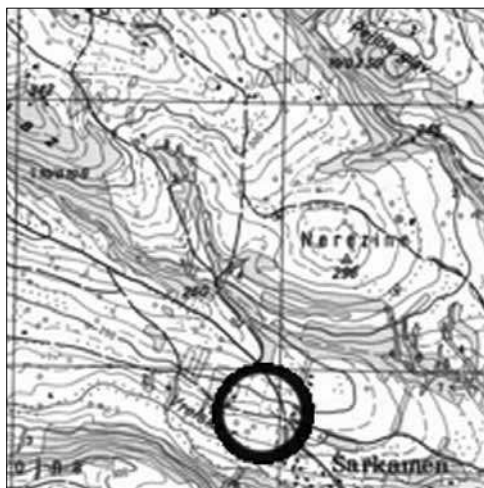
Близу ушћа Поречке реке у Дунав 1967. године изорана је остава бронзаних предмета. Остава је убрзо доспела у Музеј Крајине залагањем директора М. Лекића (сл. 29).²²²

Уровица, локалитет Непознат (70)

Негде у околини села Уровица откривена је остава у којој су се налазиле искључиво бронзане шупље секире-келтови (сл. 30).²²³

Шаркамен, локалитет Дуге ливаде (71)

N44°15.328' E022°20.159'

Праисторијско насеље на потесу Дуге ливаде налази се нешто источније од породичне куће Милановића, где је у прошлости откривена остава бакарних крстастих секира.²²⁴ Ово насеље је позиционирано на високој речној тераси осигураној од поплава реке и припада насељима равничарског типа. На уздигнутој речној тераси на површини од 1 ha откривена је керамика која потиче из енеолита и леп. Приликом обиласка локалитета 2010. године у профилу пута откривен је доњи део великог праисторијског каменог жрвња (Т. ХCV/4).

Керамика је црвенкастомрке боје, грубе површине, а реч је о лучним дршкама на трбусима посуда и трбуху посуде, украшеном барботином организованим у редове (Т. ХCV/1-3). Према

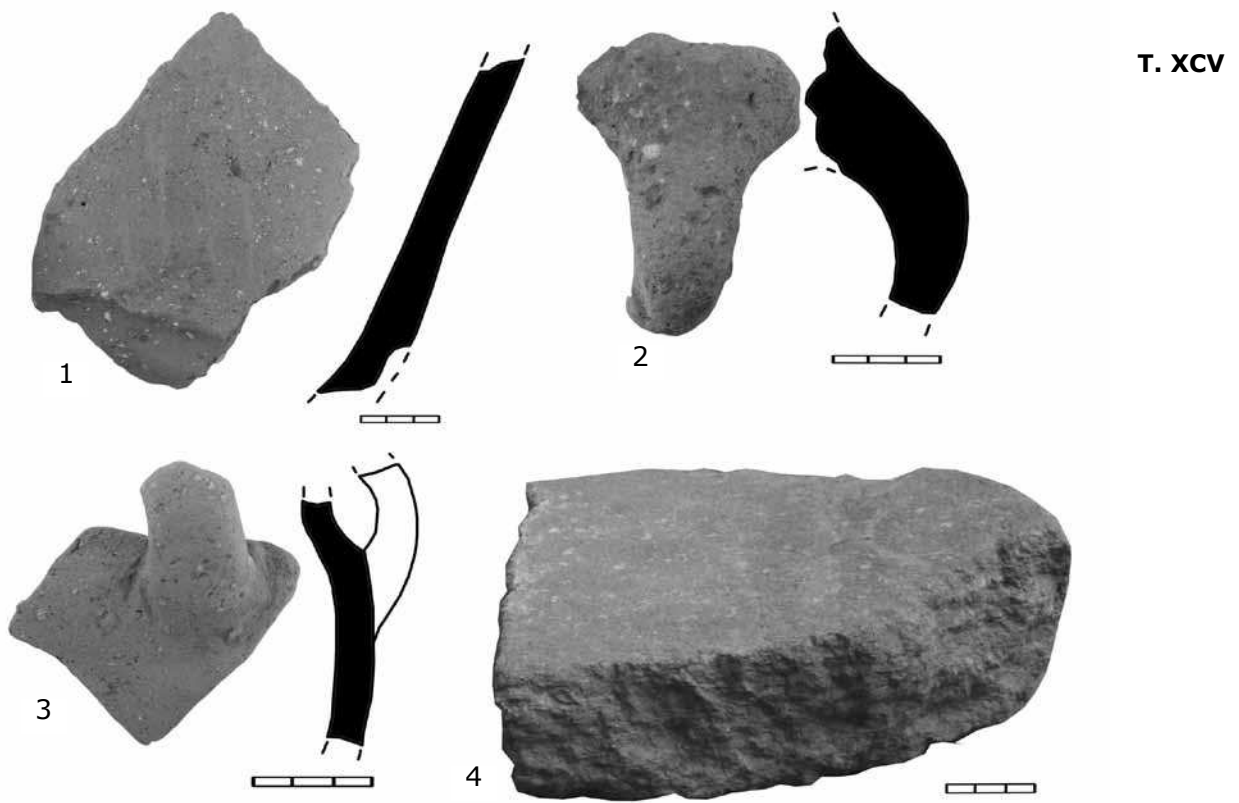
²²² Јовановић 1975.

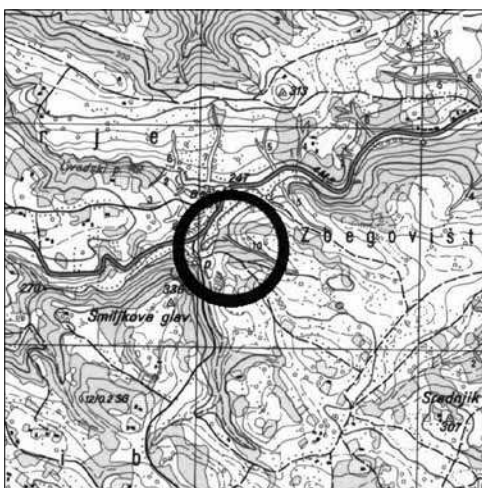
²²³ Срејовић 1960; Васић 1998.

²²⁴ Јовановић 1971; Stanojević 1984-1986.

стилско-типолошким карактеристикама керамика припада старијем енеолиту.

Штубик, локалитет

Селиште (72)

N44°17.252' E022°19.455'

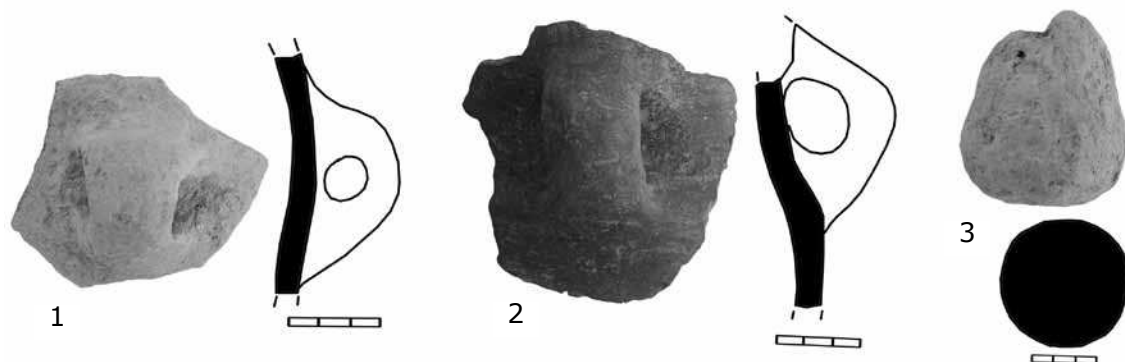
Праисторијско насеље на потесу Селиште или Купушиште налази се око 1 km западно од Штубика, на речној тераси реке непосредно испод Смиљкове главице. Приликом посете локалитету 2010. године није се са сигурношћу могло утврдити колика је површина коју је насеље обухватало због вегетације у коју је локалитет нарастао. Вероватно је реч о равничарском насељу чије је становништво у случају опасности могло брзо да се евакуише на оближњу градину.

Керамика констатована на локалитету је црвенкастомрке и тамномрке боје, пригачане или грубе површине, а реч је о краћим

вертикално постављеним лучним дршкама на трбуху посуде (Т. ХCVI/1, 2) и о купастом тегу кружног пресека (Т. ХCVI/3). Керамика вероватно припада бронзаном добу.

Т. ХCVI

Штубик, локалитет Смиљкова главица (73)

Праисторијско насеље градинског типа на Смиљковој главици налази се на уздигнутом платоу троугаоног облика, изнад ушћа потока у речицу која пролази кроз Штубик, око 1 km западно од села, на путу према Плавни.²²⁵ Локалитет заузима површину око 0,5 ha, а са њега је могућа контрола терена шире околине, нарочито масива Дели Јована на југу. Локалитет је угрожен површинским копом каменолома.

²²⁵ Tasić 1982; Nikolić 2000.

ЗАКЉУЧАК

Иако је реч о територији прилично удаљеној од данашњих главних комуникација, Неготинска Крајина има дугу традицију, али и веома динамичан ток истраживања давне прошлости. Свакако је на дуг историјат истраживања утицао боравак оснивача српске археологије проф. М. М. Васића у Неготину крајем XIX века, као и краткотрајно истраживање проф. В. Фјукса, директора Америчке археолошке експедиције за централну Европу. Вероватно су ови догађаји, уз ангажовање марљивих локалних ентузијаста, утицали да се већ 1933. године у Неготину оснује музеј „Хајдук Вељко“ (један од првих у Србији). Интензитет истраживања на овој територији, који је после Другог светског рата мало порастао, у великој мери се појачава 60-их година прошлог века извођењем заштитних археолошких радова на брани Ђердап I, а касније и Ђердап II. Велики број ископавања и систематска рекогносцирања Ђердапа и ближе околине дали су обиље података и тако помогли да се употпуне сазнања о животу праисторијских заједница у овом региону, али су, такође, покренули и низ питања везаних за етно-културна прожимања и међусобне везе популација које су насељавале ову територију са онима из суседних области. Чини се да је у прошлости пресудан фактор за насељавање ове територије био њен геостратешки положај и Дунав као један од најзначајнијих природних комуникационих праваца, јер је познато да је клима ове области са веома топлим летима и хладним и дугим зимама прилично неусловна за живот. Клима која је била неповољнија него у другим областима централног Балкана ипак није спречила да се ова територија насељава већ од палеолита и да живот континуирано тече, како у праисторији, тако и од античких времена до данас. Сматра се да се мезолитска популација из Ђердапске клисуре, колико год да је била напредна у уметничком и духовном животу, никада није неолитизовала. Неолитску популацију у овом региону, почетком VI миленијума пре н.е. чине заједнице из Кључа и западног дела Влашке низије, које су носиоци Старчево-Криш-Кереш културног комплекса. Из млађег неолита у овом региону евидентирана су само два локалитета и то оба у области Кључа. Обимна

заштитна ископавања вршена у овом региону не дозвољавају могућност да је реч о недовољној истражености терена, а чињеница да је слична ситуација констатована и у осталим деловима источне Србије то само потврђује. Локалитети потичу из позније фазе винчанске културе, а форме керамике већ указују на утицаје старије неолитског културног комплекса Бубањ-Салкуца-Криводол. Старији неолит у Неготинској Крајини и Тимочкој Крајини, који према новијим датумима започиње у другој половини V миленијума пре н.е., обележила је популација која је била носилац Бубањ-Салкуца-Криводол културног комплекса. Овај културни комплекс, настао на локалним традицијама винчанске културе на централном Балкану, уз снажне утицаје Гумелница-Коцадермен-Караново VI комплекса са истока, обухватао је широк појас од Олтеније на северу до Пелагоније на југу, укључујући и западну Бугарску. Насеља, осим у долинама, како је до тада био обичај оснивају се и у планинском делу, на западном ободу Неготинске Крајине. Приближно у другој половини IV миленијума, након експанзије заједница Коцофени културне групе из Трансилваније, ова популација насељава простор Олтеније, Кључа и Неготинске Крајине. Број насеља у односу на претходни период се знатно увећава, а осим на насељима из старијег неолита, они се настањују и на новим локацијама. Живот је у овом периоду најинтензивнији, али се разлог не може сигурношћу утврдити. Претпоставља се да су у питању климатске промене, али се према стилско-типолошким карактеристикама керамике из наредног периода може закључити да су се носиоци поменуте културне групе дуго задржали на овим просторима, на шта једнако указују и новија истраживања. У сваком случају, културни утицај Коцофени културе приметан је и у културној групи Вербичоара, која је настала крајем раног бронзаног доба у Олтенији и задржала се на овим просторима и током средњег бронзаног доба. Насеља Вербичоара групе подизана су искључиво уз Дунав и Тимок, са изузетком једног насеља у брдском делу, на западном ободу Неготинске Крајине. Стилско-типолошке особине керамике ове групе на насељима у Неготинској регији указују на њене ране фазе, односно на прву половину II миленијума пре н.е. и на сиромашнији стил украшавања, него што је случај са насељима у Олтенији. Нешто касније, у другој половини средњег бронзаног доба, под утицајем Витенберг културе из Трансилваније, као и других група комплекса инкрустоване керамике са севера и северозапада, а можда чак и уз присуство њихових носилаца, настаје Жуто брдо-Гирла Маре група, карактеристична за југозападну Олтенију, северозападну Бугарску, јужни Банат и уски прибрежни појас српског Подунавља. У једном тренутку дошло је до контакта Вербичоара групе и групе Жуто брдо-Гирла Маре, што је довело до ситуације да се керамика ових група, нарочито орнаментални стил тешко раз-

ликује, па је веома тешко културно детерминисати насеља из тог периода. Карактеристике материјалне и духовне културе групе Жуто брдо-Гирла Маре углавном су познате са некропола. Ово је једна од група комплекса инкрустоване керамике, која се у овом уском појасу уз Дунав одржала и у позно бронзано доба. Утицаји суседне параћинске групе (чија је варијанта егзистирала на подручју Тимочке Крајине) на материјалну културу групе Жуто брдо-Гирла Маре нису констатовани. Међутим, заједнички су им веома слични погребни обичаји. Обе групе спаљују покојнике и похрањују их у урне на равним некрополама. У једном тренутку, крајем II миленијума пре н.е., на територију већ културно посусталих заједница групе Жуто брдо-Гирла Маре продиру носиоци културе канеловане керамике, односно Гава-Белегиш II групе. Поприлично конфузна времена крајем II и почетком I миленијума пре н.е. у српском Подунављу, али и Банату, Трансилванији и Олтенији илуструју бројне оставе металних налаза, чији карактер још није у потпуности откривен, али се многи аутори слажу да је реч о скривницама или вотивним даровима. Осим бројних остава, тај период је карактеристичан по црној углачаној керамици, украшеној канелурама. С обзиром на то колико је динамична била ова група, која се веома брзо проширила до јужног Поморавља, Неготинска Крајина је остала само окрзнута присуством њених носилаца. У рано гвоздено доба ову територију обележила је културна манифестација коју аутори различито називају (Калакача-Горнеа, Инсула Банулуи, рана Басараби група), која је у старије гвоздено доба изнедрила Басараби групу. Ова група се краткотрајно задржава на простору Неготинске Крајине и Кључа, јер већ крајем прве половине I миленијума пре н.е. настаје локална група која је добила назив по епонимном налазишту-Злотској пећини. Злотска група дефинисана је више према металним налазима, а керамику осим аутохтоних форми (пехари левкастог врата са једном дршком) чине и неке форме карактеристичне за Ферифјиле групу. Млађе гвоздено доба (латенски период) почиње доласком Келта на ове просторе. Иако се насељавање Келта на северни део Балканског полуострва датује у другу половину IV миленијума пре н.е., најстарија келтска налазишта у Неготинској Крајини потичу из III/II века пре н.е. (Чубра, Јабуковац, Мокрањске стене), мада постоје случајни налази (Бараће, Велесница, Љубичевац) који индицирају присуство Келта на овим просторима од IV века пре н.е. Од I века пре н.е. на керамици са насеља латенске културе приметни су елементи дачке културе (лонци украшени пластичним тракама, дачке шоље), што се може повезати са јачањем дачке државе под Буерибистом и губитком самосталности Скордиска након римских похода на Балкан. Почетком I века и ова територија, као уосталом и цео Балкан, потпадају под римску власт, чиме се завршава период праисторије и по-

чиње антички период. Анализом природних карактеристика ове регије, затим културно-хронолошких односа и дистрибуције налазишта појединих културних група, примећена је прилична неуједначеност густине насељавања у оквиру појединих периода, али и велика разлика у броју налазишта у различитим периодима праисторије. Током праисторије најгушће су насељене области Кључа и Неготинске Крајине, док су брдско-планинске области на западу насељене само у појединим периодима (старији енеолит, развијени енеолит и старије гвоздено доба), и то веома слабо.

Оваква, условно речено неуједначена слика густине насељености у појединим периодима свакако није резултат недовољног истраживања, с обзиром на то да је археолошки научноистраживачки пројекат „Бердап“ био један од најобимнијих пројеката код нас, већ је вероватније да разлоге треба тражити у климатским осцилацијама, али и у етно-културним кретањима популација у овом и у околним регионима. Уочава се, такође, да је у већини периода овај регион чинио једну културну целину са Тимочком Крајином, са којом је географски повезан Тимоком. Једино се у позно бронзано доба и рано гвоздено доба ситуација у Неготинској Крајини разликује од оне у Тимочкој Крајини. Наиме, у то време на северу егзистира група Жуто брдо-Гирла Маре, док Тимочку Крајину насељавају носиоци варијанте параћинске групе. Исто тако, оставе које су забележене током краја позног бронзаног доба и у рано гвоздено доба у Кључу нису евидентирани у Тимочкој Крајини. У годинама које долазе, Музеј Крајине, односно његово археолошко одељење ће акценат свога рада ставити на учешће у истраживачким пројектима, чији резултати ће, надамо се, дати допринос познавању праисторијских културних група и њихових носилаца на простору источне Србије. Један од тих пројеката је и ова монографија настала као резултат сарадње Музеја Крајине и Археолошког института. Она ће објављивањем и анализом целокупне праисторијске грађе из Музеја Крајине допунити постојећу слику о праисторијским културама са овога поднебља.

Aleksandar Bulatović, Aleksandar Kapuran and Gordan Janjić
NEGOTIN - CULTURAL STRATIGRAPHY OF
PREHISTORIC ARCHAEOLOGICAL SITES
IN NEGOTINSKA KRAJINA

Although this is a territory that is fairly removed from today's main roads, Negotinska Krajina has a long tradition, but also a very dynamic history of investigating the distant past. Certainly the long history of investigation was influenced by the presence of the founder of Serbian archaeology, prof. M.M. Vasić, in Negotin at the end of the 19th century, and the brief investigation carried out by prof. W. Fewkes, director of the American archaeological expedition for central Europe. These events coupled with the efforts of local enthusiasts probably contributed to the opening in Negotin of the "Hajduk Veljko" museum, one of the first of its kind in Serbia, by as early as 1933. The intensity of investigation on this territory, which increased slightly after World War II, intensified greatly in the 60's of the previous century when conservational surveys were carried out on the Djerdap I dam, and later on the Djerdap II dam. The large number of excavations and systematic survey of Djerdap and its vicinity yielded considerable information and thus helped to complete our knowledge of the life of communities in prehistory in this region, but they also helped initiate a series of questions associated with the cultural intertwining and mutual links between the populations which settled this territory and those in neighbouring territories. It appears that the deciding factor in the settlement of this territory in the past was its geostrategic position and the Danube, as one of the most significant communications paths, for it is well known that the climate of this region, with very warm summers and cold and long winters, is not very well suited for life. A climate that was less favorable than in other areas of the Central Balkans did not prevent the settlement of this territory as early as the Paleolithic period, with life unfolding continuously from prehistory, through to the classical period and up to today.

The anthropological type to which the oldest residents of Serbia belonged has still not been established, nor the exact period in which humans appeared on this territory, although field surveys and small-scale excavations over the past two decades confirmed the presence of Palaeolithic and Mesolithic man in caves located in gorges along the Trgoviški Timok, Moravica, Nišava and, of course, in the Djerdap.²²⁶

---

²²⁶ Радовановић 1997; Михаиловић, Ђуричић, Калуђеровић 1997; Михаиловић 2008.

Mesolithic Period

The most significant Mesolithic sites in the Central Balkans are concentrated along the left and right banks of the Djerdap gorge, including the group of settlements of semi-sedentary and sedentary hunter-gatherers and fishermen of the Lepenski Vir culture, who inhabited this area in the 8th and 7th millennia B.C.²²⁷ The most significant settlements of the Lepenski Vir culture in the area of Ključ, on the territory of Negotinska Krajina, include Vlesnica and Kula in Mihailovac, and represent the eastern most settlements of this Mesolithic period cultural group.²²⁸ It is supposed that during the Boreal, at the time of the climatic optimum, Mesolithic populations abandoned inaccessible cave dwellings and gradually accepted Neolithization, which later led to selection of more favourable locations for organizing food production and cultivation of plants and the domestication of animals.

Early and Middle Neolithic Period

Сл. 23. Посуда, средњи неолит-старчевачка култура

Fig. 23 Bowl, Middle Neolithic-Starčevo culture

Although the inhabitants of the upper Djerdap left behind imposing remains of material and spiritual culture, they essentially did not achieve full Neolithization before their disappearance.²²⁹ Borislav Jovanović holds that hunting communities in the upper Djerdap established contacts with early Neolithic populations in Ključ and Oltenia in the area around the Hajdučka vodenica.²³⁰ Settlements of the early (proto-Starčevo) and middle Neolithic periods that belong to the Starčevo-Keres-Cris cultural complex in Negotinska Krajina include *Brodor-emont* in Kladovo, Maričević between

Kladovo and Fetislam, Mala Vrbica-Jerman, Školska gradina in Korbovo, Vlesnica, Knjepište, the mouth of Kamenički potok, Ideće and *Superphosphate Factory* in Prahovo, Mokranjske stene Kamenolom and Tamnič. All these set-

²²⁷ Радовановић 1997: 55-56.

²²⁸ Vasić 1986; idem 2007; Сладић 1984.

²²⁹ Radovanović 2006: 75.

²³⁰ Jovanović 2008: 308.

tlements, except for the Mokranjske stene Kamenolom and Tamnič, are located on the banks of the Danube. The small percentage of early Neolithic settlements that have been systematically excavated poses a problem in that there is a lack of key information that could confirm the agricultural character of these communities. On the entire territory of Negotinska Krajina no finds of painted Starčevo ceramics have been found. Ceramic production in terms of its stylistic and topological characteristics is most reminiscent of ceramics found at settlements that were located in the upper Djerdap, such as Lepenski Vir, Padina and Stubica. This could indicate that these populations still depended heavily on hunting and fishing. A slightly different situation can be seen along the Crni Timok and Beli Timok rivers, where the settlements of the first agricultural communities were located both on river terraces, where the proximity to water fostered the cultivation of plants, as well as on elevated ground which provided an overview of the surrounding area.

Late Neolithic Period and Early Copper Age

In analyzing the cultural stratigraphy of prehistory on the territory of north-eastern Serbia, only a small area was territory was noted which contained Vinča culture settlements (Zbradila, Pesak and Funda in Korbovo).²³¹ These settlements in Negotinska Krajina can be assigned chronologically to the last phase of the Vinča culture, which according to recent interpretations can be dated to the early Copper Age. The lack of settlements with traces of Vinča culture is overshadowed by the discovery of one of the two oldest copper mines in Europe. The settlement of Dnevni kop in Rudna Glava provided Serbian and European science with one of the most valuable discoveries linked to the birth and development of ancient mining and metallurgy.²³² Rudna Glava provided key insights into prehistoric mining and technological processes, typology and functions of stone and bone tools that were used in

Сл. 24. Керамичка лампа, Рудна Глава, винчанска култура

Fig. 24 Ceramic lamp, Rudna Glava, Vinča culture

²³¹ Besides information from professional literature, A. Kapuran and A. Bulatović performed an autopsy of the complete prehistory collection of the museums in Negotin, Bor, Zaječar and Knjaževac.

²³² Jovanović 1971: 18.

mining activities, which indirectly led to the discovery of other mine shafts, primarily on the territory of Bor and Majdanpek, as well as in other parts of Serbia. The latest AMS dating places this prehistoric mine into the chronological framework of the early Neolithic phase between 5400/5350 and 4650 B.C.²³³ Late Vinča culture settlements are predominantly tell-like settlements located in areas with arable land that could accommodate larger numbers of inhabitants. Examples of such settlements are frequent in the Danube, Sava and Morava hinterlands, where geomorphological conditions and good irrigation suited the creation of settlements with large numbers of inhabitants. These populations had all the advantages for cultivating fertile valleys of large rivers. In analysing the landscape of north-eastern Serbia one would expect that the area between Ključ up to the confluence of the Timok into the Danube would be best suited to combined economy of agriculture and herding. However, the eolian origins of the sand and wooden grades, including frequent flooding or changes in the riverbed of this great river, clearly did not suit the creation of settlements with large numbers of inhabitants. It appears that only the river terrace on the right bank of the Danube, near Korbovo, had all the necessary conditions for a Vinča culture settlement. The only anthropomorphic plastic find from the late phase of the Vinča culture, which is currently in the Museum of Krajina, were discovered in the settlement Pesak in Korbovo. It is a sedentary figurine with a pentagonal shaped face and hands resting on its sides (Fig. 13).

Early, Middle and Late Copper Age

The Copper Age in north-eastern Serbia is characterized by three phases: the first phase is represented by settlements at Rudna Glava and Zbradila near Korbovo;²³⁴ the second phase is represented by the cultural complex Bujanj-Salcuta-Krivodol; the third phase is characterized by settlements of the Coțofeni-Kostolac cultural group.²³⁵ Given that the early Copper Age represented the final phase of the Vinča culture, the late Copper Age on the territory of the Balkans was marked by the Bujanj-Salcuta-Krivodol cultural complex, during which a large territory of the Negotinska Krajina was settled.²³⁶ The representatives of this "Balkan cultural complex", which besides Serbia and Kosovo also extended to Bulgaria, Rumania, Pelagonia and part of the Aegean, on the territory of north-eastern Serbia settled on the

²³³ Borić 2009: 205-206.

²³⁴ Jovanović 1971: 18; Babović 1986.

²³⁵ Tasić 2004: 61-63.

²³⁶ Tasić 1979a; Tasić 1982; Tasić 1983; Tasić 1995; Tasić 1997; Tasić 2004; Jevtić 1987; Трбуховић, Вуковић 1967; Јовановић 1987; Јовановић 1999.

right banks of the Danube.²³⁷ However, this cultural complex expanded along the rivers of Crni Timok, Beli Timok and Veliki Timok and the hinterland territory. Judging by topographic characteristics, the settlements of this cultural complex are diverse, including cave dwellings, settlements at high elevations or settlements located in river valleys and on river terraces. Quite frequently the representatives of this cultural complex formed hill-fort settlements that were positioned at topographically best suited locations for defence and easier control of the surrounding terrain (Mokranjske stene, Smedovac, Kovilovo and Kapu Đajuluj).²³⁸

Сл. 25. Керамика из старијег енеолита, Бубањ-Салкуца културна група

Fig. 25 Early Aeneolithic ceramics, Bubanj-Salcuta cultural group

The most interesting settlements from this period include Četaće-Vrkalj in Kovilovo and Grabar-Svračar in Smedovac.²³⁹ These two settlements are located on the eastern boundary of the Wallachian plain, above the right bank of the Timok. The most interesting artefacts found at these sites are objects linked to the spiritual life of middle Aeneolithic period communities, as represented by fragmentary anthropomorphic figurines with greatly exaggerated gluteal muscles and a zoomorphic sacrificial object in the shape of a calf with a hollow back (Fig. 14). The intensity of the ethno-cultural link between communities of this cultural complex is best reflected in the fact that nearly identical figurines and sacrificial objects were found on the territory from Pelagonia to Muntenia and Western Bulgaria.²⁴⁰ Except in the tradition

²³⁷ Tasić 1982: 28; Jevtić 1987.

²³⁸ *Ibid.*: 38.

²³⁹ Трбуховић, Вуковић 1967.

²⁴⁰ Перник 1981, обр. 5/1, 2, обр. 16/9; Mantu et al 1997, 52, 226-228; Todorova 2003, 317, fig. 7, 8; Колишткоска-Настева 2005, инв. бр. 89-94.

of local cultural groups, the origins of this cultural complex should certainly be sought in the territory of the Gumelnica early Aeneolithic cultural group in the lower Danube, as well as in the Cucuteni-Tripolje cultural complex on the north-western shores of the Black Sea and its hinterland.

This cultural phenomenon is characteristic for its ceramic production of double-handled drinking cups²⁴¹ and amphorae with cylindrical necks ornamented using the impression technique (Fig. 25). Metal artefacts include several cross-shaped copper axes, such as the one in Šarkamen which, just like many others, made its way to the museum as an accidental find (Fig. 15)²⁴² No necropolises have been found as yet from the early Copper Age on the territory of Negotinska Krajina. Only one isolated skeletal grave has been found at Lepenski Vir which is also the only find of its kind dating to that period on this territory.²⁴³ The grave contains a richly ornamented ceramic bowl which belongs stylistically and typologically to the cultural complex Bubanj-Salcuta-Krivodol. Relying on the latest dating, J. Bojadžijev holds that the Bubanj-Salcuta-Krivodol cultural complex begins around 4600/4550 and ends 4100/3800 B.C.²⁴⁴ Settlements dating back to the late Aeneolithic period in Negotinska Krajina include: Grabovnica-Brzi prun, Veliki Gradac, Vrkalj-Ćjetaće, Korbovo-Fund, Korbovo-riverbank, Korbovo-Školska gradina, Mokranjske stene rockshelter, Ideće, Prahovo-Fabrika superfosfata, Rogljevo, Sikole-Gradište, Smedovac-Grabar-Svračar, Srbovo, Tamnič-Železnička stanica and Šarkamen-Duge livade.

A new phase in the history of the Copper Age in south-eastern Europe began with the migration of the Chernavoda III-Boleraz steppe cultures.²⁴⁵ This migration progressed through the Danube hinterland and is considered to be the start of the Indo-European settlement of the Carpathian basin, although it merely grazed the territory of north-eastern Serbia, in particular its northern region on the right side of the Danube.²⁴⁶ During the second half of the 4th millennium, probably under pressure from the steppe tribes, the representatives of the Coțofeni culture from Transylvania started settling on the territory of north-eastern Serbia.²⁴⁷ This cultural group covered an enormous area comprising Transylvania, Banat, Oltenija and part of Muntenia.²⁴⁸ On the territory of Negotinska Krajina it expanded from the area of Djerdap, all the way to Požarevac in the west and along the Timok, further on to the south, up to Niš.²⁴⁹ The symbiosis between the Coțofeni cultural group with the Kostolac

²⁴¹ Трбуховић, Вуковић 1967: 99-100.

²⁴² Јовановић 1971; Stanojević 1984-1986: 12-13; fig. 5.

²⁴³ Летица 1971.

²⁴⁴ Војадџијевић 1995: 173.

²⁴⁵ Тасић 1983: 18.

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ Војадџијевић 1998: 360.

²⁴⁸ Роман 1976: 70.

²⁴⁹ Гарашанин, Ђурић 1983: 14.

cultural group occurred precisely on the territory of north-eastern Serbia.²⁵⁰ Judging by the use of ornamental techniques observed at sites in the bordering areas of Negotinska Krajina, it is possible to single out two phases of this cultural group: the early phase, which is dominated by ornamentation using notched lines and lens-shaped applications characteristic of the Coțofeni cultural group; the later phase, in which this style mixed with the “stab-and-drag” technique (*Furchenstich*).²⁵¹ As regards the settlements formed by the representatives of the Coțofeni-Kostolac group, a large number of cave dwellings and a smaller number of settlements on river terraces have been identified. However, in recent decades a large number of settlements have been discov-

Сл. 26. Касноенеолитска керамика, Коцофени-Костолац културна група

Fig. 26 Late Aeneolithic ceramics, Cotofeni-Kostolac Cultural group

ered with very unusual layouts – located on very inaccessible and very steep cliff peaks of hills or high points on edges of canyons, high above waterways. In such settlements dwellings were built through artificial levelling of platforms in limestone cliffs, shaped into terraces. This is the case with the settlements of Veliki most in Vratna and Mokranjske stene Kamenolom. According to P. Roman and N. Tasić, the economies of these communities were predominantly transhuman, pastoral-nomadic in character.²⁵² However, recent research indicates that the cultural layer at certain sites ranges in depth from one to three meters (Kapetanova pećina near Majdanpek, Mokranjske stene rockshelter near Negotin). Such stratigraphy requires a reassessment of the long-standing view that the representatives of the Coțofeni-Kostolac cultural group lived in settlements that were temporary in character due to their pastoral-nomadic movements. Cyclical movements from higher ground during warm periods to lowland areas

²⁵⁰ Tasić 1982: 27; Тасић 1990: 12.

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² Тасић, 1976, p. 107; Роман, 1976.

during cold periods of the year certainly must have resulted in the formation of a larger number of settlements that could have been used on a seasonal camps. It is only in this way that the creation of such imposing cultural layers could have occurred, although the lack of absolute dating prevents chronological assignment of the cultural layers in these settlements. It is likely that these cultural layers were formed during numerous cyclical returns to the positions of "gathering places" of nomadic herdsman who continued living according to the same traditions until the middle of the Bronze Age. Recent research indicates that at the end of the 4th millennium and in the first half of the 3rd millennium B.C. an environmental collapse occurred as the result of increase in average annual temperature and reduction in precipitation levels.²⁵³ This phenomenon was conditioned by the occurrence of climatic conditions that were similar to those in desert regions, so that it is assumed that only by raising goats and sheep and through permanent migration from higher ground to lowlands it was possible to secure the survival of a community. Dire living conditions conditioned such an economy (nomadic pastoral) and the inferior material culture of the late Aeneolithic period, which lasted until more favourable climatic conditions occurred in the middle of the 2nd millennium B.C. Necropolises from the final phase of the Copper Age in this part of Serbia have not been identified, with the only grave that certainly belongs to the Coțofeni-Kostolac group having been discovered at Padina in Djerdap.²⁵⁴ Namely, it is a grave of an incinerated body, with the incinerated remains in a ceramic vessel covered with another vessel. In this period, however, there was a custom of burial beneath earth mounds, of which a large number have been identified and excavated in northern Bulgaria and southern Rumania. At Lalunj in Mokranje larger tumulus has been identified, with a diameter of over 20 m and a height of around 2 m, with surface artefacts having been recovered that date back to the Aeneolithic period.²⁵⁵ In all likelihood this is a burial mound, but this will only be certain after excavation work is carried out, which is at the preparatory stage. The chronological framework of the Coțofeni-Kostolac group in the Danube valley and beyond can be assigned only indirectly, as C₁₄ dating of these archaeological sites has still not been carried out. According to J. Bojadžijev, phases II-III of the Coțofeni-Kostolac group (4400-4300 b.p.) can be assigned approximately to the same period as the Kostolac group (4500-4100 b.p.), so that, assuming that the Coțofeni-Kostolac group appeared slightly after the appearance of the Kostolac group, it can be concluded that the Coțofeni-Kostolac group existed at the end of the 4th and the start of the 3rd millenniums B.C., although it is possible that in certain regions it lasted even beyond that period.²⁵⁶

²⁵³ Тодорова, 2009.

²⁵⁴ Јовановић 1974: 18.

²⁵⁵ The site was discovered by the authors of this book during survey work carried out in 2010.

²⁵⁶ Bojadžijev 1995: 175, 178; Bojadžijev 1998: 350, 357-358.

Archaeological sites that belong to the Coțofeni-Kostolac cultural group include: Brusnik-Glavica, Velesnica, Kapu Đaluluj, Brzi prun, Gospođin vir, Vratna-Most, Donje Butorke, Mala Vrbica-500 m from village, Vrkalj-Ćetaće, Zbrdila-Fund, Korbovo-riverbank, Korbovo-vicinity, Kovilovo Vrkalj, Ljubičevac-riverbank, Ljubičevac-island, Ušće Jakomirskog potoka, Mokranjske stene Kamenolom, Mokranjske stene rockshelter, Lalunj, Popovica-Veliko brdo, Ideće, Ušće Slatinske reke, Grabar-Svračar and Smiljkova glavica. The characteristic ceramic production of the late Aeneolithic period is represented by one vessel from Korbovo with a slight S-shaped profile, ornamented with notching and lens applications (Fig. 26a).²⁵⁷ Another vessel discovered at the Kovilovo settlement is a semi-spherical pot with three plastic vertical ribs that descend from the rim to the bottom of the vessel (Fig. 26b).²⁵⁸

Bronze Age

A metal axe from Boljetin and several vessels from Velesnica (T. IX/18-20) originate from the early Bronze Age or the late Aeneolithic period in Negotinska Krajina. The axe from Boljetin is made of arsenic bronze and represents one of the oldest bronze artefacts in the central Balkans (the percentage of arsenic is around 3.5%).²⁵⁹ This type of axe (Kozarac type) has been observed in Bulgaria, in Rumania and in the western Balkans, but it seems that the axe from Boljetin should above all be linked to the Coțofeni-Kostolac cultural group or possibly to the Glina III-Schnekenberg group, as this type of arsenic axe is characteristic for Transylvania and the Rumanian part of Banat, while examples in the Balkans are mostly made of copper.²⁶⁰ According to the latest dating of the Bronze Age in Europe, the early Bronze Age lasted from 2300/2200 B.C., the middle Bronze Age lasted from 1900 to 1600 B.C., while the late Bronze Age lasted from 1600/1500 to 1300 BC.²⁶¹ F. Gogátlan generally agrees with this chronology, but believes that the middle Bronze Age lasted from 2000 do 1450 BC.²⁶²

In analyzing cultural stratigraphy of the Metal Age in north-eastern Serbia it must be emphasized that during the Subboreal (3800-1000 or 3000-500 B.C.) climatic conditions changed compared to the previous Atlantic period, and that temperatures increased with a tendency toward sharp changes

²⁵⁷ Летица 1975: T.VIII.

²⁵⁸ Трбуховић, Вуковић 1967: TVII.

²⁵⁹ Јовановић 1971: T.VII/7; Станојевић 1984-86: 11, S1 4; Pernicka at all 1993.

²⁶⁰ Černih 1978: 146; Vulpe 1970: 40; Žeravica 1993: 30. As in this region numerous Coțofeni-Kostolac cultural group settlements have been identified, whereas artefacts with stylistic and typological characteristics of the Glina III-Schrekenberg group have not been identified, the axe most probably belongs to the representatives of the Coțofeni-Kostolac cultural group.

²⁶¹ Kristiansen and Larsson 2005.

²⁶² Gogátlan 1998.

into rainy periods.²⁶³ This strongly affected the development of agriculture, with the appearance of the first cattle drawn carts, which facilitated transportation, trade and communication in general. Innovations in the technology of agricultural production, greater mobility of communities that came with the use of the cattle drawn cart and practice of nomadic herding on the territory of the Timok river and neighbouring areas led to the symbiosis of two contemporaneous cultural groups, the Vatin and Verbicioara cultural groups, and at the end of the middle and start of the late Bronze age, of the Paraćin cultural group.²⁶⁴ D. Srežović and M. Lazić characterized this symbiosis as the *Gamzigrad culture*, which is specific to the territory of eastern Serbia,²⁶⁵ although a large number of experts agree that what is at issue is a local variant of the Verbicioara group (middle Bronze Age), followed by the Paraćin group (late Bronze Age), and that there is no need for defining a new cultural phenomenon.²⁶⁶

Сл. 27. Керамика касног бронзаног доба, Корбово, Култура Жуто Брдо-Гирла Маре

Fig. 27 Late Bronze Age ceramics, Korbovo, Žuto Brdo-Girila Mare Culture

In the Negotinska Krajina the middle and late Bronze Age was marked by the Verbicioara group and the Žuto brdo-Grila Mare group. The number of settlements belonging to the middle and late Bronze Age underwent a manifold increase compared to the previous epoch, and according to their topographic character they range between lowland to highland settlements, to hill fort settlements. Necropolises from that period indicate that the demographic picture was marked by accelerated expansion. Settlements in Negotinska Krajina whose material culture contains Verbicioara group elements include: Tamnič-railway station, Rtkovo-Glameja, Rogljevo-Jarak, Korbovo-Pesak, Prahovo Superphosphate Factory, Mokranjske stene Kamenolom, Mokran-

²⁶³ Bankoff and Greenfield 1984: 14.

²⁶⁴ Капуран 2010.

²⁶⁵ Срејовић, Лазић 1997; Лазић 1998; Лазић 2010.

²⁶⁶ Jovanović 1999: 71; Tasić 2003: 98; Kapuran 2010: 59-60; Булатовић, Станковски 2012: 361-363.

jske stene rockshelter, Mokranje-Stari salaš, Kusjak, Ljubičevac-riverbank, Korbovo-riverbank, Fetislam and Donje Butorke. The creation of the Žuto brdo-Grila Mare group was strongly influenced by the Wittenberg group from Transylvania, whose representatives at one point, probably under pressure from representatives of the Higelgreber cultural group, headed south toward the Danube. This migration left its mark on the Verbicioara group settlements in Oltenia, whose numbers during phase II decreased significantly, and starting in that period spiral and meander motifs, which are characteristic for the Wittenberg culture, started appearing on the ceramics of the Verbicioara group.²⁶⁷ Close ties between the cultural groups Wittenberg, Žuto brdo-Grila Mare and Verbicioara are also reflected in tied meanders, which are slightly more recent than the spiral motif, and are common to both groups.²⁶⁸

Although no relevant absolute dating is available that could be of significant help for the chronological assignment of these middle/late Bronze Age phenomena on the territory of Negotinska Krajina, for now it is clear that the representatives of the cultural complex Žuto brdo-Grila Mare halted their progress somewhere on the right bank of the Danube, at Djerdap and Ključ.²⁶⁹ It seems that they had little interest in straying further away from the banks of this river, as evidenced by the absence of their settlements in the Djerdap hinterland. Because of the relatively low number of settlements and dwellings that were built from perishable materials, today there is no reliable information on the character of the economy of this population.

Although their ceramic production varies significantly in terms of stylistic and topological traits, the common characteristics of these contemporaneous cultural groups in Negotinska Krajina and the central and southern part of eastern Serbia are rituals of burial, with cremation in necropolises without burial mounts (*Urnenfelder*), which relegates them to a common cultural circle of the middle and late Bronze Age in the Danube and Morava river valleys. However, from what is known from excavated necropolises in the Djerdap hinterland, such as Magura (near Zaječar),²⁷⁰ Trnjanje²⁷¹ and Borsko jezero (near Bor),²⁷² the ritual that was practiced there consisted of the building of circular burial structures in which an urn was laid with the burnt remains of the dead. In exceptional cases the burial urns were ornamented, while in the graves themselves gifts were few in number. At necropolises in Trnjane and at Borsko jezero, large quantities of bronze slag were discovered in the urns themselves and in the surrounding stone structures which, coupled with the fact that they are located in a region with a large number

²⁶⁷ Булатовић, Станковски 2012: 357, нап. 541.

²⁶⁸ Voroffka 1994: 288-290; Typentaf 16, 22, 66; Taf. 13.

²⁶⁹ Васић 1912; Jevtić, Vukomanović 1996.

²⁷⁰ Лазић 2010; Срејовић, Лазић 1997.

²⁷¹ Јовановић, Јанковић 1987-1990; idem 1996.

²⁷² Lazić 1998; Kapuran 2011a.

of copper mines, indicates the possibility that these were mining communities.²⁷³ By contrast with necropolises in the vicinity of Zaječar and Bor, the necropolises of populations of the cultural complex Žuto brdo-Girila Mare do not have circular stone structure, urns are placed directly into the earth, but are very richly ornamented and have a higher number of burial offerings.²⁷⁴ The beauty of the ornamental details on the ceramics inspired M.M. Vasić to excavate the settlements of this culture in the region from Beograd to Prahovo (Fig. 20, 21).²⁷⁵ The most significant settlements of this cultural group on the territory of Negotinska Krajina are the necropolises of Glamija²⁷⁶ and Pesak in Korbovo.²⁷⁷ A large number of urns was discovered in them that in certain cases contained the remains from one to three burnt bodies. The example of grave 24 at the Glamija necropolis, with a large number of burial offerings that are varied, best reflects the attitude toward the afterlife of the

Сл. 28. Антропоморфна и зооморфна пластика са некрополе у Корбову

Fig. 28 Anthropomorphic and zoomorphic figurines from Korbovo necropolis

dead.²⁷⁸ In two cases here richly ornamented ritual vases in the shape of birds and anthropomorphic figurines were also placed along side urns (Fig. 22). Certain authors link this ritual to the myth of the Hyperborean Apollo, with which the figural representation of „the carts from Dupljaja”²⁷⁹ was associated, as well as other representations from the rich assortment of Žuto brdo figural plastics. Besides Glamija and Pesak, the most significant sites containing artefacts of the Žuto brdo-Girila Mare include: Egeta, Brza Palanka-riverbank, Velesnica, Kladovo-*Brodoimpeks*, Fetislam, Jerman, Mala Vrbica-Kurvin grad, Maričević-between Kladovo and Fetislam, Zbradila-Fund, Korbovo-riv-

²⁷³ Јовановић, Јанковић 1987-1990; idem 1996.

²⁷⁴ Крстић 1983.

²⁷⁵ Васић 1912.

²⁷⁶ Крстић 2003.

²⁷⁷ Летица 1975.

²⁷⁸ Крстић 1983: Fig. a-b; idem 2003.

²⁷⁹ Garašanin 1983: 532.

erbank, Korbovo-Pesak, Korbovo-Hlebna peć, Kovilovo Vrkalj, Kusjak-Grle, Kusjak-Motel, Ljubičevac-Glameja, Ljubičevac-riverbank, Ljubičevac-island, Ljubičevac-Selo, Milutinovac-Potok, Ušće Jakomirskog potoka, Prahovo Fabrika superfosfata, Rogljevo-Jarak, Rtkovo-Glamija. Several characteristic urns belong to the Žuto brdo-Girila Mare group that are richly ornamented with notching, etching and white incrustation, which are part of the permanent exhibit of the Museum of Krajina (Fig. 28). The most frequent motifs on the ceramics of this group are concentric circles, garlands, spirals, meanders and other ornaments. Objects used for cult purposes were also frequent in the form of a rhyton with a bird shape (Fig. 28b), a bull (Fig. 28r), anthropomorphic figurines (Fig. 28a). One of the most representative artefacts from this period is the richly ornamented monumental urn postament at the Ljubičevac site (Fig. 16a). The only characteristic metal artefact from the middle Bronze Age is the cast copper axe of the Patualele type, which was an accidental find at Urovica, without any further archaeological context.²⁸⁰ The discoveries of a cylindrical dish (*Fischbutte*) and a biconical amphora with an expanding rim can be linked directly to the influences of the Vatin and Verbichoare cultural groups (Fig. 16b).

The late Bronze Age period (13th century B.C. – Ba D) is represented by only a single collection of bronze objects from Topolnica (Fig. 29).²⁸¹

Transitional Period From Bronze Age to Iron Age

The greatest amount of information about the settlement of north-eastern Serbia during the early Iron Age was provided by the protective archaeological identification work carried out during the building of the accumulation lakes Djerdap I and II. As was the case for the previous periods, the situation in the Djerdap hinterland did not correspond to the events on the banks of the Danube. Likewise there was also a discontinuity in the discovered settlements and the number of collections of metal objects, of which four were discovered in this part of Serbia. Judging by the locations where they were discovered, they were widely distributed throughout the Danube hinterland. They relate to collections of bronze objects from Alun,²⁸² Urovica²⁸³ and Leskovo,²⁸⁴ that have been chronologically assigned to the period 11th-9th centuries B.C., or Ha A2/B1-B2. Judging by the stylistic and typological characteristics of the artefacts and their chronology, these collections of objects belong to the period of migration by the Gava cultural group into the Danube

²⁸⁰ Јовановић 1971: Т: VII/7; Станојевић 1984-86, S1 10; Pernicka at all. 1993.

²⁸¹ Срејовић 1975: 96. et al.; Vasić 2003: 57.

²⁸² Срејовић 1975.

²⁸³ Срејовић 1975а.

²⁸⁴ Тодоровић 1975.

valley, which had been confirmed by archaeological excavations carried out at the necropolis Vajuga-Pesak²⁸⁵ and at Livade in Mala Vrbica.²⁸⁶ The presence of these collections and their dating indicates the possibility that this region should be included into the territory of the horizon of collections of objects

Сл. 29. Остава из Тополнице, касно бронзано доба

Fig. 29 Topolnica hoard, Late Bronze Age

of the so-called "Ha A2 complex", whose primary territory is represented by Srem, Slavonija, Banat and Transylvania.²⁸⁷ These artefacts correspond chronologically to two bronze pins from Zlotska pećina and two knives, which

²⁸⁵ Popović, Vukomanović 1998: 105.

²⁸⁶ Vukomanović, Popović 1986.

²⁸⁷ Тасић 1983: 105-106.

can be dated to the Ha A1 period.²⁸⁸ Collections from Topolnica, Alun and Brza Palanka²⁸⁹ present the arming of a war-oriented society. Swords, spears, axes and daggers represent the height of development of bronze metallurgy at the end of the 2nd millennium and of the transitional period from the second to the first millennium B.C. Characteristic artefacts in the Alun collection are represented by dishes made of flattened copper, axes, spears, torque with folded-in sides (T. I) and bracelets with folded ends.²⁹⁰ Characteristic finds from Topolnica include bracelets with open ends, a hand protector, swords with quillions and a pin with a biconical head (Fig. 29).²⁹¹ In the hoard from Urovica the most frequent artefacts were axes (celts) and one axe with wings (Fig. 30).²⁹² Following a review of artefacts of the collection at the Muzej Krajine an unexpected discovery was made of artefacts from an unpublished necropolis from the transitional period into the Iron Age. Namely, after reviewing materials discovered in the Roman fortress Veliki Gradac, artefacts were identified from three unpublished prehistoric graves which contained offerings in the form of ceramic (T. XIX). The stylistic and typological characteristics of these ceramic indicate that the graves most probably belonged to the period of the Gava cultural group. A particular problem is posed by the absence of accompanying field documentation and the fact that this artefact had never been mentioned in reports from excavations of Veliki Gradac.

Early Iron Age

The start of iron exploitation and metallurgy on the territory of Serbia is associated with the 1st millennium B.C., while on the territory of Europe this process started earlier, already by the end of the 2nd millennium B.C.²⁹³ It has been confirmed thus far that the expansion of iron metallurgy on the Balkan-Scandinavian axis occurred around 1000 B.C.²⁹⁴ On the territory of Serbia so far the early phase of iron metallurgy has not been confirmed in systematic excavations of the settlements of this period. By contrast with the previous transitional period from the Bronze Age into the Iron Age, on the territory of Negotinska Krajina the number of settlements from the early Iron Age is far greater. The cultural characteristics of material culture belong to the pre-Basarbi horizon or the Kalakača-Bosut cultural complex, which was characteristic for the territory of the Wallachian plain, including the borderline region between the southern Carpathians and Panonia, where artefacts be-

²⁸⁸ Јевтић 2004: сл. 71.

²⁸⁹ Јовановић 1975; Срејовић 1975; Срејовић 1975а.

²⁹⁰ Срејовић 1975.

²⁹¹ Јовановић 1972: Т. I; Т. IV.

²⁹² Срејовић 1969.

²⁹³ Vasić 1997a: 344

²⁹⁴ Pleiner 2000.

Сл. 30. Остава из Уровице, рано гвоздено доба

Fig. 30 Urovica hoard, Early Iron Age

longing to this complex can also be found in northern Bulgaria, although they are very few in number.²⁹⁵ There are certain indications that on the territory of the upper Djerdap gorge, between Kožica and the mouth of Porečka reka, contact occurred between the cultural groups Kalakača and Insula Banului, which could have affected the genesis and later the development of the culture of the early Iron Age on this territory.²⁹⁶ Early Iron Age settlements were spacious, most often located on river terraces and were closely linked with waterways or powerful sources of water.²⁹⁷ Hill fort settlements were located on carefully selected strategic positions that provided easier control of communication routes. Traces of fortifications for now have been confirmed only at the site Pecka bara,²⁹⁸ Kuznjica²⁹⁹ and Morkanjske stene Kamenolom,³⁰⁰ although some authors hold that such settlements in fact represented small outdoor fortifications in which the population of surrounding unprotected settlements sought protection in the event of danger.³⁰¹ Northeast of Negotin, on the archaeological site Vidrovac near the village of Paunovac, an early Iron Age settlement has been identified which according to its topographic characteristics has elements of an elevated hill fort settlement of the migratory complex. Cave shelters continued to be used, such

as Zlotska pećina, Peščera Mare and the cave above Trajanova tabla in Danube gorge.³⁰² Zlotska pećina is the best investigated site from that period,

²⁹⁵ Jevtić 1992.

²⁹⁶ Вукмановић 1990: 44.

²⁹⁷ *Ibid.*

²⁹⁸ Janković 1969: 101-102.

²⁹⁹ Jovanović 1972.

³⁰⁰ Janković, Janković 1976.

³⁰¹ Medović 1986.

³⁰² Tasić 1969; Капуран, Борић, Јевтић 2007.

having been dated to the early Iron Age of the 7th and 6th centuries B.C.³⁰³ Lowland settlements in the vicinity of Negotin include the archaeological sites of the Church of St. Peter and Paul in Kobišnica, Kobišnica Brick Factory near the railway station, Srbovo, Prahovo the Superphosphate Factory. In their identification work carried out in the vicinity of Negotin M. and Dj. Janković noted several more sites that belong to this period,³⁰⁴ so that there had probably been more than have been presented.

Rastko Vasić believes that the Iron Age in eastern Serbia consists of three phases in which the first one is represented by ceramics from the Kalakača-Basarabi group (combination of canelure and S motifs with white incrustations); the second horizon is represented by imitations of ceramics of the Basarabi group, with finds of fibulae, pins and belts from Zlotska pećina; the third horizon (also the poorest) comprising finds that are linked to the Ferigile group in Oltenia.³⁰⁵ M. Jevtić holds that the division of the Basarabi group on the territory of eastern Serbia can be assigned to three phases: Basarabi I, 850-750 B.C. (Insula Banului group); Basarabi II, 750-650 B.C. (Vajuga, Moldova, Crvena livada, Sofronijevo); Basarabi III, 650-550 B.C. (horizon of the Zlotska group and the Ferigile group).³⁰⁶ The largest number of settlements in north-eastern Serbia, in the Danube hinterland, would belong to the late Kalakača group, or the early Basarabi group,³⁰⁷ which judging by all accounts was formed on the territory of Oltenia and north-western Bulgaria.³⁰⁸

Settlements of the early Iron Age on the territory covered by Museum of Krajina are mainly located on the territory of Ključ and around the confluence of the Timok and the Danube, around Prahovo and Kobišnica.³⁰⁹

On the territory of Netoginska Krajina only one necropolis of the early Iron Age has been excavated on the site Pesak in Vajuga.³¹⁰ The graves were made of stone platforms on which the dead were laid, with a large number of offerings for the afterlife. It is still not known whether the change of sacred ritual (inhumation instead incineration) had changed because of changes in the ethnic makeup of the population.³¹¹ Judging by the artefact offerings, it can be assumed that individuals were more wealthy than other, as vividly presented by grave 17 at Vajuga.³¹² The custom of burying the dead in a stretched out position, in east-west direction, with the head facing east, beneath low, flattened burial mounds (from three bodies to a single body to a mound) might

³⁰³ Јевтић 2004: 145.

³⁰⁴ Јанковић, Јанковић 1973.

³⁰⁵ Васић 1997: 95.

³⁰⁶ Јевтић 1992.

³⁰⁷ *Ibid.*

³⁰⁸ Вукмановић 1990: 44.

³⁰⁹ Васић, Јанковић 1971; Јанковић, Јанковић 1973; Капуран 2011, Карта 5.

³¹⁰ Роровић, Вукмановић 1998.

³¹¹ Вукмановић 1990: 49.

³¹² Роровић, Вукмановић 1998: 26, fig. 21.

point to a certain amount of cohesion which existed in the community.³¹³ For better understanding of the religious beliefs of the population of the early Iron Age on the territory of Negotinska Krajina attention should be directed at the results of excavations of the cenotaphic sacrificial objects discovered in recent years on Miroč mountain.³¹⁴ Archaeological sites that belong to the early Iron Age on the territory which is presented here include: Egeta, Donje Butroke, Fetislam, Grabovica-riverbank, *Brodoimpeks*, Kladovo-Cement

Сл. 31. Бронзана фибула, старије гвоздено доба, злотска група

Fig. 31 Bronze fibula, Early Iron Age, Zlotska group

Factory, Zbradila-Fund, Korbovo-Školska gradina, Kostol-western part of village, Kobilovo-Vrkalj, Kusjak-Vrkalj, Kusjak-Motel, Kusjak-Grle, Korbingrad, Mala Vrbica-500 m from the village, Mala Vrbica-riverbank, Miloševo-Državna bašta, Porečka Reka-Utvrđenje, Ideće, Prahovo Superfosfate Fabric, Rogljevo-Jarak, Smedovac-Grabar-Svračar, mouth of Jakomirski potok, mouth of Slatinska reka, Velesnica, Veliki Gradac, Bukovče-Selište, Kobišnica-Brick Factory near railway station, Kobišnica-Đal Balej, Mokranje-railway station, Mokranjske stene Kamenolom, Mokranjske stene rockshelter, Mokranje-Stari salaš, Padučej, Paunovac, Popovica-Veliko brdo and Porečka reka.

The Zlotska group represents the final cultural phenomenon of the early Iron Age on the territory of eastern Serbia. This cultural group was first defined by R. Vasić, primarily on the basis of rich metal artefacts from Zlotska pećina, with the number of discovered artefacts (mainly made of metal) of this culture having increased over time.³¹⁵ The chronological timeframe would have extended over the period from the 6th to the 4th centuries B.C., with stylistic and topological elements that were characteristic of the Glasinac cultural complex and the Scythians, particularly in terms of metal objects. Besides these, influences are apparent from neighbouring Oltenia, especially the Ferigile group.³¹⁶ In terms of ethnicity and culture, representatives of the Zlotska group could be designated as Triballi, who according to Herodotus records populated the territory between Morava and Isker.³¹⁷ Ceramic materials belonging to this group cannot be easily identified, and except for Zlotska pećina they can also be found at Romuliana, in Rgošte, Kuznjica,³¹⁸

³¹³ *Ibid.*

³¹⁴ Јевтић 2006.

³¹⁵ Vasić 1977: 19-20; *idem* 1997; Јевтић 2004:

³¹⁶ Васић 1997; Јевтић 1992: 163.

³¹⁷ Parazogulu 2007: 48. Herodotus took the original information from Hecataeus.

³¹⁸ Капуран 2008; *idem* 2011; Стојић, Илијић 2011.

Ruženjka³¹⁹ and in Biljevina.³²⁰ Such a small number of settlements is not sufficient for clearly defining the territorial distribution of the Zlotska group, but we hope that future research will provide a greater number of elements for more precise definition of material culture, as well as the settlement distribution of this group. Cult cenotaphe discovered at Mihailov ponor on Miroč can also be linked to this cultural phenomenon, where the tradition of "sacred groves" continued from the late Bronze Age into the early Iron Age.³²¹ Archaeological sites that belong to the final phase of the early Iron Age or the Zlotska group include: Brza Palanka-riverbank near church, Egeta-south of the church, Bukovče-settlement of Selište, Donje Butorke, Grabovica-upstream from watchtower, Jerman, Kusjak, Mokranje-Stari salaš, Mokranjske stene Kamenolom, Mokranjske stene rockshelter, Tamnič-Kamenac, mouth of Slatinska reka and Velesnica.

In the exhibit of Museum of Krajina the period of the Iron Age is represented by artefacts from the Boljetin hoard of iron objects and one fibula with foot in the shape of a Beotian shield from an unknown site (Fig. 31).

Late Iron Age (Laten period)

The late Iron Age or Laten period started with the arrival of eastern Celts on the territory of Serbia in the second half of the 4th century B.C. and lasted through until the Roman conquests in the 1st century A.D. This period is ethnically linked to the Celts, as well as the Scordiscians and Dacians, who lived on the territory of eastern Serbia in the 1st century B.C.³²² The first signs of their presence on the territory of eastern Serbia appeared fairly late compared to their appearance in the Balkans, which could be explained by their conflicts with the Triballi.³²³ The area along the Timok was fairly sparsely populated. The largest number of Celtic artefacts in Negotinska Krajina can be dated to the 1st century B.C. and they primarily belong to the Scordiscians.³²⁴ The small

Сл. 32. Остача новца из млађег гвозденог доба, Јабучовац

Fig. 32 Coin hoard from Late Iron Age, Jabukovac

³¹⁹ Јевтић 1984.

³²⁰ Vasić 1972: 36.

³²¹ Јевтић 2006.

³²² Стојић, Јацановић, 2008: 59.

³²³ Поповић, Сладић 1997: 109.

³²⁴ *Ibid.*

number of settlements were located on river terraces close to water, as is the case with several settlements in region of Ključ. The oldest settlements identified away from river valleys were formed on the slopes of the Homolje mountains. A greater presence of Celts on this territory can be seen starting in the 2nd century B.C., which is apparent from sites where autochthonous minted barbarian coins were discovered, such as at Jabukovac (Fig. 32), Čubra, Slatinska Reka, Ljubičevac, Vajuga, Ajmana-Mala Vrbica and Debelica. In this period drachmas from Apollonia and Dirachion appeared, which were in circulation on the territory of Krajina, from Ključ to Knjaževac. Of the archaeological sites from this period the only extensive excavation was carried out at the necropolises in Mala Vrbica on the banks of the Danube³²⁵ and at Veliko ostrvo.³²⁶ The most significant artefacts of the late Iron Age located in region of Negotinska Krajina belong to examples of weapons, ceramics and coins from the necropolis at Mala Vrbica. One of the most interesting and vivid artefacts is a Celtic warrior's grave from Čubra, in which a slanted knife was discovered, a belt assortment, a spear, sword and fibula (Fig. 33).³²⁷ This period is illustrated by an arched fibula with a inverted leg, recovered from an unknown location in the early Laten period (Fig. 33), including an artefact of a typical segmented Celtic belt from the area of Pecka bara. During 2011 identification work was carried out at the site Mokranjske stene rockshelter,³²⁸ where a infant grave was discovered from the late Iron Age.³²⁹ The child was around 1.5 years old and was buried in an oval shaped grave, with the body covered by a large fragment of a Laten pythos and an inverted fructiere. Next to the body were placed a total of 6 vessels of various dimensions, of which some were probably ritually broken (Fig. 22a). On some of the vessels influences of cultural traditions from the early Iron Age are apparent, while the others belong to artefacts of typically Dacian provenance. The grave was covered with a cape in the form of deposited stones in which the fragments of two iron fibula were discovered that could belong to the Zlotska group and one fragmentary footing of a large Laten iron fibula. The most interesting find in the stone cape include a solid gold earring, with folded sides that end in a disc-like expansion similar to a nail head (Fig. 22b). Earrings of this type can be dated to the Ha C period, given that similar earrings (but made of bronze) were found at the Ferigile necropolis in the same context, in the stone cape covering the grave.³³⁰ This exceptionally rare discovery of a skeletal grave

³²⁵ Stalio 1986.

³²⁶ Поповић, Мркобрад 1984.

³²⁷ Ђ. Јовановић 1987.

³²⁸ Identification work that was carried out as part of the project „Settlement and costal/inland interaction in the Iron Gates“ was headed by prof. Ivana Radovanović from the University of Kansas, in collaboration with prof. Dušan Mihailović from the Faculty of Philosophy in Belgrade and the Muzej Krajine in Negotin.

³²⁹ Popović, Kapuran 2011.

³³⁰ Vulpe 1967, Pl. XXIV/2.

of a child, with very rich burial offerings, is unusual for the Laten period on the territory of south-eastern Europe. This can be interpreted through strong traditions of autochthonous tribes, probably of the Triballi or north-western Thracians, who forged political alliances named Scordiscians and accepted their material culture, while at the same time retaining their local customs, including burial rituals.

Сл. 33. Гроб из млађег гвозденог доба, Чубра

Fig. 33 Late Iron Age grave, Čubra

Archaeological sites that belong to the late Iron Age-Laten period on the territory of Negotinska Krajina include: Velesnica, Mokranjske stene Kamenolom, Mokranjske stene rockshelter, Egeta, Brza Palanka-near the church, Brza Palanka-south of the church, Bukovče, Grabovica-riverbank, Donje Butorke, Jerman, Mala Vrbica, Pantelejeva kruška, Kovilovo-Vrkalj, Korbovo-Fund, Korbovo-riverbank, Korbovo-hlebna peć, Korbovo-Školska gradina, Korbovo-vicinity, Trajanov most, Kusjak-upstream from motel, Kusjak-Grle, Kusjak-Motel, Ljubičevac-riverbank, Miloševo-Državna bašta, brook between Milutinovac and Vajuge, Ušće Jakomirskog potoka, Ideće and Prahovo Superphosphate Factory.

Some authors associate Laten material cultural artefacts in the Timok region with the Celtic tribe *Pikensis*, which was made up of a mixture of Scordiscian and Dacian populations.³³¹ It can be observed that from the 1st century A.D. in settlements in eastern Serbia ceramic materials characteristic for the Celts were mixed in with Dacian ceramics. This phenomenon can be linked to the loss of independence of the Scordiscians after the Roman conquests.³³² Artefacts of Dacian provenance which were discovered in Laten settlements from the 1st century B.C., in the exhibit of Museum of Krajina in Negotin, include situla shaped pots ornamented with button-shaped handles

³³¹ Сладић 2005: 220

³³² Гарашанин 1973: 523.

and plastic girlands, with the most indicative artefacts being so-called Dacian cups (T. XVIII/35). At the start of the 1st century this territory and the territory of the whole of Serbia fell under Roman rule, which signified the end of prehistory. This territory, however, owing to its geostrategic position, will have even greater significance in the following centuries of Roman domination.

CCA:	Morava valley	Banat	Negotinska Krajina	Oltenia	PERIOD
6000. 5900. 5800. 5700. 5600. 5500. 5400. 5300. 5200. 5100. 5000. 4900.	Starčevo culture	Starčevo culture	Starčevo culture	Kris culture	NEOLITHIC
4800. 4700. 4600. 4500. 4400.	Vinča-Tordoš	Vinča-Tordoš	Vinča-Tordoš	Vinča-Tordoš	
4300. 4200. 4100. 4000. 3900. 3800. 3700. 3600. 3500.	Vinča-Pločnik/ So- Called Gradac phase	Potiska Vinča-Pločnik	So-Called Gradac phase	Salkuta I	EARLY AENEOLITHIC
3400. 3300. 3200.	Bubanj-Salkuta- Krivodol kompleks	Tiszapolgar	Bubanj-Salkuta- Krivodol kompleks	Bubanj-Salkuta- Krivodol kompleks	
3100. 3000. 2900.	Cernavodă III Baden	Cernavodă III Baden group	Cernavodă III	Cernavodă III Coțofeni group I	MIDDLE AENEOLITHIC
2800. 2700. 2600. 2500.	Ostrikovac Ia Ib Ic	Coțofeni group	Coțofeni group Coțofeni-Kostolac group	II III	
2400. 2300. 2200. 2100. 2000.	Coțofeni- Kostolac Bubanj-Hum II	Kostolac group Vučedol group	Glina III group/The culture complex of two handled jugs (?)	Gornea Orlesti	EARLY BRONZE AGE
1900. 1800. 1700. 1600. 1500.	<i>The culture complex of two handled jugs/ Bubanj-Hum III</i>	<i>The culture complex of two handled jugs (?)</i> Moris group (north) Vatin group			
1400. 1300. 1200.	Ljuljaci	Žuto brdo-Girila Mare group	Žuto brdo- Girila Mare group	Girila Mare- Žuto brdo IV V	MIDDLE BRONZE AGE
1100. 1000. 900. 800. 700.	Paraćin group	Gava-Belegiš II	Gava-Belegiš II group	Hinova-Mala Vrbica group	
600. 500. 400. 300. 200. 100.	Iron Age Ia Iron Age Ib Iron Age Ic Kalakača Lanište I Lanište II-Basarabi	Bosut I (Kalakača) Bosut II (Basarabi)	The Hoards horizon late Kalakača group early Basarabi group Basarabi group Zlot group	Insula Banului group	IRON AGE I (прелазни период)
I vek	Iron Age III	Bosut III (channeled pottery) La Tene culture	Ferigile group	Basarabi group Ferigile group	
	La Tene culture Roman domination		La Tene culture	La Tene culture I II III IV	IRON AGE II IRON AGE III IRON AGE IV

PREHISTORIC CULTURES IN THE NEGOTINSKA KRAJINA

CCA:	PERIODISATION	CULTURE	THE MAIN SITES IN THE NEGOTINSKA KRAJINA
6500.	EARLY NEOLITHIC	Starčevo culture, phase I	Boljetin, Velesnica, Knjepište, Ušće Kameničkog potoka, Ideće, Prahovo-Fabrika superfosfata...
6000.	MIDDLE NEOLITHIC	Starčevo culture, phase II a II b III	Kladovo-brododimpeks, Jerman, Školska gradina, Mokranjske stene-kamenolom...
5500.	LATE NEOLITHIC/ EARLY AENEOLITHIC	Vinča culture So-called Gradac phase	Rudna Glava, Zbradila-fund...
4800			
4300.	EARLY AENEOLITHIC	Bubanj-Salkuta-Krivodol kompleks	Grabar-Svračar, Mokranjske stene-potkapina, Popovica, Kusjak-Grle...
3500.	MIDDLE AENEOLITHIC	Cernavodă III Coțofeni group Coțofeni-Kostolac group	Korbovo-Vajuga...
3000. 2800.	LATE AENEOLITHIC	Coțofeni-Kostolac group ?	Kapu Đaluluj, Grabar-Svračar, Mokranjske stene-potkapina, Popovica, Kusjak-grle...
2200.	EARLY BRONZE AGE	Glina III group (?)/The culture complex of two handled jugs (?)	Boljetin, Velesnica....
1800. 1600. 1500.	MIDDLE BRONZE AGE	Verbicoara group Žuto brdo-Girla Mare group	Korbovo, Fabrika superfosfata, Ljubičevac-Obala... Glamija, Korbovo-Pesak, Egeta, Zbradila-fund...
1400. 1300.	LATE BRONZE AGE	Žuto brdo-Girla Mare group	Kusjak-Vrkalj, Kusjak-Grle, Kusjak-Motel, Ljubičevac-Glameja, Ljubičevac-Selo, Fabrika Superfosfata....
1200. 1100. 1000.	IRON AGE I	Gava-Belegiš II group The Hoards horizon	Alun, Urovica, Mala Vrbica-Livade, Veliki Gradac...
900. 700. 600. 500.	IRON AGE II	Insula Banului-Late Kalakača-early Basarabi group Basarabi group Zlot group	Vajuga-Pesak, Egeta, Vrkalj-Cetaće, Kobišnica-Ciglana, Mokranjske stene-kamenolom, Prahovo-Ideće...
400.	IRON AGE III	Zlot group/Ferigile group	Mokranjske stene-kamenolom, Ruženjka, Biljevina...
300. 200.	IRON AGE IV	La Tene culture	Jabukovac, Čubra, Mokranjske stene-potkapina, Mala Vrbica-Ajmana, Vajuga...
100. I vek	EARLY ROMAN CULTURE		

БИБЛИОГРАФИЈА BIBLIOGRAPHY

Babović, Lj.

1986 Zbradila, Korbovo, Compte-rendu des Fouilles 1981. *Đerdapske sveske III*, Arheološki institut, Beograd: 95-132.

Boroffka, N.

1994 *Die Wietenberg-Kultur*, Teil 1, 2. Bonn.

Boyadzijev, Y.

1995 Chronology of Prehistoric Cultures in Bulgaria. In D.Bailey and I.Panajotov (ed.) *Prehistoric Bulgaria*. Prehistory Press. Wisconsin: 79-98.

1998 Radiocarbon ating From outheastern Europe. in M.Stefanovich (ed.) *James Harvey Gaul in Memoriam*. James Harvey Gaul Foundation. Sofia: 349-370

Borić, D.

2009 Absolute Dating of Metallurgical Innovations in the Vinča Culture of the Balkans. In T.Keinlin and B. Roberts (ed.) *Metals and Societes, Studies in honour of Barbara S. Ottaway*. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH. Bonn: 191-245.

Булатовић, А., Станковски, Ј.

2012 *Бронзано доба у басену Јужне Мораве и у долини Пчиње*. Београд-Куманово: Археолошки институт, Н.У. Музеј, Куманово.

Бошковић, Ђ.

1984 Археолошка истраживања Ђердапа, *Старинар XXXIII-XXXIV*, 9-27.

Бошковић, З. и Јовановић, Ђ.

1992 Рекогносцирање области реке Тимок-од ушћа Дунава до села Рајац, *ГСАД* 8: 144-151.

Васић, М.

1912 Жуто Брдо, прилог за познавање културе гвозденог доба у дунавској долини. *Старинар* 1910(стара серија). Београд.

Vasić, R.

1972 *Zaštitna arheološka istraživanja na području Ključa (Đerdap II)*. Arheološki Institut. Beograd.

1986 Compte-rendu des fouilles du site prehistorique a Velesnica. *Đerdapske sveske III*. Arheološki institut. Beograd: 264-285.

1997 Старије гвоздено доба на подручју источне Србије. *Археологија Источне Србије*, Ур. М. Лазић, Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета. Београд: 91-100.

1997a Gvozdeno doba. u D. Srejić (ur.) *Arheološki leksikon*. Savremena administracija. Beograd: 342-344.

1998 Праисторијске оставе у делу Драгослава Срејовића. У Н. Тасић (ур.) *Рад Драгослава Срејовића на истраживању праисторије Централног Балкана*, Центар САНУ и Универзитет у Крагујевцу. Крагујевац: 189-194.

2003 *Die Nadeln im Zentralbalkan, Prähistorische Bronzefunde XIII*, 11, Stuttgart.

2008 Velesnica and the Lepenski Vir Culture. in C.Bonsall, V.Boroneant and I.Radovanović (ed.) *The Iron Gates in Prehistory*. BAR International Series 1893. Oxford: 227-241.

Vasić, R, i Janković, Đ.

1971 Desna obala Dunava od Kladova do Prahova, *AP* 13, 107-116.

Вукмановић, М.

1990 Старије гвоздено доба у источној Србији. у Ј.Јевтовић (ед.) *Господари сребра*, Изложба у Народном музеју, Београд: 43-49.

1998 Убикација насеља и некропола касног бронзаног доба у области Ђердапа и Кључа. У Н. Тасић (ур.) *Рад Драгослава Срејовића на истраживању праисторије Централног Балкана* Центар САНУ и Универзитет у Крагујевцу. Крагујевац: 195-199.

Вуксан, М.

2004 Геолошко-географске карактеристике борског подручја и историјат археолошких истраживања. *Бор и околина*. Центар за археолошка истраживања. Београд: 9-32.

Vuković, Lj.

1962 Ideće, Prahovo. *AP* 4: 277.

Vulpe, A.

1967 *Necropola Hallstadiana de la Ferigile*, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, Bukuresti.

1970 *Die Äxte und Beile in Romänien, Prähistorische Bronzefunde, Ab. IX, band 2*, München.

Гарашанин, М.

1973 *Праисторија на тлу Србије*. Српска књижевна задруга. Београд.

Гарашанин, М. и Гарашанин, Д.

1951 *Археолошка налазишта у Србији*. Просвета. Београд.

Гарашанин М., Ђурић Н.,

1983 *Бубањ и Велика Хумска Чука*, каталог изложбе, Ниш.

Gavrilović, D.

1970 Mrazno-snežnjački oblici u reljefu Karpatsko-balkanskih planina Jugoslavije. *Zbornik radova geografskog instituta PMF XVII*. Beograd: 11-22.

Галовић, Р.

1961 Брусник код Неготина. *Старинар* XI: 238-239.

Gogátlan, F.

1998 Early and Middle Bronze Age Chronology in South-West Romania. General Aspects. In H.Ciugudean and F.Gogátlan *The Early and Middle Bronze Age in the Carpatian Basin, International symposium in Alba Iulia* 1997. Alba Iulia: 191-212.

Dragišić, V.

1992 *Hidrogeologija ležišta bakra istočne Srbije*. Rudarsko-geološki Fakultet. Institut za hidrogeologiju. Beograd.

Дукић, Д.

1975 Хидрографске особине источне Србије. Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“, књ. 26. Београд: 71-87.

1983 Дунав-Хидролошки преглед. у В.Чубриловић (ед.) *Пловидба на Дунаву и његовим притокама кроз векове*, Научни скупови, САНУ. Београд: 15-52.

2006 *Климатологија*. Географски Факултет и Београдски универзитет. Београд.

Ђукановић, Д.

1969 *Klima Zaječara i okoline*. Beograd: 68-83

Ђеравица, З.

1970 Selo Ljubičevac, naselje bronzanog doba. *AP* 12: 30-31.

1993 *Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina, Prähistorische Bronzefunde, Ab. IX, band 18*, Stuttgart.

Јанковић, Ђ. и Јанковић, М.

1973 Rekognosciranje u okolini Negotina, *AP* 15: 161-167.

1975 Prahovo fabrika-višeslojni lokalitet *AP* 17: 51-54.

1976 Mokranje kod Negotina, Kamenolom-višeslojni lokalitet, *AP* 18: 22-23.

Јанковић, М. и Јанковић, Ђ.

1976 Fetislam, Kladovo-tursko utvrđenje. *AP* 18: 142-143.

Јанковић, И.

1969 Pecka bara-naselje starijeg gvođenog doba, *AP* 11: 101-102.

Јевтић, М.

1984 Ружењка. *Ђердапске свеске* II: 207-214.

1987 Les stations énéolithiques dans le secteur de Djerdap I-II (Portes de fer). In D.Srejović and N.Tasić (ed.) *Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkanzone Während der äneolithischen periode*. International symposium D.Milanovac 1985. Centar za arheološka istraživanja F.F. i Balkanološki institut SANU. Beograd: 21-26.

1992 *Basarabi kultura na teritoriji Srbije*, Doktorska disertacija, nepublikovana

2006 Secred Groves of the Tribali on Miroč Mountain. *Старинар* LVI. 271-290.

Јевтић, М. and Вукмановић, М.

1996 Late Bronze and Early Iron Ages in the Danube Valley from V. Gradište down to Prahovo. in N. Tasić (ed.) *The Yugoslav Danube basin and the neighbouring regions in the 2nd Millenium B.C.*, International symposium in Vršac 1995, SANU Institute for Blakan studes, Beograd: 283-293.

Јовановић, В.

1971 *Металургија енеолитског периода Југославије*, Археолошки институт, Београд.

1971a Metalna doba na Đerdapu. u N. Tasić (ed.) *Materijali VI*, VIII kongresa arheologa Jugoslavije u Boru. Beograd: 27-36.

1972 Kuznjica, Rudna Glava, Majdanpek-gradina starijeg gvođenog doba, *AP* 14: 41-44.

1974 Праисторија Горњег Ђердапа. *Старинар* XXII: 1-22.

- 1975** Остава из Тополнице. *Праисторијске оставе у Србији и Војводини I*, Археолошка грађа Србије I. САНУ. Београд: 81-86
- 1982** *Rudna Glava, najstarije rudarstvo na području centralnog Balkana*, Музеј рударства и металургије у Бору и Археолошки институт у Београду, Београд.
- 1999** Funerary Rites and Tomb Constructions in Necropolises of the Paraćin and Donja Brnjica Cultures, in *Macedonia and the Neighbouring Region from 3rd to 1st Milenium B.C.* ed.E. Petrova, International Symposium in Struga 1997, Museum of Macedonia, Скопје: 67-72.
- 2004** Неолит и рани енеолит. *Бор и околина у праисторији антици и средњем веку*. Ур. М. Лазић, Музеј рударства и металургије у Бору и Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Бор-Београд: 33-56.
- 2008** Micro-region of the Iepenski Vir Culture: Padina in Upper George and Hajdučka Vodenica in Lower Gorge of the Danube. *Documenta Prehistorica XXXV*, Ljubljana: 289-324.

Јовановић, В и Јанковић, I.

- 1987-1990** Некропола параћинске групе у Трнјанима код Брестовачке банје, *Zbornik radova muzeja rudarstva i metalurgije u Boru 5/6*, Бор: 1-20.
- 1996** Die keramik der nekropole der Paraćin-Kultur-Trnjane bei Bor, in N. Tasić (ed.), *The Yugoslav Danube basin and the neighbouring regions in the 2nd Millenium B.C.*, International symposium in Vršac 1995, SANU Institute for Blakan studes, Београд: 185-200.

Јовановић, Ђ.

- 1987** Келтски гроб из села Чубра. *Развитак 27/1987* бр. 6. Зајечар: 78-80.

Јовановић, П.

- 2007** *Рударство на тлу Србије, од палеолита до средине 20. века* Југословенска инжењерска академија. Београд.

Јовановић, С.

- 1987** Праисторијски локалитети књажевачког краја. *ГСАД 4*: 120-124.
- 1988** Neolithic Settlements in the Upper and Middle Reach Timok River. In D. Srejović (ed.) *The neolithic of Serbia Archeological Research 1948-1988*, Centre for Archeological research of Belgrade Faculty of Philosophy. Belgrade: 120.
- 1999** Насељавање долине Тимока. Књажевац и околина, из *Гласника етнографског музеја у Београду* свеска 61-62, београд: 29-38.

Јовић, В.

- 1997** Геолошке и геоморфолошке карактеристике Источне Србије. *Археологија Источне Србије*, Ур. М. Лазић, Центар за археолошка истраживања Ф.Ф. Београд: 21-32.

Каниц, Ф.

- 1985** *Србија, земља и становништво*. САНУ. Београд.

Капуран, А.

- 2010** О утицајима ватина и вербичоаре на налазима гамзиградске културне групе, *Старинар* н.с. LIX, Београд, 53-69.
- 2011** *Топографија насеља из металних доба на територији североисточне Србије*. Докторска дисертација брањена на Филозофском факултету у Београду, непубликована.

2011a Relations between Settlements and Necropolises of the Bronze Age in Eastern Serbia. In S. Berecki, R. Nemeth and B. Rezi (ed.) *Bronze Age rites and rituals in the Carpathian Basin*. Proceedings from the International Colloquium in Targu Mures 2010. Targu Mures: 9-20.

Капуран, А., Борић, Д. и Јевтић, М.

2007 Налази керамике из енеолита и гвозденог доба у две новооткривене пећине на територији Ђердапа. ГСАД 23: 103-124.

Капуран, А., Булатовић, А. и Јовановић, И.

2011 Неолитизација Тимочке крајине и њена улога у раном неолиту централног Балкана, *Старинар* LX: 19-36.

Колишткоска-Настева, И.

2005 *Праисториските дами од Македонија*, каталог на изложбата, НУ Музеј на Македонија, Скопје.

Kristiansen, K. and Larsson, T.

2005 *The Rise of Bronze Age Society, Trevels, Transmissions and Transformations*. Cambridge University Press. Cambridge.

Крстић, Д.

1983 Карактеристике сахрањивања на некрополи бронзаног доба у Корбову. Зборник Народног музеја XI-1 археологија. Београд: 19-30.

2003 *Гламија некропола бронзаног доба у Корбову*. Народни музеј Београд. Београд.

Lekić, M.

1963 Carina, Kladovo-antička nekropola, AP 5, Beograd: 115-116.

Летица, З.

1972 Гроб Салкуца културе са Лепенског Вира. *Старинар* XXI: 119-122.

1973 *Antropomorfne figurine bronzanog doba u Jugoslaviji*. Centar za arheološka istraživanja F. F. Beograd.

1975 Праисторијска некропола „Песак“ код Корбова. *Старинар* XXIV-XXV: 163-174.

Mantu C. M., Dumitroaia, G., Tsaravopoulos, A., (Eds.)

1997 *Cucuteni - the Last Great Chalcolithic Civilization of Europe*, Thessaloniki

Medović, P.

1978 *Naselja starijeg gvozdenog doba u jugoslovenskom Podunavlju*. Dissertationes et monographiae XXII. Beograd.

1986 Utvrđena praistorijska naselja u Vojvodini. u *Odbrambeni sisitemi u praistoriji i anticij*, *Referati XII kongresa arheologa Jugoslavije*. Novi Sad. 1984, Materijali XXII. Savez arheoloških društava Jugoslavije i Arheološko društvo Vojvodine. Novi Sad: 65-74.

1988 *Kalakača, naselje ranog gvozdenog doba*. Posebna izdanja X. Muzej Vojvodine. Novi Sad.

Минић, Д. и Ерцеговић-Павловић, С.

1982-1983 Пецка Бара, праисторијско, античко и средњевековно налазиште. *Старинар* XXXIII-XXXIV: 301-304.

Михаиловић, Д.

2008 Истраживања палеолита на подручју Нишке котлине између 2004. и 2006. године. *Зборник радова Одбора за крас и спелеологију 9*, Београд 2008, 105-118.

Михаиловић, Д., Ђуричић, Љ. и Калуђеровић, З.

1997 Истраживања палеолита на подручју источне Србије, *Археологија Источне Србије*, ур. т. Лазић, Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета. Београд: 33-44.

Нешић, Д.

2003 Рељеф Зајечара и његове околине. *Развитак*, година XLIII, број 211-212. Зајечар: 110-122.

Николић, П.

1993 Тимочка зона источне Србије, геологија и минералне сировине. Рударско-геолошки факултет. Београд.

Папазоглу, Ф.

2007 О „хеленизацији“ и „романизацији“. У В. Ђокић (ур.) *Из историје античког Балкана*. Еквилибријум. Београд: 249-264.

Перовић, Д.

1970 *Слив Црног Тимока, геоморфолошка студија*. Географски институт „Јован Цвијић“ Посебна издања 22. Београд.

1976 Еолски рељеф источне Србије. *Зборник радова Географског института ПМФ XXIII*. Београд: 5-24.

Pernicka, E., Begemann, F., Schmitt-Strecker, S., Wagner, G. A.,

1993 Eneolithic and Early Age copper artefacts from the Balkans and their relation to Serbian copper ores, *Praehistorische Zeitschrift* 68. Band, Heft 1, Berlin – New York, 1 – 19.

Поповић, П.

1982-1983 Манастир-Госпођин Вир, праисторијско налазиште. *Старинар XXXIII-XXXIV*: 157.

1984 Љубичевац-Горње Острво. *Ђердапске свеске II*. Археолошки институт, Народни музеј и Филозофски факултет у Београду. Београд 133-136.

1987 *Новац Скордиска. Новац и новчани промет на Балкану од IV до I века пре н.е.* Археолошки институт и Матица српска. Београд/Нови Сад.

Popović, P. and Kapuran, A.

2011 La tombe de Mokranje. In D. Mugureanu, D. Mandescu and S. Matei, *Archaeology: making of and practice*. Studies in honor of Mircea Babeș and his 70th anniversary. Institutul de Arheologie „Vasile Parvan,, and Editura Ordessos. Pitesti: 297-304.

Popović, P. i Mrkobrad, D.

1986 Prospection par sondage de la localite Ljubičevac-Obala. *Ђердапске свеске III*. Археолошки институт. Београд: 308-328.

Popović, P. i Vukmanović, M.

1998 *Vajuga-Pesak nekropola starijeg gvozdenog doba*, Археолошки институт, Београд.

Поповић, П. и Сладић, М.

1997 Млађе гвоздено доба источне Србије. *Археологија Источне Србије*, Ур. т. Лазић, Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета. Београд: 101-113.

Перник,

1981 Праисторически селища (V-II хил. пр. н.е.), *Перник, том I, Поселищен живот на хълма Кракра*, Софија, 11-51.

Петровић, П.

1982-1983 Поречка река, сабирни центар за снабдевање римских трупа у Ђердапу. *Старинар XXXIII-XXXIV*: 285-292.

Protić, N. et al.

2005 The Status of Soil Surveys in Serbia, in: Jones, R.A. et al. (ed.) *Soil Resources of Europe*, European Soil Bureau, Institute for Environment and Sustainability, Ispra 2005, 297-315.

Радовановић, И.

1997 Мезолит и неолит источне Србије. *Археологија Источне Србије*, Ур. т. Лазић, Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета. Београд: 55-67.

2006 Not just a good place for fishing: Meso-Neolithic contact at the site of Lepenski Vir in view of the new AMS and Stable isotope evidence, in: N. Tasić and C. Grozdanov (ed.) *Homage to Milutin Garašanin*, Serbian Academy of Sciences and Arts, Macedonian Academy of Sciences and Arts, Belgrade 2006, 69-77.

Roman, P.

1976 *Cultura Cotofeni*. Academia de Ştinte Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România. Bucureşti.

Simić, V.

1969 Istorijski osvrt na rudarstvo bakarnog rudišta u Boru i okolini, *Zbornik radova VIII*, Rudarsko-Metalurški fakultet i Institut za bakar u Boru, Bor: 18-164.

Сладић, М.

1984 Борђеј. *Ђердапске свеске II*. Археолошки институт, Народни музеј и Филозофски факултет у Београду. Београд: 215-216.

1986 Kula pres de Mihajlovac-un site prehistorique. *Ђердапске свеске III*. Arheološki institut. Beograd: 432-442.

2005 Вишицина башта-Село Гамзиград: насеље позног латена у долини Црног Тимока. *Гласник САД 21*. Београд: 211-222.

Срејовић, Д.

1960 Три праисторијске оставе из источне Србије. *Старинар XI*: 47-64.

1960a Pesak-Korbovo-Negotin, nekropola, AP 2, Beograd: 59-60.

1961 Pesak-Krpbovo, Žutobrdska i slovenska nekropola, AP 3, Beograd: 40

1969 *Лепенски Вир, нова праисторијска култура у Подунављу*. Српска књижевна задруга, Београд.

1975 Остава из Алуна. *Праисторијске оставе у Србији и Војводини I*, Археолошка грађа Србије I. САНУ. Београд: 93-96.

1975a Остава из Уровице. *Праисторијске оставе у Србији и Војводини I*, Археолошка грађа Србије I. САНУ. Београд: 96-100.

1984 Милоје М. Васић творац српске археолошке науке. *Старинар XXXV*: 25-28.

Stalio, B.

1986 Le site préhistorique Ajmana a Mala Vrbica. *Đerdpске sveske* III, Arheološki institut, Beograd: 27-50.

Stanojević, Z.

1984-1986 Bakarne sekire izpreistorijskih zbirki muzeja u Boru, Negotinu i Zaječaru. *Zbornik radova muzeja rudarstva i metalurgije u Boru*: 9-28.

Tasić, N.

1979 Bujanj-Salkcuća-Krivodol kompleks. u A.Benac (ur.) *PJZ* III. ANUBIH i Centar za balkanološka ispitivanja. Svjetlost. Sarajevo: 87-114.

1982 Насеља бакарног доба у Источној Србији. *Зборник радова* 2. Музеј Рударства и металургије у Бору. Бор: 19-36.

1983 *Југословенско подунавље од индоевропске сеобе до продора Скита*. Матица Српска и Балканолошки институт САНУ.

1990 Чока лу Балаш код Кривеља-вишеслојно енеолитско насеље. у И. Јанковић и В.Кондић (ур.) *Археометалуршки локалитети у Србији*, Међународни симпозијум Старо рударство и металургија југоисточне Европе. Бор: 9-11.

1995 *Eneolithic cultures of Central and West Balkans*. Draganić. Beograd.

1997 Енеолит и бронзано доба источне Србије. *Археологија Источне Србије*, Ур. М. Лазић, Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета. Београд: 79-90.

2004 Налазишта и културе из енеолитског периода. *Бор и околина у праисторији антици и средњем веку*. Ур. М. Лазић, Музеј рударства и металургије у Бору и Центат за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Бор-Београд: 57-100.

Tasić, N. N., Tasić, N.

2003 Serbian Prehistoric Archaeology in the 1990s, *Recent Research in the Prehistory of the Balkans*, ed. D. V. Grammenos, Thessaloniki, 73-128.

Todorova, H.

2003 Prehistory of Bulgaria, *Recent Research in the Prehistory of the Balkans*, Ed. D. V. Grammenos, Thessaloniki, 257-328.

Трбуховић, В.

1968 *Проблеми порекла и датовања бронзаног доба у Србији*. Археолошки институт, Посебна издања 6. Београд.

1969 Ušće Porečke reke-praistorijsko naselje, *AP11*: 103-104.

1970 Ušće Porečke reke, praistorijsko nalazište. *AP12*: 59-60

1982-1983 Мрфаја, комплекс налазишта на потесу Поречке реке. *Старинар* XXXIII-XXXIV: 283-284.

Трбуховић, В. и Вуковић, Љ.

1967 О хронолошком односу локалитета раног бронзаног доба у Неготинској Крајни. *Старинар* XVII. Археолошки институт. Београд: 97-105.

Цвијић, Ј.

1989 Географија карста.

1991 *Геоморфологија*. Сабрана дела, Књига 6, ед.П.Стефановић, САНУ, Књижевне новине и Завод за уџбенике. Београд.

1991a Централна област и балканско територијално језгро. Стр. 112-117 у *Говори и чланци*. П. Лукић (ур.), Београд: САНУ, ЗЗУНС Књижевне новине.

Цермановић-Кузмановић А.

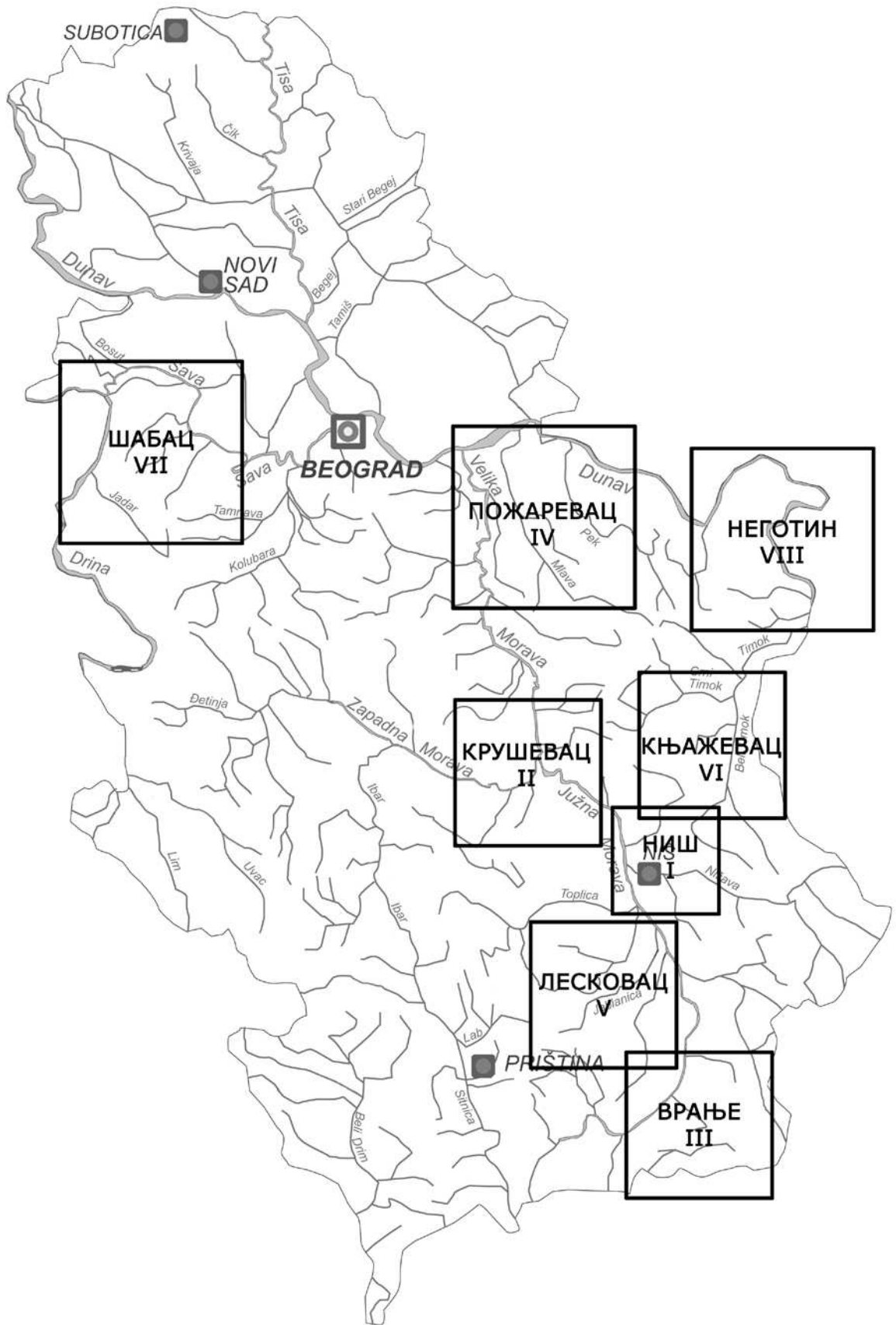
1960 Нова некролопа жутобрдске културе-„Песак“ код Корбова. Старинар XI: 185-191.

Černih, E. N.,

1978 *Gornoe delo i metalurgija v drevneišei Bolgarii*, Sofia: BAN, 1978.

Urošević, S. D.

1983 Opština Zaječar-prilog poznavanju geografskog obeležja i društveno ekonomskih i demografskih procesa.

АРХЕОЛОШКА ГРАЂА СРБИЈЕ

НИШ (2006)

М. Стојић и М. Јоцић
Археолошка грађа Србије
I

КРУШЕВАЦ (2006)

М. Стојић и Г. Чађеновић
Археолошка грађа Србије
II

ВРАЊЕ (2007)

А. Булатовић
Археолошка грађа Србије
III

ПОЖАРЕВАЦ (2008)

М. Стојић и Д. Јацановић
Археолошка грађа Србије
IV

ЛЕСКОВАЦ (2010)

А. Булатовић и С. Јовић
Археолошка грађа Србије
V

КЊАЖЕВАЦ (2011)

М. Стојић и Б. Илијић
Археолошка грађа Србије
VI

ШАБАЦ (2011)

М. Стојић и М. Церовић
Археолошка грађа Србије
VII

НЕГОТИН (2013)

А. Булатовић, А. Капуран и Г. Јањић
Археолошка грађа Србије
VIII

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902.2(497.11)

БУЛАТОВИЋ, Александар, 1970-
Неготин : културна стратиграфија
праисторијских локалитета Неготинске Крајине
/ Александар Булатовић, Александар Капуран,
Гордан Јањић ; [илустрације и фотографије,
illustrations and photographs Александар
Капуран, Александар Булатовић, Станко
Костић]. - Београд : Археолошки институт =
Belgrade : Archeological institute ;
Неготин : Музеј Крајине = The Museum of
Krajina, 2013 (Ниш : Галаксија =
Galaksija). - 229 стр. : илустр. ; 24 cm.
- (Археолошка грађа Србије ; VIII)

Тираж 500. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Summary: Negotin -
cultural stratigraphy of prehistoric
archeological sites in Negotinska Krajina. -
Библиографија: стр. 221-229.

ISBN 978-86-80093-75-8 (AI)

1. Капуран, Александар, 1965- [аутор]
[фотограф] 2. Јањић, Гордан, 1962- [аутор]
а) Археолошка истраживања - Неготинска
Крајина
COBISS.SR-ID 195931660